ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿಗೂ ಟ್ರೇನಿಂಗ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ
ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ(ಟೆಕ್ಸ್ಟ ಬುಕ್ಕು) ಎಂದು ಸರಕಾರದಿಂದ ಮಂಜೂರಾದದ್ದು.

ವಾಚನ ಪಾಠಮಾಲೆ

ಮತ್ತು

ಕವಿತಾ ಪಾಠಮಾಲೆ

ಬೆಲೆ ೧—೮—೦

ಹೆಚ್ಚು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಅರ್ಥತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಒಂದೇ ಅರ್ಥದ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಒಂದೇ ಶಬ್ದದ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ೨. ಭಾಷಾವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ ವ್ಯಾಕರಣ (ಅಪ್ಲೈಡ್ ಗ್ರಾಮರ್) ವನ್ನು ಓದುವ ಪುಸ್ತಕದ ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭ[illegible]ಲ್ಲಿಯೇ ಅಭ್ಯಾಸಿಸುವುದು. ೩. ಹಿಂದೆ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಶೈ[illegible] ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವುದು. ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪ[illegible] ಮಾಡಿ ಅವುಗಳನ್ನನುಕರಿಸಲುಯತ್ನಿಸುವುದು. ೪. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬ[illegible] ಭಾಷೆಯ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವುದು. ೫. ಭಾಷಾಸ್ವಾರಸ್ಯ[illegible] ಆವಶ್ಯಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಿಸುವುದು.

ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತುಗಳ ಕಡೆಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯವು ಎಳೆಯಬೇಕಾದುದು ಆವಶ್ಯವೆಂದು ಸೂಚಿಸುವೆವು.

—ಸಂ.

ಕನ್ನಡ

ವಾಚನ ಪಾಠಮಾಲೆ

ಸಂಪಾದಕರು
ಮಹಾದೇವ ಪ್ರಭಾಕರ ಪೂಜಾರ
ಕನ್ನಡ ಪಂಡಿತ
ನಾರಾಯಣ ವೇಂಕಟೇಶ ಕುರಡಿ
ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ತರ ಪ್ರಾ. ಸ್ಕೂ.
ಟ್ರೇನಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜ್, ಧಾರವಾಡ

ಮುದ್ರಕರು — ಶ್ರೀ. ಎಂ. ಜಿ. ಪಾಲೇಕರ
ಸ್ಥಳ- ವಸಂತ ಮುದ್ರಣಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ

ಪ್ರಕಾಶಕರು — ಶ್ರೀ. ನಾರಾಯಣ ವೇಂಕಟೇಶ ಕುರಡಿ
ಸ್ಥಳ- ಶ್ರೀ ಸರಸ್ವತೀ ಮಂದಿರಮ್, ಧಾರವಾಡ

೨೦೦೦ ಪ್ರತಿಗಳು

ಬೆಲೆ : ಐದು ರೂಪಾಯಿ

ಪರಿವಿಡಿ

ಮುನ್ನುಡಿ

೧. ವಾಚನ ಪಾಠಮಾಲೆ

ನಮ್ಮ ಬಾಲಕ-ಬಾಲಿಕೆಯರು ವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಬಿಡುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇತರ ವಿಷಯಗಳಂತೆ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಭಾಷಾವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯೆಂದರೆ ಭಾಷೆಯ ಜ್ಞಾನವು ಭಾಷೆಯೊಳಗಿನ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಅವರು ಸಮರ್ಥರಾಗಬೇಕು; ಒಳ್ಳೆಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಎಂದರೆ ಆಡಲೂ ಬರೆಯಲೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಂಟಾಗಬೇಕು. ಇಂತಹ ಭಾಷಾವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶೈಲಿಗಳ ಹಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅವರು ಅವಶ್ಯ ಓದಬೇಕು; ಅವರಲ್ಲಿ ಓದುವ ಅಭಿರುಚಿಯುಂಟಾಗಬೇಕು.

ಬಾಲಕರಲ್ಲಿ ಭಾಷಾವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೂ ವಾಚನಾಭಿರುಚಿಯನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಯೋಜನಕರಗಳೆಂಬುದು ನಿಜವಾಗಿದ್ದರೂ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಶೈಲಿಗಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ಭಾಗಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಓದುವುದೂ ಕೂಡ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನಕರವಾಗದಿರದು.

ಶೈಲಿಯ ಅಭ್ಯಾಸವು ಎರಡು ತೆರನಾಗಿದೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೋದಿ ಅವರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾಹ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನದೊಂದು ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಒಂದು ತೆರ; ಇಂಥ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಾಹ್ಯಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಾದರಿಯ ಭಾಷೆಯನ್ನೋದಿ ಅದನ್ನೇ ಆ ತರದ ಭಾಷೆಯನ್ನೇ—ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಎರಡನೆಯ ತೆರ. ಪ್ರೌಢವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಇಲ್ಲವೆ ಕಾಲೇಜಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಒಂದನೆಯ ತೆರದಿಂದ ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಪರು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಾಲಕರು ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರಾ. ಶಾ.

ಪ್ರ. ಪ. ಪರೀಕ್ಷೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಂಥ ಚಿಕ್ಕ ಬಾಲಕರು ಎರಡನೆಯ ತೆರದಿಂದ ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಪರು. ಈ ಎರಡೂ ತೆರಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಪುಸ್ತಕವು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನಕವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಾಣಬರುವವು—ಎಂದರೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆ ತೋರಿಬರುವುದು. ಈ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯನ್ನು ಬದಿಗಿರಿಸಿ ಗ್ರಾಂಥಿಕ ಭಾಷೆಯ ಏಕೀಕರಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಮುಂದಾಳುಗಳು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಭಾಷಾ-ವಿಶಾರದ ಭಾಷೆಯು ಅವರು ಯಾವ ಪ್ರದೇಶದವರಾಗಿದ್ದರೂ—ಮುಂಬಯಿ ಕರ್ನಾಟಕದವರಿರಲಿ, ಮಂಗಳೂರಿನವರಿರಲಿ, ಮೈಸೂರಿನವರಿರಲಿ, ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬರುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಭಾಷೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯಿಂದ ಆಕ್ರಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಭಾಷೆಗಳಂತೆ ತೋರುವುದು. ಈ ವಾಚನಪಾಠಮಾಲೆಯ ಭಾಷೆಯು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯಿಂದ ಆಕ್ರಮಿಸಲ್ಪಡದೆ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿರುವುದೆಂದರೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತೆಂದು ನಮಗೆ ಎನಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಈ ವಾಚನ ಪಾಠಮಾಲೆಯೊಳಗಿನ ಸು. ೫೫ ಪುಟಗಳ ಪಾಠಗಳು ಮುಂಬೈ ಮದ್ರಾಸ್, ಮೈಸೂರು ಈ ಮೂರು ಪ್ರಾಂತಗಳ ಸರ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ (ಟೆಕ್ಸ್ಟ) ಗಳಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳೊಳಗಿನವೇ ಇರುತ್ತವೆಂಬುದರಿಂದ ನಾವು ಹೇಳಿದುದು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವುದೆಂಬಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಉದ್ದೇಶ್ಯಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ವಿಷಯಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾಗಗಳೂ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ವಿಷಯಕ ಲೇಖನಗಳೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿವೆ. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿಷಯಗಳ ಶೈಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯದಾಗಿದ್ದರೆ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಶೈಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯಾಗಿರುವುದು. ಚಿಕ್ಕ ಕಥೆಗಳ ಭಾಷೆ ಬೇರೆ; ನಾಟಕದ ಭಾಷೆ ಬೇರೆ. ಪ್ರಬಂಧ-ಪ್ರೌಢಕಾವ್ಯಗಳು ಗಡಚಾದ ಭಾಷೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವುವು.

ಈ ವಾಚನ ಪಾಠಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಂಧ, ಪ್ರೌಢ-ಗದ್ಯಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಿಷಯ, ಕಾದಂಬರಿ, ವಿನೋದಪರ ಕಥೆ, ನೀಳ್ಗತೆ, ಚಿಕ್ಕ ಕಥೆ, ಚರಿತ್ರ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳ ಸಮಾವೇಶವು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳೊಳಗಿನ ಒಳ್ಳೆಯ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಲೇಖನ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಮೂಲಗ್ರಂಥಗಳ ವಾಚನದಲ್ಲಿ ಬಾಲಕರಿಗೆ ಅಭಿರುಚಿಯೂ ಜ್ಞಾನವೂ ಉಂಟಾಗುವುದೆಂದು ಹಾರೈಸಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಭಾಗಗಳು ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಓದುವಾಗ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ಬೇಕೆಂಬಂತಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಭಾಷೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗುವಂತಿರಬೇಕೆಂದು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ಮಟ್ಟಿಗೂ ಗಮನಿಸಿದೆ.

೨. ಕವಿತಾ ಪಾಠಮಾಲೆ

ಕವಿತೆಗಳ ಪಠನವು ಆನಂದಕ್ಕಾಗಿ-ಮನರಂಜನೆಗಾಗಿ—ಎಂಬ ಮಾತು ಸರ್ವಸಮ್ಮತವಾದುದು. ಆನಂದವು ಇಲ್ಲವೆ ಮನೋರಂಜನವು ಉಂಟಾಗಬೇಕಾದರೆ ಕವಿತೆಯ ಭಾವವು ಓದುಗರ ಮನವನ್ನು ಕೂಡಲೆ ಸೇರಬೇಕು; ಆ ಕವಿತೆಯ ಭಾಷೆಯು ತಡೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂತೆ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನದಾಗಿರಬಾರದು. ಎಂದರೆ ಭಾವವು ಕೂಡಲೆ ಒಡಮೂಡುವಂತೆ ಆದಷ್ಟು ಸುಲಭ ಭಾಷೆಯ ಕವಿತೆಗಳು ಒಳ್ಳೆಯವೆಂಬ ಸಂಗತಿಯು ನಿರ್ವಿವಾದವಾದುದು. ನಮ್ಮ ಹಳೆಗನ್ನಡದ ಹಳೆಯ ಕಾವ್ಯಗಳ ಕವಿತೆಗಳು ಭಾವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿದ್ದರೂ ಈಗಿನ ನಮಗೆ ಅವು ಭಾಷೆಯ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಬೇಗ ಆಕಲನ ಮಾಡಲು ಬಾರದಂಥವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ನಾವು ಆ ಹಳೆಯ ಕಾವ್ಯಗಳ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಕವಿತಾ ಪಾಠಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಲ್ಲ; ಷಟ್ಪದೀ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪ್ರಾಸಾದಿಕ ಭಾಷೆಯ ಒಳ್ಳೆಯ ಭಾವದ ಕವಿತೆಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ.

ಈಚೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಕವಿತೆಗೆ ಹೊಸದಾರಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಸಿ ಅದು ಈಗಿನ ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅದು ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಸುಲಭ

ವಾಗುವಂತೆಯೂ ಮನೋರಂಜಕವಾಗುವಂತೆಯೂ ಆಧುನಿಕರಾದ ಹಲವು ಜನ ಕವಿಗಳು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆದಿರುವರು. ಅಂತಹ ಕೆಲವು ಜನ ಆಧುನಿಕ ಕವಿಗಳ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಕವಿತಾ ಪಾಠಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಅದು ಈಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆ.

ಅನುಬಂಧಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ, ಶಬ್ದಕೋಶ, ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ಈ ಭಾಗಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕೂ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಎಂಬ ಭಾಗದಿಂದ ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೂ ಮಾಡಿದ ವ್ಯಾಸಂಗದ ದೃಢತೆಗೂ ನೆರವು ದೊರೆಯುವುದು.

ಈ ಸಂಗ್ರಹಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ನೆರವಾದ ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟ ಮಿತ್ರರಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಧಾರವಾಡದ ಸಾಧನ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಒಡೆಯರನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸದೆ ಇರಲಾರೆವು.

ಮುಂದಡಿಯಿಡುತ್ತಿರುವ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಪ್ರಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿತ್ತ, ಈ ಉಪಹಾರವನ್ನು ಅವರು ಒಲುಮೆಯಿಂದ ಕೈಕೊಳ್ಳುವರೆಂದೂ, ತಾಯ್ನುಡಿಯ ಈ ಅಳಿಲಸೇವೆಯಿಂದ ನಾಡತಾಯಿ ನಲಿಯುವಳೆಂದೂ ಹಾರೈಸಿದ್ದೇವೆ.

ಕಾರ್ತಿಕ ಶುದ್ಧ ಪ್ರತಿಪದೆ, ೧೮೬೭
ತಾ॥ ೨೪-೧೦-೧೯೪೫ } ಸಂಪಾದಕರು

ಇದು ೧೯೪೦ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಆವೃತ್ತಿಯ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣ.

ಮೇ. ೧೯೪೯ —ಸಂಪಾದಕರು

ಕನ್ನಡ

ವಾಚನ ಪಾಠಮಾಲೆ

೧. ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯ ಕನ್ನಡ ನಾಡು; ನುಡಿ

ಕನ್ನಡಿಗರ ನೆಲೆವೀಡಾದ ನಮ್ಮ ನಾಡಿಗೆ 'ಕರ್ನಾಟಕ' ವೆನ್ನಬೇಕೋ 'ಕರ್ಣಾಟಕ' ವೆನ್ನಬೇಕೋ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೊಂದನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ವಾದಿಸುತ್ತಿರುವ ವಾದಿ-ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮುಂದೆ ಶೋಧಿಸುವ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಕರ್ಣಾಟಕವೆಂದರೂ ಅಷ್ಟೇ; ಕರ್ನಾಟಕವೆಂದರೂ ಅಷ್ಟೇ. ಎರಡೂ ಹೆರವರ ಮಾತು. ದಾರಿಯ ಜಗಳವನ್ನು ಮನೆಗೇಕೆ ಕರೆತರಬೇಕು? ಕೆಲವರು ಕರ್ನಾಟಕ ಎನ್ನಲಿ. ಕೆಲವರು ಕರ್ಣಾಟಕವೆನ್ನಲಿ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗುಳಿದು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಮಬ್ಬಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಕನ್ನಡಿಗರ ಕನ್ನಡತನವನ್ನು ಮರೆತಿರದಿದ್ದರೆ ಆಯಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದಾದಾಗ ಆ ಉದಯಹೊಂದುವ ಚೆಲುವ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿಗೆ 'ಹಿರಿಯ ಕನ್ನಡ ನಾಡು' ಎಂಬ ನಮ್ಮ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ. ಆ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯ ಕನ್ನಡನಾಡು ಬೇಗನೇ ಉದಯವಾಗಲಿ! ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ನಾವೆಲ್ಲರೂ 'ಉದಯವಾಗಲಿ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯ ಕನ್ನಡ ನಾಡು' ಎಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತಿರುವ.

ನಮ್ಮ ನಾಡಾವುದು, ಎಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದೆ, ಎಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ, ಆದರ ಮೇರೆಯ ಗಡಿಗಲ್ಲುಗಳಾವವು. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೂ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಉತ್ತರ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಮರಾಟಿಗರೂ ಬೇರೆ ನಮ್ಮ ದ್ರಾವಿಡ ಬಾಂಧವರೂ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಗಡಿಗಳನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ನಡೆದಿರುವುದೆ ಈ ತೊಂದರೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೊಂದ

ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ನಮ್ಮ ನಾಡುನುಡಿಗಳ ಉತ್ಕರ್ಷದ ದಿನದಲ್ಲಿ, ನಮ್ಮ ನಾಡು ಗೋದಾವರೀ ಕಾವೇರಿಗಳೇ ಗಡಿಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಕವಿಗಳು 'ಕಾವೇರಿ ದಕ್ಷಿಣದೊಳುತ್ತರದ ದಿಶೆಗೆ ಗೋದಾವರಿಯೆ ನಿನ್ನ ಗಡಿಯೆನಿಸಿತ್ತೊ ಎಮ್ಮ' ಎಂದು ಹಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಅದು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಆಕುಂಚನ ಹೊಂದುತ್ತ ನಡೆದು ಕೊನೆಗೆ ಹೋಳು ಹೋಳಾಗಿ ಸಿಡಿದು ಬಿದ್ದಿದೆ ಈಗ ಅದನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು; ಮುಂಬಯಿ ಅಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಧಾರವಾಡ, ಬೆಳಗಾವಿ, ವಿಜಾಪುರ, ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ, ಬಳ್ಳಾರಿ ಅನಂತಪುರ ಸೇರಿದ ಸೇಲಂ, ನೀಲಗಿರಿ, ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಅನಂತಪುರ ಕೊಯಿಮುತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಹಲಕೆಲವು ಭಾಗಗಳೂ, ಕೊಡಗು ಪ್ರಾಂತವೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಹಿಂದುಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ನಿಜಾಮರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಯಚೂರು ಗುಲಬುರ್ಗಾ ಉಸ್ಮಾನಾಬಾದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ, ಮಿರಜಿ, ರಾಮದುರ್ಗ ಮುಧೋಳ ಸಾಂಗಲಿ ಜಮಖಂಡಿ ಸವಣೂರು ಸೊಂಡೂರು ಮೊದಲಾದ ಹದಿನೈದು ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ದೇಶೀಯ ರಾಜರ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳೂ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಅಣ್ಣ ಅಕ್ಕಂದಿರ ನಿವಾಸಗಳಾಗಿರುವದರಿಂದ ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಅವು ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಅಂಗೋಪಾಂಗಗಳೇ ಸರಿ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮಿಕ್ಕ, ಅಚ್ಚ ಕನ್ನಡ ದೊರೆಗಳಾಗಿ ಅಖಿಲ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಜೆಗಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಕನ್ನಡ ಒಡೆಯರ ರಾಮರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಎಂಟು ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಕನ್ನಡ ಬಳಗದಲ್ಲಿ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸುವ ಮೈಸೂರ ನಾಡೊಂದು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದೆ ಹೀಗೆ ಹರಿದು ಹದಿನೆಂಟು ಹೋಳಾಗಿ ಸಿಡಿದುಬಿದ್ದಿರುವ ಕನ್ನಡ ನಾಡೆಂಬ ರನ್ನಗನ್ನಡಿಯು ಒಂದೇ ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಮಿರುಗುವಂತಾಗಬೇಕೆಂದು ಇಂದಿನ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರ ಹಿರಿಯ ಆಸೆಯಿರುವದಾದರೂ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಡಳಿತೆಗೆ ಸೇರಿದ ಭಾಗಗಳಷ್ಟೇ ಆದರೂ ಇಂದೇ ಒಂದಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವರು ವಿಶ್ವಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಸಂಘವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ಅದರ ಮೂಲಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕ

ಸಭೆಗಳ ನಿರ್ಣಯುಗಳೂ ದೂರುಗಳೂ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಲಿವೆ. ದೇಶದ ಮುಂದಾಳುಗಳು ಈ ಮಾತನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವರಾದರೂ ಅದನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪವಾಗಿ ನಡೆಯಿಸಲು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ತೊಂದರೆಗಳಿವೆಯೆನ್ನು ತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾಳೆಯಾದರೂ ಈ ಮಾತು ಆಗಿಯೆ ತೀರ-ಬೇಕೆಂಬ ಆಶಾವಾದಿಗಳ ಪ್ರಯತ್ನವೇನೋ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಸಾಗಿಯೇ ಇದೆ.

'ಭರತಖಂಡವು ಭೂಲೋಕದ ಸಾರ'ವೆನ್ನುವ ಮಾತಿನಂತೆ 'ಕರ್ನಾಟಕವು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಭರತಖಂಡ'ವೆಂಬ ಮಾತೂ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿಗೆ ಸುಮಾರು ಮುನ್ನೂರು ಮೈಲು ಉದ್ದವಾದ ಸಮುದ್ರತೀರವುಂಟು. ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿದ ದಂಡೆಯು ಕಿರಿಯ ಗಲದ ಬಯಲಭೂಮಿಯು ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ಎದ್ದುಬಂದಿರುವ ಸಹ್ಯಗಿರಿಯ ಸಾಲುಗಳ ಮಲೆನಾಡು ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟಡವಿಯಿಂದ ಮುಸುಕಿ ವಿಶಾಲ ವಾದ ದರಿಕಂದರಗಳಿಂದಲೂ ಜಲಪ್ರಪಾತ ಆಣೆಕಟ್ಟು ಇವುಗಳಿಂದಲೂ, ಸುರಮ್ಯವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸೌಂದರ್ಯದ ಆಗರವಾಗಿದೆ. ಆದರಾಚೆಯ ಬೆಡಗಿನ ಗಡಿನಾಡನ್ನು ದಾಟಿದರೆ ಕರುನಾಡಿನ-ಎರೆನಾಡಿನ ಬೆಳೆವೊಲದ ನಾಡಿನ ಬೆಳೆ ಯುಳ್ಳ ಭೂಭಾಗವು ಜನವಸತಿಯಿಂದ ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ಫಲವತ್ತಾಗಿ ಸಂಪತ್ತಿನ ಬೀಡಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ತರತರದ ಭೂಗುಣ ವಾಯುಗುಣಗಳಿರುವಂತೆಯೇ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಉತ್ತರದ ಆರ್ಯರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ದ್ರಾವಿಡರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಗಮಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನವನ್ನು ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ನಮ್ಮ ನಾಡು, ನಮ್ಮ ನುಡಿ, ಇವು ಇಂದು ನಿನ್ನೆನವಲ್ಲ. ವೇದಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೊದಲೂ ವೇದಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮ ನಾಡುನುಡಿಗಳು ಒಡೆದು ಮೂಡಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಭಾರತ ರಾಮಾಯಣಗಳ ಪೌರಾಣಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಂತೂ ಇವುಗಳ ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ನಮಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಇತಿಹಾಸಪ್ರವಾಹವು ಭದ್ರಬಾಹು ಚಂದ್ರ ಗುಪ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಗಮವಾಗಿ ಈ ವರೆಗೂ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಬಂದಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಶಾತವಾಹನರು, ಕದಂಬರು, ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರು, ತಲಕಾಡಿನ ಗಂಗರಸರು, ಮಾನ್ಯಖೇಟದ ರಾಷ್ಟ್ರ

ಕೂಟರು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ನಮ್ಮ ನಾಡನ್ನಾಳಿದ ಬುನಾದಿಯ ಅರಸುಮನೆತನದವರು. ಈ ಎಲ್ಲರ ಆಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ನುಡಿಯು ಒಂದೊಂದು ಅವಸ್ಥೆಯು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಆಗ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿತ್ತು; ಅಸಂಖ್ಯ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯೂ ಉಪಲಬ್ಧವಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದೂ ನಮಗೆ ಸಾಗಿಬಾರದಿರುವುದು ನಮ್ಮ ದುರ್ದೈವವೆನ್ನಬೇಕು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಅರಸು ನೃಪತುಂಗನು ತಾನೇ ಕವಿಯಾಗಿ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವೆಂಬ ಕಾವ್ಯ ಧರ್ಮ-ವಿವೇಚನಾತ್ಮಕ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಇದೇ ನಮಗೆ ದೊರೆತ ಮೊದಲನೆಯ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥ; ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತವಾದ ಸೊತ್ತು. ಅದರೊಳಗಿನ ಉದಾಹರಣ ಶ್ಲೋಕಗಳೆಲ್ಲ ಆ ಕಾಲದ ಹಿಂದಣ ಅಥವಾ ತತ್ಕಾಲೀನವಾದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಉದ್ಧೃತವಾದವುಗಳು. ಆದರೆ ಆ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೊಂದೂ ನಮಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಮೂರು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದಣ ಶಿಲಾಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ನುಡಿಯೂ ಲಿಪಿಯೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸದೊಡನೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ನಮ್ಮ ನುಡಿಯ ಮತ್ತು ನಾಡಿನ ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಊಹಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಾಚೀನ ವೈಭವದಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆನುಡಿಗಳು, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಕಲಾಜೀವನ ಇವುದಳಲ್ಲಿಯೂ ನೆರೆಯ ಮರಾಟಿಗರಿಗೂ ಇನ್ನುಳಿದ ದ್ರಾವಿಡ ಬಂಧುಗಳಿಗೂ ಯಾವ ವಿಧದಿಂದಲೂ ಹಿಂದಿಲ್ಲದ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಮುನ್ನಡೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಮಾತುಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಿ ಪ್ರಕೃತಿವಿಷಯವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ.

ಮೇಲೆ ವಿವೇಚಿಸಿದ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮುಕುಟಮಣಿಯೆನಿಸಿದ ಇಂಗ್ಲಂಡಕ್ಕಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದೆ. ಇಂಗ್ಲಂಡವು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಬೇಕಾದರೆ ಸ್ಕಾಟ್ಲಂಡವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಹಿರಿಯ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು **ಒಂದೂವರೆಕೋಟಿ**ಯಷ್ಟಾಗುವದು. ಈಯೆಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಒಂದೇ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಕನ್ನಡರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದೆ

ಕನ್ನಡಿಗರ ಹಿರಿಯ ಹಂಬಲವೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ. ಆ ಮಾತು ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಬಹು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮುಂಬಯಿ ಅಧಿಪತ್ಯದ ನಾಲ್ಕು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಮದ್ರಾಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ಕೊಡಗು, ಇನ್ನುಳಿದ ಹಲಕೆಲವು ತಾಲೂಕುಗಳು ಇವನ್ನಷ್ಟೇ ಆದರೂ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿದರೆ ಕನ್ನಡ ಏಕೀಕರಣದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಜೀವಕಳೆ ಬಂದಂತಾಗುವದು; ಕನ್ನಡ ರನ್ನಗನ್ನಡಿಯ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಹೋಳುಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಒಂದೆರಡನ್ನೇ ಆದರೂ ಹೊಂದಿಸಿ ಒಂದು ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಅದೊಂದು ಸುಂದರವಾದ ನಿಲುವುಗನ್ನಡಿಯಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಇಷ್ಟೇ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಮಿ ೨೪೦೦೦ ಚೌರಸ ಮೈಲಿನಷ್ಟಾಗಬಹುದು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ೭೦-೭೫ ಲಕ್ಷ ಎಂದರೆ ಸುಮಾರು ಮುಕ್ಕಾಲು ಕೋಟಿಗೆ ಸಮೀಪಿಸಬಹುದು. ಆದಾಯ ವೆಚ್ಚಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ೨೭೫ ಲಕ್ಷ ೨೨೫ ಲಕ್ಷಗಳಾಗಿ ಉಳಿತಾಯವು ೫೦ ಲಕ್ಷವಾಗಬಹುದು. ಎಂದರೆ ವಿಸ್ತಾರ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಆದಾಯ ವೆಚ್ಚಗಳು, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಸೌಕರ್ಯಗಳುಳ್ಳ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ನಾವೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು; ಒಂದೆರಡು ಒಳ್ಳೆಯ ಬಂದರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು; ವ್ಯಾಪಾರದ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು; ರೈಲುದಾರಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಭೂಸಂಪತ್ತನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊಸ ಹೊಸ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಹುದು; ಜಲಪ್ರಪಾತಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರ ಬಲದಿಂದ ಹಲವು ಜನಹಿತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಬಹುದು. ಆಗ ನಮಗೂ ನಮ್ಮ ನೆರೆಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೂ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದು ನಮ್ಮ ನಡೆನುಡಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವಗಳು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಕುಟುಂಬವು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ಒಂದೇ ತಾಯಿಯ ಮಕ್ಕಳಾದ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಒಂದಾಗಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲದಿಂದ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ನಡುಕಟ್ಟಿ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ; ನೆರವಿಗಾಗಿ

ಕಿರಿಯರನ್ನು ಕೈಯೆತ್ತಿ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನವೂ ನಡೆದಿದೆ, ನಡೆಯುತ್ತಲೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ಆಬಾಲವೃದ್ಧರು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಜಾತಿಕುಲದವರು, ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಉದ್ಯೋಗದವರು, ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಕಲಾಭಿಜ್ಞರು ಎಲ್ಲರೂ ಒಮ್ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಹೊಸ ಹುಮ್ಮಸಿನಿಂದ ದುಡಿದು ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ನಾಡನ್ನೂ ನುಡಿಯನ್ನೂ ಆಧುನಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಜ್ಜಿ ಸಜ್ಜು ಗೊಳಿಸಿ ಬೆಳಗಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ತಾಯಿಯನ್ನು ಸಿಂಗರಿಸಿ ಹಿರಿಯಮ್ಮ ಭಾರತಮಾತೆಯ ಬಲಗೈಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡ ತಾಯಿಗೆ ಗೆಲುವಾಗಲಿ! ಭಾರತಮಾತೆಗೆ ವಿಜಯವಾಗಲಿ!

---

೨. ಸತಿ

ಪುಣ್ಯನದಿ ಗಂಗೆಯು ಭೂತಳದ ಮೇಲೆ ಇಳಿದು ಬರುವ ಹರದ್ವಾರ ವೆಂಬ ಪ್ರದೇಶದ ಇದಿರಿಗೆ 'ಕನಖಲ' ಎಂಬ ನಾಡು ಇರುವುದು. ಪ್ರಜಾಪತಿ ಯಾದ ದಕ್ಷನು ಅದರ ಅರಸನಾಗಿದ್ದನು.

ದಕ್ಷನು ಎಲ್ಲ ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದಕ್ಷನೇ ಸರಿ. ಆತನ ರಾಜ್ಯವು ಸುಖಶಾಂತಿಗಳ ನೆಲೆವೀಡು. ಐಶ್ವರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣ ದಲ್ಲಿಯೂ ಆತನನ್ನು ಹೋಲುವ ಭೂಪಾಲನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದೂ ಅವನು ಮಹಾ ತಪಸ್ವಿಯಂತೆಯೇ ಇದ್ದನು. ನಿಜವಾಗಿ ಆತನು ಒಬ್ಬ ರಾಜರ್ಷಿ. ನೂರಾರು ಯಜ್ಞ ದಾನ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವನು. ಆತನಿಂದ ಕನಖಲಭೂಮಿಯು ರಾಜನ್ವತಿಯೆನಿಸಿರುವುದು.

ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ದಕ್ಷಪುರವು ಸೌಂದರ್ಯ ಐಶ್ವರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಮರಾ ವತಿಯನ್ನು ಮೀರುವಂತಹದು. ಇದರ ನೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಗಿರಿರಾಜನಾದ ಹಿಮವಂತನ ಉನ್ನತವಾದ ಶಿಖರಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಸಾಲ್ಗೊಂಡು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡ ಮೋಡಗಳ ಪಡೆಯಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುವುವು. ಆ ಶಿಖರಗಳ ನಡುವೆ ಗಂಗಾನದಿಯ ಪ್ರವಾಹವು ಬಿಳಿಯ ಹೆಬ್ಬಾವಿನಂತೆ

ಬಿದ್ದದ್ದು ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೆ ಕೆಳಗಡೆಗೆ ಹರಿಯುವುದು. ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿದ ಗಂಗಾ ಪ್ರವಾಹವು ಪುಣ್ಯದ ಪ್ರವಾಹವೇ ಸರಿ. ಆಯಾ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಳುಗೊಳಿಸಿದ ಆ ಪುಣ್ಯ ನದಿಯನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವುದು ನಮಗೇನು, ಸಾವಿರ ಮೊಗದ ಶೇಷನಿಗೂ ಆಗದ ಮಾತು.

ಆ ಮಹಾನದಿಯ ಒಂದು ಕವಲು ದಕ್ಷಪುರಿಯ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದು. ಅದರ ಹೆಸರು ನೀಲಧಾರೆ. ದಕ್ಷರಾಜನ ಅಂದವಾದ ಅರಮನೆಯು ಈ ನೀಲಧಾರೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಇತ್ತು. ವರ್ಷರ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯು ಈ ಅರಮನೆಯ ಅಂಗಳವನ್ನು ತೊಳೆಯುವುದು. ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿರುವವರು ಆ ಪುಣ್ಯಪ್ರವಾಹದ ಎಡೆವಿಡದ 'ಕುಳುಕುಳು' ಎಂಬ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ನಿದ್ರೆಗೈಯ್ಯುವರು.

ದಕ್ಷರಾಜನಿಗೆ ಹಲವರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಸರೋವರವು ಅರಳಿದ ತಾವರೆಗಳಿಂದ, ಆಕಾಶವು ಮಿನಗುವ ತಾರೆಗಳಿಂದ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ದಕ್ಷರಾಜನ ಅರಮನೆ ಈ ಬಾಲಿಕೆಯರಿಂದ ಒಪ್ಪುತ್ತಿರುವುದು. ಮಕ್ಕಳ ಲೋಕೋತ್ತರ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಅರಸನಿಗೂ ಅರಸಿಗೂ ಹಿಡಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಹರ್ಷವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ರಾಜಕುಮಾರಿಯರು ಪ್ರತಿದಿನ ನೀಲಧಾರೆಗೆ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಬರುವರು. ನದಿಯ ನಿರ್ಮಲವಾದ ನೀರಲ್ಲಿ ಬಹಳಹೊತ್ತು ಆರಾಟವಾಡಿ ಮಳಲೊಟ್ಟಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಹೊತ್ತು ವಿಶ್ರಮಿಸುವರು. ಮನೆಗೆ ಬರುವಾಗ ಹೊಳೆಯೊಳಗಿನ ತರತರದ ಬಣ್ಣದ ಹಲವು ಕಲ್ಲುಹರಳುಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿ ಉಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬರುವರು. ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅರಸನೂ ಅರಸಿಯೂ ನಕ್ಕು—ಮಕ್ಕಳಿರಾ ! ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹರಳುಕಲ್ಲುಗಳು ಇರಲು ಬಿಟ್ಟು ಈ ಕಲ್ಲುಹರಳುಗಳನ್ನು ತಂದು ಏನುಮಾಡುವಿರಿ, ಎಂದು ಕೇಳುವರು; ಬಾಲೆಯರು ಮರುಮಾತುಗುಡದೆ ತಾವು ತಂದ ಕಲ್ಲುಹರಳುಗಳಿಂದಲೇ ಆಡುವರು..

ಆ ಬಾಲಿಕೆಯರು ಕ್ರಮದಿಂದ ಬಳೆದು ಮದುವೆಗೆ ತಕ್ಕವರಾದರು. ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಮಹಾವೈಭವದಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅವರ ಲಗ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಮುಂದೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಪತಿಗೃಹಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ

ಸಂಸಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಆನಂದದಿಂದಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ ದಕ್ಷನೂ ದಕ್ಷಪತ್ನಿಯೂ ಇನ್ನಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಸಂತಸಪಡುವರು.

ದಕ್ಷರಾಜನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬಳ ಮದುವೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಆಕೆ ಕಡೆ ಹುಟ್ಟಿದಮಗಳು; ಅವಳ ಹೆಸರು ಸತಿ. ಅವಳ ಮೇಲೆ ತಾಯಿತಂದೆಗಳ ಪ್ರೀತಿ ಬಹಳ. ಸತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮನಾದ ಪತಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಕಡೆಯ ಈ ಮದುವೆಯನ್ನು ದೊಡ್ಡ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಕೊನೆಯ ಬಯಕೆ.

ಸತಿಯ ರೂಪವೂ ಗುಣವೂ ಹೊಗಳತಕ್ಕವು. ಸತಿಯು ಕರಿಯುಳೆಂದೆನ್ನುವಿರಲ್ಲವೇ ? ಚೆಲ್ವಿಕೆಯು ಬಣ್ಣವೊಂದನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸುವದಿಲ್ಲ ಅವಳ ಕನ್ನೈದಿಲ ದಳದಂತಿರುವ ಮೈಯ ಹೊಳಪೂ ಕರಿಯವೂ ಪಿರಿಯವೂ ಆದ ಕಣ್ಣುಗಳೂ ಸಂಪಿಗೆಯ ಮೊಗ್ಗಿನಂತಿರುವ ಮೂಗು ನೋಟಕ್ಕೆ ಬಲುಮಾಟ. ಮೂಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತಹ ಸುಂದರಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಒಮ್ಮೆ ಒಪ್ಪಿಬಿಡುವ. ಆಕೃತಿಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಕೃತಿ. ನಡೆನುಡಿಗಳು ಬಲು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು ಗೃಹಣಿಗೆ ಇರಬೇಕಾದ ಗುಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅವಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುತ್ತಿದ್ದವು.

ಸತಿಯ ಸ್ವಭಾವವು ಬೇರೆ; ಆಕೆಯ ಅಕ್ಕಂದಿರ ಸ್ವಭಾವವು ಬೇರೆ. ಅವರು ಯಾವಾಗಲೂ ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಟಪಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುವರು. ಆದರೆ ಅತ್ತ ಸತಿಯು ಒಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಅವರು ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನೂ ಹರಲು ಕೆಚ್ಚಿದ ಬಳೆಗಳನ್ನೂ ಮುತ್ತಿನ ಸರಗಳನ್ನೂ ಕಸ್ತೂರೀ ಚಂದನಾದಿ ಲೇಪನ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬಯಸುವರು. ಇವಳು ನಾರುಮಡಿಯನ್ನೇ ಬಲು ಒಪ್ಪುವಳು. ರುದ್ರಾಕ್ಷಮಾಲೆ, ಸ್ಫಟಿಕಮಾಲೆಗಳ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಕ್ಕರತೆ ಬಡುವಳು. ತಂದೆಯ ಹೋಮಕುಂಡದ ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಮೈಗೆ ಬಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಳು. ತಲೆಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಪೂಸಿಕೊಳ್ಳುವದೂ ಬೇಡ. ಇದರಿಂದ ತಲೆಕೂದಲು ಜಡೆಗಟ್ಟಿದ್ದವು. ಸಭ್ಯಾವ ಸುಂದರಿ, ಈ ವೇಷದಲ್ಲಿಯೂ ಅವಳು ಸುಂದರಿಯೇ.

ಅರಸಿ ಸತಿಯ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಅರಿತು ಬಹಳ ದುಃಖಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಶರೀರವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಉದಾಸೀನೆಯಾಗಿ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚಿಕ್ಕ

ಪ್ರಾಯದ ಮಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಯಾವ ತಾಯಿಯು ಎದೆಯೊಡೆದು ನೀರಾಗದು? ಅವಳು ಒಮ್ಮೆ ಬಹು ಕಷ್ಟದಿಂದ ‘ಸತೀ, ನೀನು ಈಗ ದೊಡ್ಡವಳಾದೆ, ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವುದೇನು? ಉಡಿಗೆಯೋ ತೊಡಿಗೆಯೋ, ಹೇಳಲಿ? ಇಂಥವನನ್ನು ಯಾವಾತನು ಮದುವೆಯಾದಾನೇ?’ ಎಂದು ಮಗಳನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದಳು. ಸತಿ ‘ನಕ್ಕು, ಅವ್ವಾ, ಇನ್ನು ನೀನು ಹೇಳಿದಂತೆ ನಡೆವೆನು; ಆಯಿತೇ’ ಎಂದಳು. ಆದರೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ—ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆ ಹೆಳಲುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಮದುವೆಯಾಗುವವನ ಹೆಂಡತಿಯಾಗುವೆನೇ ಎಂದು ನುಡಿದುಕೊಂಡಳು.

ದಕ್ಷರಾಜನು ಸತಿಯು ಈ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸಿಟ್ಟಾಗುವನು. ಆದರೆ ಸತಿಯ ಸರಲತನ, ಆನಂದವೃತ್ತಿ, ಮುದ್ದುಮೊಗ ಇವನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ ಆತನ ಸಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಮಾಯವಾಗುವುದು. ಸತಿಯ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಣವು ಒಡೆದು ಕಾಣುವದು. ಅದೇನು ಗುಣವೋ ದೋಷವೋ ನಾವರಿಯೆವು. ಅವಳು ಅಭಿಮಾನಿನಿ; ಮಾನಕ್ಕೆ ಹಾನಿ ಬಂದರೆ ತಟ್ಟನೆ ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರೇ ಬರುವುದು.

ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸತಿ ಮದುವೆಗೆ ತಕ್ಕವಳಾದಳು. ಆಗ ದಕ್ಷನು ತನ್ನ ತಮ್ಮ ದೇವರ್ಷಿ ನಾರದರನ್ನು ಕರೆಸಿ ನಾರದ, ನೀನು ಸರ್ವಲೋಕ ಸಂಚಾರಿ, ಮೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದವರಿಲ್ಲ; ನಮ್ಮ ಸತಿಗೆ ತಕ್ಕ ವರನನ್ನು ಹುಡುಕುವುದು ನಿನ್ನನ್ನೇ ಕೂಡಿದೆ; ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಕೂಡಲೆ ನಾರದನು ಅಣ್ಣನ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ತಲೆಯಲ್ಲಾಂತು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟನು. ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡಿ ತಕ್ಕ ವರವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಮರಳಿ ದಕ್ಷಪುರಿಗೆ ಬಂದನು. ಆ ದಿನ ಊಟವಾದ ಬಳಿಕ ನಾರದನೂ ದಕ್ಷನೂ ದಕ್ಷಪತ್ನಿಯೂ ಒಂದೆಡೆಗೆ ಕಲೆತರು. ಆಗ ಅವರಲ್ಲಿ ಇಂತು ಮಾತುಗಳು ನಡೆದವು:—

ನಾರದ—ನಮ್ಮ ಸತಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಉತ್ತಮ ಪತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಬಂದಿರುವೆನು. ಅಂತಹ ಯೋಗ್ಯವರನನ್ನು ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ.

ದಕ್ಷ—ಅಂತಹ ವರನು ಯಾರು?

ನಾರದ—ಕೈಲಾಸಗಿರಿಯ ರಾಜನು.

ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ದಕ್ಷನು ಸ್ವಲ್ಪ ಆಲೋಚನೆಗೀಡಾದನು. ಅವನು ನಾರದನಿಗೆ ಏನು ಕೇಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದನೋ ಅದನ್ನೇ ಅರಸಿಯು ಕೇಳಿದಳು.

ಅರಸಿ—ಕೈಲಾಸಗಿರಿ! ಬಹಳ ದೂರ; ನಮ್ಮ ಸತಿಯನ್ನು ಅಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಅವಳ ಸುದ್ದಿಯೆಲ್ಲಿ? ಮೇಲಾಗಿ ಕರೆಸುವುದಕ್ಕೂ ಕಳಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಬಹಳ ತೊಂದರೆ.

ನಾರದ— ನೀವು ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಸತಿಯು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಹೇಗಾದರೂ ಇರಬೇಕೆನ್ನುವಿರಾ? ಯೋಗ್ಯ ಪತಿಯೊಡನೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸುಖದಿಂದಿರಬೇಕೆನ್ನುವಿರಾ? ಸತಿ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆನಂದದಿಂದಿರಲು ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಹೋಗಿ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಹಾನಿಯೇನು?

ಅರಸನೂ ಅರಸಿಯೂ—ಸರಿ, ಆಗಬಹುದು.

ದಕ್ಷ—ನಾರದ, ವರನ ವಿದ್ಯಾಬುದ್ಧಿಗಳು ಎಂತಿರುವವು?

ನಾರದ—ಅದನ್ನೇನು ಹೇಳಲಿ! ವೇದ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಆಗಮ, ಪುರಾಣ, ತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದಿರುವುದು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ನಿದರ್ಶನವೇತಕ್ಕೆ? ಮಹರ್ಷಿ ವಸಿಷ್ಠನು ವೇದಗಳ ತತ್ತ್ವವನ್ನು, ಪರಶುರಾಮನು ಧನುರ್ವೇದವನ್ನು, ಬಹಳವೇಕೆ? ನಾನೇ ಗಂಧರ್ವವೇದವನ್ನು ಆವನಿಂದಲೆ ಕಲಿತುಕೊಂಡಿರುವೆನಲ್ಲವೆ? ನೃತ್ಯಾದಿ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆತನು ಬಲ್ಲಿದನು.

ದಕ್ಷನ ಮೋರೆ ಅರಳಿತು. ಅವನು ಮತ್ತೆ ನಾರದನನ್ನು 'ವರನ ಬಲವೀರ್ಯಗಳೆಂತೋ' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

ನಾರದ—ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಪಿನಾಕಧನುಸ್ಸು ಆತನ ಬಳಕೆಯದು, ಮೂಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಹೆದೆಯೇರಿಸುವುದು ಕೂಡ ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಕಂಡಿರಾ! ಅವನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮೀರಿ ನಿಂತ ತ್ರಿಪುರಾಸುರ ಗಜಾಸುರರನ್ನು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಕೊಂದನು.

ಅರಸಿ—ನಾರದರೆ! ವರನ ಆಕಾರರೂಪಗಳೆಂತಿರುವುವು?

ನಾರದ—ಕೇಳುವುದೇನು? ಸಾಲವೃಕ್ಷದಂತೆ ಎತ್ತರವಾದ ಆ ನಿಲುವಿಕೆ, ಮೊಳಕಾಲವರೆಗೆ ಉದ್ದವಾದ ಆ ತೋಳುಗಳು, ಕಿವಿವರೆಗೆ ಅಗಲವಾದ

ಆ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಬೆಳ್ಳಿಯಂತೆ ಬಿಳಿದಾದ ಆ ಮೈ, ಆ ಪ್ರಸನ್ನ ಸುಂದರಮುಖ, ಇವು ನೋಡುವವರನ್ನು ಮರುಳುಗೊಳಿಸುವುವು. ದೇವೀ, ಅವನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಸುಂದರ ಕನ್ನೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದರೂ ಸಲ್ಲುವದು ; ಆದರೂ ನಮ್ಮ ಸತಿ ತಕ್ಕವಳೆಂದೆನ್ನಬಹುದು.

ಸತಿಯ ಗೆಳತಿಯೊಬ್ಬಳು ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅರಸಿಯ ಬಳಿಗೆ ಏತಕ್ಕೋ ಬಂದಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಲಿಸಿ ಸತಿಯ ಬಳಿಗೆ ಓಡಿಹೋಗಿ 'ಅಕ್ಕಾ,ನಿನ್ನ ಬಹುದಿವಸದ ಬಯಕೆ ಬೇಗನೆ ನೆರವೇರುವಂತೆ ತೋರುವುದು. ಯಾರ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಇದುವರೆಗೆ ತಪಸ್ಸನ್ನೂ ವ್ರತೋಪವಾಸಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿದೆಯೋ ಆ ಕೈಲಾಸಪತಿ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಧಾರೆಯೆರೆದು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಹಿರಿಯರು ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಸಂಪಿಗೆಯ ಮೊಗ್ಗುಗಳಂತಿರುವ ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಬೆರಳುಗಳು ಬೇಗನೆ ಕೂಡಲಿ, ಎಂದು ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಹಾರೈಸುತ್ತಿರುವೆವು' ಎಂದಳು.

ಅರಸಿ—ನಾರದರೆ! ವರನ ಐಶ್ವರ್ಯವೆಷ್ಟು ?

ನಾರದ—ದೇವೀ! ಅವನು ರತ್ನಗರ್ಭ ಕೈಲಾಸಗಿರಿಯ ಒಡೆಯನು ಧನಪತಿ ಕುಬೇರನು ಅವನ ಮಿತ್ರನು ; ಮತ್ತು ಬೊಕ್ಕಸದ ಅಧಿಕಾರಿಯು.

ಅರಸಿ—ವರನಿಗೆ ತಂದೆತಾಯಿಗಳೂ, ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರೂ ಉಂಟೋ ?

ನಾರದ—ವರನಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಕೊರತೆಯೇ ಸರಿ. ದೇವೀ! ಅವನ ಬಳಗದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೂ ಇಲ್ಲ. ಲಗ್ನವಾದೊಡನೆ ನಮ್ಮ ಸತಿ, ಕೈಲಾಸಪುರಿಯ ಸರ್ವೇಶ್ವರಿ !

ಅರಸಿ, ನಾರದನ ಕಡೆಗೆ ಮತ್ತೆ ನೋಡತೊಡಗಿದಳು. ಆಗ ನಾರದನು ದೇವೀ, ವರನಲ್ಲಿ ದೋಷವೂ ಸ್ವಲ್ಪವಿದೆ. ಇದ್ದ ದೋಷವನ್ನು ಮಾಜುವುದೇಕೆ? ವರನಿಗೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥೆ ಕಡಿಮೆ; ಆದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಮನೆಯೇನು ಮಸಣವೇನು, ಚಂದನವೇನು ಚಿತಾಭಸ್ಮವೇನು, ಎರಡೂ ಸಮಾನವೇ; ಇದಲ್ಲದೆ ಅವನಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಚಿಂತೆ. ಆದರೆ ಆ ಚಿಂತೆ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಿಂತೆ ಅದು. ಅವನು ಶವಗಳ ಎಲುವುಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿಯೂ, ಉದ್ಭಿಜ್ಜಗಳ ಗುಣಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಖನಿಜಪದಾರ್ಥಗಳ ತತ್ತ್ವನಿರೀಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ

ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವೇಳೆಗಳೆವನು. ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ವಸ್ತುಗಳ ತತ್ತ್ವ ವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಕಾಲಕೂಟವನ್ನು ಕುಡಿವುದರಲ್ಲಿಯೂ, ಸರ್ಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದುಮುಂದೆ ನೋಡಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣ ಗಳಿಂದ ಅವನು ಪ್ರಭುವಾಗಿಯೂ ಭಿಕ್ಷುಕನು; ಗೃಹಸ್ಥನಾಗಿಯೂ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು. ಒಟ್ಟಿಗೆ ದೋಷಗಳಿಗಿಂತ ಗುಣಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ನಾನು ವರನ ಗುಣಾವಗುಣಗಳನ್ನೂ ನಡೆನುಡಿಗಳನ್ನೂ ಅರುಹಿದೆನು. ಇನ್ನು ನಿಮಗೆ ತಿಳಿದಂತೆ ಮಾಡುವುದು' ಎಂದು ಬಿನ್ನೈಸಿದನು.

ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದ ದಕ್ಷನ ಮೋರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಕಾರವೇನೂ ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ತಲೆದೂಗಿದನು. ಅರಸಿಯ ನಿಪುಣ ದೂತಿಯೊಬ್ಬಳು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಳು. ಅವಳು ಅರಸಿಯ ಖಿನ್ನವಾದ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿ 'ದೇವಿ! ಚಿಂತಿಸುವಿರೇಕೆ? ವರನಿಗೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥೆ ಕಡಿಮೆಯೆಂದೇ? ಲಗ್ನವು ಆಗಲಿ, ನಮ್ಮ ಸತೀದೇವಿ ಒಂದೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಉತ್ತಮ ಸಂಸಾರಿಯನ್ನು ಮಾಡುವಳು' ಎಂದಳು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅರಸಿ ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದಿ ಇಂತು ನುಡಿದಳು.

ಅರಸಿ—ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳು ಒಂದೇ ಎಡೆಯಲ್ಲಿರುವದು ಅಸಂಭವವು. ಯೋಗ್ಯ ವರನಿಗೆ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು ತಾಯ್ತಂದೆಗಳ ಕರ್ತವ್ಯವು. ಹೆಚ್ಚಿನದು ಆಗುವುದೂ ಬಿಡುವುದೂ ಅವರವರ ದೈವವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದು. ಸದ್ಗುಣಿಯೂ ಶ್ರೀಮಂತನೂ ಸುಂದರನೂ ಆದವನಿಗೆ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದೊಂದೇ ನನ್ನ ಬಯಕೆ; ಮೇಲೆ ಮಹಾರಾಜರ ಇಚ್ಛೆ.

ದಕ್ಷ—ಅರಸಿ, ನನ್ನದೇನು? ಬ್ರಹ್ಮಸಂಕಲ್ಪ; ನನಗೇನೋ ಈ ಸ್ಥಳವು ಪ್ರಶಸ್ತವೆಂದು ತೋರುವುದು. ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಬಂದರೆ ಈ ವರನನ್ನೇ ಗೊತ್ತು ಮಾಡುವ.

ಹೆಚ್ಚು ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಕೈಲಾಸಪತಿಗೆ ಸತಿಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಅರಸನೂ ಅರಸಿಯೂ ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡಿದರು. ಮುಹೂರ್ತವೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ದಕ್ಷಮಹಾರಾಜನು ಮಹಾಸಮಾರಂಭದೊಡನೆ ಮದುವೆ ಮಾಡುವ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದನು.

ಶುಭದಿನದಲ್ಲಿ ಸತಿಯ ಪಾಣಿಗ್ರಹಣವು ಸಾಂಗವಾಗಿ ಜರುಗಿತು.

ಲಾಜಹೋಮವೂ ಆಯಿತು. ನಾರದನು ವರನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದುದೆಲ್ಲ ನಿಜವಾಗಿದ್ದಿತು. ಕೈಲಾಸಪತಿ ಶಿವನ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಸದೃಶವಾದ ಆ ಮುಖವನ್ನೂ, ಬೆಳ್ಳಿವೆಟ್ಟದಂತೆ ಬಿಳಿದಾದ ಆ ಭವ್ಯ ದೇಹವನ್ನೂ, ಆ ಆನಂದವೃತ್ತಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿ ಎಲ್ಲರೂ ಬೆರಗಾದರು. ಅತ್ತೆಗಂತೂ ಅಳಿಯನನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ ಆನಂದವು ಉಕ್ಕೇರಿತು. ಪೌರನಾರಿಯರೆಲ್ಲ ವಧುವಿಗೆ ತಕ್ಕವರನೆಂದು ಏಕಕಂಠವಾಗಿ ನುಡಿದರು. ಒಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅರಸಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು. ನಾರದನು ವರನ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದುದು ಸುಳ್ಳೆಂದು ತೋರಿತು. ವಿವಾಹದಿವಸದಲ್ಲೂ ವರನ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಮಾಲೆ; ಮೈಗೆ ವಿಭೂತಿ; ನಡುವಿಗೆ ಹುಲಿದೊಗಲು; ಇದಲ್ಲದೆ ಸತಿಗೂ ಇವೇ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ತಂದಿದ್ದನು. ಅರಸಿಯು ಮನದೊಳಗೆ—'ಇದೇನು ? ಲಗ್ನದಲ್ಲಿಯೂ ನನ್ನ ಮಗಳು ಏನೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟು ಐಶ್ವರ್ಯವಿದ್ದೇನು ? ಇಲ್ಲಿವೆ ಅಳಿಯನ ಮನೆ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು........? ಛಿ: ನಾರದನು ಸುಳ್ಳಾಡುವನೆ ? ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸತೊಡಗಿದಳು. ಆದರೂ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರು ಮೂಗು ಮುರಿವಂತೆ ಇದ್ದಿತು. ಕೂಡಿದ ಹೆಂಗುಸರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಜನ ಒಯ್ಯಾರಿಯರು 'ಅಳಿಯನನ್ನು ನೋಡಿರೇ ! ಶುದ್ಧ ಬೈರಾಗಿ, ಜಡೆಯೇನು, ಬೂದಿಯೇನು, ತೊಗಲೇನು, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಗಳೇನು' ಎಂದೂ, ಇನ್ನು ಕೆಲ ಜನ ಅದೃಷ್ಟವಾದಿನಿಯರಾದ ಮುದುಕಿಯರು 'ಸತಿಯ ಹಣೆಬರಹದಲ್ಲೇ ಐಶ್ವರ್ಯವಿದ್ದಂತೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಅಳಿಯನದೇನೋ ದೊಡ್ಡ ಮನೆತನವಂತೆ, ಯಾತಕ್ಕೇನು ಕೊರತೆ ಇದ್ದೀತು? ಸತಿಯ ದೈವವೇ ಕಡಮೆ' ಎಂದೂ ತಮ್ಮತಮ್ಮೊಳಗೆ ನುಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅರಸಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಳಿಯನ ಬಡತನದ್ದೊಂದು ಚಿಂತೆಯೇ ಹಿಡಿಯಿತು. ಅವಳು ನಾರದನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ನಾರದರೇ ! ವರನ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಬಣ್ಣಿಸಿದಿರಲ್ಲ ? ಅದರಂತೆ ಏನೂ ತೋರುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ? ನಮ್ಮ ಸತಿ, ಲಗ್ನದಲ್ಲಿಯೂ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ: ಎಂದು ಪ್ರಸ್ತಾಪವೆತ್ತಿದಳು.

ನಾರದ—ದೇವಿ ! ನಾನು ಹೇಳಿದುದು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ. ಸತಿಯು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರಿಯಾಗುವಳು. ಈಗ ನಾನು ಏನೂ ಹೇಳಲಾರೆನು.

ಅವಳು ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಬಳಿಕ ಅವಳ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನೂ ಅಳಿಯನ ವೈಭವವನ್ನೂ ನೋಡುವಿರಿ.

ನಾರದನು ಈ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಅರಸಿಯನ್ನೂ ಬಳಗದವರನ್ನೂ ಏನೋ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂತಯಿಸಿದನು.

ವರನ ವಿವಾಹಕಾಲದ ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನೂ ನಿಬ್ಬಣದ ಜನರ ನಡೆ ನುಡಿಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿ ದಕ್ಷಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ನಾಚಿಕೆಯಾಯಿತು. ಅವನ ಉಳಿದ ಅಳಿಯಂದಿರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಆನೆಯ ಮೇಲೆ, ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ರಥದ ಮೇಲೆ ಇಂತು ಮಹಾವೈಭವದಿಂದ ಮದುವೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಹೊಸ ಅಳಿಯನ ವಾಹನವು ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಮುದಿ ಎತ್ತು? ಉಳಿದ ಅಳಿಯಂದಿರ ಸಂಗಡ ಬೆಳ್ಗೊಡೆಗಳನ್ನು ಬೆಳ್ಳಿ ಬಂಗಾರಗಳ ಬೆತ್ತಗಳನ್ನೂ ಹಿಡಿದ ಹಲವರು ಸುರೂಪ ಸೇವಕರು. ಆದರೆ ಹೊಸ ಅಳಿಯನ ಸಂಗಡ ತ್ರಿಶೂಲವನ್ನೊ ಡಮರುವನ್ನೊ ಹಿಡಿದ ವಿಕೃತ ಮುಖದ ಸೇವಕರು. ನಿಬ್ಬಣದ ಜನರ ಆ ವಿಕಟರೂಪವನ್ನೂ ವಿಚಿತ್ರ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನೂ ನೋಡಿ 'ಇದೇನು ವರನ ಬಳಗ?' ಎಂದು ದಕ್ಷಪುರಿಯ ಜನರೆಲ್ಲ ಭೀತರೂ ವಿಸ್ಮಿತರೂ ಆದರು. ಆದರೆ ವರನ ಶಾಂತಹೃಷ್ಟಸ್ವಭಾವವನ್ನೂ ಸರಲ ಮಧುರ ಭಾಷಣವನ್ನೂ ಪ್ರಸನ್ನ ಸುಂದರ ಮುಖವನ್ನೂ ನೋಡಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದಿದರು.

ವರನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ತೆಯ, ಮಾವನ, ಬಳಗದ ಪುರಜನರ ಭಾವ ಏನಾದರೇನು? ನಮ್ಮ ಮದುಮಗಳ ಭಾವವು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದ್ದಾಯಿತೆಂಬುವದನ್ನು ನೋಡುವ. ಇದುವರೆಗೆ ಸಾಧುಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ಮುಖದಿಂದ ಯಾವಾತನ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಆಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಳೊ, ಯಾವಾತನನ್ನು ತನ್ನ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯೆಂದು ಹಗಲೂ ಇರಳೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಳೋ, ಯಾವಾತನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ವ್ರತೋಪವಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಶರೀರವನ್ನು ಕೊರಗಿಸಿದ್ದಳೊ, ಆತನು ಈ ದಿನ ಪತಿರೂಪದಿಂದ ಇದಿರಿಗೆ ನಿಂತಿರಲು ಆದ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವದೇನು? ಸತಿಯು ಪತಿರಾಜನನ್ನು ಕಣ್ತುಂಬ ನೋಡಿ ತನ್ನನ್ನು ಆ ಕೈಲಾಸಪತಿಯ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದಳು. ಅವಳು ಮನದಲ್ಲಿ–'ಪ್ರಭುವೇ! ಸತಿಯಪ್ರಭುವೇ

ಸತಿಯ ಜನ್ಮವು ನಿಮಗಾಗಿಯೇ ಆಗಿರುವುದು. ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮ್ಮ ಸಹ ಧರ್ಮಿಣಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದುದು ನನ್ನ ಪುಣ್ಯದ ಫಲವೇ ಸರಿ. ಜಗದಲ್ಲಿ ಇನ್ನಾರಿಗೂ ಈ ಮನ್ನಣೆಯಿಲ್ಲ. 'ಇಂದು ನಾನು ಧನ್ಯಳಾದೆನು' ಎಂದು ಆನಂದಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದಳು.

ಲಗ್ನವಾದಬಳಿಕ ಸತಿಯು ಕೈಲಾಸಗಿರಿಗೆ ಬಂದಳು. ಅವಳ ಆಗಮನ ದಿಂದ ಕೈಲಾಸವು ಸರ್ವಮಂಗಳಾಶ್ರಯವಾಯಿತು. ಸನ್ಯಾಸಿಯಂತಿದ್ದ ಕೈಲಾಸಪತಿಯು ಸತಿಯ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಮೋಹಿತನಾಗಿ ಸಂಸಾರಿಯಾದನು. ದಾಕ್ಷಾಯಣಿಯು ಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ, ಗೃಹಕರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ನೆರವಾಗಿ ಪತಿಯ ಅರ್ಧಾಂಗವೆನಿಸಿಕೊಂಡಳು,

ಇಂತು ದೀರ್ಘಕಾಲವು ಸಂದುಹೋಗುತ್ತಿರಲು ಒಮ್ಮೆ ಕೈಲಾಸ ಗಿರಿಯು ವಸಂತಾಗಮನದಿಂದ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಶೋಭೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿತು. ನಿರಂತರವಾದ ಹಿಮಪಾತದಿಂದ ಎಲೆಹೂಗಳಿಲ್ಲದೆ ಒಣಗಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಗಿಡಬಳ್ಳಿಗಳು ಈಗ ಋತುರಾಜನು ಇಂದ್ರಜಾಲ ಮಾಡಿದನೋ ಎಂಬಂತೆ ಒಮ್ಮೆಯೆ ಬುಡದಿಂದ ತುದಿವರೆಗೆ ಚಿಗಿತು, ಕೆಂಪಾದ ಎಳೆಯೆಲೆಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸತೊಡಗಿದುವು. ಈಗ ಕೈಲಾಸಗಿರಿ ರಾಜನು ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಹಿಮದ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶ್ಯಾಮಲ ವರ್ಣದ ಶೈವಾಲವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೊದೆದುಕೊಂಡನು. ಕೆಂಪು, ಬಿಳುಪು ಕಪ್ಪು ಅರಿಸಿನ ಬಣ್ಣಗಳ ತರತರದ ಹೂಗಳ ಗೊಂಚಲಗಳು ಆ ಗಿರಿರಾಜನ ಕೊರಳಲ್ಲಿಯೂ, ಉರಃಸ್ಥಳ ದಲ್ಲಿಯೂ ಪಾದದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಿರುವವು. ಕರಗಿದ ಹಿಮರಾಶಿ ಯಿಂದ ನೂರಾರು ತೊರೆಗಳು 'ಗುಳು ಗುಳು, ಗಳಗಳ' ಎಂದು ಧ್ವನಿ ಮಾಡುತ್ತ ಕೆಳಗಡೆಗೆ ಧಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು, ಚಳಿಗೆ ಅಂಜಿದ ಅನೇಕ ಮೃಗ ಗಳು ಕೈಲಾಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇದುವರೆಗೆ ಬೇರೆ ಉಷ್ಣವಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ದ್ದುವು; ಆಗ ತಿರುಗಿ ಬಂದುದರಿಂದ ಕೈಲಾಸವು ಮತ್ತೆ ಸಜೀವವಾಯಿತು. ಕೈಲಾಸದ ಉಪವನಗಳು ಹೊಸ ಹೊಸ ಹೂಗಳಿಂದಲೂ, ಅವುಗಳ ಬಳಿ ಯಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡುವ ತುಂಬಿಗಳ ಝೇಂಕಾರದಿಂದಲೂ ರಮಣೀಯವಾದುವು. ಅಂಜುಗೂಳಿಗಳಾದ ಕಸ್ತೂರಿಮೃಗಗಳೂ ಎರಳೆಗಳೂ ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಎಳಹುಲ್ಲಿಗೆ ಮನಸೋತು ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ಮೇಯುತ್ತ ಪರ್ವತದ

ಒರೆಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡತೊಡಗಿದವು. ಕಾಡಾಕಳುಗಳು ಎಳಹುಲ್ಲನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬ ಮೇದು ಪರ್ವತದ ಹಾಸುಗಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಗಾಳಿಗೆ ಇದಿರಾಗಿ ಮೈಯೊಡ್ಡಿ ಮಲಗಿ ತಮ್ಮ ಮೂಗಿನ ಹೊರಳೆಗಳನ್ನು ಮುಂಚಾಚಿ ವಸಂತಾನಿಲನ ಸುಖಸ್ಪರ್ಶವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತ ಮೆಲುಕಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಋತುರಾಜನ ಆಗಮನದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಗಿಡಬಳ್ಳಿಗಳಿಗೂ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೂ ಹೊಸ ವಿಕಾಸವೂ ಹೊಸ ಜೀವನವೂ ಬಂದಂತಾಯಿತು.

ಪರ್ವತದ ಒಂದು ಉನ್ನತವಾದ ಕೋಡುಗಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಸ್ಫಟಿಕದಂತೆ ಶುಭ್ರವಾದ ಕೈಲಾಸಪತಿಯ ಅರಮನೆಯಿರುವದು. ಅದರ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶವು ರಮಣೀಯವಾಗಿಯೂ ಶಾಂತವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಿತು. ತಪೋವನದ ಗಾಂಭೀರ್ಯದೊಡನೆ ಉಪವನದ ಸೌಂದರ್ಯವು ಬೆರತುದರಿಂದ ಆ ಸ್ಥಳವು ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಗೂ, ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯಕ್ಕೂ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದರ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳಿಂದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವದಾರು ದ್ರುಮವಿದ್ದಿತು. ಅದರ ಕೆಳಗೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಆದ ಒಂದು ಹಾಸುಗಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟೆಯಿದ್ದಿತು. ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಆ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಘ್ರಾಜಿನವನ್ನು ಹಾಸಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವನು. ಅವನ ಎಡಬಡಿಗೆ ದಕ್ಷಪುತ್ರಿ ಸತಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಳು. ಒಂದು ವನಲತೆಯು ಆ ದೇವದಾರು ತರುವಿಗೆ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲದ ನಸುಗಾಳಿಯಿಂದ ಆ ಮರದ ಕೊಂಬೆಗಳು ತೊನೆದಾಡಲು ಆ ಬಳ್ಳಿಯ ಹೂಗಳು ಆಗಾಗ ಈ ದೇವದಂಪತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಇದರಿಂದ ಆ ಮರಬಳ್ಳಿಗಳು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕುಸುಮಾಂಜಲಿಯಿಂದ ಇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸುವವೋ ಎಂಬಂತೆ ತೋರುವುದು. ಈ ಸಂಧ್ಯಾಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಶುಭ್ರಮೂರ್ತಿಯು ಬಲು ಒಪ್ಪುವುದು. ಸತಿಯ ಮುಖಕ್ಕೂ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಸೊಬಗುಂಟಾಗುವುದು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಸತಿಯೊಡನೆ ಜೀವರಾಶಿಯ ಸುಖದುಃಖಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದನು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತಂಗತನಾದನು. ಆಗ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಅತ್ತ ಕೈಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿ ಸತಿಗೆ ಇಂತು ನಿರೂಪಿಸಿದನು.

ಪರಮೇಶ್ವರನು ಸತೀ! ನೋಡಿದೆಯಾ? ತೇಜೋನಿಧಿ ಸೂರ್ಯನು ಇದುವರೆಗೆ ತನ್ನ ಉಜ್ವಲ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಜಗವನ್ನು ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಈಗ

ಅವನ ಆ ತೇಜವು ಅಡಗಿ ಹೋಯಿತು. ನೋಡನೋಡುತ್ತ ಅವನು ತೇಜೋಹೀನನಾಗಿ ಅದೃಶ್ಯನಾದನು. ಪೃಥ್ವಿಯು ಮಾನವರದೂ ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಕಾಣಬರುವುದು. ಈದಿನ ಅಧಿಕಾರ ಜ್ಞಾನ ಗೌರವಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾಗಿರುವವನೇ ನಾಳೆ ತೇಜೋಹೀನನಾಗಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುವನು. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯನ ಭ್ರಾಂತಿಯೆಷ್ಟು ನೋಡಿದೆಯಾ? ಈ ನಶ್ವರವಾದ ದೇಹವನ್ನೂ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನೂ ನಚ್ಚಿ ನಡೆದಿರುವನು.

ಸತಿ—ಜಗತ್ಪತಿಯೇ, ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತಂಗತನಾದ ಬಳಿಕ ಮತ್ತೆ ಉದಯ ಹೊಂದುವನು; ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ಥಿತಿಯೆಂತು?

ಪರಮೇಶ್ವರ— ದೇವೀ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನು ಹೇಳುವ ಜನನ ಮರಣಗಳನ್ನೇ ಜ್ಞಾನಿಯು ಉದಯಾಸ್ತಗಳೆಂದು ಹೇಳುವನು. ಆದರೆ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಉದಯಾಸ್ತಗಳಾದರೂ ಅವನ ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾದಂತೆ ಕಾಣಬರುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ಥಿತಿಯು ಹೀಗಲ್ಲ; ಅವನು ಒಂದೊಂದು ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಜ್ಞಾನ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿದಂತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಸುಶೀಲನಾದಂತೆಯೂ ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ತೇಜಸ್ವಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವನು. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನಧರ್ಮಗಳ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟವನು ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ತೇಜೋಹೀನನಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವನು.

ಇಂತು ಅವರಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಕಲ್ಯಾಣಕರವಾದ ಸಲ್ಲಾಪಗಳು ನಡೆದಿರಲು ದೂರದಿಂದ ಅತಿ ಮಂಜುಲವಾದ ವೀಣಾನಿನಾದವೂ ಅದರೊಡನೆ ಅತಿ ಮಧುರವಾದ ಮಂಗಲ ಶಿವಗೀತವೂ ಕೇಳಿಸಿತು.

ಆ ಗಾಯನಧ್ವನಿಯು ಸತಿಗೆ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಪರಿಚಿತವಾದುದೇ. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ಅವಳು—ಈ ಸ್ವರವು ಇನ್ನಾರದೂ ಅಲ್ಲ; ದೇವರ್ಷಿ ನಾರದನು ಇತ್ತಕಡೆಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವನು, ಎಂದಳು

ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಂದಹಾಸ ಪ್ರಭೆಯಿಂದ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಬೆಳಗುತ್ತ ವೀಣಾಪಾಣಿ ಶುಭ್ರಮೂರ್ತಿ ನಾರದನು ಅವರಿದಿರಿಗೆ ಬಂದು ನಿಂತನು. ನಮಸ್ಕಾರ ಕುಶಲಪ್ರಶ್ನಾದಿಗಳು ನಡೆದ ಬಳಿಕ ನಾರದನು ಸಮೀಪದ ಹಾಸುಗಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಸತಿಯು ಇಂತು ಪ್ರಶ್ನ

ಮಾಡಿದಳು; ಪೂಜ್ಯರೇ, ದಕ್ಷಪುರಿಯ ಸುದ್ದಿಯೇನು? ಮನೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕುಶಲವೇ?

ನಾರದ—ಎಲ್ಲವೂ ಕುಶಲವಾಗಿದೆ. ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯು ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಹವ್ಮಿರುವನು. ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಧನಿಕರು, ದರಿದ್ರರು, ಪಂಡಿತರು ಪಾಮರರು ಗಂಡಸರು ಹೆಂಗಸರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಆಮಂತ್ರಣ ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಈಗ ಆ ಯಜ್ಞದ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವನು ತೊಡಗಿಕೊಂಡಿರುವನು.

ಸತಿ—(ಆನಂದದೊಡನೆ) ಪೂಜ್ಯರೇ, ಹಾಗಾದರೆ ತಂದೆಯ ಅಪ್ಪಣೆ ಯಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವಿರೋ?

ನಾರದ—ದೇವೀ ಇಲ್ಲ; ಇಲ್ಲ; ನಾನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದುದನ್ನು ಕೂಡ ನಿನ್ನ ತಾಯಿ–ತಂದೆಗಳು ಅರಿಯರು. ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೋಡದೆ ಬಹಳ ದಿನ ಗಳಾದುವೆಂಬುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದೆನು.

ಸತಿ—(ಖಿನ್ನೆಯಾಗಿ)ಇಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ದೇಶದೇಶ ಗಳಿಂದ ಜನರನ್ನು ಕರೆಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆಸದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು?

ನಾರದ—ಇದರ ಉತ್ತರವನ್ನು ನಾನೇನು ಹೇಳಲಿ? ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಭ್ರಂಶವಾಗಿರಬಹುದು. ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದರೆ ಈ ಸಮಯ ದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಕರೆಸತಕ್ಕದ್ದು.

ಸತಿ—(ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ) ಪೂಜ್ಯರೇ, ನಮ್ಮಿಂದ ಏನಾದರೂ ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧವು ಘಟಿಸಿದೆಯೇ?

ನಾರದ—ಕೈಲಾಸಪತಿಯು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಅಪಮಾನಪಡಿಸಿರುವನಂತೆ. ಆ ಕೋಪದಿಂದ ಅವನು ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಬಳಗವನ್ನು ಕರೆಸಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕರೆಸಿಲ್ಲ.

ಸತಿ—ಅಮ್ಮನಿಗೆ ಈ ವಿಷಯವು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೆ?

ನಾರದ—ತಿಳಿದಿದೆ. ಎಷ್ಟು ಪರಿಯಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಂಡರೂ ಅವಳ ಮಾತು ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಅವಳು ಅನ್ನನೀರುಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ಮಲಗಿ ರುವಳು. ಆ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಲೋಚಿಸಲು ಫಲವಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಕಾರ್ಯ ವಿರುವದರಿಂದ ನಾನು ತೊರಡುವೆನು.

ನಾರದನು ಹೋದ ಬಳಿಕ ಸತಿಯು ಪತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು, ಸ್ವಾಮೀ, ತಾವು ನಮ್ಮ ತಂದೆಗೆ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಿರುವಿರೆಂದು ನಾರದರು ಹೇಳಿದರಲ್ಲ? ಇದರ ಅರ್ಥವೇನು?

ಪರಮೇಶ್ವರ—ದೇವೀ, ನಾನು ಅವನಿಗೆ ಅಪಮಾನಮಾಡಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ದೇವಗಣದೊಡನೆ ಕುಳಿತಿದ್ದೆನು. ಆಗ ದಕ್ಷನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲು ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಎದ್ದು ಇಂತರು. ನಾನು ಮಾತ್ರ ಏಳಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ ಅವನು ಅವಮಾನವೆಂದು ಬಗೆದನು. ಮತ್ತು ಅಂದಿನಿಂದ ಏನಾದರೊಂದು ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಅಪಮಾನ ಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೊಂಚಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸು ನೋಯಬಾರ ದೆಂದು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಇದುವರೆಗೆ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟಿದ್ದೆನು.

ಸತಿ— ದೇವಾ, ನನ್ನದೊಂದು ಬೇಡಿಕೆಯುಂಟು. ತಮ್ಮ ಅಪ್ಪಣೆ ದೊರೆತರೆ ನಾನು ಒಮ್ಮೆ ದಕ್ಷಪುರಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಂದೆಯ ದುರಭಿಪ್ರಾಯವನು ತೊಲಗಿಸಿ ಬರುವೆನು.

ಪರಮೇಶ್ವರ— ದೇವೀ, ಈ ಸಮಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೊಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಈಗ ಸಿಟ್ಟಿನ ಭರದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ನಿನಗೂ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಬಹುದು.

ಸತಿ—ನನಗೆ ಅಪಮಾನ ಮಾಡುವನೆ? ನಾನೇನು ಆತನಿಗೆ ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ?

ಪರಮೇಶ್ವರ—ಸತೀ, ನೀನು ಬಹು ಸರಲಸ್ವಭಾವದವಳು. ದಕ್ಷನ ಕಪಟವನ್ನು ನೀನರಿಯೆ. ಅವನು ದುರಭಿಮಾನದಿಂದ ಸಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯವನ್ನಾ ದರೂ ಮಾಡಬಲ್ಲನು. ನಾವು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗದಿರುವುದೇ ಮೇಲು. ನಾವೇ ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರಲು ಯಾರಿಗೆ ಅವಮಾನ ಮಾಡುವನು? ನಮ್ಮ ಮಾನಭಂಗ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಹಮ್ಮಿರುವನು. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗ ದಲ್ಲಿ ಕರೆ ಬಾರದೆ ಹೋಗಬಹುದೇ? ನೀನೇ ನೋಡು.

ಸತಿ—ಮಗಳಿಗೆ ತಂದೆಯ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಕರೆಯೇತಕ್ಕೆ? ಇದಲ್ಲದೆ ತಾಯಿ ಅನ್ನನೀರುಗಳನ್ನು ತೊರೆದಿರುವಳೆಂದು ನಾರದರು ಹೇಳಿ ದರು ಇದನ್ನು ಕೇಳಿಯೂ ಅಪಮಾನಕ್ಕೆ ಅಂಜಿ ಅವಳನ್ನು ಕಾಣುವದಕ್ಕೆ ಹೋಗದಿರುವುದು ಸರಿಯೇ ?

ಪರಮೇಶ್ವರ—ದೇವೀ, ಇದರ ಮೇಲೆ ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆ. ಸಮಯವನ್ನು ನೋಡಿ ವರ್ತಿಸು. ಈ ಯಜ್ಞದ ಪರಿಣಾಮವು ದಕ್ಷನಿಗೂ ನಮಗೂ ಯಾರಿಗೂ ಕ್ಷೇಮಕರವಲ್ಲವೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುವುದು.

ಸತಿಯು ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಪತಿಯ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಂಡು ತವರ್ಮನೆಗೆ ಹೊರಟಳು. ಕಳುಹಿ ಬರುವದಕ್ಕೆ ನಂದಿಯು ಸಿದ್ಧ ನಾಗಿದ್ದನು. ಅತನೊಡನೆ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ದಕ್ಷಪುರಿಗೆ ಬಂದು, ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ಹಿಂಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಅರಮನೆಯ ಹೊಕ್ಕು ತಾಯಿ ಇದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದಳು. ಅಲ್ಲಿ ದುಃಖದಿಂದ ಮಲಗಿದ ತಾಯಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮೆಲ್ಲನೆ 'ಅವ್ವಾ, ನಾನು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ' ಎಂದಳು. ಮಗಳ ದನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ನೆಲ ಹಿಡಿದ ಅರಸಿಯು ಎದ್ದು ಕುಳಿತಳು; ಮತ್ತು ಸತಿಯನ್ನು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು 'ಮಗಳೇ, ನಿನಗೆ ನನ್ನ ನೆನಪಾಯಿತೇ? ಎಂದೆನ್ನುತ್ತ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಅವಳನ್ನು ಮುದ್ದಿಸಿದಳು. ಇಬ್ಬರ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದಲೂ ದಳದಳ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿದವು.

ಸತಿ—ಅವ್ವಾ, ಅಪ್ಪನನ್ನು ಕಂಡುಬರುವೆನು.

ಅರಸಿ—ಮಗಳೇ, ಮಹಾರಾಜರು ಈಗ ಯಜ್ಞಮಂಟಪದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಆದರಿಂದ ಈಗ ಹೋಗಬೇಡ.

ಸತಿ—ಅಪ್ಪನನ್ನು ನೋಡದೆ ಬಹಳ ದಿನಗಳಾದವು. ಈಗಲೇ ಹೋಗಿ ಸುಮ್ಮನೆ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಮಾತ್ರ ಬರುವೆನು.

ತಾಯಿಯ ಉತ್ತರದ ದಾರಿಯನ್ನು ಕಾಯದೆ ಸತಿಯು ಯಜ್ಞ ಮಂಟಪದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದಳು. ಅರಮನೆಯ ಇದಿರಿನ ವಿಶಾಲವಾದ ಅಂಗಳ ದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಮಂಟಪವಿದ್ದಿತು. ದೇಶದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದ ಸಾವಿರಾರು ಜನ ಶ್ರೋತ್ರಿಯರು ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದರು. ದಕ್ಷನ ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕೇನು ಕೊರತೆ? ಯಾವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಪವಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಂಟಪದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞವೇದಿಕೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಋತ್ವಿಜರು ಆ ವೇದಿಕೆಯ ಸುತ್ತಲು ಮಂಡಲಾಕಾರವಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ನಟ್ಟನಡುವೆ ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಪವಿತ್ರವಾದ ಹೋಮಧೂಮವು ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕಿಗೂ ಪಸರಿಸಿತ್ತು. ಎಡೆಬಿಡದೆ ಬೀಳುವ ಆಹುತಿಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಅಗ್ನಿಯ ಜಳದಿಂದ ದಕ್ಷನ ಮೋರೆ ಕೆಂಪಗಾಗಿತ್ತು. ಸತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿದ್ದವರೆಲ್ಲ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ದಾರಿಯು ಬಿಟ್ಟು ಎದ್ದುನಿಂತರು. ಸತಿಯು ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ತಂದೆಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದಳು. ಒಂದುಕ್ಷಣ ಎಲ್ಲ ಋತ್ವಿಜರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಹೋಮಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಆಗ ದಕ್ಷನು ಕಣ್ಣೊರೆಸಿಕೊಂಡು ನೋಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸತಿಯು ಕೈಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ಇದಿರಿಗೆ ನಿಂತಿದ್ದಳು. ಸತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ ಮೊದಲು ದಕ್ಷನ ಮುಖವು ಅರಳಿತು. ಅವನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸತೀ, ಒಳಿತಾಗಿರುವೆಯಾ? ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಆದರೆ ಕೂಡಲೆ ಅವನ ಭಾವವು ವಿರುದ್ಧವಾಯಿತು. ಮುಖವು ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲದ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಕೆಂಪಗಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನು ಬಿರುಸು ಸ್ವರದಿಂದ ಸತೀ ಏತಕ್ಕೆ ಬಂದೆ? ನಿನ್ನನ್ನು ಯಾರು ಕರೆಸಿದರು? ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ತಂದೆಯ ಈ ಬಿರುನುಡಿಯು ವಿಷದ ಅಲಗಿನಂತೆ ಸತಿಯ ಹೃದಯವನ್ನು ಭೇದಿಸಿತು. ಅವಳು ಜನ್ಮಾವಧಿ ಈ ತರದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿಸಿಕೊಂಡವಳಲ್ಲ. ಅವಳು ಕಣ್ಣೀರುಗಳನ್ನು ತಡೆದುಕೊಂಡು ಗದ್ಗದಿತಕಂಠದಿಂದ ಅಪ್ಪಾ, ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡದೆ ಬಹಳ ದಿವಸಗಳಾದುದರಿಂದ ನಿನ್ನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದೆನು, ಎಂದಳು. ಸತಿಯ ಈ ಕಾರುಣ್ಯದ ನುಡಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಜನರ ಹೃದಯವು ಕರಗಿತು. ಆದರೆ ದಕ್ಷನು ಮೊದಲಿನಂತೆ ಕಠೋರ ಸ್ವರದಿಂದ— 'ಕರೆಸದೆ ಬರುವದಕ್ಕೆ ನಾಚಿಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲವೇ' ಎಂದನು.

ಸತಿ (ಸಮಾಧಾನದಿಂದ)—ಅಪ್ಪಾ, ಮಕ್ಕಳು ತಾಯಿತಂದೆಗಳನ್ನು ಕಾಣುವುದಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡೇ ಬರಬೇಕೆ? ಆದರಿಂದ ನಾನು ಹಾಗೇ ಬಂದೆನು.

ದಕ್ಷ— ಈ ಮಾತು ದಕ್ಷನ ಮಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿನ್ನನ್ನು ಯಾವ ನಿರ್ಲಜ್ಜನಿಗೆ ಗಂಟುಹಾಕಿರುವನೋ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಗೆ, ಒಪ್ಪತಕ್ಕದ್ದು.

ಸತಿ—ಅಪ್ಪಾ ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ತಾವು 'ನಿರ್ಲಜ್ಜ' ಎಂದು ಅವರನ್ನು ಬಯ್ಯುವಿರೇಕೆ?

ದಕ್ಷ—ನಿರ್ಲಜ್ಜನೆಂದರೂ ಅವನಿಗೆ ಬಯ್ದಂತಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಠೋರ ಶಬ್ದಗಳು ಬೇಕು. ದಿಗಂಬರನಾದವನನ್ನು ನಿರ್ಲಜ್ಜನೆನ್ನುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಸರಿ. ಮನೆಯೇನು ಮಸಣವೇನು; ಅನುಲೋಪನವೇನು ಬೂದಿಯೇನು; ಅಮೃತವೇನು ವಿಷವೇನು; ಎನ್ನುವವನಿಗೆ ನಿರ್ಲಜ್ಜನೆನ್ನಬೇಕೋ ಉನ್ಮತ್ತನೆನಬೇಕೋ? ಚಿಃ ಮೋರೆಯ ತೋರಿಸಬೇಡ.

ಈ ನಿಂದೆಯನ್ನು ಅವಳಿಂದ ತಾಳುವದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪತಿನಿಂದೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅಪವಿತ್ರವಾದ ಕಿವಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕೈಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು 'ಶಿವ ಶಿವ' ಎನ್ನುತ್ತ ದೊಪ್ಪನೆ ನೆಲದಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು, ಕೂಡಲೆ ಯೋಗಾಸನವನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಣ್ಮುಚ್ಚಿದಳು. ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆ ಅವಳ ಶರೀರವು ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿದ್ದಿತು. ನೆರೆದವರೆಲ್ಲ ಚಕಿತರಾಗಿ ಚಿತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳಂತೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನೋಡು ನೋಡುತ್ತ ಸತಿಯ ದೇಹದಿಂದ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಜ್ಯೋತಿಯು ಹೊರಟಿತು. ಅದರ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ಯಜ್ಞಕುಂಡದ ಅಗ್ನಿಯು ನಿಸ್ತೇಜವಾಯಿತು; ಒಡನೆಯೆ ಅದು ಯಜ್ಞಕುಂಡದ ಅಗ್ನಿಯೊಡನೆ ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಹೋಯಿತು. ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸತಿಯ ದೇಹವು ಮಣ್ಣಿನ ಬೊಂಬೆಯಂತೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು.

ಮುಂದೆ ದಕ್ಷನ ಯಜ್ಞದ ಕೊನೆ ಹೇಗಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಬೇಡ. ಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ತಾಯಿಯ ಕೊಂದವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ ಕೈಲಾಸಪತಿಯ ಅನುಚರರು ದಕ್ಷನನ್ನೂ ಅವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಂದರು. ದಕ್ಷನ ಅರಮನೆ ಮೊದಲಾದುದೆಲ್ಲ ನೆಲಕ್ಕೆ ಸಮವಾಯಿತು. ದಕ್ಷಪುರಿಯ ಸಿರಿಯೆಲ್ಲ ಮಣ್ಣುಗೂಡಿತು. ಪುರಜನರೆಲ್ಲ ನಿರ್ಗತಿಕರಾದರು. ದಕ್ಷನ ಪಾಪದಿಂದ ಆ ಪುರವು ಮಸಣದಂತೆ ತೋರತೊಡಗಿತು. ಭಾಗೀರಥಿಯು ಮಾತ್ರ ದಕ್ಷನ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲ ಸಾರುತ್ತ ನಡೆವಳೋ ಎಂಬಂತೆ ಎಂದಿನಂತೆ 'ಕುಳುಕುಳು' ಧ್ವನಿಗೈಯುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವಳು.

೩. ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಶ್ಚರ್ಯವು!

ಭರದಿಂದ ಓಡುವ ಉಗಿಬಂಡಿಯು ಇಲ್ಲವೆ ಮೋಟಾರು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದುಹೋಗುತ್ತಿರಲು ಕ್ಷಣಕಾಲವಾದರೂ ವಿಸ್ಮಿತನೇತ್ರದಿಂದ ನೋಡದ ಮನುಷ್ಯನಾರು? ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ತುಂಬಿಬಿಟ್ಟರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ನಯವಾದ ಬಟ್ಟೆಯು ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಬರುವ ಯಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಯಾರು ಮೂಗಿನ ಮೇಲೆ ಬೆರಳಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳರು? ಅದರಂತೆ ಮನುಷ್ಯರು ದೇವತೆಗಳಂತೆ ವಿಮಾನವಿಹಾರಿಗಳಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಯಾರು ಆನಂದಾಶ್ಚರ್ಯಗಳಿಂದ ಪರವಶರಾಗರು? ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯ ಕೃತಿಗಳು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ತರದ ನ್ಯೂನತೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಈ ತರದ ಮಾನವೀಯಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಗವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಒದಗಬಹುದಾದ ಅಪಘಾತದ ವಿಚಾರವೂ ಇವುಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ಸಹಿಸಬೇಕಾದ ಹಲವು ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದಕೂಡಲೆ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಿನ ಆಶ್ಚರ್ಯಯುಕ್ತವಾದ ಆನಂದಭಾವನೆ ಅಡಗಿ, ಭೀತಿ ತಲೆದೋರಿ, ಮೈ ಜುಮ್ಮೆನ್ನುವುದು; ಅಂತರಂಗವು ನಡುಗತೊಡಗುವುದು.

ಇನ್ನು, ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಈಶ್ವರೀಯ ಕೃತಿಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ: ಮುಂಜಾವಿನಲ್ಲಿ ಅರಳಿ ನಿಂತು ತಂಗಾಳಿಯಿಂದ ತೊನೆಯುತ್ತಿರುವ ಸುಂದರವಾದ ಗುಲಾಬಿ ಹೂವಿನ ಸ್ನಿಗ್ಧ-ಪುಷ್ಟ-ಮೃದುಲವಾದ ಎಸಳುಗಳು, ಅವುಗಳ ಚಮತ್ಕಾರವಾದ ವಿನ್ಯಾಸ ಇವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ಅದರ ಸುಮನೋಹರವಾದ ಸುವಾಸನೆಯನ್ನು ಆಘ್ರಾಣಿಸಿ ಅಂತರಂಗವು ಹೇಗೆ ಪ್ರಫುಲ್ಲಿತವಾಗುವುದು! ನಿರ್ಮಲವೂ ಶೀತಲವೂ ಆದ ತೊರೆಯು, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಗಳು ಅಂಕಡೊಂಕ ಕಲ್ಲುಗಳು ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಬಿಳಿಯ ಉಸುಕು ದಂಡೆಯೊಳಗಿನ ಹಸರು ಮುರಿಯುವ ಎಳಗರಿಕೆ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಮಂಜುಳವಾದ "ಗುಳುಗುಳು" ನಿನಾದದೊಡನೆ ಮಂದಮಂದವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ,

ಸಂಧ್ಯಾಸಮಯದ ಮಂದಮಾರುತನ ಸುಳಿದಾಟದಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟ ಪುಟ್ಟ ಅಲೆಗಳು ಆಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಬಂಡೆಗಳಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಆ ತೊರೆಯ ನೀರಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟು ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಸುತ್ತಲಿನ ಸೃಷ್ಟಿ-ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವಾಗ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಯು ಹೇಗಾಗಬಹುದು?

ಎಲೈ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಾನವನೇ ಇವನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡು! ಅನುಭವಿಸು! ಆನಂದವ ಪಡೆ! ಆದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಚಾರವಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅತ್ಯುಚ್ಚತರದ, ಇವೆಲ್ಲಾ ಸೌಂದರ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ನಿನ್ನ ಸ್ವಶರೀರವನ್ನು ನೀನು ಎಂದಾದರೂ ಒಮ್ಮೆ ಇಂಥ ಚಕಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ ಅದರಿಂದಾಗುವ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿರುವೆಯಾ? ಅದರ ರಚನೆಯೂ ಸೌಂದರ್ಯವೂ ಸೃಷ್ಟಿಯೊಳಗಿನ ಸಕಲ ರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೌಂದರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೇಷ್ಠತರದವಾಗಿರುವವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಎಂದಾದರೂ ಹೊಳೆದಿರುವುದೇ? ಈ ನಿನ್ನ ಶರೀರದೊಳಗಿನ ಅವಯವಗಳ ಸಲಕ್ಷಣ ಸನ್ನಿವೇಶ, ಅವುಗಳನ್ನು ಆಳುವ ಮೇಧಾಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸುಖದುಃಖಗಳ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದ ಮನಸ್ಸು ಎಂಬೀ ಸೌಂದರ್ಯತ್ರಯದ ಮುಂದೆ ಇತರ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಕೇವಲ ಕಃಪದಾರ್ಥಗಳೆಂಬ ವಿಚಾರವು ನಿನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿರಲಿ! ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಮಹಾ ಮಹಾ ತತ್ತ್ವವಿದರು ಹೇಳಿದ "ಮಾನವಾ! ನಿನ್ನನ್ನೇ ನೀನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳು!" ಎಂಬ ಉಪದೇಶವಾಕ್ಯದ ಭಾವವನ್ನು ಗಮನಿಸು! ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಶರೀರರಚನೆಯನ್ನೂ ಅತುಲವಾದ ಬುದ್ಧಿ-ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ನಿನ್ನನ್ನು ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಜಗದೀಶ್ವರನ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ತೀರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸು! ಸ್ಮರಿಸು!

ಮಾನವಶರೀರವು, ಭಾಷೆಗೆ ಶಬ್ದಕೋಶವಿದ್ದಂತೆ, ಯಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಕೋಶವಂತಿರುವುದು. ಶಬ್ದಕೋಶವಲ್ಲಿ ಸಕಲ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಿರುವಂತೆ, ಮಾನವ ಶರೀರವಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಸುಧಾರಣೆಯ ಯುಗದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾನವರಿಗೆ ಅನುಕರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಯಾಂತ್ರಿಕ ರಚನೆಗಳೂ ಯಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರನಿಯಮ

ಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಮಾದರಿಗಳೂ, ಸಕಲ ಸೃಷ್ಟಿನಿಯಮಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಉದಾಹರಣಗಳೂ ಸಕಲ ವಿದ್ಯಾ-ಕಲಾ-ಕೌಶಲ್ಯಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸ್ವರೂಪಗಳೂ ಕಾಣಬರುವುವು.

ಮಾನವ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ತರತರದ ಮನೋಹರವಾದ ವರ್ಣಗಳು, ಅತಿ ಗೂಢವಾದ ತತ್ವಗಳು, ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅವಯವಗಳು ಇವು ಕೊಂಕುಕೊರತೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವುವು! ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಪರ ಮಾಣುಗಳು ನಲಿಕೆಗಳು ಸಿರಗಳು ಜೀವತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸುವಂಥ ಸಾಧನಗಳು ಇವುಗಳ ಗಣನೆ ಇಂದಿಗೂ ಆಗಿಲ್ಲ! ಮಾನವದೇಹವು ವಿಶ್ವದ ವ್ಯಷ್ಟಿ ಎಂದರೆ ವಿಶ್ವದ ಸಣ್ಣದೊಂದು ಮಾದರಿ ಆಗಿರುವುದು.

ಮಾನವಶರೀರವು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಬುದ್ಧಿಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವಂಥ, ಸ್ವಯಂ ಚಲನೆಯುಳ್ಳಂಥ, ತಾನೇ ತನ್ನ ಸವಕಳಿಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ, ಕೆಲವೊಂದು ದೀರ್ಘ-ಅವಧಿಯ ವರೆಗೆ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಯನ್ನೂ ತಾಳಿಕೆಯನ್ನೂ ಹೊಂದುವಂಥ, ಒಂದು ಅತ್ಯಗಾಧವಾದ ಯಂತ್ರ ವಾಗಿರುವುದು. ಕೆಲವರು ಈ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಉಗಿಬಂಡಿಯ ಎಂಜಿನಿಗೆ ಹೋಲಿಸುವುದುಂಟು. ಇದು ಎಂಜಿನಿನಂತೆ ಆಹಾರವನ್ನು ತಿಂದು ಅದ ರಿಂದುಂಟಾಗುವ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಜರುಗಿಸುವುದು. ಉಳಿಯುವ ನಿರುಪಯುಕ್ತ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಮಲದ ರೂಪದಿಂದ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡುವುದು ಇದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಎರಡು ಯಂತ್ರ ಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಲಿಕೆಯುಂಟು ಇವೆರಡೂ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿರಬೇಕು; ಇವೆರಡನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸದೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುವುವು; ಇವೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಭಾಗವು ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗದ ಸುರಕ್ಷಿತತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದು; ಇವೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಭಾಗವು ಕೆಟ್ಟು ಹೋದರೆ ಬಹುಶಃ ಇಡಿಯ ಯಂತ್ರವು ನಿರುಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಹೋಗುವುದು; ಇಲ್ಲವೆ ತೀರ ಅಶಕ್ತ ವಾಗುವುದು.

ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಗಿಬಂಡಿಯ ಎಂಜಿನು ಮಾನವಶರೀರಯಂತ್ರವನ್ನು ಸರಿಗಟ್ಟಲಾರದು. ಕ್ಷುದ್ರ ಮರ್ತ್ಯನ ಕೃತಿ ಯೆಲ್ಲಿ, ಅಪಾರಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಸರ್ವೇಶ್ವರನ ರಚನೆಯೆಲ್ಲಿ! ಮಾನವಶರೀರ

ಅಲ್ಲಿದ್ದ, ಅದರ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಜೀವನರಸವು ಉಗಿಬಂಡಿಯ ಎಂಜಿನಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಮಾನವಶರೀರವು ತಾನು ತಿಂದ ಆಹಾರದಿಂದ ಮಜ್ಜಾ-ಮಾಂಸಾದಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಸವಕಳಿಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು; ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದು; ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಉಗಿಬಂಡಿಯ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಮಾನವಶರೀರವು ಸ್ವಯಂಚಲಿತವು; ಎಂಜಿನು ಪರಾಧೀನವು. ಮಾನವಶರೀರವು ಏಳೇಳು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ತನ್ನೊಳಗಿನ ಯಾವತ್ತು ಯಂತ್ರ ಸಾಮುಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುವುದು. ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಮಾನವೀಯ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿದೆ?

ಇಂದು ಸಣ್ಣ ಕೂಸಾಗಿದ್ದವರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡ ಹುಡುಗರಾಗುವರು; ತರುಣರಾಗುವರು. ಆಗ ಅವರ ಶರೀರದೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಅವಯವಗಳು ಮೊದಲಿಗಿಂತ ಹಲವು ಮಡಿ ದೊಡ್ಡವಾಗುವುವು; ಎಷ್ಟೋ ಭಾಗಗಳು ಹೊಸದಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವುವು. ಈ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಏತರಿಂದಾಗುವುದು? ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯೆಂದರೇನೆಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ಒಬ್ಬ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನು ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ :—"ಮಾನವಶರೀರವು ತನ್ನ ಸುತ್ತಲಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ರೂಪಾಂತರ ಮಾಡಿ ತನ್ನೊಳಗೆ ಇರುವಂಥ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲುದು. ಈ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು. ಈ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಯಾವುದೊಂದು ನೈಮಿತ್ತಿಕ ವ್ಯಾಧಿಯು ತಗಲಕೂಡದು; ಆನುವಂಶಿಕ ವ್ಯಾಧಿಯು ಇರಕೂಡದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರವು ನಿತ್ಯದ ದುಡಿತದಿಂದ ಸವೆದು ಆ ಸವಕಳಿಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದರೆ ಅದೂ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೇ ಸರಿ. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ, ಇದ್ದ ಅವಯವಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ದುಡಿತದಿಂದಾಗುವ ಸವಕಳಿಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಕಾರ್ಯವು ಸತತವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದು.

ಹೊಸದಾಗಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಸವಕಳಿಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಮಾನವಪ್ರಾಣಿಯು ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಯ ತಾರುಣ್ಯ ವಾರ್ಧಕ್ಯಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಒಡೆದು ಕಾಣಿಸುವಂಥ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಶರೀರನಿರ್ಮಾ

ಪಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಪೂರೈಕೆಯು ತತ್ಕಾಲದ ಸವಕಳಿಯ ಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಹುಡುಗರು ಕೆಲವೊಂದು ಅವಧಿಯ ವರೆಗೆ ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡವರಾಗುವರು; ಎಂದರೆ ಅವರ ಅವಯವಗಳು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದುವವು. ಕ್ರಮದಿಂದ ಪೂರೈಕೆಯ ಮಾನವು, ಆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಸವಕಳಿಯ ಮಾನಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗತೊಡಗಲು ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಾಗುವದು. ಈ ಅವಧಿಗಳೇ ತಾರುಣ್ಯವೆನ್ನಬಹುದು ಮುಂದೆ ಬರಬರುತ್ತ ಸವಕಳಿಯ ಮಾನವುಪೂರೈಕೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಲು ವೃದ್ಧಾಪ್ಯವೆಂಬ ಮೂರನೆಯ ಅವಸ್ಥೆ ಒದಗುವುದು.

ಮಾನವಶರೀರವು ತ್ವಚೆಯಿಂದ ತುಂಬ ಆಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿರುವುದು. ಈ ತ್ವಚೆಯು ನಮಗೆ ಮಿದುವಾಗಿಯೂ ಸಪಾಟಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರಿದರೂ ನಿಜವಾದ ಸ್ಥಿತಿಮಾತ್ರ ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲ. ಅದು ಸುಮಾರು ೨೫ ಲಕ್ಷ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ತಾವು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಸ್ವೇದವನ್ನು ಅಸಂಖ್ಯ ಸರ್ಪಾಕಾರ-ನಳಿಕೆಗಳಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹಾಕುತ್ತಿರುವವು, ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕ ಯಂತ್ರದ ಕೆಳಗೆ ನಮ್ಮ ಅಂಗೈಯನ್ನಿಟ್ಟು ನೋಡಿದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಚೌರಸ ಅಂಗುಲಕ್ಕೆ ಸು.೩೮೦೦ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಛಿದ್ರಗಳಿರುವುವೆಂಬುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು! ಈ ಛಿದ್ರಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಶರೀರದೊಳಗಿನ ವಿಷಮಯ ನಿರುಪಯುಕ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬೆವರಿನ ರೂಪದಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವುವು. ಇವಲ್ಲದೆ ಒಳಭಾಗದಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತಂದು ಮೈಗೂದಲುಗಳನ್ನು ನೆನೆಯಿಸಿ ಅದನ್ನು ಮೆತ್ತಗಿಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವಂಥ ಅಸಂಖ್ಯ ನಳಿಕೆಗಳು ಮೈದೊಗಲಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುವು. ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ೨೪ ತಾಸುಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರಾಶಯದಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವಷ್ಟಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರವಾಹಿ ಪದಾರ್ಥವು ಮೈದೊಗಲಿನಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವುದು. ಅದರಿಂದ ಶರೀರವು ನಿರ್ಮಲವಾಗಿ ನೀರೋಗಿಯಾಗಿರಲು ಸಹಾಯವಾಗುವುದು. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಯ ಮೈಮೇಲಿನ ಯಾವತ್ತು ಕೂದಲುಗಳನ್ನು ಬೋಳಿಸಿ ಮೇಲೆ ವಾರ್ನಿಸನ್ನು ದಟ್ಟಾಗಿ ತೊಡೆದು ಮೈದೊಗಲಿನೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಛಿದ್ರಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಬಿಟ್ಟರೆ ಆ ಪ್ರಾಣಿಯು ಕೆಲವು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸತ್ತುಹೋಗುವುದೆಂಬುದು ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಮೈದೊಗಲನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛ

ವಾಗಿಡುವುದು ಎಷ್ಟು ಅವಶ್ಯವೆಂಬುದು ತಾನೇ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಸ್ನಾನ ಮಾಡಲು ಬೇಸರುವವರು ಈ ಮಾತನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಡಬೇಕು.

ಮನುಷ್ಯನ ಮೈದೊಗಲನ್ನು ಸುಲಿದುಬಿಟ್ಟರೆ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವ ಮಾಂಸಮಯವಾದ ಭಾಗವು ಸ್ನಾಯುಗಳಿಂದಾಗಿರುವುದು. ಈ ಸ್ನಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ೫೨೨ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮಂಡಲಗಳಿದ್ದು ಆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಂಡಲಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಹೆಸರಿರುವುದು. ಅದರಂತೆ ನಮ್ಮ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸು. ೧೨೦೦ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಸ್ಥಿಗಳಿದ್ದು ಅವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸ್ನಾಯುಗಳ ಹಾಗು ಅಸ್ಥಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ಶರೀರವು ಸು. ೧೨೦೦ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಂಗಚೇಷ್ಟೆಗಳನ್ನು ಜರುಗಿಸಬಲ್ಲುದು.

ಮಾನವಶರೀರದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅವಯವಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವಂಥ ಪದಾರ್ಥವು ರಕ್ತವು ಈ ರಕ್ತವು ಹೃದಯವೆಂಬ ಆಶಯದಿಂದ ಹೊರಟು ಅಸಂಖ್ಯ ವಾಹಿನಿಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಗಿರುವ ಅವಯವಗಳಿಗೆ ಪೋಷಕದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಟ್ಟು ನಿಸ್ಸತ್ವವಾಯಿತೆಂದರೆ ಮತ್ತೆ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬರುವುದು. ಆರೋಗ್ಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ, ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ತೀರಿದ, ಮನುಷ್ಯನ ಹೃದಯವು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಮಿನಿಟಿಗೆ ೭೦ ಸಾರೆಯಂತೆ ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಡಿತದಿಂದ ೨½ ಔನ್ಸು ಎಂದರೆ ಒಂದು ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಸು. ೪೪೧ ಮಣ ರಕ್ತವು ಹೃದಯದಿಂದ ಒತ್ತಿ ಕಳುಹಲ್ಪಡುವುದು. ಹೀಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹೃದಯವು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬಾವಿಯೆಂದಾಗಲಿ, ಇಷ್ಟೊಂದು ರಕ್ತವು ಅಲ್ಲಿ ಸಂಚಿತವಾಗಿರುವುದು ಅಸಂಭವವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಾವು ಏನೋ ಒಂದು, "ಅರೇಬಿಯನ್ ನೈಟ್ಸ್" ಎಂಬ ಕಥೆಯ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೇವಲ ಕಲ್ಪಿತ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮನಬಂದಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವೆವೆಂದಾಗಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದು. ಒಮ್ಮೆ ರಕ್ತಾಶಯದಿಂದ ಹೊರಟ ಒಂದು ರಕ್ತದ ಬಿಂದುವು ೨-೩ ಮಿನಿಟುಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಮರಳಿ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮುಟ್ಟುವುದು! ಎಂದರೆ ಶರೀರದೊಳಗಿನ ಒಂದೊಂದು ರಕ್ತಬಿಂದುವೂ ಒಂದು ದಿವಸದಲ್ಲಿ ೧೬೮ ಮೈಲು ಪ್ರವಾಸಮಾಡುವುದು ಶರೀರವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಹೇಳುವುದೇನಂದರೆ:–" ಶರೀರದೊಳಗಿನ ಬೇರೆ

ಬೇರೆ ಅವಯವಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅವುಗಳೊಳಗಿನಸ್ನಾಯುಗಳು ಸವೆಯಲು ಹುಟ್ಟಿದ ಮಲವನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಗೆಡಹುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿವಸಕ್ಕೆ ಒಂದು ಎಂಟನೆಯಂಶ ಅಶ್ವಶಕ್ತಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದು ! ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದು."

ಮಾನವಶರೀರದೊಳಗಿನ ರಕ್ತವು ರುಧಿರದ್ರವ ರಕ್ತಗೋಲಕ ಶ್ವೇತಗೋಲಕ ಎಂಬ ಮೂರು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದಉಂಟಾಗಿರುವುದು. ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರದೊಳಗಿನ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸು. ೨೨೫ ಕೋಟಿ ರಕ್ತಗೋಲಕಗಳೂ, ೫೩೦ ಲಕ್ಷ ಶ್ವೇತಗೋಲಕಗಳೂ ಇರುವವಂತೆ! ಒಬ್ಬ ಜರ್ಮನ್ ವೈಜ್ಞಾನಿಕನು ಪ್ರಬುದ್ಧ ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರದೊಳಗಿನ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ತುಸು ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ೨೬೫೦೦ ಕೋಟಿ ಗೋಲಕಗಳಿರುವುವು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು !

ಇಂಥ ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದ ಈಶ್ವರ-ನಿರ್ಮಿತ-ಯಂತ್ರವು ಉಚಿತವಾಗಿ ದೊರೆತರೆ ಯಾರಿಗೆ ಆನಂದವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ? ಸಾಲೆಯೊಳಗಿನ ಒಬ್ಬವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ ಪರೀಕ್ಷಕರು ಒಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸಂಭಾವನೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಅವನು ಹಿರಿಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗಿ ಕುಣಿದಾಡುವನು. ಆದರೆ ಪಾಠಕರೇ,ಈಶ್ವರದತ್ತವಾದ ಈ ಅಮೌಲ್ಯವಾದ ಪಾರಿತೋಷಿಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ನಿಮಗೆ ಆ ಬಾಲಕನ ಹಾಗೆ ಎಂದಾದರೂ ಆನಂದವಾಗಿತ್ತೇ ? ಆನಂದವಾಗುವುದಂತೂ ಒಂದೆಡೆಗಿರಲಿ, ಅದರ ಮಹತ್ವವನ್ನರಿತುಕೊಂಡು ನಡೆಯುವವರಾದರೂ ಎಷ್ಟು ಜನರು ? ಅನಿಯಮಿತವಾದ ಆಹಾರವಿಹಾರಗಳಿಂದಲೂ ತಂಬಾಕು, ಗಾಂಜಿ, ಮದ್ಯ' ಅಫು ಮುಂತಾದ ವಿಷಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದಲೂ ಶರೀರವನ್ನು ಹಲವು ವಿಧದ ಬೇನೆಗಳಿಗೆ ಆಹುತಿಗೊಡುವ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರಿಗೆ ಈ ಅಮೌಲ್ಯವಾದ ಯಂತ್ರದ ಮಹತ್ವವು ತಿಲಮಾತ್ರವಾದರೂ ಗೊತ್ತಾಗುವುದೇ ?

ಮಾನವಶರೀರವು ಅಪರೂಪವಾದ ದೈವಿಕ ಯಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯ ಒಂದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿರುವುದು. ಮನುಷ್ಯಕೃತಯಂತ್ರಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಾಗ ಎಷ್ಟೊಂದು ಅಕರಾಳವಿಕರಾಳವಾಗಿ ತೋರುವುವು !

ಎಷ್ಟೊಂದು "ಧಡಬಡ" ಹೊಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವವು! ಕೆಲವಂತೂ "ಭಕ್, ಭಕ್" ಸಪ್ಪಳ ಮಾಡುತ್ತ ಬಿಟ್ಟ ಹೊಗೆಯಿಂದ ಆಕಾಶವನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಚ್ಚಿಬಿಡುವವು! ಆದರೆ ಈಶನಿರ್ಮಿತ ಈ ಯಂತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಎಷ್ಟೋ ಆಂತರಿಕ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಹಗಲಿರುಳು ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ನಡೆದಿದ್ದರೂ ಹೊರಗೆ ನೋಡುವವರಿಗೆ ಅವು ನಡೆಯುತ್ತವೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದು ಕೂಡ ಕಾಣಬರುವದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನು ಹೇಳಿರುವುದೇನಂದರೆ:—"ನಮ್ಮ ಶರೀರವು ಆರೋಗ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅದರ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅವಯವಗಳ ಇರುವಿಕೆಯೇ ಭಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಾರದಂತಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆ ನಮಗೆ ಬರುವುದು."

ತತ್ತ್ವಜ್ಞರಾದ ಮಹಾಪುರುಷರು ಮಾನವಶರೀರವನ್ನು ಈಶ್ವರನ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನವೆನ್ನುವರು. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು, ಪುರಾಣಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಹಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ದೊರೆಯುವವು: "ಅರ್ಜುನನೇ, ಈಶ್ವರನು ಸಕಲಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ವಾಸವಾಗಿರುವನು" ಎಂದು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ; ಮತ್ತು "ಏನು? ನೀವು ನನ್ನ ಆಕಾಶಸ್ಥ ಪಿತೃವಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಮಂದಿರವೆಂಬುದು ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ!" ಎಂದು ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನು ಕೇಳಿರುವನು. ವರಕವಿಯೂ ಭಕ್ತಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆದ ಕಬೀರದಾಸನು ಕೂಡ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮಾತನ್ನು ಬಹು ಸರಸವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ—

ಇಳೆಯನಾಳುವನಾರು? ದೇವರು ಕುಳಿತಿರಲು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಸ್ಥಳದಲಿ।
ಶಿಲೆಯ ಸುಂದರಮೂರ್ತಿಯಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನಡಗಿರಲು ॥
ಇಳೆಯ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ-ಲಯಂಗಳ । ನಳವಡಿಸುತಿಹರಾರು ಸುಮ್ಮನೆ ।
ಬಳಲಲೇತಕೆ ಮಕ್ಕೆ ವಾರಾಣಸಿಗೆ ತೆರಳುತಲಿ ॥ ೧ ॥

ಹರಿಯು ಪೂರ್ವದಿ ಪಶ್ಚಿಮದೊಳಾ । ಗುರು ಮಹಮ್ಮದಗೊಲಿದ 'ಅಲ್ಲಾ'।
ಇರುವರೈ ನೀಂ ನೋಡು ನಿನ್ನಯ ಹೃದಯದೇಶದಲಿ ॥
ಇರುವರಲ್ಲಿಯೆ ರಾಮರಹಿಮರು। ಧರೆಯ ನರನಾರಿಯರೆ ದೇವರು ।
ಧರಿಸಿರುವ ಸಾಕಾರ ರೂಪದ ರೂಪವಹುದಹುದು ॥ ೨ ॥

ಇಂಥ ಪೂಜ್ಯ ಘನ ಮಹಾವಸ್ತುವಿನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಯತ್ನಿಸುವುದು ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲವೇ? ಆದರೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಗುಡಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಆಸ್ತಿಕರಾದ ಸಜ್ಜನರೂ ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಶರೀರವೆಂಬ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದ ರಕ್ಷಣೆಯ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷಗೊಡದಿರುವುದು ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖದ ಸಂಗತಿಯು.

---

೪. ಒಂದೇ ಗತಿ

ತಾಮ್ರಲಿಪ್ತಿಯು ಸಮುದ್ರತೀರದ ಊರು. ಮಾಣಿಕ್ಯಸೆಟ್ಟಿಯು ಅಲ್ಲಿಯ ಸುಖವಸ್ತ. ಮಾಣಿಕ್ಯಸೆಟ್ಟಿಗೆ ಸಕಲ ಸಂಪತ್ತುಗಳೂ ಇದ್ದಂತೆ ಪುತ್ರಸಂಪತ್ತೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇತ್ತು. ಮನೆಗೆ ಬರಹೋಗುವವರೂ ವಿಶೇಷ. ಆದರಿಂದ ಆತನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭೋಜನ ಫಲಾಹಾರಗಳು ನಡೆದೇ ಇರುವವು. ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣುವದಕ್ಕಿಂತ ಚೆಲ್ಲುವುದು ಬಹಳ. ಈ ಚೆಲ್ಲಿದ ಎಂಜಲಿನಿಂದಲೇ ಹಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ನಿರ್ವಾಹವು ನಡೆಯುವದು.

ಮಾಣಿಕ್ಯಸೆಟ್ಟಿಯ ಮನೆಯ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿದ್ದ ಬೇವಿನಮರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಗೆ ಗೂಡು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ವಾಸವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಗೆಗೆ ಎಂಜಲ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿ ಬಹಳ. ಅದು ಯಾವಾಗಲೂ 'ಕಾವ್, ಕಾವ್' ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸುಳಿದಾಡುವುದು. ಸೆಟ್ಟಿಯ ಮಕ್ಕಳು ಉಣ್ಣುವಾಗ ತಿನ್ನುವಾಗ ಎಡೆಯೊಳಗಿನ ಎಂಜಲನ್ನು ಆ ಕಾಗೆಗೆ ಹಾಕುವರು. ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೆಯ ಎಂಜಲ ಕೂಳನ್ನು ತಿಂದು ಆ ಕಾಗೆ ಬಹಳ ಕೊಬ್ಬಿತ್ತು; ಬಹಳ ಸೊಕ್ಕಿತ್ತು. ಬೇರೆ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಕಂಡಾಗಲೆಲ್ಲ, ಅದು ಅವುಗಳನ್ನು ಜರೆದು ಹೀಯಾಳಿಸ ತೊಡಗಿತು. ಸೆಟ್ಟಿಯ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಆ ಕಾಗೆ ಬಲು ಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಮುಂದಿನ ಮರದೊಳಗಿನ ಕಾಗೆ; ತಾವು ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಹಾಕಿ ಸಲಹಿದ್ದು; ಕೇಳುವದೇನು? ಇದಲ್ಲದೆ ಅವರು ಶ್ರೀಮಂತರ ಮಕ್ಕಳು. ಹತ್ತಿರ

ಸುಳಿದಾಡುವವರೇ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯರು. ಜನರ ಪರೀಕ್ಷೆ ಅವರಿಗೆಲ್ಲಿ? ಕಾಗೆ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಕೊಬ್ಬಿ ಅಟ್ಟಕ್ಕೇರಿತ್ತು. ಅದರ ಬಡಿವಾರವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಗ್ಗಿ ಸೆಟ್ಟಿಯ ಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ಕಾಗೆಯನ್ನು ಸರಿಗಟ್ಟುವ ಹಕ್ಕಿಯೇ ಜಗದಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನಂಬಿದರು.

ಒಂದಾನೊಂದು ದಿದಸ ಆ ಊರಿಗೆ ಒಂದು ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳ ಹಿಂಡು ಬಂದಿತು. ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳು ತ್ರಿವಿಷ್ಟಪ(ಸ್ವರ್ಗ)ದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೈಲಾಸದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾನಸ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವಂಥವು. ಮಾಗಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹವೆಯೂ ನೀರೂ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿರುವಾಗ ಭರತಖಂಡದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಡುವವು. ಹಾಲು ನೀರುಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿಟ್ಟರೆ ಅವು ನೀರನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಹಾಲನ್ನಷ್ಟೇ ಕುಡಿಯುವಂಥವು. ಅವುಗಳ ಈ ಶಕ್ತಿಗೆ ಅಂಜಿದ ಗೋವಳಿಗನ ಶಾಪವು ತಟ್ಟಲು ಆ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಈಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಆ ನೀರಕ್ಷೀರವಿಭೇದನಶಕ್ತಿ* ಈಗ ಮಿಲ್ಕ್‌ಮೀಟರ್ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ತೋರುವುದು. ಹಂಸಗಳ ಹಾರುವ ಶಕ್ತಿಯೂ ಅದ್ಭುತವಾದದ್ದು. ಅವು ಒಂದೇಸವನೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ದೂರ ಹಾರಬಲ್ಲವು.

ಅಚ್ಚ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಮೈಯಿಂದಲೂ ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಚುಂಚು ಪಾದಗಳಿಂದಲೂ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಹಂಸಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ತರುವಾಯವೂ ಸೆಟ್ಟಿಯ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕಾಗೆಯೇ ಮುದ್ದಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರೀತಿಯ ಕಾಗೆಯನ್ನು ಕರೆದು ಎಲೈ ಚೆಲುವಿನ ಹಕ್ಕಿಯೇ, ನಿನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯ, ಶಕ್ತಿ, ಸ್ವರ, ವರ್ಣಗಳ ಮುಂದೆ ಈ ಹಂಸಗಳು ಏನೂ ಅಲ್ಲ; ಎಲ್ಲ ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀನೇ ಹೆಚ್ಚಿನವನು ಎಂದು ಹೊಗಳಿದರು; ಮೊದಲೇ ಸೊಕ್ಕಿಗೇರಿದ ಕಾಗೆ ಈಗ ಮೈಮರೆಯಿತು. ಅದು ನೆಟ್ಟಗೆ ಹಂಸಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ— ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದವರು ನನ್ನ ಸಂಗಡ ಹಾರುವುದಕ್ಕೆ

---

* ಅಂಚೆಯ ಚುಂಚುವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಹುಳಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರಿಂದ ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅದು ಎಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಿ ಬಾಯನ್ನು ಹಾಕಿದ ಕೂಡಲೆ ಶುದ್ಧವಾದ ಹಾಲೆಲ್ಲ ಮೊಸರಿನ ಕರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನೀರಿನ ಅಂಶವು ಹಾಗೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹಂಸವು ಆ ಕರಣೆಯನ್ನಷ್ಟು ನುಂಗಿ ಉಳಿದದ್ದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಕವಿಗಳು "ಹಂಸಕ್ಷೀರ ನ್ಯಾಯ" ವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಬರಬೇಕು, ನಾನು ಅವರನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ಗೆಲ್ಲುವೆನು, ಎಂದು ಜಂಭ ಬಡಿಯಿತು. ಆಗ ಹಂಸಗಳು—ಎಲೋ, ಭೂಲೋಕವನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಚರಿಸಬಲ್ಲ ಮಾನಸವಾಸಿಗಳಾದ ನಾವೆಲ್ಲಿ? ಎಂಜಲುಗುಂಡಿಯ ಸುತ್ತಲು ಹಾರಾಡಿ ಬಳಲುವ ನೀನೆಲ್ಲಿ? ನಮ್ಮಂಥವರ ಸಂಗಡ ಪಣತೊಡುವ ಮಾತನ್ನೆತ್ತಲು ನಾಚಿಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲವೇ? ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವೆಯಾ? ಎಂದು ಕೇಳಿದವು. ಮತ್ತರು ಮಾತಿಗೆ ಮಣಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಕಾಗೆಯು ಹಂಸಗಳ ಮಾತಿಗೆ ಗಹಗಹಿಸಿ ನಕ್ಕು—ಕೈಯಲ್ಲಾಗದವರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮಾತುಗಳೇ ಆಯುಧಗಳು; ನಿಮ್ಮ ಬರಿಯ ಮಾತಿನ ಆಯುಧಕ್ಕೆ ನಾನು ಅಂಜುವವನಲ್ಲ. ನಾನು ಉಡ್ಡೀನ, ಅವಡೀನ, ಪ್ರಡೀನ, ಪರಡೀನ, ಸಂಡೀನ ಮೊದಲಾದ ನೂರೊಂದು ಗತಿಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲೆನು. ನನ್ನ ಹಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಗರುಡಪಕ್ಷಿಯೂ ಬೆರಗಾಗುತ್ತಿದೆ; ಅಂಚೆಗಳ ಪಾಡೇನು? ಈಗ ನಿಮಗೆ ನನ್ನದೊಂದು ಉಡ್ಡಯನವನ್ನು ತೋರಿಸಲೇ? ಅಥವಾ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಗರಾದವರು ಹಾರಲಿಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜಾಗಿರಿ, ಈಗಲೇ ಪರೀಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಹೋಗಲಿ, ಎಂದು ಕಾಲ್ಕೆದರತೊಡಗಿತು.

ಹಂಸಗಳ ಹಿಂಡಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಂದೆಬಂದು—ಕಾಕರಾಜರೇ, ನೀವು ಬಹಳ ಸಮರ್ಥರು. ನಮಗೆ—ಹಂಸಗಳಿಗೆ—ನಿಮ್ಮ ನೂರೊಂದು ಗತಿಗಳು, ನೂರೊಂದು ಹಾರಿಕೆಗಳು ಬಾರವು; ನಾವು ಒಂದೇ ಗತಿಯನ್ನು, ಒಂದೇ ಹಾರಿಕೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲೆವು; ನೀವು ಬೇಕಾದ ಗತಿ-ಚಮತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿರಿ; ನಾನು ಒಂದೇ ಗತಿಯಿಂದ ಹಾರುವೆನು; ನೀನಾಗಿ ಬಂದು ಹಾರುವ ಪಣಕ್ಕೆ ಕರೆದ ಬಳಿಕ ನಾನು ಬರಲೇ ಬೇಕು; ನಡೆ, ಹಾರುವಾ, ಎಂದಿತು.

ಹಂಸನ ಈ ಸೋತ ಮಾತಿಗೆ ಆ ಎಂಜಲು ದಿನಿ ಕಾಗೆಯೂ ಅದರ ಬಳಗದ ಬೇರೆ ಕಾಗೆಗಳೂ 'ಕ್ರಾ, ಕ್ರಾ' ಎಂದು ಒದರುತ್ತ ಎಲ್ಲ ಹಂಸಗಳ ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುತ್ತ ಕುಣಿದಾಡತೊಡಗಿದವು. ಕೆಲವು ಮದ್ದಿನ ಕುಡಿಕೆಗಳಂತೆ ಟಣಪುಣ ಜಿಗಿದಾಡತೊಡಗಿದವು.

ಕಾಗೆಗೂ ಹಂಸಕ್ಕೂ ಹಾರಾಟದ ಪಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಕಾಗೆಯ ಬಳಗವೂ ಹಂಸಗಳ ಹಿಂಡೂ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತುಕೊಂಡವು. ಹಂಸವು ಒಂದೇ ಗತಿಯಿಂದ ಹಾರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಾಗೆಯು ಸಡಗರದಿಂದ ತನ್ನ ಬಗೆಬಗೆಯ ಹಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ ಹಾರತೊಡಗಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ

ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಾಗೆಯು ಹಂಸನನ್ನು ಹಿಂದೆಹಾಕಿತು. ಕಾಗೆಯ ಅಸಯ್ಯವಾದ ಹಾರಾಟಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಂಸಗಳು ಹೇಸಿಕೊಂಡವು. ಆದರೆ ಕಾಗೆಗಳು ಹಂಸಕ್ಕೇ ಸೋಲು ಬರುವದೆಂದು ಉಬ್ಬಿನಿಂದ ಕೋಲಾಹಲ ಮಾಡಿದವು. ತಮ್ಮ ಬಣಕ್ಕೇ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಗೆಲವು ದೊರೆಯುವದೆಂದು ಹಿಗ್ಗಿದವು.

ಹಂಸವು ಧೀರಗತಿಯಿಂದ ಮಾರ್ಗಕ್ರಮಣ ಮಾಡುತ್ತ ನಡೆದಿತ್ತು. ಅದು ಕಾಗೆಗಳ ಕಲಕಲವನ್ನು ಕೇಳಿ ಖತಿಗೊಂಡರೂ ತನ್ನ ವೇಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲ ಹೊತ್ತಾದ ಬಳಿಕ ಕಾಗೆಯೂ ಹಂಸವೂ ಒಂದು ರೇಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದವು. ಈಗ ಹಂಸವು ಸಮುದ್ರದಕಡೆಗೆ ಹಾರತೊಡಗಿತು. ಕಾಗೆಯು ಅನಿರ್ವಾಹವಾಗಿ ಹಂಸನ ಬೆಂಬಳಿಸಿ ನಡೆಯಿತು. ಹಂಸವು ಒಂದೇಗತಿಯಿಂದ ಮುಂದೆ ಸಾಗತೊಡಗಿತ್ತು. ಕಾಗೆಯ ಪಕ್ಕಗಳು ಈಗ ಸೋತವು. ಆದರೆ ಹಿಂದಾಗುವದು ಅದರ ದುರಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುವಂತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದದರಿಂದ ಕಾಗೆಯು ಇಲ್ಲದ ಬಲವನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡು ಹಂಸನನ್ನು ಬೆಂಬಳಿಸತೊಡಗಿತು. ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲಿನ ಆಕಾಶ, ಬರಿಯ ಬಯಲು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಮರಗಳಿಲ್ಲ ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶ್ರಮಿಸೇನೆಂದರೆ ಕಾಲಿಡುವದಕ್ಕೆ ಆಸರವಿಲ್ಲ. ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದರೆ 'ಸಮುದ್ರಾಸ್ತ್ರುಪ್ಯಂತು' ಆಗುವವರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಕಾಗೆಯು ಇರುಕಿನಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿತು. ಕಾಗೆಯ ಕಣ್ಣು ಅತ್ತ ಮುಂದೆ ಹೋಗುವ ಹಂಸನ ಕಡೆಗೊಮ್ಮೆ, ಇತ್ತ ಆತುರತೆಯಿಂದ ನೋಡುವ ತನ್ನ ಬಳಗದ ಕಡೆಗೊಮ್ಮೆ ತಿರುಗಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಕಾಗೆಯ ಬಳಗವು ಅತ್ತ ತಮ್ಮ ಬೆಡಗಿನ ಕಾಗೆಯನ್ನೊಮ್ಮೆ, ಇತ್ತ ಹಂಸಗಳ ಹಿಂಡನ್ನೊಮ್ಮೆ ನೋಡಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಇದರಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲ ಕಾಗೆಗಳ ನೋಟವು ಅಂದಿನಿಂದ ಇತ್ತೊಮ್ಮೆ ಅತ್ತೊಮ್ಮೆ ಹೀಗೆ ಒಕ್ಕಣ್ಣನೋಟವಾಯಿತೋ ಏನೋ? ಬರಬರುತ್ತ ಕಾಗೆಯು ತೀರ ಬಳಲಿತು. ಇನ್ನು ಅಭಿಮಾನದಿಂದಾದರೂ ಹಾರುವದು ಅದಕ್ಕೆ ನೀಗದಂತಾಯಿತು. ಕಾಗೆ ಹಿಂದೆ ಉಳಿದು ಸೋತು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಕಂಡು ಹಂಸವು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ತಿರುಗುತ್ತ ಕಾಗೆ ಬರುವವರೆಗೆ ನಿಂತು—"ಎಲೈ ನೂರೊಂದುಗತಿಯ ಮಂದಮತಿಯೇ, ಎಲೈ ಎಂಜಲ ಅಗುಳಿಗೆ ಲಾಗಹಾಕುವ ಬಾಯ್ಬಡಕಾ, ಎಲೈ ಪಿಂಡದ ಕೂಳಿಗೆ ಅಂಡಲೆಯುವ ಹೇಡೀ, ಇದೇನು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಂದುಳಿದೆ? ನಿನ್ನ

ಉಡ್ಡಯನಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದುವು? ಇನ್ನೂ ಸಾವಿರ ಕ್ರೋಶಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಿ ಬರುವ ನಡೆ'' ಎಂದಿತು. ಕಾಗೆಗೆ ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಚೇಳು ಕಚ್ಚಿದಂತೆ ವೇದನೆಯಾಯಿತು. ಎದುರಿಗೆ ಕೊನೆಯಿಲ್ಲದ ಬಯಲು; ತಿರುಗಿ ಹೋಗಬೇಕೆಂದರೆ ಈಗ ಬಂದಷ್ಟೇ ದಾರಿ ಸಾಗರರಾಜನ ಭೋರಾಟ; ಆತನ ಪರ್ವತಪ್ರಾಯವಾದ ಅಲೆಗಳು; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನೂರಾರು ಜಲಚರಗಳು; ಇವುಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ಕಾಗೆಯ ಹೊಗಿನ ಹಾರಿಕೆಗಳೆಲ್ಲ ಅಡಗಿ ಎದೆಯ ಗುಂಡಿಗೆಯನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದವು. ಕಾಗೆ ಮುಂದುಗಾಣದಾಯಿತು. ಅದರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕತ್ತಲೆ ಕವಿಯಿತು; ಕೊನೆಗೆ ಕಟ್ಟುದಪ್ಪಿ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದು ಬಿಟ್ಟಿತು. ಆ ಸಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಹಂಸವು ಹಿಂದಿರುಗಿ ನೋಡಿತು. ಕಾಗೆಯು ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಒದೆದಾಡುತ್ತಿದೆ. ನೀರನ್ನು ಗುಟಕರಿಸಿ ಪಕ್ಕಗಳನ್ನು ಕೊಡಹುತ್ತ 'ಕ್ರಾ ಕ್ರಾ' ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತ ಒಮ್ಮೆ ಚುಂಚವನ್ನೂ ಒಮ್ಮೆ ಪುಚ್ಛವನ್ನೂ ನೀರಿಗೆ ಬಡಿಸುತ್ತ ಕಕ್ಕಾವಿಕ್ಕಿಯಾಗಿ ಚಟಪಟಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹಂಸವು ಕಾಗೆಯ ಈ ಕೊನೆಗಾಲದ ಒದೆದಾಟವನ್ನು ಕಂಡು ಕನಿಕರಬಟ್ಟು ಹತ್ತಿರ ಬಂದು--- 'ತಮ್ಮಾ, ಹೀಗೇಕೆ ಕಳವಳಬಡುವೆ? ಹಾರಿಕೆ ಸಾಕಾಗಿದ್ದರೆ, ನಿನ್ನ ನೂರೊಂದು ಹಾರಿಕೆಗಳೂ ಮುಗಿದು ಹೋಗಿದ್ದರೆ ಹೇಳಬಾರದಾಗಿತ್ತೇ ?' ಎಂದು ನುಡಿಯಿತು. ಮತ್ತೆ ಅಯ್ಯಾ, ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಾ, ಅಂಜಿಕೆಯನ್ನು ಬಿಡು, ನಿನ್ನ ಬಳಗದಲ್ಲಿ, ನಿನ್ನ ಸೆಟ್ಟಿಯ ಮನೆಯ ಮುಂದಿನ ಮರದ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ, ನಿನ್ನ ಅಕ್ಕರತೆಯ ಸೆಟ್ಟಿಯ ಮಕ್ಕಳನಡುವೆ, ನಿನ್ನನ್ನು ಒಯ್ದು ಬಿಡುವೆನು, ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸಿ ಅದನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಹೇರಿಕೊಂಡು ಮೊದಲಿನ ವೇಗದಿಂದ ಕಾಗೆಯ ಬಳಗವಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಹಂಸದ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬಳಲಿಕೆಯೇನೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ತೇಲುಗಣ್ಣ ಹಾಕುತ್ತ, ಬಾಯ್ಬಿಡುತ್ತ, ಬೆನ್ನಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಕಾಗೆಯನ್ನು ಹಂಸವು ಅದರ ಬಳಗಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿತು. ಆಗ ಕಾಗೆಗಳೆಲ್ಲ ಕೆಳಮೋರೆಮಾಡಿದವು. ಹಂಸಗಳು ಬಹು ಶ್ರಮದಿಂದ ನಗೆಯನ್ನು ತಡೆದುಕೊಂಡು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಒಮ್ಮೆ ಕಾಗೆಯ ಬಳಗವನ್ನು ನೋಡಿದವು.

೫. ಪದ್ಮಿನಿ

ಐನೂರಡಿ ಉನ್ನತವಾದ ದಿಣ್ಣೆಯ ಮೇಲೆ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಚಿತ್ತೂರು ದುರ್ಗವು ನೆಲೆಸಿರುವುದು. ಆ ಭವ್ಯವಾದ ದುರ್ಗದ ಹಳೆಯ ಕುರುಹುಗಳು ಬಹು ದೂರದವರೆಗೆ ಹರಡಿಕೊಂಡು ಅದೊಂದು ಭೀಷಣವಾದ ಸ್ಮಶಾನವೋ ಎಂಬಂತೆ ಇಂದಿಗೂ ತೋರುತ್ತಿರುವುದು, ಅನೇಕಾನೇಕ ಗಿರಿಝರಿಗಳೂ ಆರಾವಲೀ ಪರ್ವತದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬೀಸುವ ವಾಯುಪ್ರವಾಹಗಳೂ ಆ ನಿರ್ಜನ ಪ್ರದೇಶವಲ್ಲಿ "ಹಾಯ್! ಹಾಯ್!" ಎಂದು ಧ್ವನಿಗೈಯುತ್ತ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿರುವುವು. ಮನುಷ್ಯರಾಗಲಿ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಾಗಲಿ ವಾಸಿಸದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಆ ಸ್ಥಳವು ಬಹು ಭೀಷಣವಾಗಿ ತೋರುವುದು.

ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬಾಪ್ಪಾರಾವ್, ಖೋಮಾನ್, ಸಮರಸಿಂಹ, ಸಂಗ್ರಾಮಸಿಂಹ ಇವರ ರಾಜಧಾನಿಯು ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಇದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಜಯಮಲ್ಲ, ಪುತ್ತ, ಹಾಮಿರ ಮತ್ತು ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹ, ಇವರು ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಉದ್ಧಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಧಾರೆಯೆರೆದರು. ಈ ಚಿತ್ತೂರದುರ್ಗದ ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಹಿಂದುರಾಜರು ತಲೆಬಗ್ಗಿಸಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಆ ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಎಂಥ ಸಮಯವೊದಗಿದೆ! ಅವರೆಲ್ಲ ಏನಾಗಿಹೋದರು! ಇಲ್ಲ, ಯಾವುದೂ ಉಳಿದಿಲ್ಲ; ಕಾಲಪುರುಷನ ತುಳಿದಾಟದಿಂದ ಸಕಲವೂ ವಿಧ್ವಸ್ತವಾಗಿ ಹೋಗಿವೆ!

ಆದರೆ, ಆ ದುರ್ಗವಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಆ ಪುರಾತನ ದುರ್ಗದ ಹಳೆಯ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ, ಹಿಂದುಗಳ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಏನೋ ಒಂದು ಪವಿತ್ರವಾದ ಭಾವನೆ ಒಡಮೂಡುವುದು. ಮೈಯೊಳಗಿನ ರಕ್ತಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಬಿಸಿಯೇರುವುದು; ಮನಸ್ಸು ಮಂಕಾಗುವುದು. ದುಃಖಮಯವೋ, ಸುಖಮಯವೋ, ಸಹಾನುಭೂತಿಪೂರ್ಣವೋ

ರೋಷಪೂರ್ಣವೋ, ಆದ ಮನೋಭಾವನೆಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ತಟಸ್ಥ ನಾಗುವನು; ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಡೆದುಹೋದ ಸಕಲ ಸಂಗತಿಗಳೂ ಒಂದೊಂದಾಗಿ, ಎರಡೆರಡಾಗಿ, ಹತ್ತಾಗಿ, ಹಲವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುವುವು. ಕೊನೆಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಹೆಣ್ಣುಗರುಳಿನವನಾಗಿದ್ದರೆ 'ಗೋಳೋ' ಎಂದು ಅತ್ತುಬಿಡುವನು. ಕಠಿಣ ಮನಸ್ಸಿನವನೂ ಧೀರನೂ ಆಗಿದ್ದರೆ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ವೀರರಸವು ಪ್ರವಹಿಸತೊಡಗಿ ಸ್ವಾಭಿಮಾನ, ಸ್ವಜನಾಭಿಮಾನ, ಸ್ವದೇಶಾಭಿಮಾನಗಳೆಂಬ ಉಚ್ಚ, ಉಚ್ಚತರ, ಉಚ್ಚತಮವಾದ ಮನೋಭಾವನೆಗಳು ಜಾಗ್ರತವಾಗಿ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು, ದೃಢಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೈದು ಆ ಮಹನೀಯರಾದ ರಾಜಪುತ್ರವೀರರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಡೆದು ಆ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಇಹಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಸುಖವನ್ನೂ ಪಡೆಯುವನು.

ಆರುನೂರಕ್ಕಿಂತ ತುಸು ಹೆಚ್ಚು ವರುಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ದಿನ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಅಶ್ವಾರೋಹಿಯಾದ ಅತಿಥಿಯೊಬ್ಬನು ಚಿತ್ತೂರದುರ್ಗವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತೂರು ಸಕಲ ಸಮೃದ್ಧಿಗಳಿಂದ ವಿರಾಜಮಾನವಾಗಿತ್ತು. ನೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಗುಜರಾತದ ಅರಸನ ಸಂಗಡ ಕಲಹವುಂಟಾಗಿ ಅದೇ ತಾನೇ ಚಿತ್ತೂರಿನ ರಾಣಾನು ಆ ರಾಜನನ್ನು ಜಯಿಸಿದ್ದನು. ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗೂ ವಿಜಯೋತ್ಸವಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ವೈಭವದಿಂದ ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಚಿತ್ತೂರಿನೊಳಗಿನ ಒಂದೊಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಆನಂದೋತ್ಸವಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು.

ಅಶ್ವಾರೋಹಿಯು ದುರ್ಗದ ಆರು ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಏಳನೆಯ 'ರಾಮಪೋಲ' ಮಹಾದ್ವಾರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದನು. ಹಠಾತ್ತಾಗಿ ಬಾಗಿಲ ಕಾಯುವವನು ಬಂದು ಅವನನ್ನು ತಡೆದು 'ನೀನು ಯಾರು' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

ಅಶ್ವಾರೋಹಿಯು ಏನೊಂದು ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸುವರ್ಣದ ಮುದ್ರಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು; ಸಂಗಡ ಮೋಹರು ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಪತ್ರವೂ ಇತ್ತು. ಅದರ ಮೇಲೆ ರಾಣನ ಹೆಸರು ಬರೆದಿತ್ತು.

ಪ್ರಹರಿಯು ಸುಮ್ಮನಾಗಿ ದಾರಿಯು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟನು. ಅಶ್ವಾರೋಹಿಯು ಅರಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಗಂಭೀರವಾದ ನಡಿಗೆಯಿಂದ ಹೋದನು.

ಚಿತ್ತೂರಿನ ಅಧಿಪತಿಯು ಆ ದಿನ ಊಟವಾದ ಬಳಿಕ ತನ್ನ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮನೋಹರವಾದ ಒಂದು ಆಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಕೊಂಡು ಮೆಲ್ಲನೆ ತೊನೆಯುತ್ತಿದ್ದ ತಂಗಾಳಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಮುಂದುಗಡೆ ದುರ್ಗದ ಶಿಖರದ ಮೇಲಿಂದ ರಕ್ತವರ್ಣದ ನಿಶಾನೆಯು ಗಾಳಿ ಯಿಂದ ಅಲ್ಲಾಡಿ ಪ್ರಖರವಾದ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಥಳಥಳನೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಣನು ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಆನಂದಪಡುತ್ತ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನೋ ಒಂದು ಸಮಯಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಯ ದ್ವಾರಪಾಲಕನು ಒಳಗೆ ಬಂದು ರಾಣನನ್ನು ವಂದಿಸಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ದೂತನ ಆಗಮನವನ್ನು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ಮೋಹರು ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ರಾಣನ ಮುಂದಿನ ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಮೇಜಿನ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಿದನು. ರಾಣನು ಗುಜರಾಥದಲ್ಲಿ ತನಗೊದಗಿದ ವಿಜಯದ ಕುರುಹಿಗಾಗಿ ಚಿತ್ತೂರಿ ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಜಯಸ್ತಂಭವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ವಿಜಯಸ್ತಂಭದ ನಕಾಶೆಯು ಎದುರಿಗೆ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ತೂಗಾಡು ತ್ತಿತ್ತು. ರಾಣನು ಆ ನಕಾಶೆಯ ಕಡೆಗೆ ಒಮ್ಮೆ ತಿರುಗಿ ನೋಡಿ ದೂತನ ಪತ್ರವನ್ನು ಕೈಯೊಳಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು; ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ರಾಣನ ಮುಖ ಚರ್ಯೆಯು ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ ಬದಲಾಯಿತು. 'ಇದಾರ ಪತ್ರ? ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿತು? ಮೇಲೆ ಗುರ್ಜರಾಧಿಪತಿಯ ಮೋಹರು! ನಮ್ಮ ಚಿರಶತ್ರುವಾದ ಗುರ್ಜರೇಶ್ವರನು ಇದೇನು ಬರೆದು ಕಳುಹಿಸಿರುವನು?' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತ ರಾಣನು ಚಟ್ಟನೆ ಮೋಹರನ್ನು ಒಡೆದು ಕಾಗದವನ್ನು ತೆಗೆದು ಓದಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಪತ್ರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ "ಕರಣರಾಯ" ಎಂದು ಬರೆದಿತ್ತು. ರಾಣನು ಪತ್ರವನ್ನು ಓದತೊಡಗಿದನು :—

"ಮಹಾರಾಣಾ, ಕೇಳಿದೆನು. ನಮ್ಮನ್ನು ಜಯಿಸಿದ ನೀನು ಉಲ್ಲಾಸ ದಿಂದುಬ್ಬಿ ಮೆರೆಯತೊಡಗಿರುವೆಯಂತೆ; ಗುರ್ಜರ ವಿಜಯದ ಕುರುಹಿಗಾಗಿ ವಿಜಯಸ್ತಂಭವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಿದ್ರಾಹಾರಗಳನ್ನು ತೊರೆ ದಿರುವೆಯಂತೆ. ಆದರೆ ನೀನು ಚಿರಂಜೀವಿಯಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡ. ಈ ನಿನ್ನ ಐಶ್ವರ್ಯಪ್ರತಾಪಗಳೂ ಸ್ಥಿರವಾದುವಲ್ಲ. ನಿನಗೆ ಒದಗಬಹುದಾದ

ಕಷ್ಟವನ್ನು ಯೋಚಿಸಿರುವೆಯಾ? ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅದನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಾಣುವೆ, ಅನುಭವಿಸುವೆ. ನೀನು ಗುರ್ಜರ ಜಯದ ಜಯಸ್ತಂಭ ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಚಿತ್ತೂರು ವಿಜ ಯದ ವಿಜಯಸ್ತಂಭವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಬಿಡುವನು! ರಾಣಾ, ಆಗ ಈ ನಿನ್ನ ಆನಂದೋತ್ಸವಗಳೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಏನಾಗಬಹುದು?

ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಗುಜರಾಥವನ್ನು ಜಯಿಸಿರುವನು; ಅಲ್ಪಕಾಲ ದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದ ಹಿಂದು ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೂ ಜಯಿಸುವನು. ಚಿತ್ತೂರು ಅವನ ಕೈಯೊಳಗಿಂದ ಪಾರಾಗಲಾರದು. ನೀನು ವಿರೋಧಿಯಾದ ಗುರ್ಜರ ರಾಜನ ಸಮಾಧಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಶ್ಚಿಂತನಾಗಿ ಕುಣಿದಾಡತೊಡಗಿರುವೆ; ಕುಣಿ. ಗುರ್ಜರೇಶ್ವರನನ್ನು ಪುನಃ ತಲೆಯೆತ್ತದಂತೆ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿರುವೆನೆಂಬ ಆನಂದ ದಿಂದ ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ಮಾಡತೊಡಗಿರುವೆ; ಮಾಡು. ಆದರೆ ಈ ಆನಂದವು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿಯಲಾರದೆಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮರೆಯದಿರು.

ಗುಜರಾಥವು ಇಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನ ಸ್ವಾಧೀನವಾಗ ಬಹುದೆಂದು ಯಾರು ತಿಳಿದಿದ್ದರು? ಇದಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ನಿನ್ನ ಕೃಪೆಯೇ ಕಾರ ಣವು! ಅಂದು ನೀನು ಆ ರೀತಿಯಾಗಿ ಗುರ್ಜರರಾಜನ ದೇಹದ ಎಲುಬು ಗಳನ್ನು ಮುರಿದು ನುಗ್ಗುಮಾಡಿರದಿದ್ದರೆ ಅವನು ಈ ಯಃಕಶ್ಚಿತ್ ಪಠಾಣ ನಿಗೆ ಮಣಿಯುತ್ತಿದ್ದನೇ? ಈ ನಮ್ಮ ವಿರೋಧದಿಂದಲೇ ಚಿತ್ತೂರು ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ವಂಸವಾಗಿ ಹೋಗುವುದು; ಇದಕ್ಕೆ ಸಂದೇಹ ಬೇಡ. 'ಚಿತ್ತೂರು ಹಾಳಾಗಲಿ' ಎಂದು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಶಪಿಸುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಶಾಪವು ಬೇಗನೆ ಫಲಿಸುವುದು.

ರಾಣಾ! ನಾನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಭ್ರಾಂತನಾಗಿ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಪ್ರಲಪಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಡ. ಈ ರಾಜ್ಯವೈಭವಗಳು ಕ್ಷಣ ಭಂಗುರವಾದುವು; ಎಷ್ಟೋ ಬರುತ್ತವೆ; ಎಷ್ಟೋ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ಬಾರಿ ಗುರ್ಜರೇಶ್ವರನ ಒಂದು ಅಮೌಲ್ಯ ರತ್ನವನ್ನು ಪಠಾಣರು ಅಪಹರಿಸಿ ಸುವರು. ಆ ರತ್ನವು ತಿರುಗಿ ನನ್ನ ನಿನ್ನ ಭಾಂಡಾರಕ್ಕೆ ಬರಲಾರದು. ಇಂದು ಹಿಂದು ರಮಣಿಯರ ಕೀರ್ತಿಮುಕುಟದೊಳಗಿನ ಒಂದು ರತ್ನವು ಉದುರಿ ಹೋಯಿತು. ಗುಜರಾಥದ ರಾಜನ ಗೃಹಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಪಠಾಣನು

ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ತನ್ನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡನು! ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯೊಂದೇ ಹೋಗಿದ್ದರೆ ನನಗೆ ವ್ಯಸನವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಪಠಾಣನು ಹಿಂದು ರಮಣಿಯರ ಮೂಗನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಅವರ ಕೈಗೆ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನಲ್ಲಾ! ಎಂದು ಕಳವಳಪಡುವೆನು.

ರಾಣಾ! ನಿನ್ನನ್ನು ನಿಂದಿಸುವುದಾಗಲಿ ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ದೋಷವನ್ನು ಆರೋಪಿಸುವುದಾಗಲಿ ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಗಿಡದ ನೆಳಲಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಕಾಲ ಕಳೆಯಬೇಕಾಗಿರುವ ನಾನು ಮಹಾರಾಣಾನ ಮೇಲೆ ದೋಷವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಲು ಎಷ್ಟರವನು? ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶ್ಯವು ಬೇರೆಯೇ ಇರುವುದು. ಒಡೆದು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಕೇಳು :—

ನನಗೆ ನೀನು ಹೇಗೆ ಶತ್ರುವೋ ಹಾಗೆ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನೂ ಶತ್ರು. ನಾನು ಈ ಉಭಯ ವೈರಿಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಆಘಾತದಿಂದ ನಾಶಗೊಳಿಸಲು ಯೋಚಿಸಿ ಈಗ ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿರುವೆನು. ನಾನು ನಿಮಗೂ ಪಠಾಣರಿಗೂ ದ್ವೇಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವೆನು. ಪಠಾಣರ ಹೊಡೆತದಿಂದ ರಜಪೂತರು ನಾಶವಾಗುವರು; ಅದರಂತೆ ರಜಪೂತರಿಂದ ಪಠಾಣರು ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶವಾಗದೆ ಇದ್ದರೂ ಹತವೀರ್ಯರಾಗುವರು. ಸರಿ. ಆ ಬಳಿಕ ನಿಸ್ತೇಜರಾದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಾನು ಅನ್ಯೋಪಾಯದಿಂದ ಮುರಿಬಡಿಯುವೆನು. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಚಿತ್ತೂರಿನಿಂದ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ತಿರುಗಿ ಬರಬಾರದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಇಂದು ಮುಂದಾಗಿ ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ನಿನಗೆ ತಿಳಿಸಿರುವೆನು. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಬಹಳ ಶೂರನಾಗಿಯೇ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ನೀವು ಮೈಮರೆತು ಕುಳಿತಿರದಿದ್ದರೆ ಅವನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಜಯಿಸಲಾರನು; ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನಾನು ಬಲ್ಲೆನು. ಈ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡೇ ನಾನು ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನನ್ನು ಕರೆಯಲು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟಿರುವೆನು.

ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಚಿತ್ತೂರಿನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರುವನು; ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಚಿತ್ತೂರು ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗುವುದು. ಆದರೆ ರಾಣಾ, ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ; ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದರೆ ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದು ಲಲನೆಯರ ಗೌರವಧ್ವಜವನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಯತ್ನಿಸು. ನೀನು ದ್ವೇಷಿಯಾದರೂ

ಹಿಂದು ಅಬಲೆಯರು ನನ್ನ ವೈರಿಗಳಲ್ಲ; ಅವರು ನನ್ನ ಭಗಿನಿಯರು. ಆ ನನ್ನ ಭಗಿನಿಯರ ಮಾನರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಯಾಚಿಸುವೆನು ನಿನ್ನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಮಲೆಯಂಥ ಅಮೌಲ್ಯವಾದ ಸ್ತ್ರೀರತ್ನವಿದೆಯೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಅವಳು ಮಾತ್ರ ದಿಲ್ಲಿಯ ಪಠಾಣನ ಬೇಗಮಳಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊ!

ನನ್ನ ಯಾವತ್ತು ಹಗೆ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಇಚ್ಛೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಿನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಒಂದು ಸದಿಚ್ಛೆ ಇರುವುದು. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಚಿತ್ತೂರನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಸೂರೆಮಾಡಲಿ! ಅದರೊಡನೆ ಹಿಂದು ರಮಣಿಯರ ಕಲಂಕವೂ ತೊಳೆದುಹೋಗಲಿ.

ನೀನು ಆರು ತಿಂಗಳ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನನ್ನು ಚಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ತಡೆಯಬಲ್ಲೆಯಾದರೆ ದಾನು ದಿಲ್ಲಿಯ ಕಿಲ್ಲೆಯ ಕಲ್ಲುಗಳು ಒಂದೂ ಉಳಿಯದಂತೆ ಕಿತ್ತು ಬಿಸುಡಬಲ್ಲೆನು! ಇದೆಲ್ಲಾ ನಿಜವೆಂದು ನಂಬು; ತಿಲಮಾತ್ರವೂ ಸಂಶಯ ಪಡಬೇಡ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಂಶಯಪಟ್ಟರೆ ಚಿತ್ತೂರು ನಾಶವಾಗುವುದು. ಪಠಾಣನು ಮಾತ್ರ ಸುರಕ್ಷಿತನಾಗಿ ಹೋಗುವನು.

ಒಳ್ಳೆಯದು, ನಮಸ್ಕಾರ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಈ ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶಗಳೆಲ್ಲಾ ಸಾಧಿಸಿದರೆ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ದಿನ ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಲು ಬರುವೆನು. ಆಗ ನೀನು ಗುರ್ಜರೇಶ್ವರನನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಸೋಲಿಸಿ ಪುನಃ ವಿಜಯಶಾಲಿಯಾಗಬಹುದು! ಅದು ಏನೇ ಇರಲಿ, ನೀನು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಎಚ್ಚರದಿಂದಿರು. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದಿನನ ನಾಶಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ನಿನಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಹಾಯಮಾಡುವೆನು."

ಕರಣರಾಯ.

ಪತ್ರವನ್ನು ಓದಿನೋಡಿ ರಾಣಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಿಂಗನು ಕೆಲಹೊತ್ತಿನವರೆಗೆ ಸ್ತಬ್ಧನಾಗಿ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟನು. ಇದೆಲ್ಲಿಯ ಅಕಲ್ಪಿತ ವಾರ್ತೆ! ರಾಣನ ಮುಖವು ಸಪ್ಪಗಾಯಿತು. ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರುಬಂದಿತು. ಅವನು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟನು. ಅವನ ಮುಖದಿಂದ "ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಹಿಂದುಗಳ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಇಂಥ ಅವಸ್ಥೆ ಒದಗಿತೇ! ಗುಜರಾಥದ ಗತಿ ಹೀಗಾಯಿತೇ" ಎಂಬ ಉದ್ಗಾರಗಳು ಹೊರಟವು. ರಾಣನು ಪತ್ರವನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಓದಿ

ನೋಡಿದನು. ಅವನ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಬೆವತಿತು. ಗಂಡಸ್ಥಲದ ಮೇಲೆ ಬೆವರಿನ ಹನಿಗಳು ಮೂಡಿದುವು. ಅವನ ಅಂತರಂಗವು ದುಃಖಸಂತಾಪಗಳಿಂದ ಕುದಿಯತೊಡಗಿತು. ಗುರ್ಜರೇಶ್ವರನು ಚಿರಶತ್ರುವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನ ಈ ತರದ ಸಂಕಟವನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಣನ ಮನಸ್ಸು ಮರುಗಿತು. ನೀಚ ಪಠಾಣನ ದುಷ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ದುಃಖವು ಸಂತಾಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಅವನಿಗೆ ಮುಂದಿನ ಕರ್ತವ್ಯವೇ ತಿಳಿಯದಾಯಿತು.

ಆಗ ರಾಣನು ತಟ್ಟನೆ ಎದ್ದುನಿಂತು ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದನು. ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಪಾಲಕನು ಕೈಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಂತಿದ್ದನು. ಆಗ ರಾಣನು "ಮಂಗಲಸಿಂಹ, ಆ ದೂತನಿಗೆ ಯಥಾರೀತಿಯಾಗಿ ಆದರಸತ್ಕಾರ ನಡೆಯಿಸುವಂತೆ ಅರಮನೆಯ ಅತಿಥಿಶಾಲೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ತಿಳಿಸು" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ನಡೆದನು. ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋದವನು ಪುನಃ ತಿರುಗಿನಿಂತು "ಮಂಗಲಸಿಂಹ, ಈಗಲೇ ಹೋಗಿ ಈ ಹೊತ್ತಿನಿಂದ ಚಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಯಾವ ತರದ ಆನಂದೋತ್ಸವಗಳನ್ನೂ ನಡೆಯಿಸಕೂಡದೆಂದು ನಗರಪಾಲಕರಿಗೆ ತಿಳಿಸು," ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿ ತನ್ನ ಕಕ್ಕ (ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ) ನಾದ ಭೀಮಸಿಂಹನ ಮಂದಿರದತ್ತ ತೀವ್ರವಾಗಿ ನಡೆದನು.

ರಾಣಾ ಸಮರಸಿಂಹನು ಮರಣಹೊಂದಿದಾಗ ಅವನ ಮಗನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಿಂಹನು ಇನ್ನೂ ತೀರ ಚಿಕ್ಕವನಾಗಿದ್ದನು. ಸಮರಸಿಂಹನು ಮರಣೋನ್ಮುಖನಾದಾಗ ಆ ಚಿಕ್ಕ ಮಗುವನ್ನು ತನ್ನ ತಮ್ಮ ಭೀಮಸಿಂಹನ ಮಡಿಲಲ್ಲಿಟ್ಟು— "ತಮ್ಮಾ, ಇವನು ನನ್ನ ಮಗನಲ್ಲ, ನಿನ್ನ ಮಗನು. ಇವನ ಲಾಲನಪಾಲನಗಳೂ ರಾಜ್ಯದ ಸುಖಶಾಂತಿಗಳೂ ನಿನ್ನನ್ನೇ ಕೂಡಿರುವುವು" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಭೀಮಸಿಂಹನು ಮಗುವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಿಂಹನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ತಾನೇ ಯಾವತ್ತೂ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಇವನಂಥ ಜಾಣನೂ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯೂ ಬೇರೊಬ್ಬನಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೇವಾಡದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಇವನಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಆಳಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಭೀಮಸಿಂಹನನ್ನು ತಂದೆಯಂತೆ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಅರಸನಂತೆ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿದ್ದರು; ದೇವರಂತೆ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮುಂದೆ ಕೆಲಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಿಂಹನು ಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದ

ಬಳಿಕ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತನು. ಆದರೆ ಆಗಲೂ ಭೀಮಸಿಂಹನ ಅಧಿಕಾರವು ಮಾತ್ರ ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನ ಮಾನ ಮರ್ಯಾದೆಗಳಿಗೆ ಯಾವರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಕೊರತೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸಿಂಹನು ಕಕ್ಕನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೇಳದೆ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೀಮಸಿಂಹನೇ ಸೇನಾಪತಿಯು; ರಾಜಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅವನೇ ಮಂತ್ರಿಯು; ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಗಳ ಯೋಜನೆಗೆ ಅವನೇ ರಾಯಭಾರಿಯು.

ಹೀಗಿದ್ದುದರಿಂದ ರಾಣನು ಇಂದು ಕರಣರಾಯನ ಪತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ ಮುಂದೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಪತ್ರವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಕಕ್ಕನ ಮನೆಗೆ ಬಂದನು. ಭೀಮಸಿಂಹನು ಮಗನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕರೆದೊಯ್ದು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡನು.

ರಾಣನು ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಬಂದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಭೀಮಸಿಂಹನು ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು:— "ರಾಣಾಜೀ, ಏನಾದರೂ ವಿಶೇಷ ವರ್ತಮಾನವುಂಟೇ ? ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

ರಾಣಾ:— ಕಾಕಾಜೀ, ವರ್ತಮಾನವೇನೋ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದಲ್ಲ; ವಿಶೇಷ ಗದ್ದಲವುಂಟಾಗುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಪುನಃ ಯುದ್ಧವು ಸಂಘಟಿಸುವುದು.

ಭೀಮಸಿಂಹ:— ಯುದ್ಧವು ಸಂಘಟಿಸುವುದೋ? ಇದಕ್ಕೇಕೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಯೋಚನೆ? ಪ್ರಸಂಗವೇ ಬಂದರೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡೋಣವಂತೆ. ಕ್ಷತ್ರಿಯರಾಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕಂಜಿದರೆ ಹೇಗೆ? ಆದರೆ ನಡೆದುದಾದರೂ ಏನು? ಹೇಳಿರಿ, ನೋಡೋಣ.

ಆಗ ರಾಣನು ಗುರ್ಜರೇಶ್ವರನ ಪತ್ರವನ್ನು ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಅದನ್ನು ಓದಿದೊಡನೆಯೇ ಭೀಮಸಿಂಹನ ಮುಖವು ಕಪ್ಪಾಯಿತು. ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವೈರಿಗಳ ಖಡ್ಗವು ನೆಟ್ಟರೂ ಹಿಂತೆಗೆಯದ ಭೀಮಸಿಂಹನ ಹೃದಯವು ಗುರ್ಜರೇಶ್ವರನ ಪತ್ರದೊಳಗಿನ ಒಂದೇ ಒಂದು ದೈನ್ಯವಾಣಿಯಿಂದ ಸೀಳಿಹೋಯಿತು! ಅವನು:— " ಈ ಪತ್ರವನ್ನು ಯಾರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದರು ? " ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

ರಾಣಾ:-ಒಬ್ಬ ರಾಜದೂತನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವನು; ಅಪ್ಪಣೆಯಾದರೆ ಅವನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಯಿಸುವೆ. ನಾನೂ ಅವನನ್ನಿನ್ನೂ ನೋಡಿಲ್ಲ.

ಭೀಮಸಿಂಹ:— ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಆಯಿತು; ನಾವು ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲು ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಆ ಮೇಲೆ ದೂತನನ್ನು ಕರೆಯಿಸೋಣ. ಕಮಲಾದೇವಿಯು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ನಾಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡಳೇ ?

ರಾಣಾ:— ಅವಳೇನು ಮಾಡುವಳು? ಪಠಾಣರು ಅವಳನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಈ ಬಾರಿ ಯುದ್ಧವಾದರೆ ಪಠಾಣರು ಚಿತ್ತೂರಿಗೆ ಬರುವರು; ಬರಲಿ. ನಾವೂ ಒಂದು ಬಾರಿ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಎಂಥ ನೀಚನೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡೋಣ.

ಭೀಮಸಿಂಹನು ಸ್ವಲ್ಪ ಚಿಂತೆಗೊಳಗಾದನು. ಅವನು ಏನೋ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಾಣನು:—"ಕಾಕಾಜೀ, ನನಗೆ ಕೇವಲ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನೊಬ್ಬನೇ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧಿಯಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಏನೋ ಒಂದು ಕುಹಕ ವ್ಯಾಪಾರವು ನಡೆದಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು? ಅವನು ಗುಜರಾಥವನ್ನು ಜಯಿಸಿದನು, ಜಯಿಸಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಸೂರೆಮಾಡಲಿ. ಆದರೆ ತನ್ನ ಸತೀಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾದುಕೊಳ್ಳುವದು ಕಮಲಾದೇವಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತಷ್ಟೇ?" ಎಂದನು.

ಭೀಮಸಿಂಹ:— ಇಲ್ಲ; ನಾನು ಆ ಮಾತನ್ನು ನಂಬುವದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದುಗಳ ಪೂರ್ವಸಂಸ್ಕಾರ, ಆಚಾರವಿಚಾರ, ಇವೆಲ್ಲ ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯು ಎಂದೂ ಲೋಪವಾಗಿ ಹೋಗಲಾರವು. ಕಮಲಾದೇವಿಯು ಪಾಪಿಷ್ಠಳೆಂಬುದೇನೋ ನಿಜ; ಆದರೆ ಆ ಪಾಪವು ಬಹುದಿನಗಳಿಂದಲೂ ಸಂಚಿತವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆ ನೀಚ ಪಾಪಿ 'ಮತಿಯಾ' ಬಹುದಿನಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿ ಅವಳ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಕೆಡಿಸಿರಬೇಕು

ರಾಣನ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಸನದ ಮತ್ತು ಉದ್ವೇಗದ ಛಾಯೆ ಅಡಗಿತು; ಕೂಡಲೆ ಆವರ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಆಶ್ಚರ್ಯಭಾವನೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಆಗ ರಾಣನು "ಆದದ್ದಂತೂ ಆಯಿತು, ಮುಂದಿನ ವಿಚಾರವೇನು" ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

ಭೀಮಸಿಂಹನು ಎದ್ದುದಿಂತು, ಒಳಕ್ಕೆ ನಡೆಯಿರಿ, ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಬಹು ದಿನಗಳಿಂದಲೂ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಚಾರವು ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು. ಇಂದು ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿಬಿಡುವೆನು, ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ರಾಣನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಮತ್ತೊಂದು ಕೊಠಡಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು.

* * * *

ಗುರ್ಜರೇಶ್ವರನಾದ ಕರಣರಾಯನು ಮನ್ನುಡಿದಂತೆ ಆತನ ಬೋಧನೆಯಿಂದಲೆ ಪದ್ಮಿನಿಯ ಮೋಹದಿಂದಲೂ ಚಿತ್ತೂರಿನ ರಾಜ್ಯದ ಲೋಭದಿಂದಲೂ ಮುಗ್ಧನಾದ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಪ್ರಬಲವಾದ ಪಠಾಣಸೇನೆಯೊಡನೆ ಚಿತ್ತೂರಿನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದನು; ಆದರೆ ಅದೇ ಕರಣರಾಯನಿಂದಲೇ ಎಚ್ಚತ್ತು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸನ್ನದ್ಧರಾಗಿದ್ದ ರಜಪೂತರನ್ನು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಜಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪದ್ಮಿನಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡುವಂತಹ ಮನಸ್ಸಿನ ಆತುರತೆಗಾಗಿ ಆತನು ಅನೇಕಾನೇಕ ಸೈನಿಕ ಸೇನಾನಾಯಕರನ್ನು ಬಲಿಕೊಟ್ಟು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು.

ಪದ್ಮಿನಿಯ ಮೇಲಣ ಮೋಹವೂ ಚಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಾದ ಅಪಜಯದ, ಅಪಮಾನದ ಹಗೆಯೂ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದಿನನನ್ನು ಸುಮ್ಮನಿರಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಎರಡು ವರುಷಗಳ ವರೆಗೆ ಬಿಟ್ಟೂಬಿಡದೆ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಚಿತ್ತೂರನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಈ ಸಾರೆ ರಜಪೂತರೂ ಕೈಸೋತು ಕುಸಿದು ಕುಳಿತರು. ಕರಣರಾಯನ ಶಾಪದಂತೆ ಚಿತ್ತೂರು ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗುವ ಸಂದರ್ಭವೊದಗಿತು. ರಜಪೂತರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರೂ ಮಾನವನ್ನೂ ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಮ್ಮತಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಅವರು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತೃಣಕ್ಕೆ ಬಗೆದು ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಾನುಗುಣವಾದ ಕೊನೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರು.

ಪದ್ಮಿನಿಯೂ ರಾಣಿಯೂ ಜೋಹಾರ ವ್ರತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವರೆಂಬ ವರ್ತಮಾನವು ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿತು. ರಜಪೂತ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರೆಲ್ಲರೂ ಕ್ಷಣಕಾಲ ತಟಸ್ಥರಾಗಿ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಪರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಅವರು

ಕೋಪ-ಸಂತಾಪ-ಆನಂದ-ಉತ್ಸಾಹಗಳಿಂದ ಉನ್ಮತ್ತರಾಗಿ ಹೋದರು. ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮಹಾ ಕೋಲಾಹಲವುಂಟಾಯಿತು,

ಜೋಹಾರವು ರಜಪೂತರ ಕೊನೆಯ ವ್ರತವು. ಅವರು ಹಗೆಗಳಿಂದ ಪರಾಜಿತರಾಗಿ ಅವರ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಶೀಲ ಧರ್ಮ ಮರ್ಯಾದೆಗಳು ಶತ್ರುಗಳ ಸ್ವಾಧೀನವಾಗಿ ಹೋಗುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗಿದರೆ ಈ ವ್ರತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವರು. ವ್ರತಸಮಾಪ್ತಿಯ ದಿವಸ ರಜಪೂತ ಸೈನಿಕರು ಕೇಶರ ವರ್ಣದ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಅಫೀಮು ಮುಂತಾದ ಮಾದಕದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಸೇವಿಸಿ ಉನ್ಮತ್ತರಾಗಿ ಒರೆಗಳೆದ ಖಡ್ಗಗಳನ್ನೂ ಭಾಲೆ ಬರ್ಚಿ ಮುಂತಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಿ ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ ದುರ್ಗದ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದು ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಮೈಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವಿರುವವರೆಗೂ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ತುಂಡುಗಡಿದು ಕೊನೆಗೆ ಆ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ತಾವೂ ಹತ ರಾಗುವರು. ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದುರ್ಗದ ಒಳಗಡೆಗೆ ಶ್ರೀಗಂಧ ಚಂದನ ಮುಂತಾದ ಸುಗಂಧದ ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ರಾಶಿರಾಶಿಯಾಗಿ ಒಟ್ಟಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಧೂಪ ಕಪ್ಪುರ ಮೊದಲಾದ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಹರವಿ ಉರಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸುವರು. ಬಳಿಕ ರಾಜಕುಲವಧುಗಳೂ ಇತರ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಕೆಂಪು ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನುಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮುಡಿಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಅರಿಸಿನ ಕುಂಕುಮಗಳು ಮೊದಲಾದ ಸೌಭಾಗ್ಯದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಹೂವಿನ ಮಾಲೆ ಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಾನಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಸೂರೆ ಮಾಡಿ ಆಪ್ತೇಷ್ಟರ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಮಂಗಲವಾದ್ಯಗಳು ಘೋರ್ಗರೆ ಯುತ್ತಿರಲು ಆ ಅಗ್ನಿಕುಂಡಕ್ಕೆ ಮೂರು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡುವರು. ಆಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ವೇದಘೋಷ ಮಾಡುತ್ತ ಅಗ್ನಿಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರು ವರು. ಕೊನೆಗೆ ಸತೀಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯರಾದ ರಜಪೂತ ರಮಣಿಯರು ಆತ್ಮಸಂತೋಷದಿಂದ ಧಗಧಗ ಉರಿಯುವ ಚಿತೆಯೊಳಗೆ ಹಾರಿಕೊಂಡು ಇಹಲೋಕದ ಸಕಲ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಹರಿದೊಗೆದು ನಶ್ವರ ವಾದೀ ನರದೇಹವನ್ನು ಅಗ್ನಿನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ, ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಡಿದು ವೀರಸ್ವರ್ಗವನ್ನೈದುವ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹೋಗಿಬಿಡುವರು.

ಚಿತ್ತೂರಿನ ರಜಪೂತ ಮಹಿಳೆಯರು ನಾಳೆ ಬೆಳಗಾಗುತ್ತಲೇ ತಾವು ಕೈಕೊಂಡಿರುವ ಜೋಹಾರ ವ್ರತವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸತಕ್ಕವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಚಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಕೋಲಾಹಲವುಂಟಾಗಿತ್ತು.

ರಾತ್ರಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಹಿಟ್ಟುಚೆಲ್ಲಿದಂತೆ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಆ ಬೆಳದಿಂಗಳೂ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿದ್ದ ರಜನೀಪತಿಯೂ ಆತನನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ತಾರಕಾಪುಂಜಗಳೂ ಚಿತ್ತೂರಿನ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಭಾವಿಸುತ್ತ ಮೌನವನ್ನು ತಳೆದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದವು. ರಾಜಮಹಿಷಿಯೂ ಪದ್ಮಿನಿಯೂ ತಮ್ಮ ಬಹುಕಾಲದ ಪ್ರೀತಿಯ ಸ್ಥಳಗಳ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಆಪ್ತೇಷ್ಟರ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಪರಿಚಾರಿಕೆಯರೊಂದಿಗೆ ಬೀದಿಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆ ದಿನ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿ ಮಲಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಮಲಗಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ; ಬೆಳಗಾಗುತ್ತಲೇ ತಮ್ಮ ಇಹಲೋಕದ ಎಲ್ಲ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಲು ಹೋಗಬೇಕಾಗಿರುವುದು. ಅದರಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಶಾಂತಚಿತ್ತದಿಂದ ತಮ್ಮ ಆಯುಷ್ಯದ ಹಿಂದಿನ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕೊನೆಗೆ ಪದ್ಮಿನಿಯು ಒಂದು ವಿಶಾಲವಾದ ಸರೋವರದ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಳು. ಆಗ ಅವಳಿಗೆ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಸುಖದ ದಿನಗಳು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದವು. ಎರಡು ಹನಿ ಕಣ್ಣೀರು ತಟ್ಟನೆ ಉದುರಿತು. ಆ ಬಳಿಕ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ತಾವು ಹೋಗಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಿರುಗಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದರು.

ಪದ್ಮಿನಿಯು ತನ್ನ ಅಂತಃಪುರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಳು. ಬಾಗಿಲಿನ ಇದಿರಿಗೆ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಅವಳ ಭಾವಚಿತ್ರವು ನಗುಮೊಗದಿಂದ ಒಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು. ಪದ್ಮಿನಿಯು ನಿಲುಕಿ ಆ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದೆಳೆದಳು. ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ದಾರವು ಹರಿದುದರಿಂದ ಕನ್ನಡಿ ದೊಪ್ಪನೆ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದು ಹೋಳುಹೋಳಾಗಿ ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಗೆ ಸಿಡಿಯಿತು. ಪದ್ಮಿನಿಯು ಆ ಭಾವಚಿತ್ರವನ್ನು ಹಿರಿದುಕೊಂಡು ದೀಪದಮೇಲೆ ಹಿಡಿದು ಸುಡತೊಡಗಿದಳು. ಚಿತ್ರವು ಸುಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪದ್ಮಿನಿಯು :—"ಮೂರ್ಖಾ! ನೀನು ಪದ್ಮಿನಿಯ ಒಂದು ಕೂದಲನ್ನಾದರೂ ನೋಡಲಾರೆ, ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಅವಳ ಕುರುಹುಗಳು ಕೂಡ ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಲಾರವು!" ಎಂದಳು.

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಂದಿರದ ಹೊರಗಡೆ ಸುವರ್ಣಪಂಜರದಲ್ಲಿದ್ದ ಪಂಚವರ್ಣದ ಗಿಳಿಯೂ ಮಯನಾ ಪಕ್ಷಿಯೂ—“ರಾಣಿಯವರೇ ಬನ್ನಿರಿ, ಬನ್ನಿರಿ, ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ” ಎಂದುವು. ಕೂಡಲೆ ಪದ್ಮಿನಿಯು ಅವುಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಪಂಜರದ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದು ಅವುಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಳು. ಆದರೆ ಅವು ಹಾರಿಹೋಗಲಿಲ್ಲ; ತಿರುಗಿತಿರುಗಿ ಬಂದು ಪದ್ಮಿನಿಯ ಭುಜದ ಮೇಲೆಯೂ ಮುಂಗೈಯ ಮೇಲೆಯೂ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಪದ್ಮಿನಿಯು ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಮುತ್ತಿನಂತೆ ಹನಿಗಳುದುರಿದುವು.

ಬಹಳ ಹೊತ್ತಾದ ಮೇಲೆ ರಾಣಾ ಭೀಮಸಿಂಹನು ಜೋಹಾರದ ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಟ್ಟು ಮನೆಗೆ ಬಂದನು. ಪದ್ಮಿನಿಯು ಹಾಸಿಗೆಯಿಲ್ಲದ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಪತಿಯು ಬಂದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಎದ್ದು ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದಳು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇದೇ ಕೊನೆಯ ದಿನವೆಂದಳು. ರಾಣನು ಅವಳನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿದನು. ಒಬ್ಬರ ಬಾಯಿಯಿಂದಲೂ ಮಾತು ಹೊರಡದು.

ಕ್ರಮವಾಗಿ ರಾತ್ರಿ ಕಳೆಯಿತು. ಪ್ರಾತಃಕಾಲದ ಮಂದವಾದ ಛಾಯೆ ಒಡೆದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಸೃಷ್ಟಿಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಮಾನವನ ಸುಖದುಃಖಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯೆಲ್ಲಿರುವುದು? ಅದು ಸುಖದ ಕಾಲವೆಂದು ಬೇಗನೆ ತಿರುಗುವುದಿಲ್ಲ. ದುಃಖದ ಸಮಯವೆಂದು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಭ್ರಮಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ಉದಯ ಹೊಂದಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದನೋ ಇಲ್ಲವೋ, ಚಿತ್ತೂರಿನೊಳಗೆ ಯಾವತ್ತೂ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಆಲಂಬಿತ ಕುಂತಲೆಯರಾಗಿ ರಕ್ತಾಂಬರಗಳನ್ನುಟ್ಟು ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಹೂವಿನ ಹಾರಗಳನ್ನೂ ಹರಿದ್ರಾ ಕುಂಕುಮಾದಿ ಸೌಭಾಗ್ಯದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಿ ತಂಡತಂಡವಾಗಿ ಚಿತೋರೇಶ್ವರಿಯ ಮಂದಿರದ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದರು.

ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಮುಂದೆ ಪದ್ಮಿನಿಯೂ ಚಿತ್ತೂರಿನ ರಾಣಿಯೂ ಜೋಡಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಹಿಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಭೈರವಿಯು ಉದ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವರಿಗೆ ಸಂಜ್ಞೆಮಾಡಿದಳು. ಎಲ್ಲರೂ ನಿಂತುಕೊಂಡರು. ಹೊರಗಡೆಗೆ ಮಂಗಲವಾದ್ಯಗಳು ಘೋರ್ಗರೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ವೇದಘೋಷ ಮಾಡುತ್ತ ಅಗ್ನಿಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಎದುರಿಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಧಗಧಗ ಉರಿಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಪುರೋಹಿತನ ಅಪ್ಪಣೆಯಾದ ಕೂಡಲೆ ಪದ್ಮಿನಿಯೂ ರಾಣಿಯೂ ಉಳಿದ ಯಾವತ್ತೂ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಅಗ್ನಿನಾರಾಯಣನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ ನಿಂತಲ್ಲಿಯೇ ಮೂರು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಮೊದಲು ತಾವು ಧರಿಸಿದ್ದ ಹೂವಿನ ಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಹರಿದು ಅಕ್ಷತೆಗಳನ್ನೂ ಆ ಮಾಲೆಗಳನ್ನೂ ಅಗ್ನಿ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ ಬಳಿಕ ಕ್ರಮವಾಗಿ ತಮ್ಮ ದೇಹಗಳನ್ನು ಆ ಕುಂಡ ದಲ್ಲಿ ಈಡಾಡಿದರು. “ಜಯ! ಮಹಾಕಾಳಿ!” ಎಂಬ ಅತಿ ಭೀಷಣವಾದ ಧ್ವನಿಯು ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ದನಿಗೊಂಡಿತು!

ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿ ಕುಂಡದ ಇನ್ನೊಂದು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಜನ ರಜಪೂತ ಯೋಧರು ಕೇಶರವರ್ಣದ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಶಸ್ತ್ರರಾಗಿ ಅಗ್ನಿನಾರಾಯಣನನ್ನು ಅಭಿವಂದಿಸಿ ದುರ್ಗದ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಕಡೆಗೆ ಭರದಿಂದ ನಡೆದರು.

ಪರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ದುರ್ಗದ ಮಹಾದ್ವಾರವು ತೆರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕಟ್ಟಿ ನಿಂತಿದ್ದ ನದಿಯು ನೀರು ಕಟ್ಟು ಒಡೆದ ಕೂಡಲೆ ಮಹಾವೇಗದಿಂದ ಧಾವಿಸು ವಂತೆ ದುರ್ಗದ ಮಹಾದ್ವಾರವು ತೆರೆದ ಕೂಡಲೆ ಉನ್ಮಾದಿತರಾದ ರಜಪೂತ ಸೈನಿಕರು ಪ್ರವಾಹಗೊಂಡು ಶತ್ರುಸೇನೆಯೆಂಬ ಸಾಗರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಪಠಾಣ ಸೇನಾಸಾಗರದ ನೀಲಜಲದಲ್ಲಿ ರಜಪೂತ ಸೈನಿಕಪ್ರವಾಹದ ಕೇಶರ ವರ್ಣವು ಎಷ್ಟೋ ದೂರದವರೆಗೆ ಒಡೆದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರ ಮುಂಗಡೆಗೆ ರಾಣಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಿಂಗನೂ ಭೀಮಸಿಂಹನೂ ಸೇನಾಪತಿ ಬಾದಲನೂ ಇದ್ದರು.

ಬರಬರುತ್ತ ಕೇಸರೀ ಬಣ್ಣದ ಪ್ರವಾಹವು ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಒಬ್ಬ ರಜಪೂತನೂ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ! ತಿರುಗಿ ಬರಲಿಲ್ಲ!

ಯುದ್ಧವು ಮುಗಿಯಿತು. ಬಹು ದಿವಸಗಳ ವರೆಗೆ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಜಯವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಅವನ ಬಹು ದಿವಸಗಳ ಬಯಕೆ ಇಂದು ಪೂರ್ಣವಾದಂತಾಯಿತು ಅವನು ಆನಂದದಿಂದ ಉನ್ಮತ್ತನಾಗಿ ಹೋದನು.

ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಒಳ್ಳೆಯ ವೈಭವದಿಂದ ದುರ್ಗವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ

ದನು. ದುರ್ಗವನ್ನು ಏರಿಬರುವಾಗ ಅವನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಪದ್ಮಿನಿಯ ಕೂದಲನ್ನು ಕೂಡ ತಾನು ನೋಡಲಾರೆನೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಅವನಿಗೇನು ಗೊತ್ತು ? ಅವನು ಇನ್ನು ಪದ್ಮಿನಿಯು ಸುಲಭವಾಗಿ ತನ್ನವಳಾಗುವಳೆಂದು ನಂಬಿ ನೆಟ್ಟಗೆ ಪದ್ಮಿನಿಯ ಅರಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದನು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಮಗ್ಗುಲಿನ ಮನೆಗಳೆಲ್ಲ ಬರಿಯವಾಗಿದ್ದುವು. ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಅರಿಸಿಣ ಕುಂಕುಮಗಳೂ ಅಕ್ಷತೆಗಳೂ ಹರಿದ ಹೂವಿನ ಮಾಲೆಗಳೂ ಸೂರೆಯಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನ ಅಂತರಂಗವು ಹೊಯಿದಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ನಿರ್ಮಾನುಷವಾದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರದ ಭೀತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಅವನಿಗೆ ಆ ಮಂದಿರಗಳು ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುವಂತೆ ತೋರಿದುವು.

ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಪದ್ಮಿನಿಯ ಅರಮನೆಯ ಒಳಗೆ ಬಂದನು. ಕೂಡಲೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹೇಗೋ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನಿಗೆ ಆ ಮಂದಿರವನ್ನು ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸಿತು. ಒಮ್ಮೆಲೆ ಹಿಂದೆ ತಾನು ಪದ್ಮಿನಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ನೋಡಲು ಹೋಗಿದ್ದ ದಿವಸವು ಅವನ ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಅಂದಿನ ಆ ಆನಂದೋತ್ಸವಗಳೂ ಜನದಟ್ಟಣೆಯೂ ಅವನ ಕಣ್ಣಿನ ಮುಂದೆ ಕಟ್ಟಿದಂತಾದುವು. ಅವನು ಅಂದಿನ ಆ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಇಂದಿನ ಈ ನಿರ್ಮಾನುಷ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೋಲಿಸತೊಡಗಿದನು. ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಭೀತಿಯಿಂದ ಚಂಚಲವಾಯಿತು. ಪದ್ಮಿನಿಯ ಮಂದಿರದ ಬಾಗಿಲುಗಳೂ ಕಿಟಕಿಗಳೂ ತೆರೆದಿವೆ; ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಪಾಲಕರಿಲ್ಲ; ಒಳಗೆ ಪರಿಚಾರಿಕೆಯರಿಲ್ಲ. ಮನೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅರಿಸಿನ ಕುಂಕುಮಗಳೂ ಅಕ್ಷತೆಗಳೂ ಹರಿದ ಹೂಮಾಲೆಗಳೂ ಹರಡಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡುತ್ತ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಒಳಗೆ ಹೋದನು. ಅವನ ಕೈಕಾಲುಗಳು ನಡುಗತೊಡಗಿದುವು. ಹೃದಯವು ಅಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಇದೇನು ? ಎಲ್ಲಿಯೂ ಏನೂ ಕಾಣಿಸಲೊಲ್ಲದು ! ಮನುಷ್ಯರೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ ! ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು :—"ಪದ್ಮಿನೀ !" ಎಂದು ಕರೆದನು. ಪದ್ಮಿನಿಯು ಎಲ್ಲಿರುವಳು ? ಎಡಬಲದ ಕೋಣೆಗಳೊಳಗಿನ ವಿಕಟವಾದ ಸ್ವರದಿಂದ—" ಪದ್ಮಿನೀ, ಪದ್ಮಿನೀ " ಎಂದು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಯಾಯಿತು.

ಈಗ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನ ಎದೆಯೊಡೆದು ನೀರಾಯಿತು. ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಾದಷಹನು ಆ ಹಾಳುಮನೆಯ ಧೂಳಿದೂಸರಿತವಾದ ನೆಲದ ಮೇಲೆ, ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟನು!

ಹಠಾತ್ತಾಗಿ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಎದ್ದು ನಿಂತು ವಿಸ್ಮಿತನೇತ್ರದಿಂದ ಕಿವಿಗೊಟ್ಟು ಕೇಳತೊಡಗಿದನು. "ಇಲ್ಲ, ಪದ್ಮಿನಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ." ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಅವನಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೇಳಿಸಿದುವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಯಾರೋ ದೂರದಿಂದ ಒದರಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. "ಬನ್ನಿರಿ; ಬನ್ನಿರಿ, ಮಹಾರಾಜರೇ ಬನ್ನಿರಿ; ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ; ಅಲ್ಲಿ ಮಂಚವಿದೆ. ನೆಲದಮೇಲೆ ಯಾಕೆ ಕುಳಿತಿರಿ?" ಎಂದು ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಪುನಃ ಕೇಳಿತು.

ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿದನು. ಮನುಷ್ಯರಿಲ್ಲ, ಎಲ್ಲಿಯೂ ಯಾರೂ ಕಾಣಿಸಲೊಲ್ಲರು ಅವನು ಭೀತಿಯಿಂದಲೂ ವಿಸ್ಮಯದಿಂದಲೂ ಚಕಿತನಾಗಿಹೋದನು. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನ ಸಂಗಡ ಬಂದಿದ್ದ ದೂತರು ಮನೆಯ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ನೋಡಿದರು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಮನುಷ್ಯರಿಲ್ಲ. ಪುನಃ ಶಬ್ದವಾಯಿತು:—"ಮಹಾರಾಜರೇ, ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ; ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ."

ಆ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಮನುಷ್ಯರು ಆಡಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನ ಇದಿರಿಗೆ ಸೂರಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಒಂದು 'ಮಯನಾ' ಪಕ್ಷಿಯು ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿತ್ತು! ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನಿಗೆ ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಜಗತ್ತೇ ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುವಂತೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಆತನು ಆ ಪಕ್ಷಿಯನ್ನು "ಪದ್ಮಿನಿಯು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದಳು?" ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಪಕ್ಷಿಯು ಪುನಃ "ಮಹಾರಾಜರೇ, ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಆಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ." ಎಂದಿತು. ಬಾದಷಹನಿಗೆ ಮಹಾಕೋಪವುಂಟಾಯಿತು. ಆದರೆ ಮಾಡುವುದೇನು? ಅವನು ಕೋಪಸಂತಾಪಗಳಿಂದ ಉರಿದುಹೋದನು. ಅವನು ತನ್ನ ಅನುಚರರಿಗೆ—"ಊರೊಳಗಿನ ಒಂದೊಂದು ಮನೆಯನ್ನೂ ಹುಡುಕಿ ಪದ್ಮಿನಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬನ್ನಿರಿ" ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು.

ಪಠಾಣ ಸೈನಿಕರು ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗೂ ಭರದಿಂದ ನಡೆದರು. ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಲವಳಿದ ಮುದುಕರೂ ಹಸುಳರೂ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲೊಬ್ಬರು ಇಲ್ಲೊಬ್ಬರಂತೆ

ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಠಾಣರು ಅವರನ್ನು ನಿಷ್ಕರುಣರಾಗಿ ಕಡಿದು ಬಿಸುಟರು. ಆದರೆ ಪದ್ಮಿನಿ ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುಲಿಲ್ಲ ಪದ್ಮಿನಿ ದೊರೆಯುವುದು ಹಾಗಿರಲಿ, ಒಬ್ಬ ಮಧ್ಯಮ ವಯಸ್ಸಿನ ಸ್ತ್ರೀಯಾಗಲಿ ಪುರುಷನಾಗಲಿ ಅವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಸೈನಿಕರೆಲ್ಲರೂ ಹಾಗೆಯೇ ತಿರುಗಿ ಬಂದು ಒಡೆಯನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತುಕೊಂಡರು.

ಬಳಿಕ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ತಾನೇ ಪದ್ಮಿನಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಹೊರಟನು. ಒಂದೊಂದು ಮನೆಯನ್ನೂ ಉದ್ಯಾನವನ್ನೂ ಮಂದಿರವನ್ನೂ ಮಠವನ್ನೂ ಹುಡುಕಿ ನೋಡಿದನು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವನು ಹತಾಶನಾಗಿ ಒಂದು ಸರೋವರದ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಅದರ ಪಾವಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟನು. ಆ ಸರೋವರದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿಲೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಗೋಮುಖಾಕೃತಿಯ ಬಾಯೊಳಗಿಂದ ನೀರು ಸುರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ದೂರದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಧೂಮ್ರರಾಶಿಯು ಎದ್ದು ಆಕಾಶವನ್ನು ಮುಸುಕುತ್ತಿತ್ತು. ಅತ್ತಕಡೆಯ ಗಾಳಿಯು ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುವಾಸನೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಆ ಕಡೆಗೆ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ನೋಡಿದನು. 'ಅದೇನು' ಎಂದು ಅವನು ಉದ್ವೇಗದಿಂದ ಆ ಕಡೆಗೆ ಕೈಮಾಡಿದನು.

ಪರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ನೂರಾರು ಜನ ಪಠಾಣ ಸೈನಿಕರು ಆ ಕಡೆಗೆ ಮಹಾ ವೇಗದಿಂದ ನಡೆದರು. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನೂ ಅವರ ಹಿಂದೆ ನಡೆದನು. ಹೋಗಿ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಮಹಾ ಭಯಂಕರವಾದ ನೋಟ!

ಆಳವಾದದ್ದೊಂದು ಪರ್ವತ ಕಂದರ; ಅದರಲ್ಲಿಯ ಬಹು ವಿಶಾಲವಾದ ಗಹ್ವರದ ಮುಖದಿಂದ ಚಂದನಾಗರುಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸುಡುವ ವಾಸನೆ ನುಗ್ಗಿಬರುವುದು. ಧಗಧಗಿಸಿ ಉರಿಯುವ ಜ್ವಾಲೆಯು ಮೃತ್ಯುವಿನ ನಾಲಗೆಯಂತೆ ಆಕಾಶದ ಕಡೆಗೆ ಸುಳಿಸುಳಿದು ಏಳುವುದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಗೆ ಧೂಮ್ರರಾಶಿಯು ಆ ಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ಮುಸುಕಿಕೊಂಡಿದೆ. ಗಹ್ವರದ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಅರಸಿನ ಕುಂಕುಮಗಳೂ ಅಕ್ಷತೆಗಳೂ ಹರಿದು ಚೆಲ್ಲಿದ ಹೂವಿನ ಮಾಲೆಗಳೂ ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಬಿದ್ದಿವೆ. ಇವನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಿ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನ ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಕೆಂಡದಂತೆ ಕೆಂಪಗಾದ

ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಾಕೆಯಿಂದ ಬರೆ ಇಟ್ಟಂತಾಯಿತು. ಅವನು ದೊಪ್ಪನೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದುಬಿಟ್ಟನು. ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ಷಣದ ತರುವಾಯ ಎದ್ದು ಅಗ್ನಿ ಕುಂಡದ ಕಡೆಗೆ ಉನ್ಮತ್ತನ ಹಾಗೆ ಧಾವಿಸಿ ಹೋದನು. ಅವನ ಸರದಾರನೊಬ್ಬನು ಅವನನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ಆಗ ಬಾದಶಹನು "ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಆರಿಸಿರಿ. ಪದ್ಮಿನಿಯನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದವರಿಗೆ ಲಕ್ಷ ಲಕ್ಷ ಮೋಹರು ಬಹುಮಾನ" ಎಂದು ಅಂಗಲಾಚಿ ಹೇಳಿದನು.

ಹಾಯ್! ಪದ್ಮಿನಿ ಈಗೆಲ್ಲಿರುವಳು! ಅವಳು ಸ್ವರ್ಗದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಡು ಕ್ರೂರ ಪಠಾಣನ ಮೂರ್ಖತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುತ್ತ ಲಿರುವಳು. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನ ಲಕ್ಷ ಲಕ್ಷ ಮೋಹರುಗಳೂ ಲಕ್ಷ ಲಕ್ಷ ಸೈನಿಕರೂ ಅವಳ ಒಂದು ಕೂದಲಿನಷ್ಟು ಕೂಡ ಬೆಲೆಬಾಳಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸತಿಶಿರೋಮಣಿಯು ಪಠಾಣನ ಸಿಂಹಾಸನಾರ್ಧಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಒಂದು ಕೂದಲನ್ನಾದರೂ ಕೊಡಲು ಸಮ್ಮತಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸತ್ವಶಾಲಿಗಳಾದವರ ರೀತಿಯು ಹೀಗೆಯೇ.

ಈ ಮೂರು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಾಣರು ನಿರ್ಜನವಾದ ಆ ಹಾಳು ನಗರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಯಾವತ್ತೂ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿಕೊಂಡರು. ರಜಪೂತರು ಮೊದಲೇ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೂ ಉಪವನಗಳನ್ನೂ ಅರ್ಧರ್ಧ ಹಾಳುಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಉಳಿದದ್ದನ್ನು ಪಠಾಣರು ನಾಶಮಾಡಿದರು. ಅಂತು ಎರಡುದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ಮಹಾವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ನಗರವು ಈಗ ಸ್ಮಶಾನವಾಗಿ ಹೋಯಿತು! ವಿಧಿಯ ಮಹಿಮೆ ಅಗಾಧವಾದುದು!

ಸೈ! ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪತಿವ್ರತಾಗ್ರೇಸರಳಾದ ಪದ್ಮಿನಿ ರಾಣಿಯ ಚರಿತ್ರವು ಮುಗಿಯಿತು. ಪದ್ಮಿನಿದೇವಿಯು ಸತೀಧರ್ಮದ ಮುಂದೆ ದಿಲ್ಲಿಯ ಪಠಾಣಬಾದಶಹನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೂ ಅತುಲವಾದ ಸುಖಸಂಪತ್ತುಗಳೂ ಕೇವಲ ಕಸದ ಕಡ್ಡಿಗಳೆಂಬುದನ್ನು ತನ್ನ ಹಿಂದು ಭಗಿನಿಯರಿಗೆ ಇಂದಿಗೂ ಸಾರಿ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಲಿರುವಳು.

೬. ಮದಿನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಹಮ್ಮದ ಪೈಗಂಬರರು.

ಪೈಗಂಬರರು ಶತ್ರುಗಳ ಬಾಧೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅಬುಬಕರನ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಆತನೊಡನೆ ಅದೇ ರಾತ್ರಿ ಮದಿನೆಗೆ ಹೊರಟರು. ಮುಹಮ್ಮದ ಪೈಗಂಬರರಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದ ಹಿಜರೀ ಶಕವು ಈ ಹೊತ್ತಿನಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಗುವದು. ಈ ಸ್ಥಳಾಂತರಕ್ಕೆ ಹಿಜರತ್ ಎಂದು ಹೆಸರು ಅದರಿಂದ ಆ ಶಕವು ಹಿಜರಿಶಕವೆಂದೆನಿಸಿದೆ. ಅಬುಬಕರನು ಶತ್ರುಗಳ ಮೊದಲನೆಯ ಏಟು ಪೈಗಂಬರರಿಗೆ ತಾಗಬಾರದೆಂದು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ತಾನು ಮುಂದೆ ನಡೆಯುತ್ತ ಸಾಗಿದನು. ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಪೈಗಂಬರರ ಕಾಲಿಗೆ ಕಲ್ಲು ತಗಲಿ ಅವರು ನಡೆಯದಂತಾಗಲು ಅಬುಬಕರನು ಅವರನ್ನು ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ನಡೆದನು. ಅವರು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸೌರ್ ಎಂಬ ಗಿರಿಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡು ಮೂರು ದಿನಗಳನ್ನು ಕಳೆದರು.

ಇತ್ತ ವೈರಿಗಳು, ಹಜರತ್ ಮುಹಮ್ಮದರು ತಮ್ಮ ಕೈಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದುದನ್ನು ಕಂಡು ಈದ ಹುಲಿಯಂತೆ ಕಂಗೆಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಸೌರ್ ಗುಹೆಯವರೆಗೆ ಬಂದರು ಹಜರತ್ ಮುಹಮ್ಮದರಿಗೂ ಅಬುಬಕರನಿಗೂ ಅವರ ಕಾಲಸಪ್ಪಳವು ಕೇಳಬರಲು ಅಬುಬಕರನು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ನಾವು ಇಬ್ಬರು; ಶತ್ರುಗಳು ಬಹು ಜನರು; ಕ್ಷೇಮವಿಲ್ಲ, ಎಂದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಪೈಗಂಬರರು ನಾವು ಇಬ್ಬರಲ್ಲ, ಮೂವರು; ಈಶ್ವರನು ನಮ್ಮ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವನು, ಆತನು ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಪಾಡುವನು; ಎಂದರು. ಅಬುಬಕರನೂ ಹ. ಮುಹಮ್ಮದರೂ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಜೇಡವು ಗವಿಯ ಬಾಯಿಗೆ ಬಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಒಂದು ಪಾರಿವಾಳವು ಅಲ್ಲಿಯೇ ತತ್ತಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಗವಿಯ ಬಾಯಿಗೆ ಜೇಡನ ಬಲೆಯನ್ನೂ ಪಾರಿವಾಳದ ತತ್ತಿಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿ ಒಳಗೆ ಮನುಷ್ಯ

ಪ್ರವೇಶವಾಗಿರಲಾರದೆಂದು ಬಗೆದು ಶತ್ರುಗಳು ಒಳಹೊಕ್ಕು ನೋಡದೆ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಪೈಗಂಬರರೂ ಅಬುಬಕರನೂ ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ಪಾರಾದರು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿವಸ ರಾತ್ರಿ ಅವರು ಮದಿನೆಯ ಬಳಿಯ ಕುಬಾ ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದಿವಸ ಇದ್ದು ರಬ್ಬಿಯಲ್ ಆವಲ್ ತಿಂಗಳ ಹದಿನಾರನೆಯ ದಿವಸ (ಶುಕ್ರವಾರ) ಮದಿನಾ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು.

ಮದಿನಾಪ್ರವೇಶಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹಜರತ್ ಮಹಮ್ಮದರನ್ನು ಕುರಿತು ಮದಿನೆಯ ಬಹುಜನ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರು ತಾವು ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿರೆಂದು ಬಿನ್ನಯಿಸಿದರು, ಆದರೆ ಪೈಗಂಬರರು ಯಾರ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ನೋಯಿಸಲಾರದೆ 'ನಾನು ಹತ್ತಿದ ಒಂಟೆ ಯಾರ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲುವುದೋ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುವೆನು' ಎಂದರು. ಒಂಟೆ ಯಾರ ಮನೆಯ ಮುಂದೆಯೂ ನಿಲ್ಲದೆ ಅಬೂ ಅಯ್ಯೂಬ ಅನ್ಸಾರಿ ಎಂಬವರ ಮನೆಯ ಹತ್ತಿರ ಒಂದು ಬಯಲಲ್ಲಿ* ನಿಂತಿತು. ಆಗ ಪೈಗಂಬರರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇಳಿದುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲರನ್ನು ಸಂತೈಸಿ ಕಳುಹಿದರು. ಆ ಚಮತ್ಕಾರವಾದ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಸಂತುಷ್ಟರಾದರು.

ಪೈಗಂಬರರ ಶುಭಾಗಮನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮದಿನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಆನಂದದಿಂದ ಜಯಜಯಕಾರ ಮಾಡಿದರು; ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಸತ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಇಲ್ಲಿ ಪೈಗಂಬರರ ಜೀವನೇತಿಹಾಸದ ಹೊಸ ಅಧ್ಯಾಯದ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಪೈಗಂಬರರು ಮಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ತಮ್ಮ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತಾವೇ ಒಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ಒಂದೊಂದು ದಿವಸ ಅನ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಉಪವಾಸವಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಜೀವನದ ಹೊಸ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರವಾಗಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅವರು ಕಾಲಕ್ರಮದಿಂದ ಪೃಥ್ವಿಯೊಳಗಿನ ಅತಿ ಬಲಿಷ್ಠರಾದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬಲಾಢ್ಯರಾದರು.

---

* ಮುಂದೆ ಪೈಗಂಬರರು ಇದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಸೀದೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ "ಮಸಜಿದ ಕುಬಾ" ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ಇದೇ ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮದ ಆರಂಭದ ಮಸೀದೆ. ಈಗಲೂ ಅದೆ.

ಮದಿನೆಗೆ ಬಂದ ಬಳಿಕ ಪೈಗಂಬರರು, ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮಾನುರಾಗಿಗಳಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವರ ಧರ್ಮಚರ್ಚೆಯ ಅನುಕೂಲತೆಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಮೊದಲು ಅದ್ವಿತೀಯನೂ ನಿರಾಕಾರನೂ ಆದ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಉಪಾಸನೆಗೋಸ್ಕರ ಒಂದು ಮಂದಿರವನ್ನೂ, ಮುಸಲ್ಮಾನರಾದುದರಿಂದ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿಸಿಕೊಂಡ ಜನರು ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮನೆಯನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಈ ಕಟ್ಟುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕೈಮುಟ್ಟಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. ಇಲ್ಲಿ ಪೈಗಂಬರರು ಕಟ್ಟಿದ ಮಸೀದಿಯು "ಮಸ್‌ಜಿದ್ ಉಲ್ ನಬಿ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಈಗಲೂ ಇರುವುದು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮದಿನಾ ನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಣಗಳಿದ್ದುವು. ಒಂದು ಬಣದವರಿಗೆ ಅವುಸ್ ಎಂದೂ ಇನ್ನೊಂದು ಬಣದವರಿಗೆ ಖಿಜ್‌ರಾಜ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ಎರಡು ಬಣಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರವೈಮನಸ್ಯವಿದ್ದರೂ ಹೊಸ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಅವರ ದ್ವೇಷಾಂಧಕಾರವು ತೊಲಗಿಹೋಯಿತು. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕಟ್ಟು ಉಂಟಾಯಿತು. ಬಳಿಕ ಅವರ ಒಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪೈಗಂಬರರು ಆ ಎರಡೂ ಬಣಗಳಿಗೆ ಕೂಡಿ 'ಅನ್‌ಸಾರ್' ಎಂದರೆ ಸಹಾಯಕಾರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟರು. ಮದಿನಾವಾಸಿಗಳು ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಈ ಗೌರವದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆದರು. ಮಕ್ಕಾನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರೀತಿಯ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯನ್ನು ತೊರೆದು ಮದಿನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಮುಹಾಜರೀನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟರು. ಈ ಮುಹಾಜರೀನರಿಗೂ ಅನ್‌ಸಾರರಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೇಮವುಂಟಾಗಬೇಕೆಂದು ಇವರನ್ನೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಧರ್ಮಮಂಡಲವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಈ ಧರ್ಮಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೆಲ್ಲ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಸುಖದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತ ನಡೆದರು.

ಹೊಸದಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಈ ಧರ್ಮಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಪೈಗಂಬರರು ಧರ್ಮಬಲವೊಂದನ್ನಲ್ಲದೆ ರಾಜಬಲವನ್ನೂ ನೆರವು ಮಾಡಿದರು. ನಿರಾಕಾರನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವುದೂ ಪಾಪದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋದ ಅರಬ ಸಮಾಜವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವುದೂ ಹಲವು ಪಂಗಡಗಳಾಗಿದ್ದ

ಅರಬ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದೂ ಪೈಗಂಬರರ ಜೀವನದ ಉದ್ದೇಶ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಈ ಉದ್ದೇಶ್ಯಗಳು ಕೊನೆಗಾಣುವುದಕ್ಕೆ ಧರ್ಮ ಬಲಕ್ಕೆ ರಾಜಬಲವೂ ಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ಈ ಧರ್ಮ ಮಂಡಲಕ್ಕೆ ರಾಜಶಕ್ತಿಯ ನೆರವು ಮಾಡಿ ಒಂದು ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ರಾಜ್ಯದ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದರು. ಯಾವುದೊಂದು ಸ್ಥಳದ ನಿವಾಸಿಗಳು ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಆ ಸ್ಥಳವು ಈ ಧರ್ಮಮಂಡಲದ ಆಳಿಕೆಗೊಳ ಗಾಗುವಂತೆ ಕಟ್ಟುಮಾಡಿದರು. ಪೈಗಂಬರರು ತಾವು ಈ ಧರ್ಮಮಂಡ ಲದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದರು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮದಿನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅದರ ನೆರೆಹೊರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಯಹುದಿಗಳು ಹಲವರು ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು. ಪೈಗಂಬರರು ಅವರೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಈ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಯಹುದಿಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಇರುವದಕ್ಕೆ ಅನುವು ದೊರೆಯಿತು. ಯಹುದಿಗಳು ಮುಸಲ್ಮಾನರೊಡನೆ ಯಾವ ತರದ ವಿರೋಧವನ್ನೂ ಮಾಡು ವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಅವರ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಬಹಳ ಭೇದವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ಪೈಗಂಬರರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆದರವುಳ್ಳವರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಪೈಗಂಬರರ ನಡತೆಯು ಉದಾತ್ತವಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಯಹುದಿಗಳು ಹೊರಗೆ ಅವರೊಡನೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡರು; ಆದರೆ ಒಳಗೆ ಅವರ ದ್ವೇಷಾಗ್ನಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತ ನಡೆಯಿತು.

ಮದಿನಾವಾಸಿಗಳೆಲ್ಲ ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನುಕೂಲ ರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೇರೂರಿತು. ಪೈಗಂಬರರು ಪರಮೋತ್ಸಾ ಹದಿಂದ ಅರಬದೇಶದಲ್ಲಿ ಏಕೇಶ್ವರಮತವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಗೊಳಿಸಿದುದರಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನರನಾರಿಯರು ಮೂರ್ತಿಪೂಜಕ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಏಕೇಶ್ವರಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಮದಿನೆಯ ಧರ್ಮಮಂಡಲದ ನೆಳಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಇದರಿಂದ ಪೈಗಂಬರರ ಗೌರವವು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯತೊಡ ಗಲು ಕುರೇಶರು ಬಹಳ ರೇಗಿದರು. ಅವರು ಪೈಗಂಬರರ ಕೊಲೆ ಮಾಡಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಮದಿನೆಯ ಯಹುದಿಗಳ ಬಳಿಗೆ ದೂತರನ್ನು ಕಳುಹಿ ಒಳಸಂಚು ನಡೆಯಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಪೈಗಂಬರರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರ ಸಂರಕ್ಷಣವು

ಹೇಗಾದೀತೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಕುರೇಶರ ತೊಂದರೆ ಏನಾದರೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗದಿರಲು ಶಸ್ತ್ರಧಾರಣ ಮಾಡಿದ ಹೊರತು ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿದ ವೈರಾಗ್ನಿ ನಂದದೆಂದೂ ಶಾಂತಿ ನೆಲಗೊಳ್ಳದೆಂದೂ ಪೈಗಂಬರರು ತಿಳಿದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ರಕ್ತಪಾತಕ್ಕೆ ಹೇಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೂ ಆಗ ಶಾಂತಿ ಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಏಕೆಂದರೆ, ಮಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅವರು ಪರಮಾವಧಿ ಪೀಡೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು; ಇಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸಾಲ್ಕೊಪ್ಪತ್ತು ಶಾಂತಿಸುಖದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯಬೇಕೆಂದಿದ್ದರು; ಮತ್ತೆ ನಾನಾವಿಧ ಕ್ಲೇಶಪೂರ್ಣವಾದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ; ಪೈಗಂಬರರನ್ನೂ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರನ್ನೂ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಕಾಪಾಡುವೆವೆಂದು ಮದಿನಾವಾಸಿಗಳು ವಚನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪೈಗಂಬರರ ಸ್ವಭಾವ, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಗಿನ ಸ್ಥಿತಿ, ಮದಿನಾವಾಸಿಗಳು ಕೊಟ್ಟ ವಚನ ಎಲ್ಲವೂ ಶಸ್ತ್ರಧಾರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿದ್ದುವು. ಕೊನೆಗೆ ಪೈಗಂಬರರು ರಕ್ತಪಾತವಿಲ್ಲದೆ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಬಗೆಹರಿಯದೆ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ ಕುರೇಶರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನೆತ್ತಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪೈಗಂಬರರು ದೇವರ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಸಹ ಪಡೆದಿದ್ದರು.

೭. ವೇಣೀಸಂಹಾರ-ಕರ್ಣಾಶ್ವತ್ಥಾಮರ ಕಲಹ

[ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರ ರಣಭೂಮಿ ಕೌರವಸೇನಾಪತಿ ಭೀಷ್ಮನು ಶರಪಂಜರದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ ಸೇನಾಪತಿ ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯನು ತನ್ನ ಮಗ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನು ಮಡಿದನೆಂಬ ಸುಳ್ಳು ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಮರಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಕುಳಿತನು. ಆಗ ಪಾಂಡವ ಪಕ್ಷದ ದ್ರುಪದ ಪುತ್ರ ಧೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನನು ದ್ರೋಣನ ಶಿರಚ್ಛೇದ ಮಾಡಿದನು.]

ಕೃಪಾಚಾರ್ಯ:— (ದುಃಖದಿಂದ ಉಸಿರುಹಾಕಿ) ಕುರುರಾಜನಿಗೂ ಅವನ ತಮ್ಮಂದಿರಿಗೂ ಧಿಕ್ಕಾರವಿರಲಿ! ಧರ್ಮರಾಯನು ಹಾಳಾಗಲಿ! ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಅರಸುಗಳನ್ನೂ ನಮ್ಮನ್ನೂ ಸುಟ್ಟರಾದೀತು! ಆಗ ದ್ರೌಪದೀಕೇಶಗ್ರಹಣವನ್ನೂ ಈಗ ಆಚಾರ್ಯ ಕೇಶಗ್ರಹಣವನ್ನೂ ನಾವೆಲ್ಲ ಚಿತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳಂತೆ ಸುಮ್ಮನೆ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತೆವಲ್ಲಾ! ಈಗ ವತ್ಸನಾದ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಾಣಲಿ! ಅಥವಾ ಹಿಮವತ್ಪರ್ವತದಂತೆ ಸ್ಥಿರನಾದ, ಲೋಕಸ್ಥಿತಿಯನ್ನರಿತ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನು ಅತಿ ದುಃಖಕ್ಕೆಡೆಗೊಡಲಾರನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ. ಆದರೂ ತಂದೆಗೆ ಒದಗಿದ ಅಸದೃಶವಾದ ಅಪಮಾನವನ್ನು ಕೇಳಿ ಏನು ಮಾಡುವನೋ ಅರಿಯೆನು. ಅಥವಾ ಸಂಶಯವೇತಕ್ಕೆ? ಒಂದನೆಯ ಕೇಶಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಅನರ್ಥವುಂಟಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡನೆಯ ಕೇಶಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಲೋಕವೆಲ್ಲವೂ ನಿರ್ಜನವಾಗುವದೇ ನಿಜ. (ಮುಂದೆ ನೋಡಿ) ವತ್ಸನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವನು. (ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮೂರ್ಛಿತನಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಆತುರಗೊಂಡು) ಮಗುವೇ ಸೈರಿಸು ಸೈರಿಸು!

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:—(ಎಚ್ಚರಗೊಂಡು ಕಣ್ಣೀರಿಡುತ್ತ ಹಾ! ತಂದೆಯೇ! ಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲ ಆಚಾರ್ಯನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನೇ! (ಮೇಲೆ ನೋಡಿ) ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೇ, ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೇ, ನೀನು ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಸುಳ್ಳಾಡಿದವನಲ್ಲ; ನೀನು ಯಾರನ್ನೂ ದ್ವೇಷಿಸುವುದಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅಜಾತಶತ್ರುವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವೆ;

ಆದರೆ ಗುರುವೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಎನಿಸಿದ ನನ್ನ ತಂದೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಹೇಗೆ ಬಿಟ್ಟಿ? ಅದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ದುರದೃಷ್ಟವೇ ಕಾರಣ.

(ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನ) ಸಾರಥಿ:— ಕುಮಾರನೇ ನಿನ್ನ ಸೋದರಮಾವ ಕೃಪಾಚಾರ್ಯನು ಹತ್ತಿರವೇ ನಿಂತಿರುವನು.

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:— (ಬದಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ಕಣ್ಣೀರಿಡುತ್ತ) ಮಾವ, ಈ ದಿನ ನೀನು ಯಾವ ಸೇನಾಪತಿಯೊಡನೆ ಸಮರಾಂಗಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದೆಯೋ, ಯಾವಾತನು ವೀರಪುರುಷರ ಕಾಳಗದ ತಿಂಡಿಯನ್ನು ಅಡಗಿಸುತ್ತಿದ್ದನೋ, ನೀನು ನಿರಂತರವೂ ಯಾವಾತನೊಡನೆ ಸರಸ ಸಲ್ಲಾಪಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದೆಯೋ, ಯಾವಾತನು ನಿನ್ನ ತಂಗಿಗೆ ಶ್ಲಾಘ್ಯನಾದ ಪತಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನೋ ಆ ನನ್ನ ತಂದೆ ಎಲ್ಲಿ ಹೋದನು ?

ಕೃಪಾಚಾರ್ಯ :— ವತ್ಸ, ತಿಳಿಯಬೇಕಾದುದನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ನೀನು ಇಂತಹ ಅತ್ಯಂತ ಶೋಕಾವೇಗವನ್ನು ಬಿಡು.

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:— ಮಾವನೇ, ಶೋಕಾವೇಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟೆನು. ಈಗ ನಾನು ಸುವತ್ಸಲನಾದ ಆ ನನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನೇ ಬೆಂಬಳಿಸುವೆನು.

ಕೃಪಾಚಾರ್ಯ:—ವತ್ಸ, ನಿನ್ನಂತಹರಿಗೆ ಇದು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ.

ಸಾರಥಿ:— ಕುಮಾರ, ಅಂತಹ ಸಾಹಸವು ಬೇಡ.

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:— ಆರ್ಯ ಶಾರದ್ವತನೇ, ನನ್ನ ವಿಯೋಗದ ಅಂಜಿಕೆಯಿಂದ ತಾತನು ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು. ಪ್ರೀತಿಯುಕ್ತನಾದ ಆತನಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಪುತ್ರವಿಯೋಗವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುವೆನು.

ಕೃಪಾಚಾರ್ಯ:— ವತ್ಸ, ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿರುವ ವರೆಗೆ ಮಕ್ಕಳ ಎರಡು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಂದೆಗಳ ಅನುಸರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ನೋಡು, ತರ್ಪಣ, ಭೂರಿಭೋಜನ, ಶ್ರಾದ್ಧ ಇವುಗಳಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಉಪಕಾರಮಾಡಲು, ಬದುಕಿದರೆ ನಿನಗೆ ಸಾಧ್ಯವೇ, ಬದುಕದಿದ್ದರೆ ಸಾಧ್ಯವೇ ?

ಸಾರಥಿ:— ಆಯುಷ್ಮಂತನೇ, ನಿನ್ನ ಮಾತುಲನಾದ ಕೃಪಾಚಾರ್ಯನು ಹೇಳುವದು ಸರಿಯೆ.

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:— ಆರ್ಯನೇ, ಇದು ನಿಜವು; ಆದರೆ ಶೋಕವು ತಾಳ

ಲಾರದಷ್ಟು ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ತಂದೆಯನ್ನಗಲಿದ ನಾನು ಒಂದು ಕ್ಷಣವೂ ಬದುಕಿರಲಾರೆನು. ನನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವೆನು. (ಎಂದು ಖಡ್ಗವನ್ನು ನೋಡಿ, ಯೋಚಿಸಿ) ಇಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದು ನಗೆಗೀಡು. ಎಲೈ ಪೂಜ್ಯವಾದ ಖಡ್ಗವೇ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ನಿನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿಯಬಾರದಾಗಿದ್ದರೂ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ತಿರಸ್ಕಾರವಾದೀತೆಂಬ ಅಂಜಿಕೆಯಿಂದ ತಂದೆಯು ನಿನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿದನು. ಅವನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ನಿನಗೆ ಯಾವುದೂ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ತಂದೆಯು ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟನು; ಅಂಜಿಕೆಯಿಂದಲ್ಲ, ಪುತ್ರಶೋಕದಿಂದ. ಆದುದರಿಂದ ಎಲೈ ಶಸ್ತ್ರವೇ, ನಾನೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಡುವೆನು. ನಿನಗೆ ಒಳಿತಾಗಲಿ, (ಖಡ್ಗವನ್ನು ಕೆಳಗಿರಿಸುವನು.)

(ತೆರೆಯಲ್ಲಿ) ಎಲೈ ರಾಜರುಗಳಿರಾ ! ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಗುರುಗಳಾದ ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಈ ಕಟುಕನಿಂದುಂಟಾಗುವ ಅಪಮಾನವನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸುತ್ತೀರಾ ?

(ಕೇಳಿ ಕೋಪದಿಂದ ಮೆಲ್ಲನೆ ಖಡ್ಗಕ್ಕೆ ಕೈ ನೀಡಿ) ಏನು ಗುರುಗಳಾದ ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ ಅಪಮಾನವೆ ?

(ಮತ್ತೆ ತೆರೆಯಲ್ಲಿ)

ಮೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಗುರುವೆನಿಸಿದವನು, ಶೋಕದಿಂದ ಶಸ್ತ್ರತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಕುಳಿತವನು, ಕಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ನೋರೆ ತೋದವನು ಇಂತಹ ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯನ ನರೆತು ಬಿಳಿದಾದ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟು ಧೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನನು ನೀಚಕೃತ್ಯವನ್ನೆಸಗಿ ತನ್ನ ಪಾಳಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವನು. ಎಲ್ಲರೂ ತಾಳಿಕೊಳ್ಳಿರಿ !

(ಕೃಪಾಚಾರ್ಯನನ್ನೂ ಸಾರಥಿಯನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತ ಕೋಪದಿಂದ ನಡುಗಿ)

ಇದಕ್ಕೆ ಏನೆನ್ನಬೇಕು ? ನನ್ನ ತಂದೆ ಶಸ್ತ್ರತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಧನುರ್ಧಾರಿಗಳಾದ ರಾಜರುಗಳ ಇದಿರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯೋಪವೇಶನಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಹಂಜಿಯಂತೆ ಬೆಳ್ಳಗಾದ ಆತನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನಿಡುವುದು !

ಕೃಪಾಚಾರ್ಯ:—ವತ್ಸ, ಜನರು ಹೀಗೆ ಆಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:— ದುಷ್ಟನು ತಂದೆಯ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟನೇ?

ಸಾರಥಿ:—(ಅಂಜುತ್ತ) ಕುಮಾರನೇ, ತೇಜೋನಿಧಿಯಾದ ಆಚಾರ್ಯನಿಗೆ ಇದೊಂದು ವಿಶೇಷಪ್ರಕಾರದ ಅಪಮಾನವು ಒದಗಿತು!

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:— ಹಾ ತಂದೆಯೇ! ಪುತ್ರಪ್ರಿಯನೇ! ಮಂದಭಾಗ್ಯನಾದ ನನಗಾಗಿ ಶಸ್ತ್ರತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಅಂತಹ ಅಲ್ಪನಿಂದ ಅಪಮಾನವನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡೆಯಾ! ಅಥವಾ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಶೋಕದಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಕಲುಷಿತವಾಗಿ ಶರೀರವನ್ನು ತೊರೆದಿರುವಾಗ ನಾಯಿಯಾಗಲಿ, ಕಾಗೆಯಾಗಲಿ, ದ್ರುಪದನಮಗನಾಗಲಿ ತಲೆಯ ಮೇಲೆಹಸ್ತವನ್ನಿರಿಸಬಹುದು. ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಗಳ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ಆ ವೈರಿಯ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ನಾನು ಇಕೋ ಈ ಪಾದವನ್ನಿಡುವೆನು; ಹಸ್ತವನ್ನಲ್ಲ. ಆಃ! ದುರಾತ್ಮನಾದ ಅಧಮ ಪಾಂಚಾಲನೇ, ತಾತನು ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು, ಏನೂ ಅಂಜಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಆತನ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟೆ. ಆಗ ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಮಾರುತನು ಅರಳೆಯನ್ನು ಹಾರಿಸುವಂತೆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡವ ಪಾಂಚಾಲ ಸೇನೆಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸಬಲ್ಲ ಧನುರ್ಧಾರಿಯಾದ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನು ನಿನ್ನ ನೆನಪಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲವೇ? ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೇ, ಅಜಾತಶತ್ರುವೇ, ಸತ್ಯವಾದಿಯೇ, ಧರ್ಮಪುತ್ರನೇ, ನಿನಗಾಗಲಿ ನಿನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರಿಗಾಗಲಿ, ಈತನು ಯಾವ ಕೇಡನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನು? ಅಥವಾ ಸತ್ಯವಾದಿಯೆಂದು ನಟಿಸುವ ಈ ವಂಚಕನೊಡನೆ ಏತರ ಕೆಲಸ? ಅರ್ಜುನನೇ, ಸಾತ್ಯಕಿಯೇ, ಬಾಹುಶಾಲಿಯಾದ ಭೀಮಸೇನನೇ, ಕೃಷ್ಣನೇ, ಸುರಾ-ಸುರ ಮನುಜರತ ಅದ್ವಿತೀಯ ಧನುರ್ಧಾರಿಯು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು, ವೃದ್ಧನು, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗುರುವು, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ನನ್ನ ತಂದೆಯು; ಇಂತಹನ ತಲೆಯನ್ನು ದ್ರುಪದಕುಲಕ್ಕೆ ಕಲಂಕವೆನಿಸಿದ ನರಪಶುವು ಮುಟ್ಟುತ್ತಿರಲು ನೀವು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೇ? ಅಥವಾ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪಾಪಿಗಳೇ. ಇವರಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಈ ಮಹಾಪಾತಕವನ್ನು ಮಾಡಿದ, ಒಪ್ಪಿದ, ನೋಡಿದ, ಮಾನಹೀನ ನರಪಶುಗಳಾದ ನಿಮ್ಮ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾರ್ಜುನ ಭೀಮಸೇನರ ರಕ್ತಮೇದೋಮಾಂಸಗಳಿಂದ ಈ ನಾನು ದಿಗ್ಬಲಿಯನ್ನು ಹಾಕುವೆನು.

ಕೃಪಾಚಾರ್ಯ:—ವತ್ಸನೇ, ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಲ್ಲವನೂ ಬಾಹುಶಾಲಿಯೂ ತಂದೆಗೆ ಸಮಾನನೂ ಎನಿಸಿದ ನಿನಗೆ ಯಾವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ?

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:— ಎಲೇ, ಪಾಂಡವ ಪಾಂಚಾಲ ಮತ್ಸ್ಯಮಾಗಧ ಮೊದಲಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಧಮರೇ, ಪರರು ತಂದೆಯ ತಲೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಜ್ವಲಿಸುವ ಪರಶುವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಪರಶುರಾಮನು ಏನು ಮಾಡಿದನೆಂಬುದನ್ನು ನೀವು ಕೇಳಿಲ್ಲವೇ? ಈಗ ಕ್ರೋಧಾಂಧನಾದ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನು ರಕ್ತದ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಿಶಾಚಿಗಳಿಗೆ ಬಲಿಕೊಡುವ ಅದೇ ಕರ್ಮವನ್ನು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾರನೇ ? ಸಾರಥಿಯೇ, ನಡೆ, ಸಮಸ್ತ ಯುದ್ಧೋಪಕರಣಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜಾದ 'ಮಹಾವಹ' ಎಂಬ ನನ್ನ ರಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.

ಸಾರಥಿ:— ಅಪ್ಪಣೆ. (ಹೊರಡುವನು)

ಕೃಪಾಚಾರ್ಯ:— ವತ್ಸ, ಧಾರುಣವಾದೀ ಅಪಮಾನಾಗ್ನಿಯ ಪ್ರತೀಕಾರವು ಅವಶ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮೊಳಗೆ ನಿನ್ನ ಹೊರತು ಯಾರು ಸಮರ್ಥರು? ಆದರೆ,—

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:— ಆದರ ಹೊರತು ಇನ್ನೇನು ?

ಕೃಪಾಚಾರ್ಯ:— ಸೇನಾಪತಿ ·ಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಸಮರಾಂಗಣಕ್ಕೆ ಕಳುಹಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುತ್ತೇನೆ.

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:—ಮಾವ, ಇದು ಪರಾಧೀನವು ಮತ್ತು ಅನಾವಶ್ಯಕವು.

ಕೃಪಾಚಾರ್ಯ:— ವತ್ಸ, ಪರಾಧೀನವೂ ಅಲ್ಲ; ಅನಾವಶ್ಯಕವೂ ಅಲ್ಲ. ಭೀಷ್ಮನಿಲ್ಲದ ದ್ರೋಣನಿಲ್ಲದ ಕೌರವಸೇನೆಯು ಅವರಿಗೆ ಸಮಾನನಾದ ನೀನೂ ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ ನಿಂತೀತು? ನಿನ್ನಂತಹನು ಸಜ್ಜುಗೊಂಡು ನಿಂತುಬಿಟ್ಟರೆ ಮೂರುಲೋಕಗಳೂ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಲಾರವು. ಯುಧಿಷ್ಠಿರನ ಬಲವು ಎಷ್ಟರದು? ಆದುದರಿಂದ ಅಭಿಷೇಕೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ದುರ್ಯೋಧನಮಹಾರಾಜನು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ.

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:—ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಅಪಮಾನದ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಸುಡುತ್ತಿರುವ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು, ಪ್ರತೀಕಾರ ಜಲದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಲು ತವಕ ಪಡುತ್ತದೆ.

ಆದುದರಿಂದ ನನ್ನ ತಂದೆಯ ವಧದಿಂದ ದುಃಖಿತನಾದ ಕುರುರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ನಾನಾಗಿಯೇ ಹೋಗಿ ಸೇನಾಪತಿ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುನೆಂದು ಸಲಿಗೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುವೆನು.

ಕೃಪಾಚಾರ್ಯ:— ವತ್ಸ, ಅದೇ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವ;

(ಹೊರಡುವರು)

*　　*　　*　　*

(ಕರ್ಣ ದುರ್ಯೋಧನರು ಪ್ರವೇಶಿಸುವರು)

ದುರ್ಯೋಧನ:— ಅಂಗರಾಜನೇ, ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಮನುಷ್ಯನು ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಬಂಧುಗಳು ಹತರಾದರೆ ಆ ದುಃಖಪೂರವನ್ನು ಆಯುಧಗಳೆಂಬ ತೆಪ್ಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಬಾಹುಗಳಿಂದ ದಾಟುವನು; ಆದರೆ ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರು ಮಗನು ಸತ್ತನೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಶಸ್ತ್ರಗ್ರಹಣಮಾಡಬೇಕಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರತ್ಯಾಗಮಾಡಿದರಲ್ಲ! ಅದೇಕೆ? ಅಥವಾ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಬಿಡಲಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ದೊಡ್ಡವರು ಹೇಳಿದುದು ಸರಿಯೇ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ದುಃಖದಿಂದ ಮುಂದುಗಾಣದವರಾಗಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯೋಚಿತವಾದ ಕಠೋರತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಚಿತವಾದ ಮಾರ್ದವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರು.

ಕರ್ಣ:— ರಾಜನೇ, ಇದು ಹೀಗಲ್ಲ.

ದುರ್ಯೋಧನ:— ಇನ್ನು ಹೇಗೆ?

ಕರ್ಣ:—ಈ ಪೃಥ್ವಿಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನಿಗೆ ಪಟ್ಟಗಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿತ್ತು. ಅವನೇ ಇಲ್ಲದಾಗಲು ವೃದ್ಧನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ ತನಗೇಕೆ ಇನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಗ್ರಹಣವೆಂದು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದನು.

ದುರ್ಯೋಧನ:— (ತಲೆದೂಗುತ್ತ) ಇದು ಹೀಗೆಯೇನು?

ಕರ್ಣ:— ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಆತನು ಕೌರವರ ಕಡೆಗೂ ಪಾಂಡವರ ಕಡೆಗೂ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಂದ ರಾಜರು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಕಾದಾಡಿ ಮೃತರಾಗಿ ಹೋಗಲೆಂದು ಬಯಸಿ ಮುಖ್ಯ ಮನುಷ್ಯರು ಹತರಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಿದನು.

ದುರ್ಯೋಧನ:— ಇದು ಕೂಡುವುದು.

ಕರ್ಣ:— ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತು; ರಾಜನೇ, ದ್ರುಪದನು ಬಾಲ್ಯದಿಂದ ಇವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬಲ್ಲವನಾದುದರಿಂದಲೇ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ಇರಗೊಡಲಿಲ್ಲ.

ದುರ್ಯೋಧನ:— ಅಂಗರಾಜನೇ, ಯೋಗ್ಯ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಕರ್ಣ:— ಇದು ನನ್ನೊಬ್ಬನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಹಿರಿಯರೂ ಇದನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಾರರು.

ದುರ್ಯೋಧನ:— ಇದು ಹೀಗೆಯೇ ಸರಿ. ಸಂಶಯವೇತಕ್ಕೆ? ಹೀಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಿಂಧುರಾಜನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಅಭಯಪ್ರದಾನ ಮಾಡಿಯೂ ಈ ಅತಿರಥವೀರನು ಅರ್ಜುನನಿಂದ ಆತನು ಹತನಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಉಪೇಕ್ಷೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆ?

ಕೃಪಾಚಾರ್ಯ:— (ಪ್ರವೇಶಿಸಿ) ವತ್ಸನೇ, ದುರ್ಯೋಧನನು ಕರ್ಣನೊಡನೆ ಆ ಆಲದ ಮರದ ನೆಳಲಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವನು. ನಾವು ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವ. (ಹಾಗೇ ಮಾಡಿ)

ಕೃಪಾಶ್ವತ್ಥಾಮರು:— ಕೌರವೇಶ್ವರನಿಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ.

ದುರ್ಯೋಧನ:— (ನೋಡಿ) ಇದೇನು! ಕೃಪಾಚಾರ್ಯರೂ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನೂ (ಆಸನದಿಂದಿಳಿದು ಕೃಪಾಚಾರ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು) ಗುರುಗಳೇ, ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. (ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನನ್ನು ಕುರಿತು) ಆಚಾರ್ಯಪುತ್ರನೇ, ನಮಗೋಸ್ಕರ ತಂದೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವನೇ, ಬಾ; ದುಃಖದಿಂದ ಬಳಲಿರುವ ನಿನ್ನ ಅಂಗದಿಂದ ನನ್ನ ಅಂಗವನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಆಲಿಂಗಿಸು, ನನ್ನೀ ತೋಳುಗಳ ಸ್ಪರ್ಶವು ನಿನ್ನ ತಂದೆಯ ತೋಳುಗಳ ಸ್ಪರ್ಶದಂತೆ ಈ ಮಹಾದುಃಖದಲ್ಲಿಯೂ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. (ಆಲಿಂಗಿಸಿ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.)

(ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನು ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಸುರಿಸುವನು.)

ಕರ್ಣ:— ದ್ರೋಣಪುತ್ರನೇ, ನಿನ್ನೀ ದೇಹವನ್ನು ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಶೋಕಾನಲಕ್ಕೀಡು ಮಾಡಬೇಡ.

ದುರ್ಯೋಧನ:— ಈ ಶೋಕಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಏನಿದೆ? ನೋಡು—ಆಚಾರ್ಯನು ನಿನಗೆ ಪ್ರೀತಿಯ ತಂದೆ.

ನನಗೆ ತಂದೆಯ ಪ್ರೀತಿಯಮಿತ್ರ. ಶಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ನನಗೂ ಗುರುವು. ಆತನ ಮರಣದಿಂದ ದುಃಖವೆಷ್ಟಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಲಿ? ಅದನ್ನು ನಿನ್ನ ಮಹಾದುಃಖದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳು.

ಕೃಪಾಚಾರ್ಯ:— ವತ್ಸನೇ, ಇದು ಕುರುಪತಿಯು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಸರಿ.

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:— ರಾಜನೇ, ನೀನು ಇಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿರುವಾಗ ಶೋಕಭಾರವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಯುಕ್ತವಾದುದು; ಆದರೆ ನನ್ನಂತಹ ಮಗನು ಜೀವಂತನಾಗಿರುವಾಗ ನನ್ನ ತಂದೆಯು ಕೇಶಗ್ರಹಣರೂಪವಾದ ಅಪಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು; ಎಂದ ಬಳಿಕ ಇನ್ನುಳಿದ ತಂದೆಗಳು ಮಕ್ಕಳಿರಬೇಕೆಂದು ಏಕೆ ಬಯಸಬೇಕು?

ಕರ್ಣ:— ದ್ರೋಣಪುತ್ರನೇ, ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾರು ಮಾಡಬೇಕಾದುದೇನು? ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಅಪಮಾನವಾಗುವಂತೆ ಕಾಪಾಡಬಲ್ಲ ತಾನೇ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ತೊರೆದು ಅಂತಹ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡನು.

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:—ಅಂಗರಾಜನೇ, ಏನೆಂದೆ? ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾರು ಮಾಡಬೇಕಾದುದೇನೆಂದು? ಹಾಗಾದರೆ ಕೇಳು; ಏನು ಮಾಡುವೆನೆಂಬುದನ್ನು. ಪಾಂಡವಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ಭುಜಗರ್ವವುಳ್ಳ ಯಾವ ಯಾವನು ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವನೋ, ಬಾಲಕನಾಗಲಿ, ವೃದ್ಧನಾಗಲಿ, ಗರ್ಭವಾಸದಲ್ಲಿರುವವನಾಗಲಿ ಯಾವ ಯಾವನು ಪಾಂಚಾಲವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿರುವನೋ ಯಾವ ಯಾವನು ಆ ದುಷ್ಕರ್ಮವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಇದ್ದನೋ, ರಣಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ನನ್ನನ್ನು ಯಾವ ಯಾವನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವನೋ, ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಂತಕನಿಗೂ ಕೂಡ ಕ್ರೋಧಾಂಧನಾದ ನಾನು ಅಂತಕನಾಗುವೆನು. ಮತ್ತು ಕೇಳು; ಎಲೈ ಪರಶುರಾಮಶಿಷ್ಯನಾದ ಕರ್ಣನೇ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಗುರುವು ಶತ್ರುಗಳ ರಕ್ತದಿಂದ ಮಡುಗಳನ್ನು ತುಂಬಿದನೋ ಅದೇ ಪ್ರದೇಶವಿದು. ತಾತನಿಗುಂಟಾದ ಕೇಶಗ್ರಹಣರೂಪವಾದ ಅಪಮಾನವು ಪರಶುರಾಮನ ತಂದೆಗೆ ಒದಗಿದಂಥದೇ; ಮತ್ತು ಇದೂ ಅದರಂತೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಂದಲೇ ಒದಗಿದುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ತಂದೆಯ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಶಸ್ತ್ರಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದವನನ್ನು ಸಮೂಲನಾಶಗೊಳಿಸಬಲ್ಲ ನನ್ನ

ಮಹಾಸ್ತ್ರಗಳು ಪರಶುರಾಮನಲ್ಲಿ ಇರುವಂತಹವೇ. ಆದುದರಿಂದ ಪರಶುರಾಮನು ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದನೋ, ಆ ಕೆಲಸವನ್ನೇ ಕುಪಿತನಾದ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನೂ ಮಾಡುವನು.

ದುರ್ಯೋಧನ:— ಆಚಾರ್ಯಪುತ್ರನೇ, ಅಂತಹ ಅಲೌಕಿಕವಾದ ನಿನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಈ ಕೆಲಸವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನಾವುದು ಯೋಗ್ಯವಾದೀತು?

ಕೃಪಾಚಾರ್ಯ:— ರಾಜನೇ, ದ್ರೋಣಪುತ್ರನು ಈ ಯುದ್ಧದ ದೊಡ್ಡ ಭಾರವನ್ನು ತಾನು ಹೊರಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರುವನು. ನೀನು ಕಾರ್ಯಾರಂಭವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದರೆ ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲನ ಮಾಡುವಲ್ಲಿಯೂ ಈತನು ಸಮರ್ಥನು; ಎಂದಬಳಿಕ ಪಾಂಡವಸೇನೆಯ ಪಾಡೇನು? ಆದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸೇನಾಪತಿಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಟ್ಟು.

ದುರ್ಯೋಧನ:—ತಾವು ಹೇಳಿದುದು ಯೋಗ್ಯವಾದುದೇ ಸರಿ; ಆದರೆ ಆ ಪದವನ್ನು ಅಂಗರಾಜನಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಕೊಟ್ಟಿರುವೆನಲ್ಲ?

ಕೃಪಾಚಾರ್ಯ:— ರಾಜನೇ, ಅಸದೃಶ ಪರಿಭವ ಶೋಕಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವ ಈತನಲ್ಲಿ ಅಂಗರಾಜನ ಸಲುವಾಗಿ ಉದಾಸೀನನಾಗುವುದು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ; ಅವನಿಗೂ ಅದೇ ಶತ್ರುಕುಲವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ; ಎಂದಬಳಿಕ ಇವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬೇಸರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೇ?

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:— ರಾಜನೇ, ಇನ್ನು ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ವಿಚಾರವೇ? ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ-ನೀನು ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ವಂದಿಗಳು ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಎಬ್ಬಿಸುವಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಶ್ಚಿಂತನಾಗಿ ಇಡಿ ರಾತ್ರಿ ಮಲಗುವೆ; ಈ ದಿನ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೇಶವನೂ ಪಾಂಡವರೂ ಸೋಮಕರೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿಬಿಡುವೆನು. ಈ ಯುದ್ಧದ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಇಂದಿಗೇ ಮುಗಿಸಿಬಿಡುವೆನು. ಕ್ಷತ್ರಿಯಾರಣ್ಯದ ಮಹಾಭಾರವು ಭೂಮಿಗೆ ಇಂದಿನಿಂದ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುವುದು.

ಕರ್ಣ:— (ನಕ್ಕು) ದ್ರೋಣಪುತ್ರನೇ, ಆಡುವುದು ಸುಲಭ; ಮಾಡುವುದು ಕಷ್ಟ ಕಂಡೆಯಾ? ಕೌರವಬಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲ ಸಮರ್ಥರು ಹಲವರಿರುವರು.

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:— ಅಂಗರಾಜನೇ, ಅಹುದು; ಕೌರವಬಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಹಲವರು ಸಮರ್ಥರಿರುವರು; ಆದರೆ ದುಃಖಪೀಡಿತನಾದ

ನಾನು ಕೋಪಾವೇಶದಿಂದ ಹಾಗೆ ಆಡಿದೆನಲ್ಲದೆ ವೀರಪುರುಷರ ತಿರಸ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಆಡಲಿಲ್ಲ.

ಕರ್ಣ :— ಮೂರ್ಖನೇ, ದುಃಖಪೀಡಿತನು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಬೇಕು. ಕೋಪಾವೇಶವುಳ್ಳವನು ಆಯುಧಧಾರಿಯಾಗಿ ಸಂಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕು; ಹೀಗೆ ಬಡಬಡಿಸುವದು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ.

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:— (ಕ್ರೋಧದಿಂದ) ಎಲೋ ರಾಧಾಗರ್ಭಭಾರಭೂತನೇ, ಸೂತಾಧಮನೇ, ನನಗೆ—ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನಿಗೂ—ಕಣ್ಣೀರು ಹಾಕಿ ದುಃಖಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳೆಂದು ಹೇಳುವೆಯಾ? ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ಬೇಡವೆ? ನೋಡು, ನಿನ್ನ ಶಸ್ತ್ರಗಳಂತೆ ನನ್ನ ಶಸ್ತ್ರಗಳು ಗುರುಶಾಪದಿಂದ ನಿರ್ವೀರ್ಯವಾಗಿರುವವೇ? ಈಗಲೇ ಸಮರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭಯಗೊಂಡು ನಿನ್ನಂತೆ ನಾನು ಓಡಿಬಂದಿರುವೆನೇ? ಅರಸನನ್ನೂ, ಅವರ ವಂಶವನ್ನೂ ಹೊಗಳುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಲ್ಲ ಸೂತಕ ಕುಲದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನಂತೆ ನಾನು ಹುಟ್ಟಿಬಂದಿಲ್ಲವಲ್ಲ? ಕ್ಷುದ್ರನಾದ ವೈರಿಯು ಮಾಡಿದ ಅಪಕಾರಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲೇ? ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ಬೇಡವೇ?

ಕರ್ಣ :—(ಕ್ರೋಧದಿಂದ) ಎಲೈ ವಾಚಾಲನೇ, ವ್ಯರ್ಥ ಶಸ್ತ್ರಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದ ಗರ್ವಿಷ್ಠಬಟುವೇ, ನನ್ನ ಆಯುಧವು ನಿರ್ವೀರ್ಯವಾಗಿರಲಿ ಸವೀರ್ಯವಾಗಿರಲಿ, ಬಾಹುಶಾಲಿಯಾದ ನಿನ್ನ ತಂದೆಯು ಧೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನನಿಗೆ ಅಂಜಿ ಆಯುಧವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಂತೆ ನಾನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ ಇನ್ನೂ ಕೇಳು: ನಾನು ಸೂತನಾಗಲಿ, ಸೂತನ ಮಗನಾಗಲಿ, ಯಾವನಾದರೂ ಆಗಲೊಲಿನೇಕೆ; ಸತ್ಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸುವುದು ಮನುಷ್ಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪೌರುಷವು ನನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿದೆ.

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:—(ಸಂತಾಪದಿಂದ) ಎಲೈ ರಥಕಾರಕುಲಕಲಂಕನೇ, ರಾಧಾಗರ್ಭಭಾರಭೂತನೇ, ಆಯುಧಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯನೇ, ನನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಕೂಡ ನಿಂದಿಸುವೆಯಾ? ಆತನು ಅಂಜುಗುಳಿಯಾಗಿರಲಿ, ಶೂರನಾಗಿರಲಿ, ಮೂರು ಲೋಕಗಳು ಆತನ ಬಾಹುಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದಿವೆ. ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲಿಯೂ ಆತನು ಸಮರಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಕಾರ್ಯವನ್ನು ಈ ಭೂದೇವಿ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾಳೆ. ಆತನು ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಏಕೆ ಬಿಟ್ಟನೆಂಬುದನ್ನು ಆ ಸತ್ಯಶೀಲನಾದ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೆ. ಎಲೈ ರಣಹೇಡಿಯೇ ನೀನು ಆಗ ಎಲ್ಲಿ ಇದ್ದೆ?

ಕರ್ಣ:—(ನಕ್ಕು) ಅಹುದು, ನಾನು ಹೇಡಿಯು. ನೀನು ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ನಿನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ನೆನೆಸಿ ಈಗ ಏನು ಮಾಡುವಿಯೋ ಎಂದೆನಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದೆ; ಮತ್ತೂ ಎಲೈ ಮೂಢನೇ, ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೇನಾಯಿತು? ಶಸ್ತ್ರರಹಿತರಾದವರು ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೆತ್ತಿಬಂದ ವೈರಿಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೇ? ರಾಜರು ಸೈನಿಕರು ಇವರೆದುರಿಗೆ ಶತ್ರುವು ತನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ಕೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಈತನು ಹೆಂಗಸಿನಂತೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಇದ್ದುಬಿಟ್ಟನಲ್ಲ?

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:—(ಸಂತಾಪದಿಂದ ನಡುಗುತ್ತ) ನೀಚನೆ, ಅರಸರಿಗೆ ಬೇಕಾದವನೆಂದು ಗರ್ವಪಡುವವನೇ, ಸೂತಾಧಮನೇ, ಅಸಂಬದ್ಧ ಪ್ರಲಾಪಿಯೇ, ನನ್ನ ತಂದೆಯು ದುಃಖದಿಂದಾಗಲಿ, ಅಂಜಿಕೆಯಿಂದಾಗಲಿ ಹೇಗಾದರೂ ದ್ರುಪದಪುತ್ರನ ಕೈಯನ್ನು ತಡೆಯಲಿಲ್ಲ; ಭುಜಬಲದ ಸೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಉಬ್ಬಿರುವ ನಿನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಈಗ ನಾನು ನನ್ನ ಈ ಎಡಗಾಲನ್ನಿಡುತ್ತೇನೆ; ಇದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು. (ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಏಳುವನು)

ಕೃಪದುರ್ಯೋಧನರು:—ಗುರುಪುತ್ರನೇ, ಸೈರಿಸು, ಸೈರಿಸು. (ಅಡ್ಡಿಮಾಡುವರು.) ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನು ಒದೆಯುವುದನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುವನು.)

ಕರ್ಣ:—(ಕೋಪದಿಂದ ಎದ್ದು ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿರಿದು) ಎಲೈ ನೀಚನೇ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಮನೇ, ಆತ್ಮಶ್ಲಾಘಿಯೇ, ಜಾತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಾರದಾಗಿದೆ; ಆದರೆ ಈ ಎತ್ತಿದ ಕಾಲನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿಸಿದುದನ್ನು ಈಗಲೇ ಕಾಣುವೆ.

ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ:—ಎಲೈ ಮರುಳೇ ನಾನು ಕೊಲ್ಲಬಾರದ ಜಾತಿಯವನಾಗಿದ್ದರೆ ಇಗೋ ನೋಡು, ಈ ಜಾತಿಯನ್ನು ಬಿಡುತ್ತೇನೆ. (ಯಜ್ಞೋಪವೀತವನ್ನು ಹರಿದುಚೆಲ್ಲಿ, ಮತ್ತೆ ಕೋಪದಿಂದ) ಈಗ ನೀನು ಶಸ್ತ್ರಗ್ರಹಣ ಮಾಡು; ಇಲ್ಲವೆ ಕೈಮುಗಿ; ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಈ ದಿನ ಅರ್ಜುನನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಸುಳ್ಳಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವೆನು. (ಇಬ್ಬರೂ ಖಡ್ಗವನ್ನೆತ್ತಿ, ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಹೊಡೆಯತೊಡಗುವರು; ಕೃಪಾಚಾರ್ಯ ದುರ್ಯೋಧನರು ಬಿಡಿಸುವರು.)

---

೮. ಪಂಪಾಯಾತ್ರೆ

ನಮ್ಮ ತಾಯ್ನಾಡಾದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿ ಬನವಾಸಿಗಳಂಥ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ಗೋಕರ್ಣ ಉಡುಪಿ ಉಳವಿಗಳಂಥ ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ಹಲವು ಇರುವವಷ್ಟೇ? ಆ ಎಲ್ಲ ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಪೆಯು ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅತಿ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಮಹಾಕಾವ್ಯವೂ ಆದಿ ಕಾವ್ಯವೂ ಎನಿಸಿದ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾದ ವಿಜಯನಗರವು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ವಿರಾಜಿಸಿದ್ದಿತು. ವಿಜಯನಗರವು ಮುಂದೆ ಬಂದುದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಂದ ಉತ್ತರದ ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ದಾಳಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಿಗರ ವಿದ್ಯಾ-ಕಲಾ-ಕೌಶಲ್ಯಗಳೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನವೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೂ ಮಣ್ಣುಪಾಲಾಗುವ ಹೊತ್ತು ಒದಗಿದಾಗ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಒಡಮೂಡಿ ತನ್ನ ಉಜ್ವಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಸುಮಾರು ಎರಡೂವರೆ ಶತಮಾನಕಾಲ (೧೩೩೬-೧೫೬೫) ಮಹಾವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆದು ಕೊನೆಗೆ ಕಾಲಪುರುಷನ ದವಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಮಾಯವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಕನ್ನಡಿಗರ ಅಖಂಡ-ಅಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾದ ಈ ಹಂಪೆ ವಿಜಯನಗರಗಳ ಇಂದಿನ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆಕಂಡು ಬರುವುದು ನಮ್ಮ ಆಯುಷ್ಯದ ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು. ಇಲ್ಲಿ ಅಪ್ರತಿಮವಾದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸೌಂದರ್ಯದೊಡನೆ, ನಮ್ಮ ಹಿಂದಣ ಹಿರಿಯರ ಅದ್ವಿತೀಯ ಕಲಾನೈಪುಣ್ಯವು ಕಲೆತು ಒಂದರಿಂದೊಂದು ಬೆಳಗುವಂತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಪೂರ್ವಜರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುವು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನಿಂತೊಡನೆಯೇ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಆನಂದ ಆಶ್ಚರ್ಯ ವಿಷಾದ ರೋಷ ಮುಂತಾದ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಮಂಕಾಗಿ ಪರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಕರ್ತವ್ಯ ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಉತ್ಸಾಹಭರಿತವಾಗುವುದು. ಇತಿಹಾಸದ ಸಾವಿರಪುಟಗಳ

ಪತನದಿಂದಾಗಲಾರದ ಉಜ್ವಲ ಪರಿಣಾಮವು ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದೊಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಟ್ಟಡದ ದರ್ಶನಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಉಂಟಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯೆನಿಸದು.

ರಾಮಾಯಣಕಾಲದ ಪುಣ್ಯಶೀಲ ಪೌರಾಣಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾದ ಮಾರುತಿ ವಾಲಿ ಸುಗ್ರೀವರ ಲೀಲಾಭೂಮಿಯೂ ಅರ್ವಾಚೀನ ಕಾಲದ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಮೊದಲಾದ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಕನ್ನಡ ಕಲಿಗಳ ಶೌರ್ಯಾಭಿನಯದ ರಂಗಸ್ಥಳವೂ ಆದ ಹಂಪೆ ಮುಂದೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮದ್ರಾಸ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರವಾಸಿಕರು ಮದ್ರಾಸ ಎಂಡ್ ಸದರ್ನ ಮರಾಠಾ ರೇಲ್ವೇ ಕಂಪನಿಯ ರೈಲುದಾರಿಯ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ–ಗುಂತಕಲ್ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಹೊಸಪೇಟೆ' ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಇಳಿಯಬೇಕು. ವಿಜಯನಗರದ ಮಹಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿದ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ತನ್ನರಸಿ ನಾಗಲಾಂಬೆಯ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ನಾಗಲಾಪುರವು ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಗುವುದು. ಆತನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ವೈಭವದ ಪರಮಾವಧಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ವಿಜಯನಗರವು ೧೫೦ ಚೌ. ಮೈಲಿನಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದಿತೆಂದೂ ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಅತಿ ವೈಭವದ ನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದಿತೆಂದೂ ಫೆರಿಸ್ತ, ನಿಕೋಲೋಕೌಂತಿ, ಪೈಸ್ ಮುಂತಾದ ಆ ಕಾಲದ ಪರದೇಶದ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಕಣ್ತುಂಬ ನೋಡಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಂಪಾಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟ ನಾವು ಹೊಸಪೇಟೆಯ ಊರ ಗಡಿಯನ್ನು ದಾಟಿದೊಡನೆಯೇ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ರಾಯರ ರಾಜಧಾನಿಯ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಗದ ಎಡಬಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಗೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಸುತ್ತಲೂ ಹಬ್ಬಿದ ಬೆಟ್ಟದಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾಗಿ ನಿಂತ ಕೋಡುಗಲ್ಲುಗಳೂ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಬಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳೂ ಅರ್ಧಮರ್ಧ ಉಳಿದಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ಗುಡಿ ಗೋಪುರಗಳೂ ಹಳೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅವಶೇಷಗಳೂ ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನೆಳೆದು "ಎಚ್ಚರಿಕೆ! ಮೂಢ ಮಾನವಾ, ಪ್ರಪಂಚವು ಮಾಯಾಮಯವಾಗಿದೆ; ವೈಭವವು ಸ್ಥಿರವಾದುದಲ್ಲ" ಎಂದು ಹೇಳುವಂತಾಗುವುದು. ಈಗ ಹೊಸಪೇಟೆಯಿಂದ ಹಂಪೆಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಮೋಟಾರು ಬಂಡಿಗಳು ಓಡಾಡು

ತ್ತಿರುವವು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನು ಸಾಲ್ಕಾರಾಣೆ ಬಾಡಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರಾಯಿತು. ಈ ಅನುಕೂಲತೆಯಿಂದ ಪಂಪಾಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟವರೆಲ್ಲರೂ ಬಹುಶಃ ಈ ಮೋಟಾರುಗಳನ್ನೇ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಹೊಸಪೇಟೆಯಿಂದ ಹೊರಟವರು ಅತ್ತಿತ್ತ ಹಳೆಯ ಅವಶೇಷಗಳ ಮತ್ತು ಅನಂತ ರೂಪಧಾರಿಣಿಯಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಚಮತ್ಕಾರಿಕವಾದ ಒಂದೆರಡು ಹೊಸದೋಟಗಳ ಕಡೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಹೀಗೆ ಎಂದು ಏನೇನೋ ಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹಂಪೆಯೇ ಬಂದುಬಿಡುವುದು. ಮೋಟಾರಿನ ಆಳುಗಳು “ ಜೋಕೆ! ಹಿಂದೆ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಮುತ್ತು ರತ್ನಗಳನ್ನೂ ವಜ್ರವೈಢೂರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬಯಲಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಮಾರುತ್ತಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರ ಕಾಲವೀಗ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಗಂಟು ಗದಡಿಗಳನ್ನು ಎಚ್ಚರದಿಂದ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಿ! ” ಎಂದು ಹೇಳುವವರಂತೆ ನಮ್ಮ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಇಳಿಸಿ, ತೋರಿಸಿ, ಹೋಗಿಬಿಡುವರು. ‘ ಹಮಾಲ್ ಹಮಾಲ್ ’ ಎನ್ನುವ ಕೂಲಿಯಾಳುಗಳಾಗಲಿ, ಯಾತ್ರಿಕರನ್ನು ದೂರದಿಂದಲೇ ಇದಿರುಗೊಂಡು ಆದರದಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ದೇವರ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸಿ ಕ್ಷೇತ್ರವಿಧಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಅವರನ್ನೂ ಅವರ ಪಿತೃಗಳನ್ನೂ ಉದ್ಧರಿಸುವ ಪುರೋಹಿತರಾಗಲಿ ಅರ್ಚಕರಾಗಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಪಂಪಾಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋದ ನಾವು ಮಿಕ್ಕ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಕಾಣುವ ಸುಖ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಾರೆವು. ಮುನ್ನೋಟವಿಲ್ಲದ ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಪ್ರವಾಸಿಕರು ನಿರಾಶರಾಗಿ ‘ ಇದೇನು ಹಾಳುಹಂಪೆ ’ ಎಂದು ನುಡಿದುದೂ ಉಂಟು.

ಮೋಟಾರಿನಿಂದ ಇಳಿದು ನಮ್ಮ ಗಂಟುಗದಡಿಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಹೊರಟ ನಮಗೆ ಮೊದಲು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭವ್ಯವಾದ ಗಣಪತಿ ವಿಗ್ರಹದ ದರುಶನವಾಗುವುದು. ಆನೆಗಿಂತ ಈ ವಿಗ್ರಹವು ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದರೂ ಅದಕ್ಕೆ “ಸಾಸುವೆಯ ಗಣಪ” ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಗಣಪತಿವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಅದು ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡದು; ಅದಕ್ಕೆ “ಕಡಲೆಯ ಗಣಪ” ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ದೇವಲೋಕದ ಗಣಪತಿಯ ವಿರಾಟ್ ಸ್ವರೂಪದ ಮುಂದೆ ಏನೂ ಅಲ್ಲ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಸಾಸುವೆಯ ಗಣಪ ಕಡಲೆಯ ಗಣಪ

ಎಂದು ಆ ಭಕ್ತರು ಹೇಳಿದರೋ? ಇಲ್ಲವೆ ಆ ಭಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ನರ ಉದ್ದೇಶವೆನಿದ್ದಿತೋ ಅವಕ್ಕವರೇನು ಹೆಸರಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರೊ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಆಧುನಿಕ ಪ್ರವಾಸಿಕರು ಇವೆರಡರ ತುಲನೆಯನ್ನೂ ಅದ್ಭುತಾಕಾರವನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂದುಕೊಂಡು ವ್ಯಂಗ್ಯೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಾಸುವೆ ಕಡಲೆಗಳ ಪ್ರಮಾಣದ ಹೋಲಿಕೆಯಿಂದ ಈ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೋ ತಿಳಿಯದು. ಆ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಈಗಿನ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಂಡು 'ಮಾನವರಂತೆಯೇ ಮಾನವಕೃತದೇವ ವಿಗ್ರಹಗಳಿಗೂ ಏರಿಕೆ ಇಳಿಕೆಗಳಿರುವುವಲ್ಲಾ' ಎಂದುಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಸಾಗಬೇಕಾಗುವುದು. ವಿಶಾಲವಾದ ಕರಿಯ ಹಾಸುಗಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುತ್ತ ತುಸು ದೂರ ಹೋಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪಂಪಾಪತಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವರ ಗುಡಿಯ ಪ್ರಾಕಾರಗಳೂ ಗೋಪುರಗಳೂ ಕಾಣಿಸತೊಡಗುವುವು. ನೂರಾರು ಮೆಟ್ಟಲುಗಳ ಒಂದೆರಡು ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಇಳಿದುಹೋಗಿ ಎಡಗಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದರೆ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರ ಕುಲದೇವತೆ ಶ್ರೀಪಂಪಾ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವರ ಗುಡಿಯ ಮಹಾದ್ವಾರವು ಇದುರಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದು. ಈ ಮಹದ್ವಾರದ ಗೋಪುರ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಹೈಮವಂತ ಮಾತಂಗ ಋಷ್ಯಮೂಕ ಮುಂತಾದ ರಾಮಾಯಣ ವರ್ಣಿತವಾದ ಪರ್ವತಗಳ ಶಿಖರಗಳಿಗೆ ಸಮಾನ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಈ ಗೋಪುರವು ಹನ್ನೊಂದು ನೆಲೆಗಳುಳ್ಳದ್ದು. ಇದನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಕಲಿಯೆಂಬ ಯಥಾರ್ಥ- ಅಭಿದಾನವನ್ನು ಪಡೆದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಇದು ಭವ್ಯವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರ ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯದಿಂದ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಮಹದ್ವಾರದ ಒಳಬದಿಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಎರಡು ಪ್ರಾಕಾರಗಳುಂಟು. ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಾಕಾರದ ನಡುವೆ ಶ್ರೀವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಮಂದಿರವಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ಕಾಲುವೆಯೊಂದು ಹರಿದಿದೆ. ಈ ಪ್ರಾಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ಸಾವಿರ ಜನರು ಸಹಜವಾಗಿ ನೆರೆಯಬಹುದು. ಯುಗಾದಿಪ್ರತಿಪದೆಯ ದಿನ ಬಾಲರವಿಯ ಕಿರಣಗಳು ಈ ಎರಡೂ ಮಹದ್ವಾರಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಲಿಂಗದ ಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಬೀಳುವಂತೆ ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳ ವಾಸ್ತುರಚನೆಯಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ಶಾಲೀಕೋಟೆಯ ಕಾಳಗವೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದ ರಕ್ಕಸತಂಗಡಗಿಯ

ಘನಘೋರ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಶಾಲಿಗಳಾದ ಮುಹಮ್ಮದೀಯ ಸೈನಿಕರು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನೆಲಸಮಮಾಡಿ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಛೇಧಿಸಿ ಅತುಲ ವೈಭವಸಂಪನ್ನವಾದ ಆ ನಗರವನ್ನು ಸುಲಿದು ಸುಟ್ಟು ಸೂರೆಗೊಂಡರು. ಈ ಸುಲಿಗೆಯ ಮತ್ತು ಹಗೆ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಲಕ್ಷಾವಧಿ ಸೈನಿಕರು ಆರುತಿಂಗಳು ಕಾಲ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡದೆ ನಡೆಯಿಸಿದರಂತೆ. ಆಗ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜಧಾನಿಯೊಳಗಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲ್ಲಿನಮೇಲೆ ಇನ್ನೊಂದು ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಯಾವ ಕನ್ನಡಿಗನ ಎದೆ ಕರಗಿ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುರಿಯದು? ಹಂಪೆ ವಿಜಯನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಮಂದಿರ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಹೊರತು ಇನ್ನಾವುದೂ ಆ ಮೂರ್ತಿ ಭೇದಕರ ಕಣ್ಣು ತಪ್ಪಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಕಲಾನೈಪುಣ್ಯದ ಪ್ರದರ್ಶನ ಶಾಲೆಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದಎಷ್ಟೋ ಸುಂದರ ಮಂದಿರಗಳು ವಿಗ್ರಹವಿಲ್ಲದ ಹಾಳು ಕಟ್ಟಡಗಳಾಗಿ ಕಣ್ಣುಕಪ್ಪಡಿ ಕಾಡಗುಬ್ಬಿ ಪಾರಿವಾಳಗಳ ಬೀಡಾಗಿ ದೆವ್ವಗಳ ಆಲಯಗಳಾಗಿರುವಾಗ ಇದೊಂದೇ ಮಂದಿರವು ಹೇಗೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಉಳಿಯಿತೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಶ್ರೀವಿರೂಪಾಕ್ಷನೇ ಉತ್ತರಹೇಳಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಅರ್ಚಕರು ಹೇಳುವ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ನಂಬಬೇಕೋ ತಿಳಿಯದಂತಾಗುವುದು. ಏನಿದ್ದರೂ ವಿಜಯೋನ್ಮತ್ತರಾದ ಮುಹಮ್ಮದೀಯ ಸೈನಿಕರ ಕೈಯೊಳಗಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಉಳಿದ ಇದೊಂದೇ ಪುರಾತನವಾದ ಕಟ್ಟಡವು ಕನ್ನಡಿಗರ ಬುದ್ಧಿಕುಶಲತೆ ಶಿಲ್ಪಕಲಾನೈಪುಣ್ಯ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಾರುತ್ತ ಇಂದಿಗೂ ಬಹು ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ನಿಂತಿರುವುದು ನಮ್ಮ ಸುದೈವವ ಮಾತೆನ್ನಬೇಕು' ಪಂಪಾನಗರವಾಸಿಯಾದ ಕನ್ನಡ ಕವಿ ಹರಿಹರದೇವನ ಬೇಡಿಕೆಯಂತೆ '' ಕರುಣಂ ಗೆಯ್ಗೊಲವಿಂದೆ ಹಂಪೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಂ ಶಿವಾವಲ್ಲಭಂ" ಎಂದು ಆಗಿನ ಭಕ್ತವೃಂದವು ಬೇಡಿಕೊಂಡುದರಿಂದ ಆತನ ಕರುಣೆಯಿಂದಲೇ ಈ ಕಟ್ಟಡವು ನಿರಾಪದವಾಗಿ ಉಳಿಯದಂತೆ ಭಾವುಕರು ಭಾವಿಸಿದರೆ ತಪ್ಪೇನು?

ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಮಂದಿರದ ಹಿಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡರಾಯರ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯ ಶ್ರೀಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ಮಂದಿರವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕನ್ನಡಿಗರ ಬಾಗ್ಯೋದಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣಭೂತರಾದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಒಂದು ತಪ (ಹನ್ನೆ

ರಡು ವರುಷ) ಕಾಲ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಗೈದು ಭುವನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸುವರ್ಣವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿದರಂತೆ ಇದರ ನೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಹಿಂಬಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಸುಂದರ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಅಮೃತ ಶಿಲಾಮೂರ್ತಿಯುಂಟು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ ಆ ಮಹಾಮುನಿಯ ವೈರಾಗ್ಯಸಂಪನ್ನತೆ ರಾಜಕರಣಪಟುತೆ ಲೋಕಪ್ರಿಯತೆ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣೆದಿರಿಗೆ ಕಟ್ಟುವುವಲ್ಲದೆ ಹೃದಯವು ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದ ತುಂಬಿ ತಲೆಯು ತಾನಾಗಿ ಬಾಗುವುದು; ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮಪಾವನ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯು ಎರಡು ಗುಡ್ಡಗಳ ನಡುವಿನ ಕೊಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಭೋರ್ಗರೆಯುತ್ತ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವುದು. ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಣ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯವು ಅವರ್ಣನೀಯವಾಗಿದೆ. ಪಂಪಾಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟ ನಾವು ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳನ್ನೇನಾದರೂ ಮಾಡುವುದಿದ್ದರೆ ಈ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದ ನಾವು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ನೋಟಗಳನ್ನು ನೋಡದೆ ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ತಿರುಗಿ ಹೊರಡುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ. ಈಗ ಕೇವಲ ಗುಡ್ಡಗಾಡಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರುವ ನೆರೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಪುರಾತನ ಮಂದಿರಗಳ ಇಲ್ಲವೆ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಗೋಚರವಾಗುವವು. ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನೋಡಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶವೂ ಅನುಕೂಲವೂ ನಮಗಿರದಿದ್ದರೂ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಮಂಕು ಲವಲವಿಕೆಯಿಂದ ಸಾಗಿದಾಗ ಕೋದಂಡರಾಮ, ಕೋಟಿಲಿಂಗ, ಸೀತೆಯ ಸೆರಗು ಮೊದಲಾದ ಗುಡಿಗುಂಡಾರಗಳು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುವುವು. ತರುವಾಯ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾರಂಭವಾಗಿ ಮುಂದಣ ಅರಸರಾದ ಅಚ್ಯುತರಾಯ ಸದಾಶಿವರಾಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ್ದ ಅಪ್ರತಿಮ ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರ ದೇವಾಲಯವೊಂದು ನಮಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವುದು. ಇದೇ ವಿಜಯವಿಠ್ಠಲನ ಮಂದಿರ ವಿಜಯನಗರದ ವೈಭವದೊಡನೆ ಇದರ ದೈವಗತಿಯೂ ಪತನಹೊಂದಿತು. ಇದರಷ್ಟು ಮನೋವೇಧಕವೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯವೂ ಆದ ಕಟ್ಟಡವು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಟ್ಟಡದ ರಚನೆ

ಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಇನ್ನಿಲ್ಲದಷ್ಟು ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವರು. ಹೆಚ್ಚು ವರ್ಣನೆಗೆ ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಒಂದೇ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ; ಈ ಮಂದಿರದ ಮುಖ್ಯ ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದರ ಸುತ್ತಲೂ ೧೩ ಚಿಕ್ಕ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಅವನ್ನು ಬಾರಿಸಿದರೆ ಸ, ರಿ, ಗ, ಮ ಮುಂತಾದ ಮಂಜುಳವಾದ ಮಂದ್ರ ತಾರ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳು ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ರಚನೆಮಾಡಿರುವರು. ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮವರಿಗಿದ್ದ ಅಪ್ರತಿಮ ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ವಿಧದ ಮಾದರಿಯನ್ನು ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲ ದೈವಗತಿಯಿಂದ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಉಗ್ರ ನರಸಿಂಹ, ಬಡವಿಯಲಿಂಗ, ಉದ್ದಾನ ವೀರಭದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡಗುಡಿಗಳು ಗೋಚರವಾಗುವವು. ಯಾವುದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಗ್ರಹವಿಲ್ಲ. ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯದ ಆಗರವೆನಿಸುವ ಕಟ್ಟಡಗಳೆಲ್ಲ ಹರಿದುಮುರಿದು ಗೂಗೆಗಳ ಬೀಡಾಗಿ ಹೋಗಿವೆ. ಆ ದಾರಿಯೊಳಗೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದರೆ 'ನಗಾರಖಾನೆ' ಎಂಬ ಕಟ್ಟಡವು ಕಾಣಬರುವುದು. ಅದು ಶತ್ರುಗಳ ಗಮನಾಗಮನ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ನಗರ ರಕ್ಷಕರು ನಿಂತು ನೋಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ನೋಡಿದರೆ ಸುತ್ತಲಿನ ನಿಸರ್ಗಸೌಂದರ್ಯವೂ ವಿಜಯನಗರದ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳೂ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಗೋಚರವಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಮುಗ್ಧವಾಗುವುದು. ವಿಜಯನಗರದೊಳಗಿನ ಗಜಶಾಲೆ, ಅಶ್ವಶಾಲೆ, ಮಜ್ಜನಶಾಲೆ, ದಸರೆಯ ದಿಬ್ಬ, ಸಭಾಮಂಟಪ ಮುಂತಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಈಗ ವಿಧ್ವಸ್ತವಾಗಿ ಹೋಗಿ ಆಯಾ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಅವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವದಲ್ಲದೆ ಅವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ರಾಯರ ವೈಭವದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೂವತ್ತು ಲಕ್ಷ ಜನವಸತಿಯುಳ್ಳ ಈ ಮಹಾ ನಗರವು ಈಗ ನಿರ್ಜನವಾಗಿ ಕಾಡಮೃಗಗಳ ಬೀಡಾದುದು ಕರಾಳ ಕಾಲನ ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನು? ಹಂಪೆಯ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ಆಚೆಯ ದಂಡೆಗೆ ಆನೆಗುಂದಿಯಿದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಥಾಪನೆಗಿಂತ ಮೊದಲು ಕನ್ನಡ ರಾಜರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ

ಈ ನಗರವೂ ಸುತ್ತಲಿನ ದುರ್ಗವೂ ಹಾಳಾಗಿ ಈಗ ಇದೊಂದು ಚಿಕ್ಕ ಹಳ್ಳಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಪಂಪಾಸರೋವರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತುವ ಗುಡ್ಡಗಾಡನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಪೂರ್ವದ ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾ ನಗರವಿದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಕೃತಿದೇವಿಯ ಮನೋಹರವಾದ ಹಲವು ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಮುಂದೆಸಾಗಿದರೆ ಪಂಪಾ ಸರೋವರವೆಂದು ಹೇಳುವ ಸುಮಾರು ೪೦ ಅಡಿ ಉದ್ದ ೩೦ ಅಡಿ ಅಗಲ ಇರುವ ಚಿಕ್ಕ ಪುಷ್ಕರಿಣಿ ಬರುವುದು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯ ವಾನರ ವೃಂದವು ಅಣಕಿಸುತ್ತ ಹಿಂದಣ ವಾಲಿ ಸುಗ್ರೀವರ ಕಪಿಸೈನ್ಯದ ನೆನಪುತಂದುಕೊಡುವುದು. ಆಗ ಈ ಕಪಿಸಮೂಹವೆ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾದ ವಾನರ ಸೈನ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತೋ ಎಂಬ ವಿಚಾರಣೀಯವಾದ ಮಾತೊಂದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೊಳೆಯುವುದು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ಭಾವುಕರಾದ ಯಾತ್ರಿಕರ ಹೃದಯವು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಗುವುದು.

ಪಂಪಾಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟ ನಾವು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಮುಂದೇನಿದೆ, ಮುಂದೇನಿದೆ, ಎಂಬ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದೆವು. ಇನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿರುವಾಗ ಇಂತಹ ಬಲಾಢ್ಯವಾದ ಮಹಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೇ ಕಾಲಚಕ್ರದ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಮಣ್ಣುಪಾಲಾಗಿರುವಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಕೈಗಲ್ಲಿಗೂ ಕಡೆಯೆನಿಸುವ ನಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರ ದರ್ಪ ವಿದ್ಯೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಹೆಮ್ಮೆ ತಾನಾಗಿ ಗಲಿತವಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಕರ್ತವ್ಯಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದು; ಹಂಪೆಗೆ ಪೆಂಪು ತಂದ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕುಲಗುರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಉದ್ಬೋಧಕ ದಿವ್ಯಚರಿತ್ರವನ್ನು ನೆನೆದು ಹುರುಪುಗೊಳ್ಳುವುದು; ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಮರೆತುಹೋದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳಿದರೂ ಅದು ಎಂದೂ ಮರೆಯದಂಥ ಕನ್ನಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಹೆಮ್ಮೆಬಡುವಂತೆ ಕನ್ನಡಿಗರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿದ ಶ್ರೀಪಂಪಾವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಅಗಾಧ ಲೀಲೆಗೆ ಬೆರಗುಬಡುವುದು.

೯. ಮಹಾರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ—ಭವಿಷ್ಯದ ಸೂಚನೆ.

ಪುಣ್ಯನದಿ ಭಾಗೀರಥಿಯು ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ಇಳಿದು ಹರದ್ವಾರದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಂದ ಬಳಿಕ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತದ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದು. ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತವು ಬಯಲು ನಾಡಿನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಯಾತ್ರಿಕರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿಬರಲು ವಿಶೇಷ ಅನುಕೂಲವಿದೆ. ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ, ಭಾಗೀರಥಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ, ಹಲವು ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿರುವು ವಾದರೂ ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತವು ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದು. ಶ್ರೀಮಂತ ಬಾಜೀರಾವ ಪೇಶವೆಯು ಕೆಲಕಾಲ ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಉಳಿದಿದ್ದನೆಂಬುದು ಬಹು ಜನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವೇ ಸರಿ.

ಇಂದು ಹಿಂದುಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪರ್ವಕಾಲವೆನಿಸುವ ವಿಜಯಾ ದಶಮಿ. ಹಿಂದು ರಾಜರಿಗೂ ಅವರ ಸೈನಿಕ ಸೇನಾಪತಿಗಳಿಗೂ ಇಂದು ಹೊಸ ಹುರುಪು ಬರುವುದು. ಲೋಕಕಂಟಕರಾದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ ದೇವಿಯನ್ನು ಆಶ್ವಿನ ಶುದ್ಧ ಪ್ರತಿಪದೆಯಿಂದಲೂ ಆರಾಧಿಸಿ ನವಮಿಯ ದಿನ ತಮ್ಮ ಆಯುಧಗಳನ್ನೂ ಅಶ್ವಗಳನ್ನೂ ಪೂಜಿಸಿ ದಶಮಿಯ ಸುಮುಹೂರ್ತ ದಲ್ಲಿ ವೈರಿ ರಾಜರನ್ನು ಜಯಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗುವ ರೂಢಿಯು ಹಿಂದು ರಾಜರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರ ದಲ್ಲಿದ್ದಿತೆಂದು ಬಹು ಜನರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವರು. ಈ ಸೀಮೋಲ್ಲಂಘನದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ಮೊದಲು ಪರದೇಶದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದಾಗ ತಂದ ಸಂಪ ತ್ತನ್ನು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟಮಿತ್ರರಿಗೆ ಹಂಚುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಆ ರೂಢಿಯೇ ಈಗಲೂ ಉಳಿದು ವಿಜಯಾದಶಮಿಯ ದಿನ ಜನರು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟಮಿತ್ರರನ್ನು ಕಂಡು ಶಮೀಪತ್ರ ಜೋಳದ ಎಲೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಬಂಗಾರ ಬೆಳ್ಳಿ ಎಂದು ಕೊಡಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಂದಿಗೂ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತದ ಹಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದೆಂದೂ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಏನಿದ್ದರೂ ಹಿಂದೂರಾಜರಿಗೂ ಅವರ ಸೈನಿಕಸೇನಾಪತಿಗಳಿಗೂ ದಸರೆಯ ದಿನವು ಬಹಳ ಉತ್ಸಾಹಕರವಾದು

ದೆಂಬುದು ನಿಜ. ಅಂದು ಅವರು ತಮ್ಮವರ ಯುದ್ಧವಿದ್ಯೆಯ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು; ಆ ರೂಢಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಇಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತ ಬಾಜೀರಾಯನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಸಮಾರಂಭವು ನಡದಿದೆ.

ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಿಂದಲೂ ಜನರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವೆವೋ ಎಂದು ಕಳವಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳು ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಆಟದ ಕತ್ತಿಕೋವಿಗಳನ್ನು ಸರಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು; ಕಾಲುಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ಕೋಲನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಅತ್ತಿತ್ತ ಓಡಾಡುತ್ತ ಕುದುರೆಯ ಸವಾರಿಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ತರುಣ ಶೂರರ ಬಾಹುಗಳು ಸ್ಫುರಣ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದುವು. ತಮ್ಮ ಸಂತತಿಯ ಯುದ್ಧವಿದ್ಯೆಯ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ನೋಡುವ ತವಕದಿಂದ ವೃದ್ಧರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಆತುರಬಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ಮೇಲ್ಮೆಯನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ವೀರಮಾತೆಯರ ಮನದ ಲವಲವಿಕೆಯು ಹೊತ್ತು ಏರುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಿತು.

ಗಂಗಾನದಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ವಿಶಾಲವಾದ ದಿಣ್ಣೆಯ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಅವುಗಳಿಗೆ ಗಳಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ರಂಗವನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿದ್ದರು. ಸುತ್ತಲೂ ತಳಿರ ತೋರಣಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹೂಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಅಲೆಬಿಟ್ಟು ಆ ರಂಗಸ್ಥಳವನ್ನು ಸಿಂಗರಿಸಿದ್ದರು. ಸುಮಾರು ಎರಡು ಗಂಟೆ ಹೊಡೆದಿರಬಹುದು; ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಜನರು ನೆರೆಯ ತೊಡಗಿದರು. ಪೂರ್ವದ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಗಂಡುಸರು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ದಿಣ್ಣೆಯ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾರೂ ಹೋಗಬಾರದೆಂದೂ ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಿಗಿರುವ ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಂಗುಸರೂ ಹುಡುಗರೂ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದಿತು. ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬೆತ್ತಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದ ನಿಲುವಂಗಿಯ ಸಿಪಾಯಿಗಳು ಅದರಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಉತ್ತರ ಈಶಾನ್ಯ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಗರಿಸಿದ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಆಸನಗಳನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದರು.

ನಾಲ್ಕು ಹೊಡೆಯಿತು. ಉಗ್ರವಾದ ಬಿಸಿಲಿನ ತಾಪವು ಕುಂದುತ್ತ ಬರಲು ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲದ ತಂಗಾಳಿ ಬೀಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಮೈದಾನದ ತುಂಬ ಜನರು ನೆರೆದಿದ್ದರು. ಕೆಳಗೆ ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕೂ ಸ್ಥಳವು ಸಿಕ್ಕದಂತಾಗಲು ಗಟ್ಟಿಗರಾದವರು ಗಿಡಗಳನ್ನೇರಿ ಕುಳಿತರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗಿಡಗಳ ಮೇಲಿದ್ದವರು, "ಜಯ! **ರಘುವೀರ ಸಮರ್ಥ!**" ಎಂದು ಜಯ ಧ್ವನಿ ಮಾಡಿದರು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದೆ ಅತ್ತಿತ್ತಲಿನ ಹರಟೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದವರೆಲ್ಲರೂ ಎಚ್ಚತ್ತು ಎದ್ದು ನಿಂತು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಯ ರಾಜಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸ ತೊಡಗಿದರು. ಒಂದೆಡೆಗೆ ಗುಂಪಾಗಿ ಕುಳಿತು ತಂಬಾಕು ಸೇದುತ್ತಲಿದ್ದ ನಿಲುವಂಗಿಯ ಸಿಪಾಯಿಗಳು ಪುನಃ ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯದಕ್ಷತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬೆತ್ತಗಳು ಪುನಃ ಥಳಥಳಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದುವು.

ಮೊದಲು ದೂರದಲ್ಲಿ ನಗಾರಿ ನೌಬತ್ತುಗಳು ಭೋರಿಡುವ ಧ್ವನಿಯು ಕೇಳಬಂದಿತು; ಆ ಮೇಲೆ ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಅಂಬಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಬರುವ ಶ್ರೀಮಂತ ಬಾಜೀರಾವ ಪೇಶವೆಯೂ ನೂರಾರು ಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸರದಾರರೂ ಸವಾರರೂ ಬರುವುದು ಕಾಣಿಸಿತು. ಅವರ ಹಿಂದೆ ಹತ್ತೆಂಟು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಗಳೂ ಬಂದುವು. ಎಲ್ಲರೂ ಮೈದಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮುಟ್ಟಿದೊಡನೆಯೇ ನೆರೆದವರೆಲ್ಲ ಎದ್ದುನಿಂತು ಮಹಾರಾಜ ಶ್ರೀಮಂತ ಬಾಜೀರಾಯರಿಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ! ಎಂದು ಜಯ ಧ್ವನಿ ಮಾಡಿ ಸನ್ಮಾನಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಮಂತನು ಆನೆಯಿಂದಿಳಿದು ಹೋಗಿ ಗೊತ್ತಾದ ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಬಳಿಕ ಸರದಾರರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಕೆಲಜನ ಕುದುರೆಯ ಸವಾರರು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮೈದಾನದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನಿಂತುಕೊಂಡರು. ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಶ್ರೀಮಂತನ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತಮಗೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಐದು ಹೊಡೆಯಿತು. ನಿಯಮಿತ ಕಾಲವು ಒದಗಿತೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ತೋಪು ಹಾರಿತು. ಕೂಡಲೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯವಾದುವುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ

ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವೆವು. ಮೊದಲು ಸೈನಿಕರ ಉಡಿಗೆತೊಡಿಗೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಕೆಲವರು ರಂಗಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ತಿರುವಿ ತೋರಿಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಹಣೆಗೆ ಹೂವಿನ ಚೆಂಡು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಎದೆಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ತಿರುವಿ ಅದರಿಂದ ಆ ಹೂವಿನ ಚೆಂಡನ್ನು ತುಂಡು ತುಂಡಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಚೆಲ್ಲಿದರು. ಮತ್ತಿಬ್ಬರು, ಸುತ್ತಲೂ ನಿಂತ ಹದಿನಾರು ಜನರು ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಗೆದ ಹದಿನಾರು ಹದಿನಾರು ಲಿಂಬೆಯ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಎರಡೆರಡು ಹೋಳಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿದರು! ಸಿಪಾಯಿಗಳು ಮೂವತ್ತೆರಡು ಮೂವತ್ತೆರಡು ಲಿಂಬೆಯ ಹೋಳುಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿ ತಂದು ಶ್ರೀಮಂತರ ಮುಂದೆ ಎಣಿಸಿ ಇರಿಸಿದರು. ಇದರಂತೆಯೇ ಕೆಲವರು ಭಾಲೆಗಳನ್ನು ಎಸೆಯುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವರು ಎಸೆದ ಭಾಲೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಕತ್ತಿಯ ಪೆಟ್ಟುಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ತಮಗಿರುವ ಜಾಣ್ಮೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಕೆಲವರು ಕುಸ್ತಿಗಳನ್ನಾಡಿ ತೋರಿಸಿದರು. ತರುವಾಯ ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ವರುಷದ ತರುಣನೊಬ್ಬನು ಅಂಚಿನ ಧೋತರವನ್ನುಟ್ಟು ಬಿಳಿಯ ನಿಲುವಂಗಿಯನ್ನು ತೊಟ್ಟು ಜರತಾರಿಯ ಮುಂಡಾಸವನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು, ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಜೋಡು ಕೊಳವೆಯ ಬಂದೂಕನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಒಳ್ಳೆಯ ವೀರದರ್ಪವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತ ರಂಗಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಕೂಡಲೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸರಿದು ನಿಂತರು. ತರುವಾಯ ಅವನು ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೂ ಸಭೆಗೂ ಕೊನೆಗೆ ತನ್ನ ಬಂದೂಕಿಗೂ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಬಂದೂಕಿಗೆ ಕಾಡತೂಸನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಸಿದ್ಧನಾಗಿ ಕುಳಿತನು. ಕೂಡಲೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರು ಗಜ ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಪದ್ಮಾಸನವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಸ್ಥಿರನಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಅವನ ನಡುನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಲಿಂಬೆಯ ಹಣ್ಣನ್ನು, ಕೆಳಗಿಟ್ಟ ಚಿಕ್ಕ ಉಂಗುರದ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ದೂರ ಸರಿದು ನಿಂತನು. ಕೂಡಲೆ ಗುರಿಹೊಡೆಯುವವನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ತನ್ನ ಬಂದೂಕಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಒಕ್ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಕ್ಷಣಕಾಲ ಗುರಿನೋಡಿ ಬಂದೂಕಿನ ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಬೆರಳಿಟ್ಟನು. ಎಲ್ಲರೂ ಭೀತಿವಿಸ್ಮಯಗಳಿಂದ ಬೆಪ್ಪಾಗಿ ಕುಳಿತದ್ದರು. ಮೊದಲು ' ಕಟ್ ' ಆ ಮೇಲೆ ' ಧವ್ ! ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಾದುವು.

ದೂರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತವನ ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಲಿಂಬೆಯ ಹಣ್ಣು ತುಂಡುತುಂಡಾಗಿ ಸಿಡಿದು ಹೋಯಿತು. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮೂರು ಸಾರೆ ನಡೆಯಿತು. "ವಾಹವ್ವಾ! ತಾತ್ಯಾಸಾಹೇಬ! ಮರಾಠರ ಹೆಸರು ಉಳಿಸಿದಿರಿ!" ಎಂಬ ಆನಂದ ಧ್ವನಿಯು ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೇಳಬಂದಿತು.

ಇಷ್ಟಾದ ಕೂಡಲೆ ಪುನಃ ಶೋಫಿನ ಸಪ್ಪಳವಾಯಿತು. ರಂಗಸ್ಥಳದ ನಡುವೆ ಮೂರು ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಮೇಲೆ ಹತ್ತು ಅಡಿ ಅಂತರದಿಂದ ಎರಡು ಗಳಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶರವೇಗದಿಂದ ಧಾವಿಸಿ ಬರುವ ಮೂರು ಕುದುರೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿದುವು. ಮೊದಲು ಎರಡು ಕುದುರೆಗಳು ಜೋಡಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇನ್ನೊಂದು ಕುದುರೆ ಹತ್ತು ಹೆಜ್ಜೆ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಿತು. ಹಿಂದಿನ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ತನ್ನ ಕುದುರೆಗೆ "ಪ್ರತಾಪ! ನೀನಿಂದು ನನ್ನ ಮಾನವ ಕಳೆವೆ!" ಎನ್ನುತ್ತ, ಕೈಯೊಳಗಿನ ಕಮ್ಚಿ (ಚಾಟಿ) ಯಿಂದ ಒಂದು ಪೆಟ್ಟನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಹೊಡೆದದ್ದೇ ತಡ, ಆ ಕಾಠೇವಾಡದ ಕುದುರೆ ನೆಲಕ್ಕೆ ಕಾಲನ್ನು ತಾಗಿಸುವುದೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದು ಕೂಡ ತಿಳಿಯದ ಹಾಗೆ ಓಡತೊಡಗಿ ಮಿಕ್ಕವೆರಡೂ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹಾಕಿ ಮುಂದುವರಿದು ಬಂದಿತು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರಿಬ್ಬರೂ " ಮನೂ! ಮನೂ! ಇಂದು ನಮ್ಮನ್ನು ಅಪಮಾನಗೊಳಿಸಬೇಡ. ನಾವು ಗಂಡುಸರಾಗಿ ನಿನ್ನಿಂದ ಪರಾಜಿತರಾದೆವೆಂದರೆ ಮರಾಟರ ಮಾನಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರುವುದು. ಕುದುರೆಯ ಲಗಾಮನ್ನು ಎಳೆದು ಹಿಡಿ" ಎಂದರು. "ನಾನಾಸಾಹೇಬ, ರಾವಸಾಹೇಬ, ಕೈಮೀರಿತು; ಹೀಗೆ ನಿಮ್ಮ ವಿಚಾರವಿದ್ದರೆ ನಾನು ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಪಂದ್ಯಾಟಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರಲೇ ಇಲ್ಲ." ಮುಂದಿನ ಮಾತು ಮುಗಿಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಮುಂದುವರಿದು ರಂಗಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿತು. ಮಾತಿನ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಹೋದುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನವರ ಕುದುರೆಗಳು ಮತ್ತೆರಡು ಹೆಜ್ಜೆ ಹಿಂದಾದುವು. ಮುಂದೆ ಬಂದ ಕುದುರೆಯು ರಂಗಸ್ಥಳದ ನಡುವಿನ ಗಳದ ಹತ್ತರ ಬಂದೊಡನೆಯೇ ತಟ್ಟನೆ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಿತು! ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರೂ ಅದು ಗಳವನ್ನು ಹಾರಲೊಲ್ಲದು. ಹತಾಶ! ನಿರಾಶ! ಬಹುಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದಮೇಲೆ ಕುದುರೆ ಹಾರಿತು. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಗಳವನ್ನು ಹಾರುವಾಗ ಅದರ ಮುಂಗಾಲು ತಡೆದು ಮುಕ್ಕರಿಸಿ ಬಿದ್ದುಬಿಟ್ಟಿತು. ಮೇಲಿನ ವ್ಯಕ್ತಿ ತಟ್ಟನೆ ಹಾರಿ ನೆಲದ

ಮೇಲೆ ನಿಂತು! 'ಅಪಶಕುನ! ದುಷ್ಟ ಕುದುರೆ ಅಪಶಕುನ ಮಾಡಿತು!' ಎಂಬ ಧ್ವನಿಯು ನೆರೆದ ಜನರ ಸಂದಣಿಯೊಳಗಿಂದ ಕೇಳಬಂದಿತು. ಬಾಜೀರಾಯನು 'ಶಾಬಾಸ್! ಮನೂಬಾಯೀ, ನಾನಾಸಾಹೇಬನೂ, ರಾವ್ ಸಾಹೇಬನೂ ನಿನ್ನ ಮುಂದೆ ವೀರರಲ್ಲ' ಎಂದು ಆನಂದೋದ್ಗಾರವನ್ನು ತೆಗೆದನು. ಹಿಂದಿನವೆರಡು ಕುದುರೆಗಳು ರಂಗಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮುಟ್ಟುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಹತ್ತೆಂಟು ಕುದುರೆಗಳು ಬಂದುವು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸರಿದು ಹೋದರು.

ಪುನಃ ತೋಫಿನ ಗರ್ಜನೆಯಾಯಿತು. ಬಹು ಜನ ಸೇವಕರು ಬಹು ಮೂಲ್ಯದ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಬೆಳ್ಳಿ ಬಂಗಾರಗಳ ಹರಿವಾಣಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ತಂದು ಶ್ರೀಮಂತರ ಮುಂದಿರಿಸಿದರು. ಆಗ ಶ್ರೀಮಂತರು ಮನೂಬಾಯೀ, ನೀನಿಂದು ಕುದುರೆಯ ಓಟದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಬಂದೆ; ಆದುದರಿಂದ ಈ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಬೇಕೋ ತೆಗೆದುಕೋ' ಎಂದರು.

ಮನು:— ಯಾವಳು ದೊಡ್ಡ ರಾಜ್ಯದ ಮಹಾರಾಣಿಯಾಗುವಳೋ ಅವಳಿಗೆ ಈ ಅಲ್ಪ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರಗಳು ಏಕೆ? ಕೊಡುವಂತಿದ್ದರೆ ನನಗೊಂದು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಡರಿ! ಒಂದು ಆನೆಯನ್ನು ಕೊಡಿರಿ!

ಏಳು ವರುಷದ ಹಸುಗೂಸಿನ, ಅದೂ ಹೆಣ್ಣುಹುಡುಗಿಯ ದರ್ಪದ ಮಾತಿದು! ನೆರೆದವರೆಲ್ಲರೂ ಈ ಮಾತು ಕೇಳಿ ಮೂಗಿನ ಮೇಲೆ ಬೆರಳಿಟ್ಟುಕೊಂಡರು. ಆದರೆ ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಶ್ರೀಮಂತನ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಕಾದ ಕೊಡದಿಂದ ಬರೆಯೆಳೆದಂತಾಯಿತು. ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ದಳದಳ ನೀರು ಸುರಿಯಿತು. ಅವನು "ತಂಗೀ! ಸಂಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಕಾಲವು ಹಿಂದಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಈಗ ಆ ಕಾಲವು ಉಳಿದಿಲ್ಲ; ನಾವೇ ನಮ್ಮ ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಅನ್ಯರ ಮೋರೆಯನ್ನು ನೋಡುವ ಕಾಲವನ್ನು ಈಶ್ವರನು ಒದಗಿಸಿದ್ದಾನೆ; ನಿನಗೆ ನಾನು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಆನೆಯನ್ನೇ ಕೊಡುವೆನು; ಹೆಚ್ಚಿನದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಬಹು ದುಃಖದೊಡನೆ ನುಡಿದನು.

ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿ ಶ್ರೀಮಂತನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಮಧ್ಯಮ ವಯಸ್ಸಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು "ಮನೂ, ಮನೂ. ಇತ್ತ ಬಾರಕ್ಕಾ; ಆನೆಯನ್ನು ಸಾಕುವಷ್ಟು ಭಾಗ್ಯವು ನಮಗೆಲ್ಲಿದೆ? ಅದನ್ನೇಕೆ ಬೇಡಿದೆ?' ಎಂದನು.

ಮಗಳು "ಅಪ್ಪಾ, ಹಾಗೇಕೆ ಹೇಳುವಿರಿ? ಒಂದೇಕೆ? ಇಂಥ ಹತ್ತು ಆನೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ನನ್ನ ಅದೃಷ್ಟದಲ್ಲಿದೆ" ಎಂದು ತಟ್ಟನೆ ನುಡಿದಳು.

ಅತ್ತ ಶ್ರೀಮಂತನು ಉಳಿದವರಿಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಉಡುಗೊರೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಾಯಂಕಾಲ ವಾಯಿತು. ಸಮಾರಂಭಸಮಾಪ್ತಿಸೂಚಕವಾದ ತೋಫು ಹಾರಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೊರಟು ಹೋದರು. ಶ್ರೀಮಂತನಿಗೆ ಅಂದಿನ ಸಮಾರಂಭವು ಆನಂದಕರವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಇತ್ತ, **ಮನೂಬಾಯಿಯು** ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಸಂಗಡ ಮನೆಯ ಹಾದಿಯ ಹಿಡಿದಳು. ನೂರು ಮಾರು ದೂರ ಹೋಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಭವ್ಯಾಕೃತಿಯ ಒಬ್ಬ ಮಹಾಪುರುಷನು ಇದಿರಿಗೆ ಬಂದನು; ಆ ತಂದೆಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ "ಜಯ! ರಘುವೀರ ಸಮರ್ಥ!!" ಎಂದನು. ತಂದೆಗೆ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲದ ನಸುಗತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಹಿಂದೆ ಎಂದೋ ಒಂದು ದಿನ ಈ ಮಹಾಪುರುಷನನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೋ ನೋಡಿದ್ದೆನೆಂಬ ಸಂಶಯವುಂಟಾಯಿತು. ತಂದೆಯು ಆತನಿಗೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದುದನ್ನು ನೋಡಿ, ಮನೂಬಾಯಿಯೂ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದಳು. ಆಗ ಆತನು ಅವಳನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಕರೆದು ತಲೆಯ ಮೇಲೆಯೂ ಬೆನ್ನಮೇಲೆಯೂ ಕೈಯಾಡಿಸುತ್ತ "ಮನೂ, ಇಂದು ನಡೆದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕೇಳಿದೆನು. ನೀನು ನಿಜವಾಗಿ ಮಹಾರಾಣಿಯಾಗುವೆ. ನೀನು ಹೇಳಿದಂತೆ ನಿನ್ನ ಅದೃಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಆನೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿರುವುದೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ ಮಗೂ, ಏನು ಹೇಳಲಿ! ನಿನಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ! ವಿಪತ್ತುಗಳಿಗೆ ಅಂಜದಿರು. ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೋ! ಧರ್ಮವು ನಿನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು! ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತು. ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ **ನಾನಾಸಾಹೇಬ ರಾವ್ ಸಾಹೇಬರೂ, ತಾತ್ಯಾಸಾಹೇಬನೂ** ಸಹಾಯ ಮಾಡುವರು. ಆದರೆ ತಾವು ಗಂಡಸರು ಎಂಬ ದುರಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡರೆ ಎಲ್ಲರ ಹಿತವೂ ಆದೀತು. ಅವರು ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪರು; ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ. ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನ ಲೀಲೆ ಅಗಾಧವಾದುದು, ಆತನನ್ನೆ ಮರೆಹೋಗು" ಎಂದನು.

ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಮನೂಬಾಯಿಯ ತಂದೆ "ಸ್ವಾಮಿ, ಇದೇನು? ಹೀಗೇಕೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ" ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯದೊಡನೆ ಕೇಳಿದನು. ಮಗಳು ಮಾತ್ರ ಶಾಂತರೀತಿಯಿಂದ ಏನೋ ಭವಿಷ್ಯದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಯೋಚಿಸುವವಳಂತೆ ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಮಹಾಪುರುಷನು "ಅಣ್ಣಾ, ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಳ್ಳುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ; ಇಂದಿನ ದಸರೆಯ ಉತ್ಸವದಿಂದ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತಕ್ಕ ಒಂದು ಮಹಾಕಾರ್ಯದ ಸೂಚನೆಯಾಯಿತು; ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪುತ್ರನಾದ **ಪರಶುರಾಮನು** ಅನ್ನಪ್ರಾಶನ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಧನುವನ್ನು ಹಿಡಿದು ತನ್ನ ಮುಂದಿನ ಆಯುಃಕರ್ಮವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ ನಿನ್ನ ಮಗಳು ಇಂದು ತನ್ನ ಮುಂದಿನ ಆಯುಷ್ಯದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದಳು" ಎನ್ನುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಹೋದನು. ತಂದೆಮಕ್ಕಳೂ ಮುಂದಕ್ಕೆ ನಡೆದು ತಮ್ಮ ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರಿದರು.

ಮುಂದೆ ಒಂದೆರಡು ವರುಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹಲವು ಕಥಾಂತರಗಳು ನಡೆದು ಮಹಾಪುರುಷನ ಭವಿಷ್ಯದಂತೆಯೇ ಮನೂಬಾಯಿಯು ಮಹಾರಾಣಿಯಾಗುವ ಸಂದರ್ಭವು ಒದಗಿ ಬಂದಿತು. ಝಾಂಸಿಯ ಮಹಾರಾಜನಾದ ಗಂಗಾಧರರಾಯನೊಡನೆ ಮನೂಬಾಯಿಯ ವಿವಾಹ ಸಮಾರಂಭವು ಬಹು ವೈಭವದಿಂದ ನೆರವೇರಿತು. ಗೃಹಪ್ರವೇಶದ ದಿವಸ ಮನೂಬಾಯಿಯು ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರಭೂಷಿತಳಾಗಿ ಝಾಂಸಿಯ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಾಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಂತೆಯೇ ತೋರಿದಳಾದುದರಿಂದ ಅವಳಿಗೆ "ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ" ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ಅಂದು ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮಗಳಾಗಿದ್ದ ಮನೂಬಾಯಿ ಇಂದು "ಮಹಾರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ"ಯಾದಳು. ವಿಧಿಯ ಮಹಿಮೆ ಅಗಾಧವಾದುದು. ಯಾವ ಕಾರ್ಯವು ನಮಗೆ ಕೇವಲ ಕಲ್ಪನಾತೀತವಾಗಿರುವುದೋ ಎಂದರೆ ಯಾವುದು ಕಲ್ಪನೆಗೂ ನಿಲುಕಲಾರದೋ, ಯಾವುದು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಭಾಸವಾಗಲಾರದೋ ಅಂತಹ ಅಘಟಿತ ಘಟನೆಯನ್ನು ದೈವವು ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಬಲ್ಲುದು!

* * * *

ಯಾವ ದೈವದ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಬಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮಗಳು ಮಹಾರಾಣಿಯಾದಳೋ ಅದೇ ದೈವದ ಅವಕೃಪೆಯಿಂದ ಮಹಾರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿಯು

ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮಗನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಪುತ್ರಶೋಕಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದಳು. ಪ್ರೀತಿಯ ಗತಿಯ ವಿಯೋಗದಿಂದ ವಿಧವೆಯಾಗಿ ಪತಿಶೋಕಕ್ಕೆಡೆಯಾದಳು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಕಾರಣ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಬಲಿಬಿದ್ದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ನಿರ್ಗತಿಕಳಾದಳು. ಕೊನೆಗೊಂದು ದಿನ ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವೈರಿಗಳ ಖಡ್ಗಕ್ಕೆ ಮೈಯೊಡ್ಡಿ ಇಹಲೋಕವನ್ನೆ ತೊರೆದು ನಡೆದಳು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ದೈವವು ಪ್ರಬಲವಾದುದೋ, ಪುರುಷಕಾರವು ಪ್ರಬಲವಾದುದೋ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಂತಾಗಿ ಹೋಯಿತು, ಈ ಮಹಾಮಹಿಮಳ ಅದ್ಭುತಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ!*

ಅಂತ್ಯ.

೧೮೫೮ನೆಯ ಇಸ್ವಿ ಜೂನ್ ೧೮ನೆಯ ತಾರೀಖಿನ (ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಶುದ್ಧ ೭. ಸಂವತ್ ೧೯೧೫) ದಿವಸ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರರಶ್ಮಿ ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣನು ಉಜ್ವಲವಾದ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದನು. ಮಹಾರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿಯು ಪುರುಷವೇಶವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸುಂದರವೂ ಚಪಲವೂ ಆದ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಯುದ್ಧವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದಳು. ವಿರುದ್ಧ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಗೇಡಿಯರ್ ಸ್ಮಿತ್, ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಹೇನೆಸ್ ಮುಂತಾದ ಸೇನಾಪತಿ ನಾಯಕರು ಹುರಿದುಂಬಿ ಕಾದುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಹಾರಾಣಿಯ ಮೊದಲಿನ ದಿವ್ಯಾಶ್ವವು ಈಗ ಎರಡು ದಿನಗಳಿಂದಲೂ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ದಣಿದಿತ್ತಾದುದರಿಂದ ಆಕೆ ಆ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಿಂಧೆಯ ಅಶ್ವಾಲಯದೊಳಗಿಂದ ಒಂದು ಸುಂದರಾಶ್ವವನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಳು. ಮರಾಠಾ ಸೈನಿಕರು ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳ ಮೂಲಕ ಆಂತರಿಕ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಶತ್ರುಗಳು ಏರಿಬಂದ ಕೂಡಲೆ ರಣಭೂಮಿಯಿಂದ ಕಾಲ್ದೆಗೆದು ಓಡಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತುಕರಾದ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಮಹಾರಾಣಿಯು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಕ್ಷದ ವೀರಾಧಿವೀರರಾದ ಸೈನಿಕ ಸೇನಾಪತಿಗಳೊಡನೆ ಕಾದಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು.

ಮಹಾರಾಣಿಯು ಉಜ್ವಲವಾದ ವೀರಶ್ರೀಯಿಂದ ಮೆರೆಯುವ ಪುರುಷಸಿಂಹನಂತೆ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯ ತಲೆಯಮೇಲಿನ

* ಸೂಚನೆ:— ಈ ಎಲ್ಲ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಶ್ರೀ. ಕುರಡಿಯವರ 'ಮಹಾರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಓದಬಹುದು.

ಜರಿಯ ಪೇಟಾದ ಹಿಂದಿನ ಸೆರಗು ಗಾಳಿಯಿಂದ ಅಳ್ಳಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಮೈಮೇಲಣ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಕಸೆಯ ಅಂಗಿಯೂ ಮರಾಠಾ ಸೈನಿಕರು ಧರಿಸುವ ಬಿಗಿಯಾದ ನಿರಿಗೆಯ ಚಲ್ಲಣವೂ ಕಂಠದಲ್ಲಿಯ ಥಳಥಳಿಸುವ ಮುತ್ತಿನ ಕಂಠಿಯೂ ಆಕೆಯ ಸುಂದರವಾದ ಮೈಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆಕೆಯು ಏರಿದ ದಿವ್ಯಾಶ್ವವು ವಾಯುವೇಗದಿಂದ ಶತ್ರುಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುಟನೆಗೆದು ಹಾರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಕೈಯೊಳಗಿನ ಖಡ್ಗವು ಕೋಲ್ಮಿಂಚಿನಹಾಗೆ ಥಳಥಳಿಸಿ ಹೊಳೆದು ಕಾರ್ಮೋಡಗಳಂತಿರುವ ವೈರಿಸೈನಿಕರ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೀಳಿ ತಲೆಗಡಿದು ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು.

ಇಂತು ಮಹಾರಾಣಿಯು ಅಪ್ರತಿಮ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಅರಿ ಬಲವನ್ನು ಮುರಿದು ಮುಕ್ಕುತ್ತಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ ಹ್ಯೂ ರೋಜ್ ಸಾಹೇಬನು ಮುರಾರದ ರಣಾಂಗದಲ್ಲಿ ಪೇಶವೆಯ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದನೆಂಬ ದುರ್ವಾರ್ತೆ ಬಂಡುಗಾರರ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುಕಡೆಗೂ ಹಬ್ಬಿತು. ಮಹಾರಾಣಿಯ ಸಂಗಡ ಇದ್ದು ಆಕೆಯ ಧೈರ್ಯದ ಮೇಲೆ ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಜೀವ ಹಿಡಿದು ಕಾದುತ್ತಿದ್ದ ಸೈನಿಕರು ಈ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಎದೆಗೆಟ್ಟುಹಿಂದೆಗೆದರು. ಮಹಾರಾಣಿಯ ಧೈರ್ಯಗಿರಿಯು ಈಗಲೂ ಅವಿಚಲವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಿತು. ಆಕೆ ತಾನು ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾದಿಟ್ಟ ಕಾಲಾಳಿನ ಬಲವು ಬೇಕಾದಾಗ ಮುಂದೆ ಬಂದು ತನಗೆ ನೆರವಾಗಬಹುದೆಂಬ ನಂಬುಗೆಯಿಂದ ವೈರಿಗಳ ಮೇಲೆ ನುಗ್ಗಿ ಹೋದಳು. ಆದರೆ ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಬ್ರಿಗೇಡಿಯರ್ ಸ್ಮಿತ್ ಸಾಹೇಬನು ಹಿಮ್ಮಗ್ಗಲಿಂದ ಏರಿಬಂದು ರಾಣಿಯು 'ಕಾದಿಟ್ಟ ಕಾಲ್ಬಲ' ವನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಲು ಅದು ರಣರಂಗದಿಂದ ಕಾಲ್ದೆಗೆದು ಓಡಿಹೋಯಿತು! ಈಗಮಾತ್ರ ಮಹಾರಾಣಿಯು ಆಳಬಲದ ನೆರವನ್ನು ಮರೆತು ಕೇವಲ ತನ್ನ ತೋಳಬಲವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಮರಾಟರ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತುಕತನಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾರಾಣಿ ಮರಮರನೆ ಮರುಗಿದಳು. ಆಕೆ ಈಗ ಮೂರು ದಿನಗಳಿಂದ ಅನ್ನನೀರುಗಳ ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದೆ ರಣಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅರಿಬಲದ ಶವಗಳ ರಾಶಿಯನ್ನೂ ರುಧಿರ ಪ್ರವಾಹವನ್ನೂ ನೋಡಿ ಆಕೆ ತನ್ನ ಹಸಿವೆ ನೀರಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಇಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇನ್ನವಳಿಗೆ ಜಯದ ಆಶೆ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಮರಣಾನಂತರದಲ್ಲಿ

ಕೂಡ ತನ್ನ ಶರೀರವು ಶತ್ರುಗಳ ವಶವಾಗಕೂಡದೆಂಬ ಪ್ರಬಲವಾದ ಇಚ್ಛೆಯೊಂದು ಆಕೆಯ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅಡಿಗಡಿಗೆ ಉದಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಕಾಶಿ ಮುಂದರೆಯರೆಂಬ ದಾಸಿಯರಿಬ್ಬರು, ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ ದೇಶಮುಖ, ರಘುನಾಥಸಿಂಗ್ ಮುಂತಾದ ರಾಣಿಯ ಜೀವದ ಸ್ನೇಹಿತರು ಇಷ್ಟಜನರು ಮಾತ್ರ ಆಕೆಯನ್ನು ರಣಾಂಗಣದಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವದಾ ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಮಹಾರಾಣಿಯು ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಏರಿಬರುತ್ತಿರುವ ವೈರಿಸೈನಿಕರನ್ನು ಕತ್ತಿಯನ್ನೆತ್ತಿ ಕಡಿಯುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ತನ್ನ ಸಂಗಡಿಗರನ್ನು ಕುರಿತು " ನನ್ನ ಮರಣಾನಂತರವೂ ಈ ಶರೀರವು ವೈರಿಗಳ ಕೈಸೇರದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡರೆ ನೀವು ನಿಜವಾದ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠರೆಂದು ತಿಳಿಯುವೆನು " ಎಂದು ದುಃಖೋದ್ಗಾರವನ್ನು ಹೊರಸೂಸಿದಳು. ಅನುಚರರು ತಮ್ಮ ಒಡತಿಯ ಹೇಳಿಕೆಗೆ ಸಮ್ಮತಿಕೊಡಲೋಸುಗ ಜಯಘೋಷ ಮಾಡಿದರು. ' ಜಯ! ರಘುವೀರ ಸಮರ್ಥ !' ಎಂಬ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ತಿಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಮಹಾರಾಣಿಯ ಹೃದಯದ ರಣೋತ್ಸಾಹವು ಇಮ್ಮಡಿಸಿತು. ಆಕೆ ಒಮ್ಮೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ನೋಡಿದಳು. ಪ್ರೀತಿಯ ದತ್ತಪುತ್ರನು ನೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ ದೇಶಮುಖನ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಸುರಕ್ಷಿತನಾಗಿ ಕುಳಿತಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಆಕೆಯ ಮುಖವು ಆನಂದದಿಂದ ಅರಳಿತು. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಹೊತ್ತು ರಣಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುವದರಲ್ಲಿ ಏನೂ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲವೆಂದು ಮಹಾರಾಣಿಗೆ ಭಾಸವಾದದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು ? ಆಕೆಯು ಇಲ್ಲಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗಿ ಬೇರೊಂದು ಕಡೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಭದ್ರವಾದ ದುರ್ಗವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಹೊಸ ಸೇನೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಯುದ್ಧವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆಗರವಾಗಿದ್ದ ಪೇಶವೆಯ ಮತ್ತು ಅವನ ಸೈನ್ಯದ ಸಹವಾಸವು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಾಕೆಂದೂ ಯೋಚಿಸಿ ಈ ತನ್ನ ಮನೋಗತವನ್ನು ತನ್ನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದಳು. ಈ ರೀತಿ ಮಹಾರಾಣಿಯು ಶತ್ರುಗಳ ಕೈಯೊಳಗಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗುವ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವರ ಮೇಲೆ ಏರಿಹೋದಳು. ಮುಂದೆ ಬರುವ ವೈರಿಸೈನಿಕರನ್ನು ಕಡಿದು ಹಾಕುತ್ತ ವೈರಿಗಳ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಶರವೇಗದಿಂದ ಧಾವಿಸುತ್ತ ನಡೆದಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಂಗಡ

ಇದ್ದ ಮುಂದರೆಯು ಒಬ್ಬ ಸೈನಿಕನ ಕತ್ತಿಯ ಕಡಿತವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ "ಅಕ್ಕಾ, ಸತ್ತೆನು! ಸತ್ತೆನು!" ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತ ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿದಳು. ಮಹಾರಾಣಿಯು ಆ ಕರುಣಸ್ವರವನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ತಿರುಗಿನಿಂತು ಆ ಸೈನಿಕನನ್ನು ಕಡಿದುಹಾಕಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ನಡೆದಳು. ಆದರೆ ದುರ್ದೈವವು ಪ್ರವಾಹರೂಪದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಆಕೆಯ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬಂದಿತು. ಎದುರಿಗಿರುವ ಚಿಕ್ಕದೊಂದು ಹಳ್ಳದ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ನೋಡಿ ಆಕೆಯ ಕುದುರೆ ಕಲ್ಲಿನಂತೆ ನಿಂತು ಬಿಟ್ಟಿತು! ಈಗ ಮಾತ್ರ ಮಹಾರಾಣಿಯ ಧೈರ್ಯಗಿರಿ ಕುಸಿಯಿತು. ತನಗೆ ಈ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಮರಣವೇ ಗತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಆಕೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಳು. ಅಪ್ರತಿಮ ವೀರನಾದ ಕರ್ಣನ ರಥವು ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೂತು ನಿಂತಾಗ ಅವನಿಗಾದ ದುಃಖವನ್ನು ಪಾಠಕರು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಓದಿರಬಹುದು. ಮಹಾರಾಣಿಗೂ ಈಗ ಅಷ್ಟೇ ದುಃಖವಾಯಿತು. ಪರಿಪರಿಯಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿ ನೋಡಿದಳು. ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಆ ಖೋಡಿ ಕುದುರೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಶತ್ರುಗಳ ಸೇನೆಯನ್ನು ಸೇರಲು ಬಯಸುವುದೇ ಹೊರತು ಆ ಚಿಕ್ಕ ಜಲಪ್ರವಾಹವನ್ನು ದಾಟಲು ಒಪ್ಪದು! ಬಹುಜನ ಬ್ರಿಟಿಷ ಸೈನಿಕರು ಏರಿಬಂದುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಮಹಾರಾಣಿಯ ಖಡ್ಗವು ಮಿಂಚಿನಂತೆ ತಿರುಗಹತ್ತಿತು. ಪ್ರಬಲರಾದ ಬ್ರಿಟಿಷ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಮಹಾರಾಣಿಯ ಖಡ್ಗದ ಇದಿರಿಗೆ ಬರಲು ಧೈರ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಕಡಿವಾಣದ ಕೈಗಳು ಹಿಂದೆ ಹಿಂದೆ ಎಳೆಯಲು ಕುದುರೆಗಳು ಹಿಂಜರಿಯತೊಡಗಿದುವು. ಆದರೆ ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿನವರೆಗೆ ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಉಳಿದೀತು? ಒಬ್ಬನ ಬಲವಾದ ಕತ್ತಿಯ ಕಡಿತದಿಂದ ಮಹಾರಾಣಿಯ ತಲೆಯ ಬಲಭಾಗವು ಹಾರಿಹೋಯಿತು. ಕಣ್ಣುಗುಡ್ಡೆಯು ಹೊರಗೆ ಬಂದಿತು. ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮಹಾರಾಣಿಯು ತನ್ನ ವೈರಿಯ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲದೆ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆಗೆ ಮೈಗಾವಲಿನ ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ ದೇಶಮುಖನು ಮಾಡಿದ ಸಂಜ್ಞೆಯು ಕಾಣಿಸಿತೋ ಇಲ್ಲವೋ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆಕೆಯ ಕುದುರೆ ಮಾತ್ರ ತಟ್ಟನೆ ಎಡಕ್ಕೆ ಹೊರಳಿ ಶರವೇಗದಿಂದ ಧಾವಿಸಿ ಶತ್ರುಬಲದ ವ್ಯೂಹವನ್ನು ಭೇಧಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ನಡೆಯಿತು; ಒಂದು ಮೈಲು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಿಸಿ ಒಂದು ಆಲದ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ತಟ್ಟನೆ ನಿಂತಿತು. "ಜಯ ರಘುವೀರ ಸಮರ್ಥ" ಎನ್ನುತ್ತ ಭವ್ಯಪುರುಷನೊಬ್ಬನು ಇದಿರಿಗೆ

ಬಂದು ಕೈನೀಡಿ ಮಹಾರಾಣಿಯನ್ನು ಕುದುರೆಯಿಂದ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಮಾರು ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪರ್ಣಕುಟಿಗೆ ಒಯ್ದು ಹುಲ್ಲುಹಾಸುಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿಸಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ ದೇಶಮುಖನೂ ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ಸರದಾರರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಸಿದ್ಧನಾಥಸ್ವಾಮಿ ಒಳಗಿನಿಂದ ತನ್ನ ಕಮಂಡಲು ತಂದು ಮಹಾರಾಣಿಯ ಬಾಯಿಗೆ ತೀರ್ಥವನ್ನೆರೆದನು. "ಮಗಳೇ, ಭಗವಂತನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸು. ಇನ್ನು ಈ ಲೋಕದ ಯೋಚನೆ ಬೇಡ; ಆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನಿಡು" ಎಂದನು. ಮಹಾರಾಣಿಗೆ ಮಾತಾಡಲು ಶಕ್ತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆ ದಾಮೋದರರಾಯನ ಕಡೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸಲು ಸ್ವಾಮಿಯು "ಮಗೂ, ನಾನರಿಯದುದು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ಈಶ್ವರಾಧೀನವಾದುದು. ನೀನು ಮಾಡತಕ್ಕುದನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡಿದೆ. ಇನ್ನು ಆತನ ಇಚ್ಛೆ ಇದ್ದಂತೆ ಆದೀತು. ನಾನು ಹಿಂದೆ ಎರಡು ಮೂರು ಬಾರಿ ಮಾತ್ರ ನಿನಗೆ ದರ್ಶನ ಕೊಟ್ಟಿರುವೆನಾದರೂ ಸದಾ ನಿನ್ನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಇದ್ದೇನೆ. ನಿನಗೆ ಈಗ ಭಗವಂತನ ಚಿಂತನೆಯ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯೋಚನೆ ಬೇಡ. ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಭಗವನ್ನಾಮವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಆದರೂ ಧ್ಯಾನಿಸಿಕೊ" ಎನ್ನುತ್ತಿರಲು ಮಹಾರಾಣಿಯು ಕೈಜೋಡಿಸಿ "ಜಯ! ರ-ಘು-ವೀ-ರ.." ಎನ್ನುತ್ತ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿದಳು.

ಸೈ! ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಮ್ಮ ಲೇಖನಿ ನಿಂತಿತು. ಈ ಪ್ರಸ್ತಾಪವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲು ನಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. "ಗ್ವಾಲ್ಹೇರಿಯ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಭರತಖಂಡದ ಸ್ತ್ರೀರತ್ನವೆನಿಸಿದ ಅದ್ವಿತೀಯ ಶೌರ್ಯಗುಣಮಂಡಿತಳಾಗಿ ಮೆರೆದ ಮಹಾರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿಯು ತನ್ನ ಈ ನಶ್ವರವಾದ ದೇಹವನ್ನು ಈಡಾಡಿ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಪರಂಧಾಮವನ್ನು ಸೇರಿದಳು. ಇಹಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿಶರೀರದಿಂದ ಚಿರಸ್ಥಾಯಿನಿಯಾದಳು" ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಹೇಳಿ ಈ ವೀರರಸಪ್ರಧಾನವೂ ದುಃಖಾಂತವೂ ಆದ ಕಥೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸುವೆವು. ಮುಂದಿನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಪಾಠಕರು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಓದಿಕೊಳ್ಳಲಿ.

"ಗುಣಾಃ ಪೂಜಾಸ್ಥಾನಂ ಗುಣಿಷು ನಚ ಲಿಂಗಂ ನಚ ವಯಃ!"

೧೦. ಶುಕ ಶಿಶುವಿನ ಆತ್ಮವೃತ್ತ

ಆ ಶುಕಶಿಶು ಶೂದ್ರಕ ಭೂಪಾಲನಿದಿರಿಗೆ ತನ್ನ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಹೇಳತೊಡಗಿತು:—ಈ ಭರತ ಖಂಡದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಂಧ್ಯಾಚಲದಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಅಡವಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಆ ಅಡವಿಯೊಳಗೆ ಗೋದಾವರೀನದಿಯ ದಂಡೆಯಮೇಲೆ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಮಹಾಮುನಿಯ ಪಾವನವಾದ ಆಶ್ರಮವುಂಟು. ಅದರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚವಟಿಯಲ್ಲಿ, ತಂದೆಯ ವಚನವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಟ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ಕೆಲಕಾಲ ವಾಸಮಾಡಿದ್ದನು. ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಯೇ ರಮಣೀಯವಾದ ಪಂಪಾಸರೋವರವಿದೆ. ಯಾವಾಗಲೂ ಅರಳಿದ ಕುಮುದ-ಕುವಲಯ-ಕಹ್ಲಾರಗಳಿಂದಲೂ ನಾನಾವಿಧ ಜಲವಿಹಂಗಮಗಳಿಂದಲೂ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಆ ಸರೋವರದ ಪಡುವಣದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರಘುರಾಮನು ಒಂದೇ ಕೂರಂಬಿನಿಂದ ಹೊಡೆದುರುಳಿಸಿದ ಸಪ್ತತಾಳವೃಕ್ಷಗಳ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಹಳೆಯ ಬೂರಲ ಮರವಿದೆ. ಅದರ ಬುಡವನ್ನು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಹೆಬ್ಬಾವು ಸುತ್ತು ಹಾಕಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಮರಕ್ಕೆ ಪಾತೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದೆಯೋ ಎಂದೆನಿಸುವುದು. ಬಹಳ ಎತ್ತರದ ಮೇಲೆ ದೂರದವರೆಗೆ ಚಾಚಿದ ಅದರ ಟೊಂಗೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಈ ಮರವು ಮಾರು ಹಾಕಿ, ಆಗಸವನ್ನು ಅಳೆಯತೊಡಗಿದೆಯೋ ಎಂದು ತೋರುವುದು. ಅದರ ಬೊಡ್ಡೆ ಬಹು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಭೂಲೋಕವನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಲೋಸುಗ ನಿಲುಕಿ ನಿಂತಂತೆ ಕಾಣಿಸುವುದು. ಇಂತಹ ಪ್ರಕಾಂಡವಾದ ಮರದ ಹೊದರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಟೊಂಗೆಗಳ ಸಂದುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಎಲೆಗಳ ಇಟುಕರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗೂಡುಗಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಗಿಳಿ ಗೊರವಂಕೆ ಕಾಡಗುಬ್ಬಿ ಕಬ್ಬಕ್ಕಿ ಮುಂತಾದ ಸಾವಿರಾರು ಹಕ್ಕಿಗಳು ಏನೂ ಅಂಜಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸುಖವಾಗಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವುವು. ಆ ಮರವು ಬಹಳ ಹಳೆಯದಾದುದರಿಂದ ಎಲೆಗಳು ಅಂಗಲಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ತುಂಬ ಕುಳಿತ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಮರಿಗಳು ಅದರ ಚಿಗುರೆಲೆಗಳಂತೆ ಕಾಣಿಸುವುವು;

ಇನ್ನೂ ಗರಿ ಮೂಡದ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಮರಿಗಳು ಆ ಮರದ ಕಾಯಿಗಳ ಹಾಗೆ ತೋರುವುವು. ಅದರ ಮೇಲಿನ ಹಕ್ಕಿಗಳೆಲ್ಲ ಇರುಳು ಸುಖವಾಗಿ ಮಲಗಿ ಬೆಳಗಾದಕೂಡಲೆ ಎದ್ದು ಆಹಾರದ ಸಲುವಾಗಿ ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹಾರಿಹೋಗುವುವು; ಸಂಜೆತನಕ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮೇದು ಮರಳಿ ಬರುವಾಗ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಮರಿಗಳಿಗಾಗಿ ಹಣ್ಣಿನ ರಸವನ್ನೂ ಹಾಲುಗಾಳುಗಳನ್ನೂ ತಂದು ಗುಟುಕು ಕೊಟ್ಟು ಅವುಗಳನ್ನು ಸಲಹುವುವು.

ಈ ಮರದ ಒಂದು ಹಳೆಯ ಹೊದರಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ತಾಯಿ-ತಂದೆಗಳು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಹುಕಾಲಕ್ಕೆ ನನ್ನ ತಾಯಿ ಬಸರಿಯಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಹೆತ್ತು ಪ್ರಸವವೇದನೆಯಿಂದ ಆಗಲೇ ಮರಣಹೊಂದಲು ತಂದೆಯೇ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ನನ್ನ ತಂದೆ ಆಗ ಮುಪ್ಪಿನವನು. ಮಡದಿ ಕೈಬಿಟ್ಟುಹೋದ ದುಃಖದಲ್ಲಿಯೂ ಆತನು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಹೇಗೋ ತನ್ನ ದುಃಖವನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಸಲಹುತ್ತ ಕಾಲಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಮೈ ಸಡಿಲಾಗಿ, ಪುಚ್ಛಗಳುದುರಿ ಹಾರುವ ಶಕ್ತಿ ಕುಂದಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಾರದ ನನ್ನ ತಂದೆ ಹೇಗೋ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಮರದ ಕೆಳಗಿಳಿದು ಬೇರೆ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಗೂಡುಗಳಿಂದ ಉದುರಿದ ಕಾಳುಗಳನ್ನಾರಿಸಿ ತಂದು ನನಗೆ ಗುಟುಕು ಕೊಟ್ಟು, ಉಳಿದರೆ ತಾನು ತಿಂದು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಜೀವನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು.

ಒಂದಾನೊಂದು ದಿನ ನಸುಕಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಣ ದಿಕ್ಕು ಬೆಳಗಿನ ಸಂಜೆಗೆಂಪಿನಿಂದ ರಂಜಿಸುತ್ತಿರಲು, ಜೇನು ಬಣ್ಣದ ರೆಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ ಮುದಿಹಂಸನಂತೆ ಕಾಣಿಸುವ ಚಂದ್ರಮನು ಪಡುವಣ ಕಡಲಿಗಿಳಿಯುತ್ತಿರಲು, ದಿಙ್ಮಂಡಲದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮುದಿ ಜಿಂಕೆಯ ಮೈಗೂದಲಿನಂತಹ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಸುಬಿಳುಪು ಹರಡಿಕೊಂಡಿರಲು ಆನೆಯ ರಕ್ತದಿಂದ ತೋದ ಸಿಂಹನ ಆಯಾಲಗಳಂತೆಯೂ ಕರಗಿದ ಅರಗಿನ ಎಳೆಗಳಂತೆಯೂ ಉದ್ದವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಚಾಚಿದ ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಪದ್ಮರಾಗ ಮಣಿಗಳ ಕಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಸಬರಿಗೆಯಿಂದ ನಕ್ಷತ್ರಪುಂಜವನ್ನು ಗುಡಿಸಿ ಆಕಾಶತಲವನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡುವ ಕೆಲಸವು ನಡೆದಿದೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ತೋರುವುದು. ಬಡಗಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸಪ್ತರ್ಷಿಮಂಡಲವು ಸಂಧ್ಯೋಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಮಾನಸಸರೋವರ

ಕ್ಕಿಳಿಯುವದೋ ಎಂಬಂತೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತಿರುವುದು. ತಪೋವನದ ಮುನಿಗಳ ಬೆಳಗಿನ ಹೋಮದ ಹೊಗೆಯು ಆಶ್ರಮದ ಗಿಡಗಳ ಟೊಂಗೆಗಳ ಮೇಲ್ಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರಿವಾಳಗಳ ಸಾಲುಗಳಂತೆ ಸುತ್ತುವರಿಯುತ್ತ ಅತ್ತಿತ್ತ ಹರಡುತ್ತಿರುವುದು. ಬೆಳಗಿನ ನಸುಗಾಳಿಯು ಹಿಮಶೀಕರಗಳನ್ನು ತಳೆದು, ಹೂ ಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ತೂಗಿಸಿ, ಕಮಲವನದ ಸುವಾಸನೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಮಂದಮಂದವಾಗಿ ಸುಳಿಯತೊಡಗಿತು. ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ಬೆಳಗಿನ ಈ ಗಾಳಿಗೆ ನಿದ್ರೆಗವಿದ ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿನ ಎವೆಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ತೆರೆಯುತ್ತ ಆಕಳಿಸುತ್ತ ಮೈಮುರಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಏಳತೊಡಗಿದುವು. ನಸುಕಿನಲ್ಲಿ ಎದ್ದ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಕಿಲಕಿಲದಿಂದ ಅಡವಿಯೆಲ್ಲ ಗಜಬಜಿಸಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅದೇ ಆಗ ಮೂಡುತ್ತಿದ್ದ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಆಕಾಶವು ಕೆಂಬಣ್ಣದಿಂದ ಬಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆಗ ಬೂರಲಮರದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಕ್ಕಿಗಳು ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗತೊಡಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಮರಿಗಳು ಗೂಡುಗಳೊಳಗೆ ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ನಿದ್ರೆಮಾಡುತ್ತಿವೆ; ನಾನು ತಂದೆಯ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ಮಲಗಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾದ ಬೇಟೆಗಾರರ ಕೋಲಾಹಲವೊಂದು ಕೇಳಬಂದಿತು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವನವೆಲ್ಲ ಕ್ಷೋಭಗೊಂಡಿತು. ಗರ್ಜಿಸುವ ಸಿಂಹಗಳು, ಘೀಳಿಡುವ ಆನೆಗಳು, ಹೇಷಿಸುವ ಕಾಡುಕುದುರೆಗಳು, ಅರಚುವ ಕಾಡುಕತ್ತೆಗಳು, ಕೊಂಯ್ಕಿಡುವ ಕಾಡಕೋಣಗಳು ಮುಂತಾದವು ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ಓಡಾಡತೊಡಗಿದುವು. ಎಲೆಲೆ ಹಿಡಿಯಿರಿ, ಹೊಡೆಯಿರಿ, ಎಳೆಯಿರಿ, ಸೀಳಿರಿ, ತರುಬಿರಿ, ತರಿಯಿರಿ, ಎಂದು ಕೂಗುವ ಬೇಡರ ಒದರಾಟಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಮೃಗಗಳ ಕೈಕಾಲೇ ಹೋದವು; ನನ್ನಂತಹ ದುರ್ಬಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪಾಡೇನು? ಅವು ನೆತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಜೀವಬಿಟ್ಟುವು. ಆಗ ನಾನು ಅಂಜಿಕೆಯಿಂದ ನಡುಗುತ್ತ ತಂದೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಅಡಗಿಕೊಂಡೆನು. ಬೇಡರ ಕೂಗಾಟವು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚತೊಡಗಿತು; ಅಡವಿಯ ಮೃಗಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಪ್ರಳಯಕಾಲವೇ ಒದಗಿದಂತಾಯಿತು.

ಕೆಲಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಯ ಅಬ್ಬರವು ಅಡಗಿ ಅಡವಿಯು ಶಾಂತವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಆಗ ನಾನು ತಂದೆಯ ಪಕ್ಕದೊಳಗಿಂದ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಹೊರಹೊರಟು ಹೊದರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇಣಿಕಿ ಬೇಟೆಗಾರರ ಕಲಕಲವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ದಿಕ್ಕಿಗೆ

ನೋಡತೊಡಗಿದೆನು. ಅತ್ತ ಆ ಕಡೆ ಯಮರಾಜನ ಸೋದರನೋ, ನರಕದ ದ್ವಾರಪಾಲಕನೋ, ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಭೈರವನೋ ಎಂಬಂತೆ ಭಯಂಕರನಾದ ಬೇಡರ ನಾಯಕನು ತನ್ನಂತಹ ಹಲವು ಜನ ಕರಿಯ ಬೇಡರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನ ಹೆಸರು ಮಾತಂಗಕನೆಂದು ಆ ಬಳಿಕ ತಿಳಿಯಬಂದಿತು. ಆತನ ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಉಂಗುರಗೂದಲು, ಆತನ ಉಗ್ರವಾದ ಮುಖದ ಎಡಬಲಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇಳಿದು, ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಜೋಲಾಡುತಿದ್ದುವು. ಆತನ ಕಣ್ಣುಗಳು ದಾಸವಾಳ ಹೂವಿನಂತೆ ಕೆಂಪಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮೈಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೆತ್ತರದ ಹನಿಗಳು ಸಿಡಿದಿದ್ದುವು. ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬೇಟೆಯ ನಾಯಿಗಳು ಬಗುಳುತ್ತ ಬರುತ್ತಿದ್ದುವು. ನೋಡಿದರೆ ಯಾವನೋ ದೈತ್ಯನೊಬ್ಬನು ಕಾಡುಮೃಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಿನ್ನಲೋಸುಗ ಬಂದಿರುವನೋ ಎಂದು ತೋರಿತು. ಆ ಬೇಡರನ್ನು ಕಂಡು—ಅಯ್ಯೋ, ಇವರು ಬಾಳುವುದು ಎಂತಹ ಕೀಳಾದ ಬಾಳು; ಇವರು ಮಾಡುವುದು ಎಂತಹ ದುಷ್ಕರ್ಮವು; ಇವರು ಆಚರಿಸುವುದು ಎಂತಹ ದುರಾಚಾರ; ಅಕ್ಕಟಾ ! ಇವರಿಗೆ ನಿರ್ಜನ ವಾದ ಅಡವಿಯೇ ಮನೆ; ಮದ್ಯಮಾಂಸಗಳೇ ಆಹಾರ; ಬಿಲ್ಲುಬಾಣಗಳೇ ಸೊತ್ತು; ನಾಯಿಗಳೇ ಗೆಳೆಯರು; ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ದಯೆಯ ಲೇಶವೂ ಇಲ್ಲ; ಪರಲೋಕದ ಭಯವೆಂಬುದು ಇವರಹತ್ತಿರ ಬಾರದು; ಧರ್ಮವೆಂದರೇನೆಂಬು ದನ್ನು ಇವರು ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣರು; ಎಂದು ನಾನು ಮನದಲ್ಲಿ ಆಲೋ ಚಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಬೇಡರು ದಣಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೋಸುಗ ನಾವಿದ್ದ ಮರದ ಅಡಿಗೇ ಬಂದು ಕೆಲಹೊತ್ತು ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೊಳದ ತಿಳಿನೀರನ್ನು ಕಮಲದೆಲೆಗಳ ದೊನ್ನೆಗಳಿಂದ ಕುಡಿದರು, ಕೆಲಹೊತ್ತು ಒರಗಿ ದಣಿವಾರಿದ ಬಳಿಕ ಎದ್ದು ಹೊರಟು ಹೋದರು.

ಆ ಬೇಡರ ಗುಂಪಿನೊಳಗಿನ ಒಬ್ಬ ಮುದುಕನಿಗೆ ಆ ದಿವಸ ಬೇಟೆ ಯೊಂದೂ ಸಿಕ್ಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಆತನು ತನ್ನ ಗುಂಪಿನವರೊಡನೆ ಹೋಗದೆ ಆ ಮರದಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವಲ್ಪ ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ಅವರು ಕಣ್ಮರೆ ಯಾಗಲು ಆತನು ತನ್ನ ಕೆಂಗಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಆ ಮರವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಬುಡದಿಂದ ತುದಿಯವರೆಗೆ ನಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿದನು. ಆಗ ಅವನು ತನ್ನ ನೋಟದಿಂದ ಆ ಮರದ ಮೇಲಿನ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೇ ಹೀರುತ್ತಾನೋ ಎಂದೆನಿಸಿತು.

ಆಹಾ! ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಯಾವುದು ತಾನೇ ಅಸಾಧ್ಯ? ಸೋಪಾನಗಳಿಂದ ಅಟ್ಟವೇರುವಂತೆ ಆತನು ಆ ಮುಳ್ಳಿನ ದೊಡ್ಡಮರವನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ಏರಿದನು; ಮತ್ತು ಹೊದರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೈಹಾಕಿ ಹಕ್ಕಿಯ ಮರಿಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹಿರಿಯುತೊಡಗಿದನು. ಪಾಪ! ಹಲವು ಮರಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪದಿನಗಳಾಗಿವೆ; ನಸುಗೆಂಪಾದ ಆ ಮರಿಗಳು ಆ ಬೂರಲಮರದ ಹೂಗಳಂತೆ ಕಾಣಿಸುವುವು. ಕೆಲವುಗಳಿಗೆ ಆಗತಾನೇ ರೆಕ್ಕೆ ಮೂಡುತ್ತಿವೆ; ಅವು ಆ ಮರದ ಚಿಗುರೆಲೆಗಳಂತೆ ಕಾಣಿಸುವುವು. ತಲೆ ಇನ್ನೂ ನಿಲ್ಲದೆ ನಡುಗುವಾಗ ಅವು ಆ ಬೇಡನಿಗೆ ಈ ಕೀಳು ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಬೇಡವೆಂದು ಹೇಳುವುವೋ ಎಂದು ತೋರುವುದು. ಇಂತಹ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಮರಿಗಳನ್ನು ಇದ್ದಲ್ಲಿಂದ ಹೊರದೆಗೆದು ಹಣ್ಣು ಹಿಡಿದಂತೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಗೋಣು ಮುರಿಮುರಿದು ನೆಲಕ್ಕೊಗೆಯುತೊಡಗಿದನು. ನನ್ನ ತಂದೆ ತೀರ ಮುದುಕ; ಒಮ್ಮೆಲೆ ಒದಗಿದ ಈ ಅನಾಹುತವನ್ನು ಕಂಡು ಆತನ ಕೈಕಾಲೇ ಹೋದುವು; ಥರಥರ ನಡುಗತೊಡಗಿದನು; ಬೆದರುಗಣ್ಣಿನಿಂದ ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡತೊಡಗಿದನು. ಈ ಸಂಕಟದಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಹಂಚಿಕೆ ಹೊಳೆಯದಿರಲು ನನ್ನನ್ನು ತನ್ನ ರೆಕ್ಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡನು. ನಾನು ಆತನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದಾಗ ಆತನ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಬಂದಿದ್ದುವು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ನರಾಧಮನು ನಾವಿದ್ದ ಹೊಪರಿನ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಕೃಷ್ಣಸರ್ಪನಂತಿರುವ ತನ್ನ ಕರಿಗೈಯನ್ನು ಒಳಗೆ ಚಾಚಿ ನನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದನು. ನನ್ನ ತಂದೆ ಆ ಬೇಡನ ಕೈಯನ್ನು ಕೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಕುಕ್ಕಿ ಕಡಿದು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹೆಣಗಿದರೂ ಆ ರಕ್ಕಸನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಆತನನ್ನು ಹೊರಗೆಳೆದು ಗೋಣುಮುರಿದು ನೆಲಕ್ಕೊಗೆದನು. ತಂದೆಯ ರೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿದ್ದ ನಾನು ಆ ದುರುಳನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ತಂದೆಯ ಶರೀರದೊಡನೆ ನಾನು ಮರದ ಕೆಳಗಿನ ತರಗೆಲೆಗಳ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುದರಿಂದ ನನಗೆ ಬಹಳ ಪೆಟ್ಟು ತಗಲಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ತೀರ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅಂಜಿಕೆ ಮಾತ್ರ ಹುಟ್ಟಿದಂದೇ ಹುಟ್ಟುವುದೆಂದೂ ತೋರುವುದು. ನಾನು ಆಗ ಕೇವಲ ಶಿಶು; ನನ್ನ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಪ್ರೀತಿಯ ಸುಳಿವು ಇರಲಿಲ್ಲ, ಅಂಜಿಕೆ ಮಾತ್ರ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ಅದು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತೊರೆಯಬೇಕಾದ ಸಮಯವಾಗಿದ್ದರೂ ನಾನು, ಸಾಕಿ

ಸಲಹಿದ ತಂದೆಯನ್ನು ತೊರೆದು ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ದಯನಂತೆ ದೂರ ಹೋಗ ಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿದೆನು. ಇನ್ನೂ ನಿಲ್ಲಲು ಬಾರದ ಕಾಲು; ಹಾರಲು ಬಾರದ ರೆಕ್ಕೆ; ಏನು ಮಾಡಲಿ? ಬೀಳುತ್ತ ಏಳುತ್ತ ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಮುಂದೆ ಸರಿಯುತ್ತ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ತಂದೆಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವಂತೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ತಮಾಲವೃಕ್ಷದ ಬುಡಕ್ಕೆ ಹೋದೆನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ಚಾಂಡಾಲನು ತಾನು ಕೊಂದ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಮರಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟು ಗೂಡಿಸಿ ಬಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ತಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬೇಡರ ಗುಂಪು ಹೋದ ದಾರಿಯ ಹಿಡಿದು ನಡೆದನು.

ತನ್ನ ಜೀವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಸಿ ಸಲಹಿದ ತಂದೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಅಂತಹ ದುಃಖದಲ್ಲಿಯೂ ನನಗೆ ನೀರಡಿಕೆಯಾಯಿತು! ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆ ರಕ್ಕಸನು ದೂರ ಹೋಗಿರಬಹುದೆಂದು ಬಗೆದು ಸ್ವಲ್ಪ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡತೊಡಗಿದೆನು. ಸ್ವಲ್ಪ ತರಗೆಲೆ ಕದಲಿದರೂ ಸಾಕು, ಆ ದುರುಳನೇ ಮರಳಿ ಬಂದನೋ ಎಂದು ನನ್ನ ಎದೆಯೊಡೆದು ನೀರಾಗುವುದು. ಏನಾದರೇನು? ಬದುಕಬೇಕೆಂಬಾಶೆ ದೊಡ್ಡದು; ಅದು ಯಾರನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಆಗ ನಾನು ಜೀವವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಆಸೆಯಿಂದ ಅತ್ತೊಮ್ಮೆ ಇತ್ತೊಮ್ಮೆ ಬೀಳುತ್ತ ಏಳುತ್ತ ಆ ಮರದಡಿಯಿಂದ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಸರಿಯುತ್ತ ನೀರನ್ನು ಹುಡುಕತೊಡಗಿದೆನು.

ಆಗ ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿ—ಅಹಾ! ಎಂತಹ ಸಂಕಟಕಾಲಪ್ರೊದಗಿದರೂ ಬದುಕಬೇಕೆಂಬಾಸೆ ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನೂ ಬಿಡವಲ್ಲಾ, ಎಂದು ಅಚ್ಚರಿಯಾಯಿತು; ಮತ್ತೆ ಅಯ್ಯೋ, ನನ್ನಂತಹ ಕಟುಕನಾರು? ತಂದೆ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ದುಃಖಾಗ್ನಿಯಿಂದ ತಾನು ಬೆಂದು ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಕನಿಕರದಿಂದಲೂ ಮೋಹದಿಂದಲೂ ನನ್ನನ್ನು ಸಲಹಿದನು; ಅಂತಹ ಪ್ರೀತಿಯ ತಂದೆಯನ್ನು ನಾನು ಇಗಲೇ ಮರೆತುಬಿಟ್ಟೆನಲ್ಲ; ನನ್ನಂತಹ ಕೃತಘ್ನನೂ ಚಾಂಡಾಲನೂ ನಾನೇ ಸರಿ, ಎಂದು ವ್ಯಸನವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಬಳಲುತ್ತಿರುವಾಗ ದೂರದಿಂದ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳ ಇಂಚರವು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೇಳಬರಲು ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸರೋವರವಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿದೆನು. ಆಗಳಂತೂ ಆ ಸರೋವರವನ್ನು ಯಾವಾಗ ಕಂಡೇನು, ನೀರನ್ನು ಯಾವಾಗ ಕುಡಿದೇನು, ಎಂಬ ಆತುರವು ಹೆಚ್ಚಿಬಿಟ್ಟಿತು.

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನವಾಯಿತು. ಬಿಸಿಲಿನ ಜೇಗೆಗೆ ನೆಲವೆಲ್ಲ ಕಾಯ್ದು ಹೋಯಿತು. ನೆಲದ ಕಾವಿಗೆ ನನ್ನ ಮೈ ಹುರಪಳಿಸತೊಡಗಿತು. ಸಾಯ ಬಾರದೆಂದು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಗಟ್ಟಿಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ದೇವರೇ, ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನೇಕೆ ಮುಚ್ಚಲೊಲ್ಲೆ ಎಂದೆನಿಸಿಬಿಟ್ಟಿತು. ನಾಲ್ಕೂಕಡೆಗೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕತ್ತಲೆ ಕವಿಯಿತು. ಗಂಟಲು ಪೀಕಿ ಬಳಲಿ ಬೆಂಡಾಗಿ ಬಸವಳಿದು ಮೈಮರೆತು ಬಿದ್ದುಬಿಟ್ಟೆನು.

ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಜಾಬಾಲಿ ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ಋಷಿಯ ಆಶ್ರಮವಿದೆ. ಆತನ ಮಗನಾದ ಹಾರೀತನೆಂಬವನು ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹಲವು ಜನ ಮುನಿಕುಮಾರರನ್ನೊಡಗೊಂಡು ಇದೇ ದಾರಿಯ ಹಿಡಿದು ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ನಡೆದಿದ್ದನು. ಬಂಗಾರದಿಂದಲೋ ಮಿಂಚಿನಿಂದಲೋ ಮಾಡಿದಂತಿದ್ದ ಆತನ ಮೈಯನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ ನನ್ನ ಕಣ್ಣು ಕುಕ್ಕಿದುವು. ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಜಡೆ, ಹಣೆಯ ಮೇಲಿನ ವಿಭೂತಿ, ಎಡಗೈಯೊಳಗಿನ ಕಮಂಡಲು, ಬಲಗೈ ಯೊಳಗಿನ ಯೋಗದಂಡ, ಹೆಗಲಮೇಲಿನ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನ, ಕೊರಳೊಳಗಿನ ಯಜ್ಞೋಪವೀತ ಇವುಗಳಿಂದೊಪ್ಪುವ ಆತನ ಶಾಂತ ಸುಂದರ ಮೂರ್ತಿ ಯನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ ಪರಮ ಕಾರುಣಿಕನಾದ ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಚಂದ್ರನೇ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಲೋಸುಗ ಬಂದನೋ ಎಂದೆನಿಸಿತು.

ಸಾಧುಗಳ ಹೃದಯವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಕರಗುವಂತಹುದು. ನನ್ನ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ ಆತನಿಗೆ ದಯೆ ಬಂದಿತು. ಮತ್ತು ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಬೆರಳುಮಾಡಿ ತನ್ನ ಗೆಳೆಯರನ್ನು ಕುರಿತು ನೋಡಿದಿರಾ, ಇಲ್ಲೊಂದು ಗಿಳಿಮರಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ; ಇದು ಈ ಬೂರಲಮರದ ಮೇಲಿನ ಗೂಡಿನೊಳ ಗಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದಿರಬಹುದು; ಇದೋ ನೋಡಿರಿ; ವಕವಕ ಬಾಯಿಬಿಡು ತ್ತಿದೆ! ಇದು ಬಹಳ ನೀರಡಿಸಿದಂತಿದೆ; ನೀರನ್ನು ಹಾಕದಿದ್ದರೆ ಇದು ಇನ್ನು ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಬದುಕಲಾರದು; ಇದನ್ನು ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಒಯ್ದು ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಹನಿಸುವ; ಬದುಕಬಹುದು, ಎಂದು ಹೇಳಿ ನನ್ನನ್ನು ನೆಲದ ಮೇಲಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡನು. ಮೈ ಕಾಯ್ದ ನನಗೆ ಆತನ ತಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಆಪ್ಯಾ ಯನವೆನಿಸಿತು. ಆತನು ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಹೋದೊಡನೆ ನನ್ನ ಚುಂಚುವನ್ನು ಮೇಲೆಮಾಡಿ, ಅದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಡಿಸಿ ತನ್ನ ಬೆರಳಿನ ತುದಿಯಿಂದ ನನ್ನ

ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹನಿ ಹನಿ ನೀರನ್ನು ಬಿಡತೊಡಗಿದನು. ನೀರು ಕುಡಿದ ಬಳಿಕ ನಾನು ಶಾಂತನಾದೆನು. ಬಳಿಕ ಆತನು ನನ್ನ ಮೈ ತೊಳೆದು ಕಮಲದೆಲೆಯ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಮಲಗಿಸಿದನು. ತರುವಾಯ ಮುನಿಕುಮಾರರೊಡನೆ ಸ್ನಾನಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ನನ್ನನ್ನು ಸಂಗಡ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು.

ತಪೋವನವನ್ನು ಕಂಡು ನನಗೆ ಬಹಳ ಸೊಗಸೆನಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಗಿಡಬಳ್ಳಿಗಳು ಎಲೆ ಹೂ ಕಾಯಿಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುವುವು; ಹಣ್ಣುಗಳ ಭಾರದಿಂದ ಒರಗಿರುವುವು. ಏಲಾಲತೆ ಲವಂಗ ತರುಗಳೂ ತೆಂಗು ಅಡಿಕೆ ಮರಗಳೂ ಫಲಭರದಿಂದ ತೊನೆದಾಡುವುವು. ಅಲ್ಲಿ ಇಡುಗಿದ ಸುಗಂಧಕ್ಕೆ ಮರುಳಾಗಿ ತುಂಬಿಗಳು ಝೇಂಕರಿಸುತ್ತ ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ಅಲೆದಾಡುವುವು. ಸಂಪಿಗೆ, ಮಾವು ಪಾದರಿ, ಪಾರಿಜಾತ ಮೊದಲಾದ ಗಿಡಗಳು, ಅವುಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬಿದ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಜಾಜಿ ಮೊದಲಾದ ಬಳ್ಳಿಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಿಮನೆಗಳುಂಟಾಗಿರುವುವು. ಋಷಿಗಳು ದಿನಾಲು ಮಾಡುವ ಹೋಮದ ಹೊಗೆ ಹಿಡಿದು ಆಶ್ರಮದ ನೆರೆಯ ಮರಬಳ್ಳಿಗಳ ಎಲೆಗಳು ಮಾಸಲು ಬಣ್ಣದವಾಗಿರುವುವು. ಹೂಗಳ ಮತ್ತು ಹೋಮಧೂಮದ ಕಂಪನ್ನು ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡುತ್ತಾ ತಂಗಾಳಿಯು ಸುಳಿಯುತ್ತಿರುವುದು. ಮುನಿಕುಮಾರರು ಕೆಲವರು ವೇದಘೋಷದಲ್ಲಿ, ಕೆಲವರು ಶಾಸ್ತ್ರಾಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿ, ಕೆಲವರು ಧರ್ಮನಿರೂಪಣದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವರು. ಜಿಂಕೆಗಳು ಕಾಡಾಕಳುಗಳು ಆಶ್ರಮದೊಳಗೆಲ್ಲ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವುವು. ಆಶ್ರಮತರುಗಳ ಮೇಲೆ ಶುಕಶಾರಿಕಾದಿ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಕುಳಿತು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕಡಿಕಡಿದು ಚೆಲ್ಲುತ್ತ ತಮ್ಮ ಇಂಚರದಿಂದ ಕಿವಿಗೆ ಹಬ್ಬವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರುವುವು. ಆಶ್ರಮಪ್ರದೇಶವಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಯಮವೂ ನೆಲೆಸಿರುವುದು.

ಆಶ್ರಮದೊಳಗೆ ಹೋದಬಳಿಕ ನನ್ನ ಹರ್ಷವು ಇಮ್ಮಡಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಎಳಚಿಗುರೆಲೆಗಳಿಂದೊಪ್ಪುವ ರಕ್ತಾಶೋಕವೃಕ್ಷದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಗೋಮಯದಿಂದ ಸಾರಿಸಿ ರಂಗವಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹಾಸಿದ ಪವಿತ್ರವಾದ ವೇತ್ರಾಸನದ ಮೇಲೆ ಭಗವಾನ್ ಜಾಬಾಲಿ ಮಹರ್ಷಿಯು ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಬೇರೆ ಹಲವು ಜನ ಮುನಿಗಳು ಆತನ ಸುತ್ತಲು ದೂರದಲ್ಲಿ

ಕೃಷ್ಣಾಜಿನ ವ್ಯಾಘ್ರಾಜಿನಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಜಾಬಾಲಿ ಮುನಿಯು ಬಹಳ ದಿನದವನು. ಮುಪ್ಪಿನಿಂದ ಆತನ ಜಡೆಗಳೂ ಮೈಗೂದಲುಗಳೂ ಬಿಳಿಯವಾಗಿವೆ. ಮೈಮೇಲೂ ಮೋರೆಯ ಮೇಲೂ ನಿರಿಗೆಗಳು ಬಿದ್ದಿವೆ. ಗಲ್ಲಗಳು ಕುಸಿದಿವೆ. ನರಗಳೂ ಎಲುವುಗಳೂ ಎದ್ದಿವೆ; ಕಣ್ಣುಗಳು ಹೂತಿವೆ; ಆತನನ್ನು ನೋಡಿದಕೂಡಲೆ ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿ ಅಂಜಿಕೆಯೂ, ಅಚ್ಚರಿಯೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದುವು. ಆ ಮಹರ್ಷಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯು; ಆತನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ತಪೋವನದ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಹಗೆತನ ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು ಮೊದಲಾದ ಕಳಿಗುಣಗಳ ಸುಳಿವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನವಿಲುಗಳು ಗರಿಗೆದರಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಬಳಲಿದ ಸರ್ಪಗಳಿಗೆ ನೆಳಲನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುವು; ಹೆಣ್ಣು ಸಿಂಹಗಳು ಹಸಿದು ಬಂದ ಚಿಗರೆಯ ಮರಿಗಳಿಗೆ ಮೊಲೆಯುಣಿಸುವುವು; ಆನೆಗಳ ಮರಿಗಳು ಚಿಣ್ಣಾಟವಾಡುತ್ತ ತಮ್ಮ ಸೊಂಡಿಲುಗಳಿಂದ ಸಿಂಹಗಳನ್ನೆಳೆಯುವುವು; ಜಿಂಕೆಗಳು ಹುಲಿಗಳೊಡನೆ ಸರಸವಾಡುವುವು. ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಲು ಕಲಿಕಾಲ ಭಯದಿಂದ ಕೃತಯುಗವು ಈ ತಪೋವನದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲಸಿದೆಯೋ ಎಂದು ತೋರುವುದು. ಆಶ್ರಮ ತರುಗಳ ಮೇಲೆ ನಾರುಮಡಿಯನ್ನು ಒಗೆದು ಒಣಹಾಕಿರುವರು; ಟೊಂಗೆಗಳಿಗೆ ಕಮಂಡಲು ಜಪಮಾಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ತೂಗಹಾಕಿರುವರು; ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನವನ್ನು ಹಾಸಿರುವರು; ಇದರಿಂದ ಆ ಮರಗಳು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಕುಳಿತಿವೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ತೋರುವುದು.

ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನಾನು ನೋಡುತ್ತಿರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹಾರೀತಕುಮಾರನು ನನ್ನನ್ನು ಅದೇ ರಕ್ತಾಶೋಕವೃಕ್ಷದ ನೆಳಲಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ತಂದೆಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಒಂದು ದರ್ಭಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಬೇರೆ ಮುನಿಕುಮಾರರು ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಹಾರೀತನನ್ನು ಕುರಿತು ಮಿತ್ರಾ, ಈ ಗಿಳಿಮರಿ ನಿನಗೆ ಎಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಿತು ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಹಾರೀತನು ತನಗೆ ನಾನು ದೊರೆತ ಬಗೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಿದನು. ಹಾರೀತನು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಜಾಬಾಲಿ ಮುನಿಯು, ಸೋಜಿಗಬಟ್ಟು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಆತನ ದೃಷ್ಟಿ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬೀಳಲು ನಾನು ಧನ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡೆನು. ಆತನು ನನ್ನ ಗುರುತು ಹಿಡಿದವನಂತೆ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ

ನೋಡಿ, ಇದು ತನ್ನ ದುಷ್ಕರ್ಮದ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭೋಗಿಸುತ್ತಿದೆ, ಎಂದು ನುಡಿದನು. ಆ ಮುನಿಯು ತ್ರಿಕಾಲದರ್ಶಿಯು; ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಅಂಗೈನಲ್ಲಿಯಂತೆ ನೋಡುವವನು; ಅದೃಷ್ಟವು ಕೂಡ ಆತನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಂತೆ ಇರುವುದು. ಎಲ್ಲರೂ ಆತನ ತಪಃಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಬೆರಗುಬಡುವರು; ಆದುದರಿಂದ ಆ ಮುನಿ ನನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ನುಡಿದುದರಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಸಂಶಯಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಮುನಿಕುಮಾರರೆಲ್ಲ ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಸ್ವಾಮಿ, ಇದು ಯಾವ ದುಷ್ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ, ಯಾವ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭೋಗಿಸುತ್ತಿದೆ, ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು, ಈಗ ಪಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಏಕೆ ಜನಿಸಿತು, ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರಿಸಿ ನಮ್ಮ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡರು.

ಆಗ ಜಾಬಾಲಿ ಮುನೀಶ್ವರರು ಮಕ್ಕಳೇ, ಈ ಕಥೆ ವಿಸ್ಮಯ ಕುತೂಹಲಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವಂತಹದು; ಅಲ್ಲದೆ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದು, ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯಲಾರದು. ಈಗ ಸಂಜೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ನಾನು ಸ್ನಾನ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು; ನೀವೂ ನಿಮ್ಮ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನ-ಅಗ್ನಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿರಿ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಹಾರ ಹಾಕಿ ನೀವೂ ಊಟ ಮಾಡಿ ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಇದರ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳುವಿರಂತೆ. ನಾನು ಹೇಳುತ್ತ ನಡೆದಂತೆ ಇದಕ್ಕೂ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ನೆನಪು ಆಗುವುದು; ಎಂದು ನುಡಿದರು. ಕೂಡಲೆ ಮುನಿಕುಮಾರರೆಲ್ಲ ನಿತ್ಯ ಕರ್ಮಗಳಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಎದ್ದು ನಡೆದರು.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಮಯ ಸಮಯವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಮುನಿಗಳು ರಕ್ತ ಚಂದನ ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಅರ್ಘ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಲು ಆ ರಕ್ತಚಂದನವನ್ನು ಮೈಗೆ ಬಳಿದುಕೊಂಡನೋ ಎಂಬಂತೆ ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣನು ರಕ್ತವರ್ಣನಾದನು. ಜೇನುತುಪ್ಪದ ಬಣ್ಣದ ಎಳಬಿಸಿಲು ನೆಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಮಲವನಗಳನ್ನು ಕಮಲವನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವೃಕ್ಷಾಗ್ರಗಳನ್ನು, ವೃಕ್ಷಾಗ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರ್ವತಶಿಖರಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿ ನಡೆಯಿತು. ದಿನಮಣಿಯು ಪಾರಿವಾಳಗಳ ಕಾಲಿನಂತಹ ಕೆಂಬಣ್ಣವನ್ನು ತಳೆದು ಅಸ್ತಂಗತನಾದನು. ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲದ ಮಂದಮಾರುತನಿಂದ ಮರಗಳ ತುದಿಗಳು ಅಲ್ಲಾಡುತ್ತಿರಲು ಆ ಮರಗಳು

ಪಕ್ಷಿಗಳು ಗೂಡುಗಳಿಗೆ ಬರಲೋಸುಗ ಕೈಬೆರಳುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಿವೆಯೋ ಎಂಬಂತೆಯೂ ಆ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಬರುವಾಗಿನ ಕಿಲಕಿಲವು ಆವು ಆ ಮರಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತಿವೆಯೋ ಎಂಬಂತೆಯೂ ತೋರುವುದು. ಆಗ ಮುನಿಗಳು ಸಂಧ್ಯೋಪಾಸನೆಗೆ ಕುಳಿತರು. ಹಗಲು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಅಂಜಿ ಪರ್ವತಗುಹೆಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದ ಕತ್ತಲೆ ಈಗ ಹೊರಬೀಳತೊಡಗಿತು. ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರತಾಪಕ್ಕಂಜಿ ಕಳ್ಳರಂತೆ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಗ್ರಹನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಈಗ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಗನಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರೋದಯವಾಗಲು ಕತ್ತಲೆಯೆಲ್ಲ ಕ್ರಮದಿಂದ ಎತ್ತಲೋ ಅಡಗಿ ಹೋಯಿತು. ಆಶ್ರಮ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಕಾಣಿಸತೊಡಗಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಗಳಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯಾಯಿತು.

ಹಾರೀತನು ಆಹಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ನನ್ನನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಋಷಿಕುಮಾರರೊಡನೆ ತಂದೆಯಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಆಗ ಜಾಬಾಲಿ ಮುನಿಯು ವೇತ್ರಾಸನದ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ರಮಿಸಿದ್ದನು. ಜಾಲಪಾದನೆಂಬ ಶಿಷ್ಯನು ಬೀಸಣಿಗೆ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಹಾರೀತನು ಕೈಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ತಂದೆಯ ಹತ್ತಿರ ನಿಂತು ವಿನಯದಿಂದ ಮುನಿವರ, ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಈ ಗಿಳಿ ಮರಿಯ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಕೇಳಲೋಸುಗ ಕುತೂಹಲವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ತಾವು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಅದನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಕೃತಕೃತ್ಯರಾಗುವೆವು, ಎಂದನು.

ಮುನಿಕುಮಾರರೆಲ್ಲರೂ ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತರಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಜಾಬಾಲಿ ಮುನೀಶ್ವರರು ಶುಕಶಿಶುಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಹೇಳತೊಡಗಿದರು.

---

೧೧. ಶಿಕ್ಷೆ (ಕಥೆ)

ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂದೆಯಿಲ್ಲದ ವಿಷಮ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಹಲವು ಕಷ್ಟತಾಪತ್ರಯಗಳನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಇಯತ್ತೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಇನಾಮನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತ, ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯೆಂದು ಉಪಾಧ್ಯಾಯ (ಮಾಸ್ತರ) ರಿಂದ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ನಡೆದುದನ್ನು ಕಂಡು ಅಂತಃಕರಣಪಡುವ ತಾಯಿಯೊಬ್ಬಳೇ ಏಕೆ, ನೆರೆ ಹೊರೆಯವರು ಕೂಡ ಮುಂದೆ ಈತನು "ಮಾಮಲೇತಿ, ಮುನಸೂಫಿ" ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವನೆಂದು ಹಾರಯಿಸಿದ್ದರು. ಮಿಡಲ್‌ಸ್ಕೂಲ್ ಸ್ಕಾಲರ್‌ಶಿಪ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ನಂಬರನ್ನು ಪಡೆದು ಇಂಗ್ಲಿಶ್ ಸ್ಕೂಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ಸುಯೋಗವೊದಗಿದರೂ, ನಾನು ದೈವದ ವಿಷಮ–ವಕ್ರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಭಾಷಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಶರಣುಹೊಡೆದು ತಾಯ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿ ಪ್ರಾ. ಶಾ. ಪ್ರ. ಪ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ನಂಬರನ್ನು ಪಡೆದೆನು. ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಗ್ರಹಚಾರದಿಂದ ಮೂರು ವರ್ಷ ಕಲಿಸುವ ಧಾರವಾಡದ ಟ್ರೇನಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜು ಒಂದೇವರ್ಷ ಕಲಿಸುವ ಟ್ರೇ. ಸ್ಕೂಲಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ವರ್ಷ ತಪಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಶಿಕ್ಷಕನಾಗಿ ಬಂದದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ನಮ್ಮವರಿಗೆಲ್ಲ ತೀರ ಅಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು. 'ಮಾಮಲೇತಿ, ಮುನಸೂಫಿಗಳ' ಕನಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅನುತಪ್ತವಾದ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು 'ಎಲ್ಲ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವೇ ಮಿಗಿಲಾದ ಸನ್ಮಾನವುಳ್ಳದ್ದು' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೂ, ಘನತರವಾದ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ— 'ಶಿಕ್ಷಕನು ಭಾವಿರಾಷ್ಟ್ರ ನಿರ್ಮಾತನು' (ನೇಶನ್‌ಬಿಲ್ಡರ್) ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೂ ತನ್ನಲ್ಲಡಕವಾದ ಬೋಧಾಮೃತವನ್ನು ತಳಿದು ಸ್ವಲ್ಪತಣ್ಣಗೆ ಮಾಡಲು ತಾಯ್ನಾಡಿನ ಈಗಿನ ದುರ್ದೆಶೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭೋಗ–ವಿಲಾಸಾದಿಗಳನ್ನು ತುಚ್ಛೀಕರಿಸಿ, ಸ್ವಾರ್ಥಶೂನ್ಯವಾದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಭಾವಿರಾಷ್ಟ್ರ ನಿರ್ಮಾತನಾಗುವುದೇ ಈ

ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಶಿಕ್ಷಿತನ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿ ಅಂಗೀಕೃತ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಮಾಡತೊಡಗಿದೆನು.

ನನ್ನ ಸಂಬಳವು ೨೫ ರೂ. ಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಟಿಕೇಟು (ಸ್ಟಾಂಪು) ಒಂದಾಣೆಯನ್ನು ಹೊಡೆಮುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದದರಿಂದ ೨೪ |||☰ ರೂ. ಮಾತ್ರ ನನ್ನ ಕೈಗೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ನಮ್ಮ ಶಾಲೆಯ ವೃದ್ಧರಾದ ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ತರರು ಈತನು ಹೊಸ ಟ್ರೇಂಡನೆಂಬ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಅದುವರೆಗೆ ತಾವು ಕಲಿಸುತ್ತ ಬಂದ ಪ್ರಾ. ಶಾ. ಪ್ರ. ಪ. ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಕ್ಲಾಸನ್ನು ನನಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಬಾಲಕರ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಪದ್ಧತಿಯ 'ರ ಠ ಈ ಕ' ಕ್ರಮದ ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳು ಹೊಸದಾಗಿ ಆ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ರಮವನ್ನು ಕಲಿತು ಬಂದ ನನ್ನಿಂದಲೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜರುಗುವದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಆ ವರ್ಗದ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ನಾನೇ ಹೊಣೆಗಾರನಾದೆನು. ಇದಲ್ಲದೆ ಹೊಸ ಪದ್ಧತಿಯ ಡ್ರಿಲ್ಲು, ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ನನ್ನ ಪ್ರಾವಿಣ್ಯವೂ ನನಗೇ ಮುಳುವಾಯಿತು. ಶಾಲೆಯನ್ನು ನೋಡಬಂದವರ ಮನಸ್ತುಷ್ಟಿಗಾಗಿಯೂ, ಗಡಿಯಾರ-ಝಾಂಗಟಿ ಮೊದಲಾದ ವರಗಳ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿಯೂ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸಂಗೀತ, ಸಂಭಾಷಣ, ಬಾಲನಾಟಕ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ನನ್ನನ್ನೇ ಅಂಟಿಕೊಂಡುವು. ನನ್ನ ದಿನದ ದುಡಿಮೆಗೂ ಸಂಬಳಕ್ಕೂ ಇರುವ ಅನನುರೂಪತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಕನಿಕರಬಟ್ಟ ಹೆಡ್ ಮಾಸ್ತರರು—ಅಯ್ಯಾ, ಸಣ್ಣ ಸಂಬಳದ ಹೊಸ ಶಿಕ್ಷಕನಿಗೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವ ಸುಯೋಗವೊದಗಿದ್ದು ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದೇ ಭಾವಿಸಬೇಕೆಂದೂ ನಿನ್ನ ಕೆಲಸವು ಮೂರು ವರ್ಷವೂ ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದು ಶಾಲಾಧಿಕಾರಿಗಳು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರೆ ಆ ತರುವಾಯ ಸಂಬಳವು ಇಡಿ ೧ ರೂಪಾಯಿ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಆಗದಿರಲಾರದೆಂದೂ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದರು. ಈ ಸಮಾಧಾನಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಅದು, ಕೆಲಸವು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವ ಸುಯೋಗವೂ ಸಂಬಳವು ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚುವ ಸುಯೋಗವೂ ಒಳ್ಳೆಯದೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಿತು.

ಏನೇ ಆಗಲಿ, ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಭಾವೀರಾಷ್ಟ್ರನಿರ್ಮಾತನಾಗಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ದುಡ್ಡು ಕಾಸು ಮೊದಲಾದ ಸಣ್ಣ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಟ್ಟು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು

ಅನುಚಿತವಲ್ಲವೇ? ಆದುದರಿಂದ ೨೪ರೂ. ೧೫ಆಣೆಗಳಿಂದಲೇ ಭಾವಿರಾಷ್ಟ್ರ ನಿರ್ಮಾಣದ ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಭರದಿಂದ ನಡೆಯಿಸತೊಡಗಿದೆನು. ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳ ಅನುಭವದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಬಳದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ದೊರೆತುದೊಂದೇ ಸುಯೋಗವಲ್ಲವೆಂದೂ, ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ನಿರ್ಮಾಣದ ಪವಿತ್ರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸುಯೋಗಗಳುಂಟೆಂದೂ ಕಂಡು ಬಂದಿತು. ಈ ಸುಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ರಜೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಕ್ಲಾಸುಗಳು ನನ್ನ ಕ್ಲಾಸಿನ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಕ್ಲಾಸುಗಳನ್ನೂ ನೋಡಬೇಕಾದದ್ದೊಂದು ಸುಯೋಗವು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಶಾಲೆಯ ವಿರಾಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳ ಕೆಲಸವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದದ್ದು ಎರಡನೆಯ ಸುಯೋಗವು. ಸಭ್ಯವಾದ ಎತ್ತಿಗೆ ಎರಡು ಗೋಣಿಗಳೆಂದೂ ಹೇಳುವದುಂಟಲ್ಲವೆ? ಇದರಿಂದ ವಿರಾಮ ಘಂಟೆಯು ಇದ್ದೂ ನನ್ನಪಾಲಿಗೆ ಇಲ್ಲದಾಯಿತು. ಸಾಯಂಕಾಲ ಶಾಲೆ ಬಿಟ್ಟೊಡನೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದರೆ ಮೂರುಸಂಜೆಯಾಗುವವರೆಗೆ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದ ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ತರರು ಐದು ಗಂಟೆಯ ತರುವಾಯ ಕೆಲವು ಕ್ಲಾಸುಗಳಿಗೆ ಡ್ರಿಲ್ಲನ್ನಿಟ್ಟು, ನಾನು ಮಾಡಿಸುವದನ್ನು ತಾವು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಬಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರಿಗಾಗಿ ನಾನು ಸಾಯಂಕಾಲದ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯ ಒಂದು ಗಂಟೆಯ ಆಶೆಗೂ ನೀರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಅರ್ಧಾಹಾರಕ್ಷೀಣರೂ ರೋಗಗ್ರಸ್ತರೂ ಆದ ನಮ್ಮ ಬಾಲಕರ ದೇಹಯಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸುವ ವ್ಯರ್ಥಪ್ರಯಾಸವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸುಲಲಿತವಾಗಿ ನಡೆದಿದ್ದರೂ ಅದೃಷ್ಟದ ಕುಚೇಷ್ಟೆಯಿಂದ ನನ್ನ ಭಾವಿರಾಷ್ಟ್ರ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯವು ಸರಿಯಾಗಿ ಸಾಗಲೊಲ್ಲದು. ನಾನು ದೂರದ ಊರಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಹೊಟ್ಟೆ-ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವದಕ್ಕೆ ಸಂಕಟಬಡಿಸುವ ಆ ಸಣ್ಣ ಸಂಬಳದಲ್ಲಿ ಯಾರ ಸಲುವಾಗಿ ಹಗಲಿರುಳು ಹೆಣಗುತ್ತಿದ್ದೆನೋ ಆ ಬಾಲಕವೃಂದವೇ— ಆ ಭಾವಿರಾಷ್ಟ್ರವೇ— ನನ್ನ ಅಂಗೀಕೃತ ಕಾರ್ಯದ ಗತಿಯನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿಯಿತು. ಆ ಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯರೆಲ್ಲರ ಹೆಸರುಗಳು ಈಗ ಸ್ಮೃತಿಪಥದಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ಜನ ಹಿರಿಯ ಮಣಿಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಾನು ಮರೆಯಲಾರೆನು. ಅವರಲ್ಲಿ

ಒಮ್ಮೆಲೆ ನೆನಪಿಗೆ ಬರುವವರೆಂದರೆ ಮುರುವಿನ ತಿರಕ, ಒಗ್ಗಾಲಿ ತಿಪ್ಪ ಇವರಿಬ್ಬರು. ವರ್ಷವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೆತ್ತರೂ ಒಂದು ಮಗುವಿನ ಮೋರೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಮೂರು ತಿಂಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ನೋಡದ ಮಕ್ಕಳುಗಡಿಕೆಯಾದ ತಿರಕನ ತಾಯಿಯು ಹಲವು ದೇವರಿಗೆ ಹರಿಕೆಯ ಹೊತ್ತು ಈ ಪುತ್ರರತ್ನವನ್ನು ಹೆತ್ತಿದಳು. ಮತ್ತು ಐದು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ದುಡ್ಡಿನಂತೆ ತಿರಿಕೆಯ ಬೇಡಿ ಯಮನವರನ್ನು ಬೆದರಿಸಿ ಓಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ತಿರಕನ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ತಿರಿಕೆಯ ಮುರುವನ್ನು ಚುಚ್ಚಿಸಿದಳು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಓರಿಗೆಯವರು ಆತನನ್ನು ಮುರುವಿನ ತಿರಕನೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ತಿಪ್ಪಸಿಗೆ ಒಗ್ಗಾಲಿ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಸ್ವೋಪಾರ್ಜಿತವು. ಒಂದು ಕಾಲು ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕಿಂತ ಉದ್ದದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ನಡೆದಾಡುವಾಗ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಒಲೆದು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಚೇಷ್ಟೆಗಾಗಿ ಆತನನ್ನು ಒಗ್ಗಾಲಿಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ತಿಪ್ಪನು ನಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಗ್ಗಾಲಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ಒಂದೊಂದು ಇಯತ್ತೆಯನ್ನು ದಾಟುವದಕ್ಕೂ ಒಗ್ಗಾಲಿಯಾಗಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆತನ ವಿದ್ಯಾ-ಬುದ್ಧಿಗಳು ಅಷ್ಟಕಷ್ಟೇ ಬೆಳೆದಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರಿದರೂ, ಆತನ ವಯಸ್ಸೂ ಕುಚೇಷ್ಟೆಯೂ ಮಾತ್ರ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದವು. ಈ ಎರಡು ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಆತನು ಸಹಜವಾಗಿ ಸಹಪಾಠಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ಹುದ್ದರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಎಲ್ಲ ಕುಚೇಷ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಒಗ್ಗಾಲಿ ತಿಪ್ಪನೂ ಆತನ ಚತುರ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಮುರುವಿನ ತಿರಕನೂ ಮೂಲವಾಗಿದ್ದರು.

ನಾನು ಸಾಲೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹಾಜರಾದ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಹಾಕಿದರು. ಮತ್ತು ಯುದ್ಧವಿಲ್ಲದೆ ಅವರು ನನ್ನ ಆಧೀನತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವವರಲ್ಲವೆಂಬದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಆಗ ೫ನೆಯ ಇಯತ್ತೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು; ಏನಾದರೊಂದು ಕುಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಶಾಂತತಾಭಂಗಮಾಡಿ ವರ್ಗದ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯನ್ನೊದಗಿಸುವರು. ಒಂದಾನೊಂದು ದಿವಸ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕಲಿಸುವಾಗ ನಾನು ತಿರಕನನ್ನು ಕುರಿತು ಶೇರಶಹನು

ಹೇಗೆ ಮಡಿದನು ? ಎಂದು ಕೇಳಿದೆನು. ತಿರಕನು ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೊದಲೇ ತಿಪ್ಪನು—“ ಜೀವಹೋಗಿ ಮಡಿದನು ” ಎಂದು ಹೇಳಿಬಿಡೋ ಎಂದು ಕಲಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಶಿಕ್ಷಕನ ಈ ಅಧಿಕಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಬೇಸತ್ತು ಒಮ್ಮೆ ಇದರ ಇತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಯೇ ತೀರಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಆ ದಿನ ಮೊದಲೇ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದೆನು. ಆದದರಿಂದ ತಿರಕನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ನೀನೇ ಹೇಳು ಎಂದು ತಿಪ್ಪನಿಗೆ ಆ ಪ್ರಶ್ನವನ್ನು ಮರಳಿ ಕೇಳಿದೆನು. ತಿಪ್ಪನು-ತಿರಕನಿಗೆ ಈ ಪ್ರಶ್ನ ಕೇಳಿರುವಿರಿ, ಅವನೇ ಹೇಳಲಿ, ಎಂದನು ನಾನು- ಈ ಮೊದಲು ಅವನನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದು ನಿಜ; ಆದರೆ ಈಗ ನಿನ್ನನ್ನು ಕೇಳುತ್ತೇನೆ; ನೀನೇ ಈ ಪ್ರಶ್ನದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳು ಎಂದೆನು. ಆತನು ದರ್ಪದಿಂದ-ಶೀರಶಹನು ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ, ನಾನು ಇಲ್ಲಿ; ಆತನ ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾನೆಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದೆನು ? ಬಹಳಮಾಡಿ ಆವನು ಜೀವಹೋಗಿ ಮಡಿದಿರಬಹುದು ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಈ ಉತ್ತರವು ಮುಗಿಯುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಆತನ ಬೆನ್ನಮೇಲೂ ಮೋರೆಯ ಮೇಲೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ನನ್ನ ಹೊಡೆತಗಳ ಸುರಿಮಳೆಗೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಶಾರೀರಿಕ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಯಾವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೂ ಮಾಡಬಾರದು. ಮಾಡಿದರೆ ಶಿಕ್ಷಕನು ದಂಡಿಸಲ್ಪಡುವನು ಎಂಬುದಾಗಿ ಶಾಲಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಂಜಿಕೆಯಿದ್ದರೂ ಈ ದಿವಸ ಯಾವದೂ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಬಹು ದಿವಸಗಳಿಂದ ಹೊತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಸಿಟ್ಟಿನ ಬೆಂಕೆಗೆ ಈ ದಿನ ನಡೆದ ಪ್ರಸಂಗವು ಗಾಳಿಯು ಬೀಸಿದಂತಾದುದರಿಂದ ಅದು ಭಗ್ಗನೆ ಉರಿದೆದ್ದು ನನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ದಹಿಸಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಎದುರಿಗೆ ತಿಪ್ಪನ ಹೊರತು ಇನ್ನೇನೂ ಕಾಣಿಸದಂತಾಯಿತು.

ನಾನು ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿನ ವರೆಗೆ ಆತನನ್ನು ಹೊಡೆದೆನೆಂಬದನ್ನರಿಯೆನು. ಬಹಳ ವೇಳೆಯ ತರುವಾಯ ತಿಪ್ಪನು ಇನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಬೊಬ್ಬೆ ಹೊಡೆದದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಎಚ್ಚತ್ತೆನು. ಹೀಗೆ ಒಮ್ಮೆಲಿ ಏರಿಹೋಗಿ ಎಚ್ಚರದಪ್ಪಿ ಮನಸಾರೆ ಹೊಡೆಯತೊಡಗಿದ್ದಕ್ಕೆ ತಿಪ್ಪನು ಮೊದಲಿಗೆ ಮುಂದುಗಾಣದವನಾಗಿ, ಬಳಿಕ ಈ ದಿನ ಗತಿಗಾಣೆನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಹಣ್ಣಾಗಿ ಆರ್ತಧ್ವನಿಯಿಂದ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟು—ಸರ್, ಇನ್ನೆಂದೂ ಹೀಗೆ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಸರ್, ದಯಮಾಡಿ ಹೊಡೆಯಬೇಡಿರಿ, ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ, ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿ

ಸಿದನು. ತಿಪ್ಪನು ಹೀಗೆ ಶರಣಾಗತನಾಗಿ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲಿ ಮುದ್ದು ತಿರಕನವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಅಂಜಿ ಬೆಪ್ಪಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಅವರ ಅಂಜಿದ ಇಳಿಮೋರೆಗಳನ್ನೂ ಹೊಯ್ದಾಟವಿಲ್ಲದ ಶರೀರಗಳನ್ನೂ ಕಂಡು "ಪ್ರಹಾರೇಣ ಧನಂಜಯು" ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯ ಸಾರ್ಥಕತೆಯು ಕೂಡಲೆ ನನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶಾಂತತಾ ಭಂಗದ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಒಗ್ಗಾಲಿ ತಿಪ್ಪನೇ ಎಲ್ಲ ರನ್ನು ಕುರಿತು-ಇವನು ತಲೆತಿರುಕ ಸನ್ನಿ ಮಾಸ್ತರನು, ಹೊಡೆಯುವಾಗ ಈತನಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯೇ ಉಳಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಒಮ್ಮೆ ನಿಜವಾಗಿ ಕೊಂದೇ ಬಿಟ್ಟಾನು. ತಮ್ಮಗಳಿರಾ, ಚೇಷ್ಟೆಯು ನಿಲ್ಲಿಸಿರಿ ಎಂದು ಹೇಳತೊಡ ಗಿದನು. ತಿಪ್ಪನಿಗೆ ನನ್ನ ಶಾರೀರಬಲದ ಅನುಭವವು ಬಂದದರಿಂದ ಆತನು ಹುದುಗಿಕೊಂಡೇ ಇರತೊಡಗಿದನು.

"ಪ್ರಹಾರೇಣ ಧನಂಜಯು" ಎಂಬ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಬೊಗ್ಗದವನೆಂದರೆ ಸೇನಬೋವರ ಯಂಕನು. ಬಡಕನಾಗಿ ಸಪ್ಪಗೆ ಮೋರೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯಾವಾಗಲೂ ಗುಮ್ಮನಗುಸಕನಾಗಿ ಒಳಗೊಳಗೇ ಚೇಷ್ಟೆಮಾಡಿ ಮತ್ತೆ ತಟಸ್ಥನಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದ ಆತನ ಕುಶಲತನವು ಅವರ್ಣನೀಯವಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲ ಕುಚೇಷ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಆತನು ಪ್ರವರ್ತಕನಾಗಿದ್ದರೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಹೊರಗೆ ಸಭ್ಯನಾಗಿಯೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಕರಿಯನ ಕುಚೇಷ್ಟೆಯು ಬಗೆಯೇ ಬೇರೆ. ಮೂರ್ತಿ ಸಣ್ಣದಾದರೂ ಕೀರ್ತಿ ದೊಡ್ಡದು. ಮಾಸ್ತರರ ಚುಚಿ' ನಸ್ಯದ ಡಬ್ಬಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಬಯಲಿಗೆ ತರುವದು, ಅವರ ಮೊಚ್ಚೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳಾಂತರ ಮಾಡುವದು, ಸಹಪಾಠಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ಜಗಳವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವದು, ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬನಿಗೆ ಚೇಷ್ಟೆಯ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟು ರೇಗಿಸುವದು, ಮೊದಲಾದ ಶಾಂತತಾಭಂಗದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸುವದನ್ನು ಅವನು ಹೀನತೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸುವನು; ಮತ್ತು ಆ ಉಪಾಯಗಳನ್ನವ ಲಂಬಿಸುವವರನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಾಗದ ಹೇಡಿಗಳೆಂದು ಜರಿಯುವನು; ಸಾಲೆ ಯೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ರೇಗಿಸುವಂತಹ ಉಪನಾಮಗಳು ಆತನ ಚುರುಕು ತಲೆಯೊಳಗಿಂದಲೇ ಹೊರಟಂಥವು. ಶಿಕ್ಷಕರ ಅಂಗವೈಕಲ್ಯ, ಮುಖವಿಕಾರ ಮೊದಲಾದ ಸಹಜ ದೋಷಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ತಕ್ಕ ನಾಮ

ಕರಣಮಾಡಿ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಸಣ್ಣದೊಂದು ಹಾಡನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದನ್ನು ಆಗಾಗ ಹಾಡುವದು ಆತನ ರಸಿಕತನವಾಗಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ಆತನ ಕ್ಲಾಸ ಮಾಸ್ತರನು ರಜೆಯ ಪಡೆದು ಹೋದಾಗ ಬೇರೆ ಕ್ಲಾಸಿನ ನಿದ್ದೆಬಡಕ ಮುದುಕ ಮಾಸ್ತರನು ಆ ಕ್ಲಾಸಿಗೆ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದನು. ಕ್ಲಾಸಿಗೆ ಕಠಿಣವಾದ ಅಂಕಗಣಿತದ ಉದಾಹರಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಇಲ್ಲವೆ ನುಡಿಗನ್ನಡಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಹಿರಿಯುಮಣಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ನಿದ್ದೆ ಮಾಡುವದು ಆತನ ಪದ್ಧತಿ. ಹಾಗೆ ಆತನೊಮ್ಮೆ ನಿದ್ದೆ ಹೋದಾಗ ಯಂಕನು ಆ ಕ್ಲಾಸಿನ ಕೋಣೆಯೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಹುಡುಗರನ್ನು ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ತರರ ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೊರಹೊರಡಿಸಿ ಆ ಕೋಣೆಯ ಬಾಗಿಲು ಕಿಡಕಿಗಳನ್ನು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಇಕ್ಕಿ ಬಾಗಿಲ ಕದಕ್ಕೆ ಚಿಲಕವನ್ನು ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲ ಹುಡುಗರೊಡನೆ ಆಟದ ಬಯಲಿಗೆ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟನು. ಶಾಲೆ ಬಿಟ್ಟ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಶಿಕ್ಷಕನಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಾಯಂಕಾಲಕ್ಕೆ ಎಚ್ಚತ್ತ ಆ ಶಿಕ್ಷಕನು ಆ ಕತ್ತಲೆಯ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿರುವಾಗ ಗುಂಡಿನ ಚೌಕಟ್ಟು, ಕರಿಯ ಹಲಗೆಯ ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಹಾಯ್ದು ತಲೆಗೆ ಪೆಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಕೊನೆಗೆ ಸಮೀಪದ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾಲೆಯ ಸಿಪಾಯಿಯನ್ನು ಕೂಗಿ ಬಾಗಿಲ ತೆರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು, ಒಳಗೆ ನೋಡದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಬೀಗ ಹಾಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಆತನ ಮೇಲೆ ರೇಗಿ ಮನೆಗೆ ಹೋದನು. ಮರುದಿನ ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ತರರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಯಂಕನ ಮೇಲಿನ "ಫಿರ್ಯಾದಿ"ಯನ್ನು ಆ ಶಿಕ್ಷಕನು 'ದಾಖಲ' ಮಾಡಿದನು. ಯಂಕನು ತಾನು ಮಾಡಿದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ಮತ್ತು ತಾನು ಯಾವ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೂ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂಗೂ, ಕಲಿಸಿ ಕಲಿಸಿ ದಣಿದ ಮಾಸ್ತರರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿದ್ದೆ ಹತ್ತಲಿ ಎಂದು ಆ ತರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದೆನೆಂದೂ, ಇದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೆಂಟೆಂದು ತನಗೆ ತೋರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳಿದನು. ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ತರರು—ಅದು ಏನೇ ಇರಲಿ, ಕ್ಲಾಸಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರು ನಿದ್ದೆ ಹೋದರೆ ನಿದ್ರಾಭಂಗ ಮಾಡಿ ಎಬ್ಬಿಸುವದೇ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ತೀರ್ಪು ಹೇಳಿದರು.

ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳ ತರುವಾಯ ಮತ್ತೆ ಒಂದು ದಿನ ನಿದ್ದೆಬಡಕ ಮುದುಕ ಮಾಸ್ತರರು ಯಂಕನ ಕ್ಲಾಸಿಗೆ ಬಂದರು. ಪದ್ಧತಿಯ ಮೇರೆಗೆ

ಅವರನ್ನು ತೂಕಡಿಕೆಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಗೊರಕೆಹೊಡೆಯುವ ವರೆಗೆ ನಿದ್ರೆಯು ಆಕ್ರಮಿಸಲು ಯಂಕನು ಅವರ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದು ಅವರ ಕೈಹಿಡಿದು ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತ ಒಮ್ಮೆಲೆ ದೊಡ್ಡ ದನಿಯಿಂದ ಕೂಗಿದನು. ಇದರಿಂದ ಪಾಪ! ಆ ಮುದುಕರ ನಿದ್ರಾಭಂಗವಾದದ್ದೇನೋ ನಿಜ; ಆದರೆ ಆ ದೊಡ್ಡ ಕೂಗಿಗೆ ಅವರ ಹೃದಯಭಂಗವೂ ಆಯಿತೋ ಏನೋ ಎಂಬ ಸಂಶಯವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಅವರ ಎದೆಯೊಳಗೆ ಧಸ್ಸೆಂದು ಅಂಜಿಕೆ ಕುಳಿತದ್ದರಿಂದ ೩ ದಿವಸ ಶಾಲೆಗೆ ಬರುವದಕ್ಕಾಗದೆ ಅನಿವಾರ್ಯ ಕಿರುಕಳ ರಜೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಮನೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕಾಯಿತು. ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ತರರು ಹಾಗೇಕೆ ಕೂಗಿದೆಯೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಯಂಕನು—ಸರ್, ತಾವು ನಿದ್ರಾಭಂಗ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದಲೇ, ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಗೊಂದಲವನ್ನು ಮೀರುವಂತಹ ದನಿಯಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಅವರಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಾಗುವದೆಂದು ತಿಳಿದು ಹಾಗೆ ಒದರಿದೆನೆಂದೂ, ತಪ್ಪಾಗಿದ್ದರೆ ತನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡನು.

ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಒದಗಿದ ಒಂದು ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೆನು. ಅದೇನೆಂದರೆ, ರಿಷ್ಟ್‌ವಾಚ್, ಕ್ರಾಪ್ ಮೊದಲಾದ ಹೊಸ ಫ್ಯಾಶನುಗಳಿಂದ ಮಂಡಿತನಾದ ಬಿಗುವಿನ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಹೊಸ ಟ್ರೇಂಡನ ಉರಿದಾಟವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿದ್ದು. ಅದು ಬಹು ಚಮತ್ಕಾರವಾದದ್ದು. ಆ ಶಿಕ್ಷಕನಿಗೆ ತಂಬಾಕನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಚಟವು ಈಚೆಗೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು. ತಾಸು ತಾಸಿಗೆ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ ಚಂಚಿಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ೫-೬ ಮಿನಿಟುಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುವದು ಆತನ ವಾಡಿಕೆ. ಚಂಚಿಯನ್ನು ಮರೆತು ಬಂದ ದಿವಸ ಇಲ್ಲವೆ ತಂಬಾಕು ತೀರಿದ ದಿವಸ ಸಾಲೆಯ ಸಿಪಾಯಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ತಂಬಾಕನ್ನು ಬೇಡಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಒಂದು ದಿವಸ ಯಂಕನು ಒಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ನೆವ ಹೇಳಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಮಾಸ್ತರರು ತಂಬಾಕನ್ನು ಬೇಡುವರೆಂದೂ, ತೀವ್ರ ತರಬೇಕೆಂದೂ ಸಿಪಾಯಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಪ್ರತಿತಿಂಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣವು ಸಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಿಪಾಯಿಯು ಕೂಡಲೆ ತಂಬಾಕನ್ನು ಕೊಡಲೋಸುಗ ಹೊರಟನು. ಇತ್ತ ಯಂಕನು ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ತರರ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ನಮ್ಮ ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸೋರುತ್ತಿರುವುದೆಂದೂ, ಎಲ್ಲ ಹುಡುಗರ ಪುಸ್ತಕಗಳು ತೋದುಹೋಗುತ್ತಿರುವವೆಂದೂ, ತಾವು ಬಂದು ಒಮ್ಮೆ ನೋಡಿ ಹೋಗ

ಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಅವರಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ತಾನು ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸಭ್ಯ ಬಾಲಕನಂತೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ಆ ಶಿಕ್ಷಕನು ಸಿಪಾಯಿಯೊಡನೆ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತ ತಂಬಾಕಿಗೆ ಕೈನೀಡಿದ್ದನು; ಸಿಪಾಯಿಯು ತಂಬಾಕನ್ನು ಆ ಶಿಕ್ಷಕನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದನು; ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ತರರು ಅಲ್ಲಿ ಬಂದರು. ಮಾಳಿಗೆ ನೋಡುವದನ್ನು ಮರೆತು ಅವರು ಸೋಜಿಗ ಬಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ನಿಂತಂತೆ ಮಾಡಿ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟರು. ಆ ಶಿಕ್ಷಕನಿಗೆ ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ತಲೆಹೊಡೆದಂತಾಯಿತು. ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳ ಹಿಂದೆ ಯಂಕನನ್ನು ಹೊಡೆದದ್ದರಿಂದ ಈ ದುಷ್ಫಲವು ಒದಗಿತೆಂದು ಆ ಶಿಕ್ಷಕನಿಗೆ ತಟ್ಟನೆ ಹೊಳೆಯಿತು. ಈ ತರದ ಅತರ್ಕಿತೋಪಾಯಗಳಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಛಲಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬೇಸತ್ತು ಆ ಶಿಕ್ಷಕನು ಯಂಕನೊಡನೆ ಅಹಿಂಸಾಮಯ ಅಸಹಕಾರ ವ್ರತವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡನು. ತನಗೆ ಬಡಿತಗಳು ತಪ್ಪಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಯಂಕನೂ ಸುಮ್ಮನೆ ಇರತೊಡಗಿದನು.

ಆದರೆ ಯಂಕನ ಈ ಉದಾಸೀನವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದವನು ತಿಪ್ಪನು. ನಾನು ಹಾಕಿದ ಹೊಡೆತಗಳಿಂದ ತಿಪ್ಪನು ಸೋಲನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಮುಯ್ಯವನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನು. ಆದದರಿಂದ ಆತನು ಯಂಕನಿಗೆ ಶರಣು ಹೋಗಿ ನನ್ನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಆತನನ್ನು ಹುರಿಗೊಳಿಸತೊಡಗಿದನು. ಯಂಕನು ಸುಮ್ಮನೆ ಪರರಿಗೆ ತೊಂದರೆಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪದಿರಲು ತಿಪ್ಪನು—ಛೀ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಅಂಜುವ ಹೇಡೀ, ಸುಮ್ಮನೆ ಪೌರುಷಬಡಿಯಬೇಡ, ಎಂದು ಜರೆದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಯಂಕನು—ಅಯ್ಯಾ, ಈ ಯಂಕನು ಹೊಡೆತಗಿಡತಗಳಿಗೆ ಅಂಜುವ ಹೇಡಿಯಲ್ಲವೆಂಬವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡು ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಯಂಕನ ಈ ಮಾತು ನಿರರ್ಥಕವಾದ ಹರಟೆಯೊಳಗಿನಮಾತಲ್ಲವೆಂಬದು ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು.

ಬೇಸಗೆಯ ಸೂಟಿಯು ಮುಗಿದ ಮಾರನೆಯ ದಿವಸ ಸೂಟಿಯಲ್ಲಿ ಗಣಿತದ ಉದಾಹರಣಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಬರೆದು ತರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ನೋಡತೊಡಗಿದೆನು. ಆ ಕ್ಲಾಸಿನ ಮಾಸ್ತರರು ರಜೆಪಡೆದು ಹೋದುದರಿಂದ ಇದೊಂದು ನನ್ನ ಹೊಸ ಕೆಲಸವು. ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ

ಕೊಂಡು ಬಾರದವರು ಆಟದ ತಾಸಿನಲ್ಲಿ ಆಟಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ದಿನಾಲು ಐದರಂತೆ ಬಿಡಿಸಿ ತೋರಿಸಿ ಬಳಿಕ ಆಟಕ್ಕೆಹೋಗಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆನು. ಈ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಂಕನು ಒಬ್ಬನು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ನನ್ನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಉದಾಹರಣಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸತೊಡಗಿದರೂ ಯಂಕನು ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತು ಬಿಟ್ಟನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿದ ನನ್ನ ಧೈರ್ಯವು ಕಡಿಮೆಯಾಗತೊಡಗಿತು. ೫॥ ಗಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಗಣಿತಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ತೋರಿಸಿ ಆಟಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ಯಂಕನು ಮೊದಲಿನಂತೆ ತಣ್ಣಗೆ ಕುಳಿತಿರುವನು. ನಾನು ಅಧೈರ್ಯವನ್ನು ತೋರಗೊಡದೆ ಯಂಕನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು—ಅಯ್ಯಾ, ನೀನು ಸೂಟಿಯಲ್ಲಿ (ಬಿಡುವಿನಲ್ಲಿ) ಗಣಿತಗಳನ್ನೇಕೆ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಲಿಲ್ಲ? ಎಂದು ಕೇಳಿದೆನು.

ಆತನು ಗಂಭೀರಭಾವದಿಂದ— ಸರ್, ಸಮಯವು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ನಾನು ಆಶ್ಚರ್ಯಬಟ್ಟಂತೆ ತೋರಿಸಿ—ಯಂಕಾ, ಸೂಟಿಯ ಇಡಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಏನೂ ಅವಕಾಶವೇ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಕೇಳಿದೆನು

ಆತನು—(ಮೊದಲಿನಂತೆ ಗಂಭೀರಭಾವದಿಂದಲೇ) ಸರ್, ಹೌದು, ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ.

ನಾನು—ಈಗ ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟಿದೆಯಷ್ಟೇ ? ಈಗಲೂ ಏಕೆ ಮಾಡಲೊಲ್ಲಿ ?

ಆತನು—(ಪ್ರೌಢತನದಿಂದ) ಸರ್, ಆಟಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಗಣಿತಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಹೇಳಿರುವಿರಿ; ನಾನು ಬಿಡಿಸದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿರುವೆನು. ಇದರಿಂದ ನನಗೆ ಆಟಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲೆಂಬದನ್ನು ತಾವು ಸಹಜವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದಲ್ಲವೇ ?

ನಾನು ಮೋರೆಯ ಗಂಟಕ್ಕಿ—ಹಾಗೆಂದರೇನು ? ಎಂದೆನು. ಆತನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಅಂಜದೆ—ಹಾಗೆಂದರೆ, ನಾನು ಆಟಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ಆ ಹೇಡಿ ಹುಡುಗರೊಡನೆ ಬೇಸರದ ಆಟಗಳನ್ನು ಆಡಿ ವೇಳೆಯ ಕಳೆಯಬೇಕು; ಅದಕ್ಕಿಂತ ಗಣಿತಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸದಿದ್ದರೆ ತಮ್ಮ ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಸುಖವಾಗಿ ವೇಳೆಯನ್ನು ಕಳೆಯುವದಕ್ಕೆ ದೊರೆಯುವದು; ಇದೇ ಲೇಸೆಂದು ಹಾಗೆ

ಮಾಡಿದೆನು ಎಂದನು. ನನ್ನೊಡನೆ ಇಷ್ಟು ಔದ್ಧತ್ಯವೇ? ಹೀಗೆ ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ಮಾತಾಡುವದೇ? ನನಗೆ ತಾಳಿಕೊಳ್ಳುವದು ಹೇಗೆ ಆಗಬೇಕು? ಯಂಕನ ಮಾತು ಮುಗಿಯುವದರೊಳಗೇ ಆತನ ಮೋರೆ-ತಲೆ-ಬೆನ್ನು-ತೊಡೆ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಬೆತ್ತದ ಹೊಡೆತಗಳ ಸುರಿಮಳೆಗೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆತನಿಗೆ ನನ್ನ ಸನ್ನಿಧಾನದ ಸುಖದ ಅನುಭವವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೊಡಲಾರಂಭಿಸಿದೆನು. ತಿಪ್ಪನಿಗೆ ಬಿಸ್ಸ ಮೊದಲಿನ ಪ್ರಸಾದದ ತಿದ್ದಿ ಬೆಳೆಯಿಸಿದ ದ್ವಿತೀಯಾವೃತ್ತಿಯಿದು. ಆದರೆ ಯಂಕನು ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕದಲಲಿಲ್ಲ; ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಧ್ವನಿದೆಗೆಯಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಹೊಡತಗಳಿಂದ ಮುರಿದುಹೋದ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಬೆತ್ತವು ಆತನ ತಲೆಗೆ ಬಡಿವಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ರಕ್ತವು ಹೊರಟಿತು. ರಕ್ತದರ್ಶನದಿಂದ ಕೈಕಾಲುಗೆಟ್ಟ ನಾನು ಕೈಯೊಳಗಿನ ಮುರಿದ ಬೆತ್ತವನ್ನು ಬದಿಗೆ ಒಗೆದೆನು. ಯಂಕನು ಆಗಲೂ ಬೇರೆ ಬೆತ್ತವನ್ನು ತಂದು ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಹೊಡೆಯುವದಿದ್ದರೆ ಆಗಲಿ, ಎಂದು ಆಗ್ರಹಗೋಳಿಸಿದನು. ನಾನು ಮನಸ್ಸಿನ ಕ್ಷೋಭದಿಂದಲೂ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದಲೂ ನಡುಗುತ್ತ ಲಾಯಬ್ರರಿ ಕೋಣೆಯ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದೆನು.

ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹೊಡೆದದ್ದಕ್ಕೆ ಆಗ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆನಿಜವಾದ ಅಸಮಾಧಾನವಾಗತೊಡಗಿತ್ತು. ಶಿಕ್ಷೆಯಿಂದ ಫಲವಾಗದಿರುವುದರಿಂದುಂಟಾದ ಮನಃಕ್ಷೋಭದಿಂದಲೂ, ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹೊಡೆದೆನೆಂಬ ಅಸಮಾಧಾನದಿಂದಲೂ ಬಳಲಿಹೋದ ನಾನು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದ ಆ ಲಾಯಬ್ರರಿಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ತುಬಿಟ್ಟೆನು. ಕೆಲಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಂಕನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನನ್ನ ಆ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಚಕಿತನಾಗಿ ನಿಂತನು. ನಾನು ಇಳಿದನಿಯಿಂದ ಯಂಕಾ, ಈ ದಿನ ಇಷ್ಟು ಹೊಡೆತಗಳನ್ನು ಏಕೆ ತಿಂದೆ ತಮ್ಮಾ, ಎಂದು ಕೇಳಿದೆನು. ಆತನು ಕೂಡಲೆ ನನ್ನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಸರ್, ತಾವು ದುಃಖಿಸುವಿರೇಕೆ? ನನ್ನ ತಲೆಗೇನೂ ಆಗಿಲ್ಲ: ಎಂದು ವಿನಯದಿಂದ ನುಡಿದನು.

ಅಂತಹ ಉದ್ಧತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಬಾಯಿಯ ಈ ಮೃದುವಚನವನ್ನು ಕೇಳಿ ನನ್ನ ದುಃಖವು ಹೆಚ್ಚಿತು. ನಾನು ಆತನ ಮೈಮೇಲೆ ಕೈಯಾಡಿಸುತ್ತ ತಮ್ಮಾ, ಏಕೆ ನನ್ನನ್ನು ರೇಗಿಸಿ ನಿನಗೂ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನನ್ನನ್ನೂ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಮಾಡಿವೆ? ಎಂದು ಕೇಳಿದೆನು.

ಆತನು—ಸರ್, ತಮ್ಮ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಇನ್ನೆಂದೂ ನಡೆಯುವದಿಲ್ಲ; ನಾಳೆ ಎಲ್ಲ ಗಣಿತಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ತೋರಿಸುವೆನು ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಆದರೂ ಆತನು ನನ್ನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಆತನು—ಸರ್, ನನಗೆ ಪೆಟ್ಟು ಏನೂ ಹತ್ತಿಲ್ಲ; ಇಂಥ ಹೊಡೆತಗಳನ್ನು ದಿನಾಲು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದೇನೆ; ತಮಗೆ ಮಾತ್ರ ಈ ದಿನ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಟ್ಟೆನು; ಇನ್ನೆಂದಿಗೂ ತಮ್ಮ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಯುವದಿಲ್ಲ; ತಮ್ಮ ಪಾದದಾಣೆಯಿಂದಲೂ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ; ದಯಮಾಡಿ ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ, ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದನು.

ಮರುದಿನವೇ ಆತನು ಎಲ್ಲ ಗಣಿತಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ತಂದು ತೋರಿಸಿದನು. ಮುಂದೆ ಆತನಂತಹ ಶಾಂತ ಸಭ್ಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯನ್ನು ನಾನೆಂದೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಆತನು ಹೀಗೆ ಮಾಸ್ತರರ ಅಂಕೆಯೊಳಗೆ ಹೋದದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಉಳಿದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಚೇಷ್ಟೆಮಾಡಲು—ಅಯ್ಯಾ, ನಿಮಗೇನು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ? ನಮ್ಮ ಮಾಸ್ತರರು ಕೇವಲ ತಂದೆಯಂತೆ ಹೊಡೆಯುವದನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ; ತಾಯಿಯಂತೆ ಅತ್ತುಬಿಡುವರು, ಎಂದು ಹೇಳುವನು. ನಾನು ನಿಜವಾಗಿ ಅತ್ತೇ ಆತನನ್ನು ಗೆದ್ದೆನು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನನಗೇನೂ ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲ.

ಅಂದಿನಿಂದ ಆತನು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿಧೇಯತೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸನು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಆತನು ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದ ಹುಡುಗನೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದನು. ಆದರೆ ತಾಯಿ ಸತ್ತಬಳಿಕ ತಂದೆಯ ಶಿಕ್ಷೆ ತಾಯಿಯ ರಕ್ಷೆ ಇವೆರಡರ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಮೊದಲಿನದೊಂದೇ ಆಕ್ರಮಿಸಿತ್ತು. ಆ ಬಳಿಕ ಶುಭಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಆ ಶಿಕ್ಷೆಯು ಪಾಶವಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಆತನು ಮೊಂಡನಾಗಿ ದುಷ್ಟತನವನ್ನು ಮಾಡುವವರಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರವೀಣನಾಗುತ್ತ ಬಂದನು. ಎಲ್ಲ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಆತನು ಲೆಕ್ಕಿಸದಂತಾದನು. ಯಾರನ್ನೂ ಮನ್ನಿಸದಂತಾದನು. ಆದರೆ ಆ ದಿವಸ ನಾನು ಪ್ರೇಮ ತೋರಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಆತನು ನನ್ನಲ್ಲಿ ನಂಬುಗೆಯುಳ್ಳವನಾದನು.

ಮುಂದೆ ಆತನು ಬಹಳ ವೇಳೆಯನ್ನು ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ

ಕಲಿಯುತ್ತ ಹಾಯ್‌ಸ್ಕೂಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಪಡೆದನು. ಆತನ ವಿಧೇಯತನದ ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ನಾನು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತ ಬಂದೆನು. ಬೂದಿಮುಚ್ಚಿದ ಕೆಂಡದಂತಾಗಿದ್ದ ಆತನ ಬುದ್ಧಿಯು ಮತ್ತೆ ತಳತಳ ಹೊಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತು.

ಆರು ವರುಷಗಳ ತರುವಾಯ ಒಂದು ದಿನ ಹಾಯ್‌ಸ್ಕೂಲಿನ ದೊಡ್ಡ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ, ಶಿಕ್ಷಕರೂ ಊರ ಸಭ್ಯಗೃಹಸ್ಥರೂ ಆನಂದದಿಂದ ನೆರೆದಿರುವರು. ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ, ಶಿಕ್ಷಕರೂ ತಮ್ಮ ಶಾಲೆಯ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ಯುಲೇಶನ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ನಂಬರನ್ನು ಪಡೆದನೆಂದು ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಆತನ ಸಂಮಾನವನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಉತ್ಕಂಠಿತರಾಗಿರುವರು. ಆ ಮಹಾಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ ಸಂಮಾನದ ಪದಕವನ್ನು ಕೊಡುವದಕ್ಕೆಂದು ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಮಹಾಶಯರು ಕರೆಯಲು ಆತನು ನೆರೆದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ನನ್ನ ಪಾದಗಳಿಗೆ ವಂದನೆ ಮಾಡಿ ನನ್ನ ಪಾದಧೂಲಿಯನ್ನು ತಲೆಯಲ್ಲಾಂತು ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಆನಂದ ಕೋಲಾಹಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಶಾಲೆಯಿಂದ ದೊರೆತ ಸಂಮಾನದ ಪದಕವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಆತನೇ ನನ್ನನ್ನು ಮೊದಲು ಕಾಡಿದ ಸೀನ ಜೋವರ ಯಂಕನು. ಈ ದಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಆತನನ್ನು ವೆಂಕಟರಾಯನೆಂದು ಕರೆದದ್ದನ್ನೂ ಆತನಿಗೆ ದೊರೆತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಮ್ಮಾನವನ್ನೂ ನೋಡಿ ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಮತ್ತೆ ಬಾಷ್ಪಪೂರ್ಣವಾದುವು.

ಈಗ ಕುಲಕರ್ಣಿ ವೇಂಕಟರಾಯರು ದೊಡ್ಡ ಆಫೀಸರರು. ಆದರೂ ತಮ್ಮ ಮೊದಲಿನ ದರಿದ್ರ ಶಿಕ್ಷಕನಾದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅವರು ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಅಭಿಮಾನವನ್ನೂ ಪೂಜ್ಯಬುದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವರು. ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದಾಗಳೆಲ್ಲ ಬೆತ್ತದ ಶಿಕ್ಷೆಗಿಂತ ಪ್ರೀತಿಯ ಶಿಕ್ಷೆಯು ಹೆಚ್ಚು ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯೆಂಬುದು ನನ್ನ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಬರುವುದು.

೧೨. ಗದಾಯುದ್ಧವೂ ಭೀಮಸೇನನ ನೀತಿಯೂ

ಭೀಮಸೇನನು ಪಾಂಡವರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯವನು. ವಾಯುದೇವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಕುಂತಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನು. ಮಹಾ ಧರ್ಮಿಷ್ಠನು; ಮಹಾಬಲಿಷ್ಠನು. ಈತನಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾನೆಗಳ ಬಲವಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನೂ ಈ ಬಲದಿಂದ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಯೋಜನವಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನೂ ಈತನ ಚರಿತ್ರವನ್ನೋದಿದವರೆಲ್ಲ ಬಲ್ಲರು. ಆದರೆ ಭೀಮಸೇನನ ನೀತಿಯು ಯಾವ ತರದ್ದೆಂಬುದನ್ನು ಹಲವರು ಅರಿಯರು.

ಯಾರು ಎಂತೋ ಅವರೊಡನೆ ಅಂತೆಯೆ ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದೇ ಭೀಮಸೇನನು ಆಚರಿಸಿ ತೋರಿಸಿದ ನೀತಿಯು. ಏಕಚಕ್ರನಗರದ ದುರ್ಬಲ ಪ್ರಜೆಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪಾಶವೀಬಲದಿಂದ ಅನ್ಯಾಯದ ಬಲುಮೆಯನ್ನು ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಕಾಸುರನನ್ನು ಭೀಮಸೇನನು ಮಲ್ಲಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇದಿರಿಸಿ ತನ್ನ ಬಲದಿಂದಲೇ ಮುರಿದನು. ವಿರಾಟನಗರದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾತವಾಸದಲ್ಲಿರುವಾಗ ತಮ್ಮ ಮಡದಿಯಾದ ದ್ರೌಪದಿಯ ಮೇಲೆ ಬಲಾತ್ಕಾರ ಮಾಡಲೆಳಸಿದ ನೀಚ ಕೀಚಕನನ್ನು ವಧಿಸುವಲ್ಲಿ ಭೀಮಸೇನನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮರೆಮೋಸವನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು. ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಗದಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ದುರ್ಯೋಧನನ ವಧೆ ಮಾಡಿ ಭೀಮಸೇನನು ಈ ಕಲಿಕಾಲದ ನೀತಿಯು ಯಾವುದೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದನು.

ಗದಾಯುದ್ಧವೆಂಬುದು ಗದೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಇದಿರಿಗೆ ನಿಂತು ಅಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಹೊಡೆದಾಡಿ ಮಾಡುವ ಯುದ್ಧವು. ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭೀಮಸೇನನಿಗೆ ದುರ್ಯೋಧನನು ಇದಿರಾಳು. ದುರ್ಯೋಧನನೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ವೀರನಲ್ಲ; ಗದಾಯುದ್ಧ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪರಿಶ್ರಮಮಾಡಿದವನು; ಭೀಮಸೇನನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆನ್ನೈ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದವನು. ಭಾರತಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ದುರ್ಯೋಧನನೊಬ್ಬನನ್ನುಳಿದು ಎಲ್ಲ ಕೌರವರೂ

ಹತ್ತರಾಗಿ ಹೋದಬಳಿಕ ಪಾಂಡವರು ಜಯಶೀಲರಾದಂತೆಯೇ ಸರಿ. ಆದರೆ ದುರ್ಯೋಧನನೊಬ್ಬನು ಜೀವಂತನಾಗಿರುವ ವರೆಗೆ ಪೂರ್ಣ ಜಯ ದೊರೆತಂತೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಭೀಮಸೇನನು ದುರ್ಯೋಧನನನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೆಡಹಬೇಕೆಂದು ಹವಣಿಸುತ್ತಿರಲು ದುರ್ಯೋಧನನು ವೈಶಂಪಾಯನ ಎಂಬ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲವನ್ನು ನೂಕಿದರೆ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋದ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಬಲರಾಮನು ಆತನಿಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ಬರುವನೆಂದು ಭೀಷ್ಮರ ಸಲಹೆ; ದುರ್ಯೋಧನನ ಆಸೆ. ಆದರೆ ಅಸಹಾಯನಾದವನು ಸಹಾಯನಾಗಿ ಯುದ್ಧಮಾಡಲಿ ಎಂದು ಅವಕಾಶ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ದುಷ್ಟ ದುರ್ಯೋಧನನು ತಕ್ಕವನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸೂಚನೆಯಿಂದ ಭೀಮಸೇನನು ಆ ಕೂಡಲೆ ದುರ್ಯೋಧನನನ್ನು ಹುಡುಕಿಸಿ ಅಡಗಿದುದಕ್ಕೆ ಪರಿಪರಿಯಿಂದ ಮೂದಲಿಸಿ ಹಳಿದು ಹುರಿಗೊಳಿಸಿ ಗದಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

ದುರ್ಯೋಧನನೊಡನೆ ಧರ್ಮಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಿಯೇ ಆತನನ್ನು ಕೆಡವಬಹುದೆಂದಿದ್ದ ಭೀಮಸೇನನು ಮೊದಲು ಗದಾಯುದ್ಧದ ನಿಯಮಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿದ ಯುದ್ಧವನ್ನೆ ಆರಂಭಿಸಿದನು. ಭೀಮನು ಈ ವರೆಗೆ ಭಾರತ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಜಯದಿಂದ ಉಬ್ಬಿದ್ದನು; ಈಗಲೂ ಜಯವು ತನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗಿದೆಯೆಂಬ ಹೆಮ್ಮೆ ಅವನಲ್ಲಿದೆ; ಆದರೆ ದುರ್ಯೋಧನನು ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನೂ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಪ್ರಿಯಮಿತ್ರರನ್ನೂ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಏಕಾಕಿಯಾದವನು. ಅವನಿಗೆ ಈಗ ಜೀವನಕ್ಕಿಂತ ಮರಣವೇ ಲೇಸೆನಿಸಿದೆ. ಇಂತಹ ಶತ್ರುವು ಜೀವದಾಸೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮೈಮೇಲೆ ಏರಿಬರುವುದರಿಂದ ಬಹಳ ಭಯಂಕರನು. ಆದುದರಿಂದ ಭೀಮಸೇನನಿಗೆ ಸೋಲುವ ಹೊತ್ತು ಬಂದದ್ದು ಸಹಜವು. ದುರ್ಯೋಧನನ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಭೀಮಸೇನನಿಗೆ ಮೂರ್ಛೆಯೊದಗಿತು. ಭೀಮಸೇನನು ಮತ್ತೆ ಎದ್ದ ಬಳಿಕ ಇನ್ನು ತಡಮಾಡುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ದುರ್ಯೋಧನನ ತೊಡೆಗಳಿಗೆ ಗದೆಯಿಂದ ಬಲವಾಗಿ ಪ್ರಹರಿಸಲು ಆತನ ತೊಡೆಗಳು ಮುರಿದುಹೋದವು, ಅವನು ದೊಪ್ಪನೆ ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿದನು. ಇನ್ನು ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಬದುಕುವ ಬಲವು ಆತನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಭೀಮಸೇನನು ನೆಲದಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿರುವ

ದುರ್ಯೋಧನನ ತಲೆಯನ್ನೂ ಕಿರೀಟವನ್ನೂ ಎಡಗಾಲಿನಿಂದ ಒದೆದು ತನ್ನ ಮೊದಲಿನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದನು. ಹಲ ದಿನಗಳಿಂದ ನಡೆದುಬಂದ ಭಾರತಯುದ್ಧವು ಮುಗಿಯಿತು. ಭೀಮಸೇನನು ಕೊನೆಯ ಜಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು.

ಈ ಗದಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭೀಮಸೇನನು ದುರ್ಯೋಧನನ ತೊಡೆಗಳಿಗೆ ಹೊಡೆತ ಹಾಕಿದ್ದೂ, ಆತನು ಮೃತಪ್ರಾಯನಾಗಿ ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿದ ಬಳಿಕ ಅವನ ತಲೆಯನ್ನೂ ಕಿರೀಟವನ್ನೂ ಒದೆದದ್ದೂ ಅನ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲವೇ? ಗದಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕುಳ ಕೆಳಗಡೆಗೆ ಹೊಡೆಯಬಾರದೆಂಬ ನಿಯಮವುಂಟು. ದುರ್ಯೋಧನನು ಕೂಡ ಭೀಮಸೇನನಿಗೆ ಮರ್ಮವು ತೋರುವಂತೆ ನಿಂತಿರಲಿಲ್ಲ... ದುರ್ಯೋಧನನು ಕೂಡ ಭೀಮಸೇನನಿಗೆ ಮರ್ಭೇಯೊದಗಿದಾಗ ಸುಮ್ಮನೆ ಇದ್ದನು. ಹೀಗಿರಲು ವಿಚಾರಶೀಲನಾದ ಭೀಮಸೇನನು ಧರ್ಮಯುದ್ಧದ ನಿಯಮವನ್ನು ಮುರಿದು ಹಾಗೆ ತೊಡೆಗಳಿಗೆ ಹೊಡೆಯಬಹುದೆ? ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದ ಬಳಿಕ ಆತನ ತಲೆಯನ್ನೂ ಕಿರೀಟವನ್ನೂ ಒದೆಯುವುದು ನ್ಯಾಯವೇ? ದುರ್ಯೋಧನನು ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ರಾಜನು; ಹನ್ನೊಂದು ಅಕ್ಷೋಹಿಣೀ ಸೇನೆ ಅವನ ವಶದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯ ಮಾಂಡಲಿಕ ರಾಜರೂ, ಮಿತ್ರರಾಜರೂ ಭಾರತಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಆತನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜನ ತಲೆಯನ್ನೂ ಆತನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸೂಚಕವಾದ ಕಿರೀಟವನ್ನೂ ಒದೆಯುವುದು, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಆತನು ಸಾಯುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಒದೆಯುವುದು, ಅದೆಂತಹ ನ್ಯಾಯವು? ಅದೆಂತಹ ಪೌರುಷವು? ಇದಲ್ಲದೆ ದುರ್ಯೋಧನನು ಭೀಮಸೇನನಿಗೆ ಅಣ್ಣನಾಗಬೇಕು. ಅಣ್ಣನಿಗೆ ತೋರಿಸುವ ಮರ್ಯಾದೆ ಇದೇ ಏನು? ಗದಾಯುದ್ಧವನ್ನು ನೋಡಲು ಬಂದ ಹಲವರಿಗೆ ಇದು ಸರಿದೋರಲಿಲ್ಲ. ಬಲರಾಮನು ಭೀಮಸೇನನ ಈ ಕೃತಿಗೆ ಹೇಸಿ ಕೋಪಗೊಂಡು ಕೆಂಡದಂತಾದನು. ಭೀಮಸೇನನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಣ್ಣನಾದ ಧರ್ಮರಾಜನೇ ಈ ಕೃತಿಯು ಅನುಚಿತವೆಂದು ಮರುಗಿದನು. ಹೀಗಿರಲು ಇದೇ ಏನು ನೀವು ಹೇಳಹೊರಟ ಭೀಮಸೇನನ ನೀತಿ ಎನ್ನುವಿರಾ?

ಭೀಮಸೇನನು ದುಃಶಾಸನನ ಎದೆಯ ರಕ್ತವನ್ನು ಹೀರುವೆನೆಂದೂ ದುರ್ಯೋಧನನ ತೊಡೆಗಳನ್ನು ಮುರಿಯುವೆನೆಂದೂ ಆತನ ತಲೆಯನ್ನೂ

ಕಿರೀಟವನ್ನೂ ಒದೆಯುವೆನೆಂದೂ ಭಾರತಯುದ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಬಹುಕಾಲ ಮುಂಚೆಯೇ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದನು. ತಾವು ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು ಎಲ್ಲರ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಕರ್ತವ್ಯವು.

'ಸತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಣಗುವ ತೇಜಸ್ವಿಗಳು ಹಿಂದುಮುಂದೆ ನೋಡದೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನಾದರೂ ಬಿಟ್ಟಾರಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಬಿಡಲಾರರು'* ಎಂದು ನೀತಿನಿಪುಣರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪಾಲನವು ಸತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶವಾಗುವುದು. ಹೀಗಿದ್ದಬಳಿಕ ಭೀಮಸೇನನು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳಂತೆ ನಡೆದರೆ ಎಂದರೆ ಸತ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅನೀತಿಯೇನು ಎಂದು ಸಮಾಧಾನಹೇಳಬಹುದು; ಆದರೆ ಅರಸನಾದ ಅಣ್ಣನ ತಲೆಯನ್ನೂ ಕಿರೀಟವನ್ನೂ ಒದೆಯುವೆನೆಂಬುದೇ ಮೊದಲಾದ ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳು ಉಚಿತವೇ, ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೋಸಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬಹುದೇ ಎಂಬುದು ವಿಚಾರಣೀಯವು.

ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಮಾತು ನೀತಿಸಮ್ಮತವಹುದೋ ಅಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಆ ಮಾತು ನಡೆದ ಕಾಲವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತರಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ, ಯುಗಯುಗಕ್ಕೆ ನೀತಿಯ ತಕ್ಕಡಿಯು ಪರಡಿಗೆಗಳು ಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಆಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಕೃತಯುಗದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಕೇಡನ್ನು ಬಗೆಯುವ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ದುಷ್ಟರ ಕೂಡ ಹೇಗೆ ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವೇ ಆಗ ಇರಲಾರದು. ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಒಂದು ಕೆನ್ನೆಗೆ ಹೊಡೆದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆನ್ನೆಯನ್ನು ಅವನ ಮುಂದೆ ನೀಡುವುದೇ ನೀತಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ದ್ವಾಪರಯುಗದಲ್ಲಿ ಕೆನ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊಡೆಯಬಂದವನ ಕೈಯನ್ನು ತಡೆದು ಹಿಡಿಯುವುದು ನೀತಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಹೊಡೆಯಬಂದವನ ಕೈಯನ್ನು ತಡೆಯುವದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ತಿರುಗಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕತ್ತಲೆ ಕವಿಯುವಂತೆ ಆತನ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಹೊಡೆಯುವುದೇ ನೀತಿಯಾಗುವುದು.

---

* "ತೇಜಸ್ವಿನಃ ಸುಖಮಸೂನಪಿ ಸಂತ್ಯಜಂತಿ ।
ಸತ್ಯವ್ರತವ್ಯಸನಿನೋ ನ ಪುನಃ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಮ್ ॥"

" ಯುಗಗಳು ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತ ಬಂದಹಾಗೆ ಜನರು ಹ್ರಾಸ(ಅವನತಿ) ಹೊಂದುತ್ತ ನಡೆಯುವದರಿಂದ ಯುಗಯುಗಕ್ಕೆ ಧರ್ಮಗಳು ಅಥವಾ ನೀತಿಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗುವವು " ಎಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ‡

ಭೀಮ ದುರ್ಯೋಧನರ ಗದಾಯುದ್ಧವು ನಡೆದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುಗವು ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಭೀಮನು ಯುಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ನೀತಿಯನ್ನು ಆಚರಿಸಿದನು.

ಇನ್ನು ಕಲಿಯುಗದ ಮನುಷ್ಯನು ಕೂಡ ನಿಷಿದ್ಧವಲ್ಲದ ಕೆಲವು ಕೃತಯುಗದ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಬಹುದು. ' ತುಷ್ಯತು ದುರ್ಜನಃ ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಒಬ್ಬ ಸಜ್ಜನನು, ದುಷ್ಟನು ಬಂದು ಒಂದು ಕೆನ್ನೆಗೆ ಹೊಡದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆನ್ನೆಯನ್ನು ಮುಂದೆ ನೀಡಬಹುದು; ಅದು ಅವನ ಕ್ಷಮಾಗುಣದ ಸಾಧನದ ಮಹಿಮೆ; ಆದರೆ ಹೇಡಿತನದಿಂದ ಆತನು ಹಾಗೆ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಾದರೂ ಅದು ಅನೀತಿಯೇ ಸರಿ. ಹೇಡಿಯು ಗಂಡಸೂ ಅಲ್ಲ, ಹೆಂಗುಸೂ ಅಲ್ಲ ಎಂದು ದೊಡ್ಡವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

† ಯಾವನು ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಕಂಡು ಕೋಪಗೊಳ್ಳುವನೋ ಯಾವನು ಅವಮಾನವನ್ನು ತಾಳಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆತನೇ ಗಂಡಸು; ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ತಾಳ್ಮೆಯುಳ್ಳ ಹೇಡಿಯು ಗಂಡಸೂ ಅಲ್ಲ, ಹೆಂಗುಸೂ ಅಲ್ಲ; ಎಂದು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

+ ಅಪಮಾನದಿಂದ ಸಿಟ್ಟು ಬಾರದ ಮನುಷ್ಯನ ಗೆಳೆತನದಿಂದೇನು ? ಹಗೆತನದಿಂದೇನು ? ಎಂದು ಭಾರವಿಕವಿಯು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಭೀಮಸೇನನು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಈ ತರದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಗಂಡುಸು. ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಸಿಟ್ಟೂ, ಅಪಮಾನಕ್ಕೆ ತಾಳ್ಮೆಯೂ ಆತನಿಗೆ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ

‡ ಅನ್ಯೇ ಕೃತಯುಗೇ ಧರ್ಮಾಸ್ತ್ರೇತಾಯಾಂ ದ್ವಾಪರೇ ಪರೇ ।
ಅನ್ಯೇ ಕಲಿಯುಗೇನ್ಯೇಷಾಂ ಯುಗಹ್ರಾಸಾನುರೂಪತಃ ॥

ವನ. ೮೫, ಮ. ಭಾ.

† ಏತಾವಾನೇವ ಪುರುಷೋ ಯದಮರ್ಷೀ ಯದಕ್ಷಮೀ ।
ಕ್ಷಮಾವಾನ್ನಿರಮರ್ಷಶ್ಚ ನೈವ ಸ್ತ್ರೀ ನ ಪುನಃ ಪುಮಾನ್ ॥ ಮ. ಭಾ.

+ ಅಮರ್ಷಶೂನ್ಯೇನ ಜನಸ್ಯ ಜನ್ತುನಾ ನ ಜಾತಹಾರ್ದೇನ ನ ವಿದ್ವಿಷಾದರಃ
ಭಾರವಿಕೃತ ಕಿರಾತಾರ್ಜುನೀಯ

ಕೂಡ ಬಾರವು. ದುರ್ಯೋಧನನು ನೀರಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿ, ಮನೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿಸಿ ಪಾಂಡವರನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಾಗಲೇ ಭೀಮಸೇನನು ಕೌರವರನ್ನು ಇಕ್ಕುವವನು. ಆದರೆ ಅಗ್ರಜಭಕ್ತಿಯು ಆತನನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಜೂಜಿನ ಮೋಸ, ದ್ರೌಪದೀವಸ್ತ್ರಹರಣ ಇವುಗಳಂತಹ ಘೋರ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಂತೂ ಅಗ್ರಜಭಕ್ತಿಯು ಎಳೆ ಹರಿದು ಹೋಗುವುದರಲ್ಲಿತ್ತು. ಜೂಜಿನಾಟದಲ್ಲಿ ದುರ್ಯೋಧನನು ಶಕುನಿಯ ಮೋಸಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಪಾಂಡವರ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದುದು ಶುದ್ಧ ಅನ್ಯಾಯವಲ್ಲವೇ? ಮತ್ತು ಧರ್ಮರಾಜನು ಸೋತುದರಿಂದ ದ್ರೌಪದಿಯು ತನ್ನ ದಾಸಿಯಾದಳೋ ಇಲ್ಲವೋ ಆ ವಿಚಾರವಿರಲಿ, ತನ್ನ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಳೂ ರಾಜಪುತ್ರಿಯೂ ರಾಜಪತ್ನಿಯೂ, ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತಳೂ ಆದ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ರಮಣಿಯು ರಜಸ್ವಲೆಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಮೇಲುದು ಇಲ್ಲದೆ ಏಕವಸ್ತ್ರಧಾರಣೆಯಾದ ಆಕೆಯ ಹೇಲನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎಳತರಿಸಿ ರಾಜಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅಪಮಾನಗೊಳಿಸಿದುದು ಅನ್ಯಾಯದ ಪರಮಕಾಷ್ಠೆಯಲ್ಲವೇ? ತನ್ನ ಬಂಧುಗಳ ಪತ್ನಿಯೂ, ಪತಿವ್ರತಾಶಿರೋಮಣಿಯೂ ಆದ ದ್ರೌಪದಿಗೆ ತನ್ನ ತೊಡೆಗಳನ್ನು ತಟ್ಟಿ ತೋರಿಸಿದುದರಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಾಯದ ಮೇರೆಯು ಕೂಡ ಮೀರಿಹೋದುದರಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಉಳಿಯಿತೇ ?

ಮಡದಿಗೆ ಯಾವ ದುಷ್ಟನು ತೊಡೆಗಳನ್ನು ತಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತೋರಿಸಿದನೋ ಆತನ ತೊಡೆಗಳನ್ನು ಪುಡಿಪುಡಿ ಮಾಡಿಬಿಡುವುದು, ಗಂಡನಾದ ಪತಿಯ ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲವೇ ? ಯಾವ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಜೂಜಿನ ಮೋಸಗಾರಿಕೆಯ ದುರ್ವಿಚಾರವು ಹುಟ್ಟಿತೋ ಆ ತಲೆಯನ್ನು ಎಡಗಾಲಿನಿಂದ ಒದೆಯಬೇಕಾದುದು ನೀತಿವಂತ ಪುರುಷನ ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲವೇ? ಯಾವ ಕಿರೀಟದ-ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯ-ಬಲದಿಂದ ದುಷ್ಟನು ತನ್ನ ಮಡದಿಯ ಉಟ್ಟ ಒಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸೆಳೆಯುವಂತಹ, ನೀಚತನದ ಪರಮಾವಧಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ಅಪಮಾನಕರ ದುಷ್ಕೃತವನ್ನೆಸಗಿದನೋ ಆ ಕಿರೀಟವನ್ನು ಎಡಗಾಲಿನಿಂದ ಒದೆಯುವದು, ಅದು ರಾಜಮುಕುಟವಲ್ಲ, ಅದೊಂದು ಪತಿವ್ರತಾದ್ರೋಹದ ತಲೆಯಮೇಲಿನ ಕೆಂಡದ ರಾಶಿಯೆಂದು ಜಗತ್ತಿಗೆ ತೋರಿಸಬೇಕಾದುದು, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸನ್ಮಾನವನ್ನು

ಕಾಯುವದು ಗಂಡುಸಿನ, ಹೆಂಡತಿಯು ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ಗೌರವವನ್ನು ಕಾಯುವದು ಪತಿಯು ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲವೇ? ಈ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಭೀಮಸೇನನಂತಹ ಮಹಾ ಸತ್ವನಾದ ಪುರುಷವರನು ಆ ಆ ಅಪರಾಧಗಳು ನಡೆದಾಗಲೇ ಮಾಡುವವನು; ಆದರೆ ಕೃತಯುಗದ ನೀತಿಯು ಮೋಹವುಳ್ಳ ಅಗ್ರಜನಾದ ಧರ್ಮರಾಜನು ತಡೆದು ಹಿಡಿದುದರಿಂದ ಆತನ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಕಾಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಗ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದು ಸಮಯ ಬಂದಾಗ ಈ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಯೇ ತೀರುವೆನೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿದುದೂ ಆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿದುದೂ ಭೀಮಸೇನನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಭೂಷಣವಾಗಿದೆ. ಭೀಮಸೇನನು ಎಡಗಾಲಿನಿಂದ ಒದೆದ ಬಳಿಕ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಉರುಳಾಡುತ್ತಿದ್ದ ದುರ್ಯೋಧನನನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಮಡದಿ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುವಾಗ ಭೀಮಸೇನನು ಆಡಿದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿರಿ—

ಮುಳಿಸಿಂ ನಂಜಿಕ್ಕಿ ಕೊಂದಂದಿನ ಜತುಗೃಹದೊಳ್ ಸುಟ್ಟ
ಕೌಟಿಲ್ಯದುರ್ವೀ - ।
ತಳಮಂ ಜೂಜಾಡಿ ಗೆಲ್ದಂದಿನ ನಿಜಕಬರೀನೀವಿಬಂಧಂಗಳಂ ದೋ ।
ರ್ವಳದಿಂದಂ ತಮ್ಮನಿಂದಂ ತೆಗೆಯಿಸಿ ನಡೆದಾ ನೀಚನಾ
ದ್ರೋಹನಾ ಸಂ ।
ಚಳನಾ ಚಂಡಾಲನಾ ಪಾತಕನಿರವಸಿದಂ ನೋಡು ಪಂಕೇಜವಕ್ತ್ರೇ ॥

ರನ್ನನ ಗದಾಯುದ್ಧ ೮-೪೫.

—ಕಮಲಮುಖಿಯಾದ ಪ್ರಿಯೇ, ನಮ್ಮ ಮೇಲಿನ ಅಸಮಾಧಾನದಿಂದ ವಿಷ ಹಾಕಿ ಹಿಂಸೆ ಪಡಿಸಿದ, ಆ ದಿವಸ ಅರಗಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಸುಡಲೆಳಸಿದ ಆ ದಿವಸ ಮೋಸಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಜೂಜಾಡಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆದ್ದ, ತಮ್ಮನಿಂದ ಆ ದಿವಸ ನಿನ್ನ ಹೇರಲನ್ನು ಹಿಡಿದೆಳೆಯಿಸಿ ಸೀರೆಯನ್ನು ಸೆಳೆಯಿಸಿದ ಈ ನೀಚನ, ಈ ದ್ರೋಹಿಯು, ಈ ಚಂಚಲನ, ಈ ಚಂಡಾಲನ, ಈ ಪಾಪಿಯ ಈ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡು.

ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಭೀಮನಲ್ಲಿ ಬಹು ದಿವಸಗಳಿಂದ ಹೊತ್ತಿ ಹೊಗೆಯುತ್ತಿದ್ದ ರೋಷಾಗ್ನಿಯು ಭಗ್ಗನೆ ಉರಿದು ಹೇಗೆ ಶಾಂತವಾಗುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿಗೆ. ಇಷ್ಟೊಂದು ಅನರ್ಥಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ದ್ರೋಹಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ

ಯೇನೋ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಆಗಲೇಬೇಕು; ಆತನು ಬಲಿಷ್ಠನಾಗಿದ್ದು ನಾವು ಮಾಡುವ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಆತನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನಾದರೆ ಆತನಿಗೆ ಮೋಸಗಾರಿಕೆಯಿಂದಲಾದರೂ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು ಮೋಸಗಾರನಾದ ದುರ್ಯೋಧನನನ್ನು ಮೋಸಗಾರಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ನೀತಿವಿಶಾರದನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಭೀಮಸೇನನಿಗೆ ಗದಾಯುದ್ಧವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಭೀಮಸೇನನು ಗದಾಯುದ್ಧದ ನಿಯಮವನ್ನು ಮೀರಿದು ಹೊಕ್ಕುಳ ಕೆಳಗೆ ಹೊಡೆದುದು ತೀರ ಅನ್ಯಾಯವಾಯಿತೆಂದು ಬಲರಾಮನು ಭೀಮನಮೇಲೆ ಕೋಪಗೊಂಡು ಏರಿ ಹೋಗುವಾಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ನಡುವೆ ಬಂದು-ಅಣ್ಣಾ, "ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಕಲಿಯುಗಂ ವಿದ್ಧಿ" ಈಗ ಕಲಿಯುಗವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ; ಮತ್ತು ಭೀಮಸೇನನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಕಾರಣಗಳನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾ; ಎಂದರೆ ನಿನ್ನ ಈ ಕೋಪವು ಶಾಂತವಾಗುವುದೆಂದು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅಕ್ಷಮ್ಯವಾದ ಅಪರಾಧಗಳಿಗೆ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಅಪರಾಧಿಯು ದಾರಿಯು ತಪ್ಪಿ ನಡೆದಿರುವಾಗ ಪ್ರತಿಶಿಕ್ಷೆ ಮಾಡುವವನು ಅಪರಾಧಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದಾರಿ ಬಿಟ್ಟು ನಡೆಯುವ ಸಂದರ್ಭವೊದಗಿದರೂ ತಪ್ಪುಗಾರನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸುವುದನ್ನೇ ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಅದು ತಪ್ಪೆಂದೆಣಿಸಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಗದಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಗುವ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಈ ಮುಂದಿನ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಅದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

‡"ಭೀಮಸೇನನು ಧರ್ಮಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಜಯಿಸಲಾರನು. ಅನ್ಯಾಯದಿಂದ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ದುರ್ಯೋಧನನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಹುದು. ದೇವತೆಗಳು ಮಾಯೆಯಿಂದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಗೆದ್ದರೆಂದು ನಾವು ಕೇಳಿರುವೆವು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ವೀರನಾದ ವೃಕೋದರನು ಮಾಯೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಲಿ."

‡ ಭೀಮಸೇನಸ್ತು ಧರ್ಮೇಣ ಯುಧ್ಯಮಾನೋ ನ ಜೇಷ್ಯತಿ ।
ಅನ್ಯಾಯೇನ ತು ಯುಧ್ಯನ್ ವೈ ಹನ್ಯಾದೇವ ಸುಯೋಧನಮ್ ।
ಮಾಯಯಾ ನಿರ್ಜಿತಾ ದೇವೈರಸುರಾ ಇತಿ ನ ಶ್ರುತಮ್ ।
ತಸ್ಮಾನ್ಮಾಯಾಮಯಂ ವೀರ ಆ ತಿಷ್ಠತು ವೃಕೋದರಃ ॥ ಮ. ಭಾ.

ದುರ್ಯೋಧನನು ಇಷ್ಟು ಕೇಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ದ್ರೋಹಿಯಾಗಿರುವಾಗ ಆತನು ಅಣ್ಣನೆಂದು ಕ್ಷಮಿಸುವುದು ಭೀಮಸೇನನಿಗೆ ಎಂದೂ ಸಮ್ಮತವಾಗಲಾರದು. ಕಾರ್ಯಾಕಾರ್ಯಗಳ ವಿಚಾರವಿಲ್ಲದ ಗುರುವನ್ನು ಕೂಡ ಪರಿತ್ಯಜಿಸಬೇಕೆಂದು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಭೀಮನು ದುರ್ಯೋಧನನಂತಹ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಹೊಡೆದುಹಾಕಿದುದರಲ್ಲಿ ದೋಷವೇನೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ.

ಭೀಮಸೇನನು ಆಚರಿಸಿ ತೋರಿಸಿದ ಈ ನೀತಿಗೆ "ಮುಯ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಯ್ಯ" ಶಠಂ ಪ್ರತಿಶಾಠ್ಯಂ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. [ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಈ ನೀತಿಗೆ "ಜಶಾಸ ತಸೆ" ಎಂದೆನ್ನುವರು.] ಬರಬರುತ್ತ ಕಲಿಪ್ರಾಬಲ್ಯದ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಸೇರಿಗೆ ಸವ್ವಾಸೇರ' (ಈ ಪಾವು) ಆಗದೆ ಮನುಷ್ಯನು ಬದುಕುವಂತಿಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿದವರ ಕೂಡ ನಾವು ಹೇಗೆ ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂಬೀ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುಗದ ನೀತಿಗೆ ಆದಿಪ್ರವರ್ತಕನು ಭೀಮಸೇನನೇ ಸರಿ. ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಬಾಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದರೆ ನೀವು ಈ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ. ಎಂದು ಆತನು ನಮಗೆ ಬೋಧಿಸಿರುವನು; ವಾಯುದೇವರ ಅವತಾರವೆನಿಸಿದ ಭೀಮಸೇನನು ಯುಗಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವನು; ಧರ್ಮರಾಜನ ನೀತಿಯನ್ನು ಆತನು ಆಚರಿಸಿ ತೋರಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ದುಷ್ಟರಿಂದ ಸಜ್ಜನರು ನಾಶಹೊಂದಬಾರದೆಂದೇ ದುಷ್ಟರೊಡನೆ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿರುವನು. ಪರರ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ತಾಳಿಕೊಳ್ಳದಂತಹ ಸತ್ವವನ್ನೂ, ದುಷ್ಟರಿಗೆ ಮುಯ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಯ್ಯ ಮುಟ್ಟಿಸುವ ಬಲವನ್ನೂ ಭೀಮಸೇನನು ನಮಗೆ ದಯಪಾಲಿಸಲಿ. ಜಯ ಬಲಭೀಮ !

೧೩. ನಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯುದ್ಧದ ಎರಡು ಪ್ರಕರಣಗಳು

೧. ಉಪಕ್ರಮಣಿಕೆ

ಧರ್ಮಭೂಮಿಯಾದ ಭರತಖಂಡದ ಸೌಭಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅನೇಕ ಪುಣ್ಯನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಗಾನದಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಶಿವನ ಆವಾಸವಾದ ಕೈಲಾಸಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಉಗಮಹೊಂದಿದ ಆ ಪುಣ್ಯವಾಹಿನಿಯು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾನೇಕ ಗಿರಿ-ಕಂದರಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಅನೇಕಾನೇಕ ಚಿಕ್ಕದೊಡ್ಡ ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಬಯಲುನಾಡಿಗೆ ಬರುವದು. ಆ ಗಂಗಾಮಾತೆಯ ಎರಡು ದಂಡೆಗಳೂ ಹಿಮಾಲಯದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಘೋರಾರಣ್ಯದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವುವು. ಇಂತಹ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ಘೋರಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವಹಿಸುವ ಗಂಗಾನದಿಯ ಇತ್ತಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳಗಳು ನೆಲೆಸಿರುವುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತವು ಒಂದು. ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತದಿಂದ ಮುಂದೆ ಹತ್ತೆಂಟು ಮೈಲುಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಅರ್ವಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದ ಕಾನಪುರವಿರುವುದು. ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತ ಕಾನಪುರಗಳೆರಡೂ ಗಂಗಾನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಪೇಶಾವರದಿಂದ ಕಲಕತ್ತೆಗೆ ಹೋಗಿರುವ ಸುಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ರಾಜಮಾರ್ಗದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುವು. ಈ ಊರುಗಳ ನಡುವೆ ಘೋರ ಕಾನನವು ಮುಸುಕಿದೆ.

ಈ ಕಾನನದ ನಡುವೆ ಒಂದು ಸುಂದರ ಶಿವಾಲಯವುಂಟು. ಹಿಂದೆ ಬಹುರಮ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಆ ಶಿವಾಲಯವು ಈಗ ಜೀರ್ಣವಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ಒಂದು ಗೋಡೆ ಬಿದ್ದುಹೋಗಿ ಮೇಲೆ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆದಿದೆ. ಶಿವಾಲಯದ ಗೋಡೆಯವರೆಗೂ ಸುತ್ತಲು ಅಡವಿ ಬೆಳೆದುದರಿಂದ ದೂರದಿಂದ ನೋಡುವವರಿಗೆ ಗಿಡಗಳ ಗುಂಪೇ ಕಾಣಿಸುವುವಲ್ಲದೆ ಶಿವಾಲಯವು ಕಾಣಿಸದು. ಶಿವಾಲಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ತುಸು ದೂರದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರಾಜಮಾರ್ಗವು

ಹುಯ್ದಿರುವುದು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ಗಂಗಾನದಿ; ನದಿಗೆ ಇಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದ ಸೋಪಾನಗಳು. ಕೆಳಗೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಗಂಗಾ ಪ್ರವಾಹವು ಕಂಡರೂ ಕಾಣಿಸದಷ್ಟು ಅತಿ ಮಂದವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಇಂತಹ ಪ್ರಶಾಂತವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಆ ಶಿವಾಲಯಕ್ಕೆ ತುಸು ದೂರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದೊಂದು ಗುಡಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಿಶ್ರನೆಂಬ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ವಾಸವಾಗಿರುವನು.

ರಾತ್ರಿ ಹತ್ತು ಗಂಟೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಆನಂದಮಿಶ್ರನು ಪಾದುಕೆಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಗುಡಿಸಲಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದನು. ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಕಮಂಡಲು; ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಪಂಜು; ಪಂಜಿನ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಿಶ್ರನು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿ ಸೋಪಾನವನ್ನಿಳಿದು ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ, ಶಿವಾಲಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಿತ್ಯದಂತೆ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸಾಂಗಗೊಳಿಸಿದನು. ಆ ಬಳಿಕ ಹೊರಗೆ ಬಂದು "ಕುಮಾರ, ಕುಮಾರ," ಎಂದು ಕೂಗಿದನು. ದೂರದಲ್ಲಿ "ಗುರುದೇವ" ಎಂದುದು ಕೇಳಿಸಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅವಸರದಲ್ಲಿ ಎಡವುತ್ತ ಮಧ್ಯಮ ವಯಸ್ಸಿನ ಮನುಷ್ಯನೊಬ್ಬನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ನಿಂತನು. "ಕುಮಾರ, ದೇವಾಧಿದೇವ ಮಹಾದೇವನ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು. ಆತನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನೀನು ಕೃತಕಾರ್ಯನಾಗುವೆ. ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಸತ್ಯವನ್ನೂ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳು. ದೀನಾನಾಥರನ್ನು ಮರೆಯದಿರು; ಪ್ರಾಣಿಹಿಂಸೆಯು ಅಧರ್ಮವಾದರೂ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಾಗ ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೂ ಅದು ಕ್ಷಮ್ಯವು. ನಿಶ್ಶಸ್ತ್ರರಾದವರ ಮೇಲೆ ಕೈಯೆತ್ತಬೇಡ. ಶರಣಾಗತರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದೂ ವಚನವನ್ನು ಕಾದುಕೊಳ್ಳುವುದೂ, ಸದಾ ಪ್ರಜೆಗಳ ಹಿತವನ್ನೇ ಬಯಸುವುದೂ ರಾಜಧರ್ಮಗಳು"; ಎನ್ನುತ್ತ ಆನಂದಮಿಶ್ರನು ಶಿವಪ್ರಸಾದವನ್ನು ನೀಡಿದನು. ಆಗಂತುಕನು ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ "ಗುರುದೇವಾ, ತಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಅಕ್ಷರಶಃ ಪಾಲಿಸುವೆನು" ಎನ್ನುತ್ತ ಆತನ ಪಾದಗಳಿಗೆರಗಿದನು.

ಆನಂದಮಿಶ್ರನು ಶಿವಾಲಯದ ಮುರಿದುಳಿದ ಒಂದೇ ಕದವನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದನು. ಇಬ್ಬರೂ ನಾಲ್ಕು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಿಶ್ರನು ಕಿವಿಗೊಟ್ಟು ಆಲಿಸಿ "ಕುಮಾರ, ಅವರು

ಬಂದರು. ನಾನು ಕುಟೀರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಬೇರೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬರುವೆನು," ಎನ್ನುತ್ತ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದನು.

ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದ ಖುರಗಳ ಸಪ್ಪಳವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕುದುರೆಗಳು ಒಂದೇ ವೇಗದಿಂದ ಒಂದರ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಡೆದಿದ್ದುವು. ಶಿವಾಲಯದ ಕಾಲುದಾರಿಯು ಒಳಗೆ ಬಂದೊಡನೆ ಒಬ್ಬನು ಸಂಜ್ಞೆಮಾಡಿದನು; ಇಬ್ಬರೂ ಕುದುರೆಯಿಂದಿಳಿದು ಕಡಿವಾಣ ತೆಗೆದು ಅವನ್ನು ಮೇಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಿಶ್ರನೂ, ಕುಮಾರ ಸಾಹೇಬನೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಅವರಾಡುವ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅವರ ಪರಿಚಯವಿರುವುದು ಆವಶ್ಯಕ.

ಕುಮಾರನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ನಮ್ಮ ಕಥಾನಾಯಕ, ಶ್ರೀಮಂತ ನಾನಾಸಾಹೇಬ ಪೇಶವೆ; ಎರಡನೆಯ ಬಾಜೀರಾಯನ ಎರಡನೆಯ ದತ್ತಪುತ್ರನು. ಆನಂದಮಿಶ್ರ ಠಾಕೂರನು ಸಂನ್ಯಾಸಿ; ವೇದವೇದಾಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಫಲಜ್ಯೋತಿಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಿಷ್ಣಾತನು; ಆತನು ನಾನಾಸಾಹೇಬನ ಗುರು; ಆ ಶಿವಾಲಯವು ಆತನ ಆವಾಸ. ಇವರಿಬ್ಬರ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಆಪ್ತಾಲೋಚನೆಗಾಗಿಯೂ ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ಮುಹಮ್ಮದೀಯರು ಬಂದಿರುವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ತರುಣನು; ಸುಸಂಘಟಿತವಾದ ಅವಯವಗಳೂ ಶುಭ್ರವಾದ ಮುಖದಲ್ಲಿಯ ಅಚ್ಚ ಕಪ್ಪಾದ ಗಡ್ಡಮೀಸೆಗಳೂ ಆತನು ಸುಂದರಾಂಗನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದುವು. ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ರೇಶಿಮೆಯ ಉಡುತೊಡುಗೆಗಳೂ ಬಂಗಾರದ ಜರಿಯ ಶಿರೋಭೂಷಣವೂ ಹಿಂದೆ ಅಲೆಯಬಿಟ್ಟ ಅದರ ಸೆರಗೂ ಪಂಜಿನ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ತಳತಳಿಸಿ ಹೊಳೆದು ಆತನು ಶ್ರೀಮಂತನೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆತನು ಶ್ರೀಮಂತ ನಾನಾಸಾಹೇಬನ ಬಹುಕಾಲದ ಅನುಚರ, ಹಿತಾಕಾಂಕ್ಷಿ, ಮಂತ್ರಿ; ಅಜೀಮುಲ್ಲಾಖಾನನೆಂದು ಆತನ ಹೆಸರು. ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ನಮಗೆ ಅಪರಿಚಿತನು. ಐವತ್ತೈದಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕು ಆತನ ವಯಸ್ಸಿರಬಹುದು. ಸ್ಥೂಲದೇಹಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿ ಅವಯವವೂ ಪ್ರಮಾಣಾನುರೂಪವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಸುದೃಢವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ವಿರೂಪನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತನೂ ಮುಹಮ್ಮದೀಯನು; ಆದರೆ ಭಾರತೀಯ ಮುಹಮ್ಮದೀಯರ ಹಾಗೆ

ಆತನ ಮುಖಲಕ್ಷಣವಿರಲಿಲ್ಲ. ಉಡುಗೆತೊಡುಗೆಗಳೂ ತುಸು ಭಿನ್ನತರದವು. ಅಜೀಮುಲ್ಲಾಖಾನನು ಈತನು ರಶಿಯದ ದರ್ಬಾರಿನ ಗುಪ್ತಚಾರನೆಂದು ಪರಿಚಯು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು.

ಎಲ್ಲರೂ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿ ಗಂಗಾನದಿಯ ಸೋಪಾನಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿದರು. ಆನಂದಮಿಶ್ರನು ಅತಿಥಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಉಪಾಹಾರದ ಮಾತೆತ್ತಲು, ತಾವಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ಗಳಿಗೆ ಮೊದಲು ಕಾನಪುರದಲ್ಲಿ ಊಟ ಮಾಡಿ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ತಮಗಾಗಿ ಶ್ರಮಪಡುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಉಪಾಹಾರವು ಆಗಿರದಿದ್ದರೆ ಆದ ತರುವಾಯವೇ ಮಾತಾಡುವ” ಎಂದರು. ಆನಂದಮಿಶ್ರನು ನಮಗಿಂದು ಏಕಾದಶಿ; ನಿರಾಹಾರ; ಪಾರ್ವತೀಪತಿಯ ಪಾದತೀರ್ಥದ ಹೊರತು ಇನ್ನೇನನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ.” ಎಂದನು.

ಗು. ಚಾ:— ಸರಿ ಸರಿ, ಕುಮಾರಸಾಹೇಬರೂ ಎಂದಿನಿಂದ ವ್ರತೋಪವಾಸಗಳನ್ನು ಕಲಿತರು? ಹಾ! ಮರೆತೆ. ಅವರು ಈಗ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಿಂದಲೂ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗಾಗಿ ಊರೂರು ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ.

ಕುಮಾರ:— ಹಿಂದು ಮುಹಮ್ಮದೀಯರಿಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ಒಂದೇ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕಲಕತ್ತೆಯಿಂದ ಪೇಶಾವರದ ವರೆಗಿನ ಹಲವು ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಬಂದೆವು. ಅದರ ಫಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಭಗವಂತನು ಯಾವ ರೀತಿ ಕರುಣಿಸುವನೋ ತಿಳಿಯದು.

ಆನಂದಮಿಶ್ರ:— ಸತ್ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಸತ್ಫಲವು ನಿಶ್ಚಿತವಾದುದು. ಭಗವಂತನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಾಯವಿಲ್ಲ; ಪಕ್ಷಪಾತವಿಲ್ಲ; ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆಯು ಭಗವಂತನ ಕರ್ತವ್ಯ; ಆ ಕರ್ತವ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಯತ್ನಿಸುವವರನ್ನು ಆತನು ಎಂದೂ ಕೈಬಿಡನು. “ಯತೋ ಧರ್ಮಸ್ತತೋ ಜಯಃ”

ಅಜೀಮುಲ್ಲಾ:— ಠಾಕೂರ ಸಾಹೇಬ, ತಮ್ಮ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯವು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಏನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ? ಮೊನ್ನೆ ಕಾನಪುರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮೌಲ್ವಿಯು ರಮುಲ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಸದ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಧರ್ಮಬಾಹಿರರು ದೇಶಬಿಟ್ಟು ಓಡಿ ಹೋಗುವರಂತೆ.

ಆನಂದಮಿಶ್ರ:— ಖಾನಸಾಹೇಬ, ನಮ್ಮ ಗಣಿತವು ಹಿಂದೆಂದೂ ತಪ್ಪಾಗಿಲ್ಲ. ಒಂದು ನೂರು ವರ್ಷ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಒಂದು ಗಳಿಗೆಯೂ

ಅವರು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲಾರರು. ೧೭೫೭ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳ ೨೩ನೆಯ ತಾರೀಖಿಗೆ ಪ್ಲಾಸಿಯ ಕಾಳಗವಾಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಕಂಪನಿ ಸರಕಾರವು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಲೂರಿತು. ಬರುವ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಒಂದು ನೂರು ವರ್ಷಗಳು ತುಂಬುವವು.

ಗುಪ್ತಚಾರ—ನಾನು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ರಾಮದಾಸ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ವಿಜಯ ನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಮೂಲಕಾರಣರಾದರು. ನಾನು ಮಹಮ್ಮದೀಯನಾಗಿ ನಮ್ಮ ಹಗೆಗಳನ್ನು ಹೊಗಳುವುದೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಕೂಡದು. ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ನಮಗೆ ಹಗೆಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರಲ್ಲಿದ್ದ ಶೌರ್ಯವೀರ್ಯಗಳೂ ಕರ್ತೃತ್ವಶಕ್ತಿಯೂ ನಮಗೆ ವೈರಿಗಳಲ್ಲ. ತಾವು ಈ ಶ್ರೀಮಂತರ ಗುರುಗಳು. ತಮ್ಮ ಉಪದೇಶ ಆಶೀರ್ವಾದಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕುಮಾರ ಸಾಹೇಬರು ಈ ವಿಧರ್ಮಿಯರನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸಿ ಧನ್ಯರಾಗಲಿ; ಭಾರತಮಾತೆಯು ಸ್ವತಂತ್ರಗಳಾಗಲಿ.

ಆನಂದಮಿಶ್ರ— ಭಗವಂತನ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದಂತೆ ಆದೀತು. ನಾವು ಮಾಡುವುದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಅಜೀಮುಲ್ಲಾ:— ನಮ್ಮ ದೇಶಬಾಂಧವರೆಲ್ಲರೂ ಒಮ್ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮುಂದೆ ಬಂದರೆ, ಹಿಂದು ಮಹಮ್ಮದೀಯರೆಂಬ ಭೇದಭಾವವನ್ನು ಮರೆತು ಹೆಗಲಿಗೆ ಹೆಗಲು ಹತ್ತಿಸಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರೆ, ಮೂರೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಂಪನಿಯವರು ಸುದ್ದಿಯಿಲ್ಲದೆ ಹಡಗು ಹತ್ತುವರು. ಇವರು ನಿಜವಾಗಿ ವೀರರಲ್ಲ. ರಶಿಯದ ಝಾರರೊಡನೆ ಹೂಡಿದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇವರು ಏನೇನು ಕೃತಕೃತ್ಯ ಮಾಡಿದರೆಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಮೊನ್ನೆ ಇಂಗ್ಲಂಡಿನಿಂದ ತಿರುಗಿ ಬರುವಾಗ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವೆನು. ಸೆಬಾಸ್ತೆಪೂಲದ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರೂ ಫ್ರೆಂಚರೂ ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಓಡಿಹೋದರು.

ಗುಪ್ತಚಾರ:— ನಿಮ್ಮವರೇ ನಿಮಗೆ ಹಗೆಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಯವು ಒದಗಿಬಂದರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಹೇಡಿತನವನ್ನು ನೀವೂ ನೋಡಬಹುದು. ನಿಮ್ಮ ದೇಶೀಯ ಸೈನಿಕರೇ ಅವರಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಟ್ಟರು. ಇನ್ನು

ಮುಂದೆಯೂ ಅವರೇ ಕೊಡಲಿಯು ಕಾವಿನಂತೆ ತಮ್ಮ ಕುಲಕ್ಕೆ ತಾವೇ ಮೃತ್ಯುವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸದಿದ್ದರೆ ಸಾಕು.

ನಾನಾಸಾಹೇಬ:—ನಮ್ಮೊಳಗಿನ ರಾಜತಂತ್ರಗಳ ಒಡಕು, ಧರ್ಮದ ತೊಡಕು, ಸ್ವಾರ್ಥದ ಕಲಕುಮಲಕು ಇವು ಅವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದುವು. ಉಂಡಮನೆಯ ಗಳ ಎಣಿಸುವಂತಹ ಹಲವರು ಪಾಷಂಡಿಗಳೂ ಅವರನ್ನು ಕೂಡಿದರು. ತಕ್ಕಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಬಣಜಿಗರು ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ರಾಜಾಧಿರಾಜರಾಗಿ ಮೆರೆಯುವದಕ್ಕೆ ಇವೇ ಮೂಲ ಕಾರಣಗಳಾದುವು.

ಗುಪ್ತಚಾರ:—ಮುಹಮ್ಮದೀಯರು ನಿಮಗೆ ವಿಧರ್ಮೀಯರಾದರೂ ವಿದೇಶೀಯರಲ್ಲ. ಅವರು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿ ಭಾರತವಾಸಿಗಳಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಬಂಧುಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದು ಮುಹಮ್ಮದೀಯರಿಬ್ಬರೂ ತಮಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ವೈರಿಗಳನ್ನು ಇದಿರಿಸುವಾಗ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗಿನ ವೈಮನಸ್ಯವನ್ನು ಬದಿಗಿಡುವುದು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಹಿತಕರವು. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಆವಶ್ಯಕವು.

ಆನಂದಮಿಶ್ರ:— ನಮ್ಮ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯು ತನಗೊದಗಿರುವ ಆಪತ್ತನ್ನು ಅರಿಯಲಾರದಷ್ಟು ಅಜ್ಞಾನಾಂಧಕಾರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವುದು ; ಪುಣ್ಯಭೂಮಿ ಭರತಖಂಡದ ಅನ್ನ ನೀರುಗಳ ಗುಣದಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಸ್ವಭಾವದವರಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಕಲಹ ಬೇಡ; ದ್ವೇಷಬೇಡ; ಎಲ್ಲರೂ ಶಾಂತಿಪ್ರಿಯರು. ಯಾರು ಅರಸರಾದರೂ ನಮ್ಮ ದಿನದ ಕಷ್ಟ ಬಿಡುವುದೇ ಎನ್ನುವರು. ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಜೀವನದ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಜನಾಂಗ ಜೀವನದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯದಾಗಿದೆ. ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಹಿತವನ್ನು ಮರೆತು ಜನಾಂಗದ ಹಿತವನ್ನು ಬಯಸುವ ಉದಾರಬುದ್ಧಿಯು ಜನರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಆ ಜನಾಂಗದ ಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚುವುದು. ನಮ್ಮ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಈ ಕಲ್ಪನೆ ಹುಟ್ಟಿಯೇ ಇಲ್ಲ.

ಗುಪ್ತಚಾರ:— ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯು ಹೀಗೆ ತಟಸ್ಥವಾಗಿದ್ದರೂ ಇರಲಿ; ಭರತಖಂಡದ ಸೇನಾಬಲವು ಅಷ್ಟು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಕೋಟಿ ಕೋಟಿ ಜನವಸತಿಯ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ೪೩ ಸಾವಿರ ಬ್ರಿಟಿಷ ಸೈನಿಕರಿರುವರು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೂ ಒಂದಕ್ಕೆ ಇಪ್ಪತ್ತು

ರಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಏತದ್ದೇಶೀಯ ಸೈನಿಕರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದಾಗಿ ಒಮ್ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಎದ್ದು ನಿಂತರೆ ಪರದಾಸ್ಯಪಂಕದಲ್ಲಿ ಉರುಳಾಡುತ್ತಿರುವ ಭರತಖಂಡದ ಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ನಾಳೆಯೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಳು.

ಅಜೀಮುಲ್ಲಾಖಾನ:— ನಿಜವಾಗಿ ಹೇಳಿದಿರಿ. ನಾವೂ ಅದನ್ನೇ ಆಲೋಚಿಸಿರುವೆವು. ಭಾರತೀಯ ಸೇನಾಬಲವನ್ನು ನಮ್ಮ ವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಹೊರತು ಅನ್ಯ ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ. ನೂತನವಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ತಂದಿರುವ ಜನರಲ್ ಸರ್ವಿಸ್ ಎಕ್ಟಿನಿಂದ ಸೈನಿಕರಲ್ಲಿ ಅಸಂತೋಷವು ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಅವರ ರಾಜನಿಷ್ಠೆ ನಷ್ಟಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಯಿದೆಯಿಂದ ಪೃಥ್ವಿಯ ಯಾವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಯುದ್ಧವನ್ನು ಹೂಡಿದರೂ ಭಾರತೀಯ ಸೈನಿಕರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಧರ್ಮನಿಷ್ಠ ಹಿಂದುಗಳು ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಪರಧರ್ಮೀಯರೊಡನೆ ಆಹಾರ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಿ ಕುಲಗೆಟ್ಟು, ಪತಿತರಾಗಿ ಪರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಡಬೇಕಂತೆ. ಅವರು ಭಾರತೀಯರ ವೀರಶ್ರೀಯನ್ನೂ ಧನಧಾನ್ಯಬಲವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವರು.

ಗುಪ್ತಚಾರ:— ನಾನೂ ಹಲವು ಸೇನಾನಿವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಬಂದಿರುವೆನು. ಉಗ್ರವಾದ ಸೈನ್ಯದ ಶಾಸನಗಳಿಂದಲೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ನಿಷ್ಕರುಣೆಯ ಹೇಯವಾದ ನಡತೆಯಿಂದಲೂ ದೇಶೀಯ ಸೈನಿಕರೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಅತಿಶಯ ಅಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿರುವರು; ಉದ್ವಿಗ್ನರಾಗಿರುವರು. ತುಬಾಕಿಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿಯಲು ಕೂಡ ಬಾರದ ಗೌರವರ್ಣದ ಸಾಹೇಬರು, ಹಲವು ಕಾಳಗಗಳಲ್ಲಿ ತೋಫಿನ ಗುಂಡಿಗೆ ಎದೆಗೊಟ್ಟು ಕಾದಿ ಜಯಶಾಲಿಗಳಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ ದೇಶೀಯ ಸೈನಿಕ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್, ಕರ್ನಲ್ ಮುಂತಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುವರು; ಮತ್ತು ಮಾತುಮಾತಿಗೆ "ಡ್ಯಾಮ್ ನಿಗ್ರೋ" ಎಂದು ತುಚ್ಛೀಕರಿಸಿ ಮಾತಾಡುವರು. ದೇಶೀಯ ಸೈನಿಕರ ಗುಣಕ್ಕೆ ಆದರವಿಲ್ಲ, ಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲ; ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲವಿಲ್ಲ, ಅವರ

ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಿಲ್ಲ. ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ವರ್ಣಭೇದವೊಂದೇ ಕಾರಣ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿ ಸೇನಾನಿವಾಸವೂ ಅಸಂತೋಷ ಉದ್ವೇಗಗಳ ಆಗರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ.

ಆನಂದಮಿಶ್ರ— ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಏತದ್ದೇಶೀಯರ ಪ್ರೀತಿವಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವರು. ಅಯೋಧ್ಯಾ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಮೊಗಲ್ ಬಾದಷಹರ ಅಧಿಕಾರ ವೈಭವಗಳನ್ನು ನಷ್ಟಗೊಳಿಸಿ ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ವೈರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರು. ಸಾತಾರೆಝಾಂಸಿಪಂಜಾಬಗಳ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದುದರಿಂದ ಜನತೆಯ ಮತ್ತು ರಾಜಕುಟುಂಬಗಳ ವಿಶ್ವಾಸವು ಹಾರಿಹೋಗಿರುವುದು. ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೂ ಏತದ್ದೇಶಿಯರ ಮೇಲೆ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ನಂಬುಗೆಯಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ. **ಈ ಅವಿಶ್ವಾಸವನ್ನೇ ನಾವು ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕು.**

ಆನಂದಮಿಶ್ರನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ನಾನಾಸಾಹೇಬನು— ವಿಷಣ್ಣವದನನಾಗಿ ಕುಗ್ಗಿದ ದನಿಯಿಂದ “ ಗುರುದೇವಾ, ತಾವು ಹೇಳುವ ಮಾತು ಮರಾಟರಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಮರಾಠಾ ವೀರರು ರಾಜಶ್ರೀಯೊಡನೆ ವೀರಶ್ರೀಯನ್ನೂ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಹತವೀರ್ಯರಾಗಿರುವರು. ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಅಭಿಮಾನಶೂನ್ಯ; ಬುದ್ಧಿ ವಿಚಾರಶೂನ್ಯ; ಶರೀರವು ಶಕ್ತಿಶೂನ್ಯ” ಎಂದನು

ಅಜೀಮುಲ್ಲಾಖಾನ— ಹಾಗಲ್ಲ, ಕುಮಾರಸಾಹೇಬ; ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಹಾಗಿರುವುದು. ಸ್ವತಂತ್ರಜೀವನದ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿರುವವರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರಿಯರಾಗುವರು. ಪಂಜರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಹಕ್ಕಿಗೆ ಪಂಜರವಾಸವೇ ಸುಖವೆನಿಸುವುದು. ನಾನು ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಸೈನಿಕರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿರುವೆನು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಮೊಗಲ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿನಾಶದಿಂದಲೂ ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ರಾಜ್ಯದ ದುರವಸ್ಥೆಯಿಂದಲೂ ಉದ್ವಿಗ್ನರಾಗಿರುವರು. ಮೊಗಲ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪುನರುದ್ಧಾರವಾಗುವುದೆಂದರೆ ಅಖಿಲ ಮಹಮ್ಮದೀಯರೂ ಒಂದಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿ ಬೀಳುವರು.

ಕುಮಾರ— ಸರಿ, ಆ ವೃದ್ಧ-ಗತಪ್ರಾಣ-ಬಾಹಾದ್ದೂರಷಹನಿಗಾಗಿ

ನಾವು ಯುದ್ಧವನ್ನು ಹೂಡಬೇಕು; ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ರಾಜ್ಯವೂ ಆ ನವಾಬನಿಗೆ ಬೇಕೇ ಬೇಕು.

ಗುಪ್ತಚಾರ— (ತನ್ನ ಜೇಬಿನಿಂದ ಒಂದು ಕಾಗದವನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿಡಿಸಿಟ್ಟು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಪಂಜನ್ನು ಹಿಡಿದು) ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮನಿಮ್ಮೊಳಗೆ ವೈಮನಸ್ಯವು ಬೇಡ. ಹಿಂದು ಮಹಮ್ಮದೀಯರೊಳಗೆ ಐಕ್ಯವಿಲ್ಲದುದರಿಂದಲೇ ಭರತಭೂಮಿಯ ಅವಸ್ಥೆ ಇಷ್ಟು ಕರುಣಾಜನಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ನರ್ಮದಾ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ವಿಶಾಲವಾದ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಈ ನಕಾಶೆಯಲ್ಲಿ ಹಸರು ಬಣ್ಣದಿಂದ ತೋರಿಸಿದೆ; ಈ ಅಖಿಲ ಭೂಭಾಗಕ್ಕೆ ತಾವು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜರಾಗಬೇಕು. ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿ ಪುಣೆ. ಆಗ್ರಾದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪ್ರದೇಶವು ಹಳದಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದ್ದು ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ನವಾಬನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಲಖನೌ ನಗರವು ಆತನ ರಾಜಧಾನಿ. ಭರತಖಂಡದ ಮಿಕ್ಕುಳಿದ ಭಾಗವನ್ನು ನೀಲೀ ಬಣ್ಣದಿಂದ ರಂಜಿಸಿದೆ. ಇದು ಉಳಿದೆರಡು ಭಾಗಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದು ಮೊಗಲ್ ಬಾದಷಹನು ಅದರ ಒಡೆಯನಾಗುವನು. ಆದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತಿದೆ. ಪುಣೆಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಾಧಿಪತಿಗಳೂ, ಲಕನೌವಿನ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಸುಭೇದಾರರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ರಾಜರ ಹಿತವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಅವರಿಂದ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜರಾಗಿರಬಹುದು ಆದರೆ ಅವರು ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಾದಷಹನ ನಾಮಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಈ ಸಾರ್ವಭೌಮಪದದ ಕುರುಹೆಂದು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಕೆಲವು ಆನೆ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನೂ ಆತನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು.

ನಾನಾಸಾಹೇಬನು ಮರುಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ. ನೀರವವಾಗಿ ಕುಳಿತು ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ನೋಡಿದನು.

ಆನಂದಮಿಶ್ರ— ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ದಿಲ್ಲೀಶ್ವರನ ಅನುಗೃಹೀತ ದಾಸಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು ಕುಮಾರಸಾಹೇಬನು ಅನುಮಾನಪಡುವಂತಿದೆ.

ಗುಪ್ತಚಾರ—ಪ್ರಸ್ತುತದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೇ ಹಾಗಿದೆ. ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದ ಮೊದಲೇ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಮೊಗಲ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಬ್ರಿಟಿಶರ ತಂತ್ರಗಳಿಂದ ನಷ್ಟಪ್ರಾಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಜನತೆಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅದರವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಆದರ ಅಭಿಮಾನಗಳು ಇನ್ನೂ ನಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ; ಬಹುಜನ ಸಮಾಜದ ಬಲವನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸುವುದು ರಾಜಕಾರಣ ಪಟುಗಳ ಅವಶ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವು.

ಅಜೀಮುಲ್ಲಾಖಾನ— ಕುಮಾರಸಾಹೇಬ, ನಾನು ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಹೀಗೆ ಮಾತಾಡುವೆನೆಂದು ಭಾವಿಸಕೂಡದು. ತಾವು ನನ್ನನ್ನು ಬಾಲ್ಯದಿಂದ ಬಲ್ಲಿರಿ. ನಾನು ತಮ್ಮ ಅಭಿಮಾನದಿಂದಲೇ ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುವೆನು. ತಮ್ಮ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿಯೇ ತಾವು ಈ ಮಾತನ್ನು ಸಮ್ಮತಿಸಬೇಕು; ಇವರು(ಗುಪ್ತಚರ)ಅಖಿಲ ಸೇನಾನಿವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಬಹುಜನ ರಾಜಕಾರಣಪಟುಗಳ ಅನುಮತಿಯಿಂದ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಹಿಂದು ಮಹಮ್ಮದೀಯರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮಾಧಾನವಾಗುವುದು. ಇಬ್ಬರ ಹಿತವೂ ಸಾಧಿಸುವುದು.

ಆನಂದಮಿಶ್ರ—ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದೀಯರು ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದರು. ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯರು ಅವರನ್ನು ಮೀರಿ ರಾಜಾಧಿರಾಜರಾಗಿ ಮೆರೆದರು. ಮೊದಲು ದೇಶದ ಹಿತ, ಆ ಬಳಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹಿತ. ನಾವಿಂದು ದೇಶದ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಯತ್ನಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಧರ್ಮದವರ ಒಬ್ಬ ಅರಸನ, ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ವಾದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯದ ರೂಪರೇಷೆಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಮಾಡುವ.

ಅಜೀಮುಲ್ಲಾಖಾನ—ಅದೂ ಆಗಿದೆ; ಪ್ರತಿ ಸೇನಾನಿವಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮ ಅನುಚರರನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವೆವು. ಒಂದೊಂದು ಸೇನಾನಿವಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಮೂವರು ದೇಶೀಯ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಗಳು ನಮ್ಮ ಸಂಘದ ಪತಿಯಿಂದ (ಪರವಾಗಿ) ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಭರತಭೂಮಿ ಧರ್ಮಭೂಮಿ. ಧರ್ಮನಾಶದ ಭೀತಿಯಿಂದ ನಮ್ಮವರು ಜಾಗ್ರತರಾಗುವಷ್ಟು ಇನ್ನೇತರಿಂದಲೂ ಆಗರು. ಮಹಾಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ

ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡುವೆವೆಂದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅಂತಹ ಅಭಿಮಾನ ಹುಟ್ಟದು ಇಂತಹ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ವಿಚಾರದಿಂದ ಕೆಲವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹವುಂಟಾದರೂ ಅವರ ಅಂತಃಕರಣವು ಅಷ್ಟು ಚಲವಿಚಲವಾಗಲಾರದು. ಆದರೆ ಧರ್ಮನಾಶದ ಭೀತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ತುಳಿದೆಬ್ಬಿಸಿದ ಭುಜಂಗನ ಹಾಗೆ ಬುಸುಗುಟ್ಟುತ್ತ ಎದ್ದುನಿಲ್ಲುವರು. ವಿಧವಾವಿವಾಹದ ಕಾಯದೆ, ಜನರಲ್ ಸರ್ವಿಸ್ ಎಕ್ಟ ಇವುಗಳಿಂದ ಜನತೆಯು ಮತ್ತು ಸೈನಿಕರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಧರ್ಮನಾಶದ ಭೀತಿಯ ಅಂಕುರವು ಮೊಳೆತಿರುವುದು. ಅದನ್ನೇ ನೀರೆರೆದು ಬೆಳೆಯಿಸಿ ಫಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಕಲಕತ್ತೆಯಿಂದ ಪೇಶಾವರದ ವರೆಗಿನ ಯಾವತ್ತು ಸೇನಾನಿವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮವರು ಫಕೀರರಾಗಿ, ಬೈರಾಗಿಗಳಾಗಿ, ಭಿಕ್ಷುಗಳಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಜನಜಾಗ್ರತೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಬೇಕು. ಸಾತಾರೆಯ ರಂಗೂಬಾಪೂಜಿಯವರಂತಹ ರಾಜತಂತ್ರ ಪ್ರವೀಣರು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವರು; ತಾತ್ಯಾಟೋಪಿಯವರಂತಹ ರಣಪಟುಗಳು ಸೇನಾನಾಯಕರಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಲು ತುದಿಗಾಲ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವರು.

ಆನಂದಮಿಶ್ರ:— ನಿಮ್ಮಂತಹ ಕಾರ್ಯಕುಶಲರೂ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳೂ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ನಾವು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಉಳಿಯದು. ಆದರೂ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದರೂಪರೇಷೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಾಗಿರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದು ನಾಲ್ಕು ಮಾತು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಕೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಬಹಿರಂಗಯುದ್ಧವು ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು.

ಅಜೀಮುಲ್ಲಾಖಾನ:—(೧೮೫೭) ಮೇ ತಿಂಗಳ ೩೦ ನೆಯ ತಾರೀಖಿನ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅಖಿಲ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿಯೂ ವಿದ್ರೋಹಾಗ್ನಿಯು ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾಗುವುದು. ಮೇ ತಿಂಗಳ ಬಿಸಿಲಿನ ಸಂತಾಪದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಸೈನಿಕರು ಹುರಿದು ಬೀಳುವರು. ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವರ ಮೇಲೆ ಲೋಹಾಗ್ನಿಯ ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸುರಿಸಿ ಸುಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕು. ಒಡನೆಯೇ ಮಳೆಗಾಲವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವದರಿಂದ ನಮ್ಮವರ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ದೂರದೂರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವುದು ಅವರಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು.

ಗುಪ್ತಚಾರ:-ಅಖಿಲ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿಯೂ, ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಯುದ್ಧಾರಂಭವಾಗಬೇಕು. ಒಡನೆಯೇ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯವೂ ನಡೆಯಲೇಬೇಕು. ಭಾರತೀಯ ಸೈನಿಕರ ಅಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಹೊರತು ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳು ಏಕಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯಲಾರವು; ಶಕ್ತಿಯ ಏಕೀಕರಣವಾಗಲಾರದು. ಮೊದಲು ದಿಲ್ಲಿ, ಲಖನೌ, ಪುಣೆ, ಝಾಂಸಿ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಾಧಿರಾಜರು ವಿರಾಜಿಸಿ ಅವರ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಸೈನಿಕರೂ ಜನತೆಯೂ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತೊಡಗಬೇಕು.

ಆನಂದಮಿಶ್ರ:—ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮಯವು ಒದಗುವವರೆಗೂ ಯಾರೂ ಯಾವ ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ ಬಹಿರಂಗಪಡಿಸಕೂಡದು. ಎಂತಹ ಆಪತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಹೆಸರು ಒಡೆಯಲಾಗದು.

ಇದೇ ರೀತಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಮಾತುಕತೆಗಳು ನಡೆದ ತರುವಾಯ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೀತಿವಿಶ್ವಾಸಗಳ ಆಣೆ ಭಾಷೆಗಳಾದ ಬಳಿಕ ಎಲ್ಲರೂ ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಹಾಗು ಪರಿಣಾಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ತೆರಳಿದರು. ಏಕಾದಶಿಯ ಶೀರ್ಣಶರೀರದ ಚಂದ್ರನು ಮೂಡಲಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದು ಧರೆಯನ್ನು ಬೆಳಗತೊಡಗಿದನು. ನಿಶಾಂತ ಯಾಮವು ಸಮೀಪಿಸಿತು; ಪಕ್ಷಿಗಳ ಕಲಕಲ ನಿನಾದವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

೨. ಉಪಸಂಹಾರ

ಭರತಖಂಡದ ಗೌರವರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸಹಾಯವಾದ ಪರ್ವತೋತ್ತಮ ಹಿಮಾಲಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ನೇಪಾಳರಾಜ್ಯದ ಮೇರೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಗೆಯ ಚಿಕ್ಕದೊಂದು ಶಾಖಾನದಿ ಹರಿದಿರುವುದು. ಅದರ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ದಿನಖರಿ ಎಂಬದೊಂದು ಚಿಕ್ಕಹಳ್ಳಿ. ಹತ್ತೆಂಟು ಚಿಕ್ಕ ಕುಟುಂಬಗಳು ವಾಸವಾಗಿರುವ ಆ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಸಮೀಪಿಸಿದ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ನಾನಾಸಾಹೇಬನು ತನ್ನ ಅಲ್ಪ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ವಾಸವಾಗಿದ್ದನು. ಸುಮಾರು ಹತ್ತುಗಳಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಚತುರ್ಥಿಯ ಚಂದ್ರನು ಮೂಡಲಿನಲ್ಲಿ ಆಗೇ ಉದಯಹೊಂದಿ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ಗಾಢಾಂಧಕಾರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ ಭೂದೇವಿಯು ಅಮೃತಕರನ ಧವಲ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಮುಗುಳ್ನಗೆ ನಗುವಂತೆ ತೋರಿತು. ವಸಂತಕಾಲ ಪ್ರಾರಂಭದ ಆ

ಸಮಯವು ವನಸ್ಪತಿಗಳಿಗೂ ಕ್ರಿಮಿ-ಕೀಟಕ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೂ ಆನಂದ ದಾಯಕವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಡವಿಯೊಳಗಿನ ಕಾಲುದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲಡಿಯಿಡುತ್ತ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಿನುಗುತಿರುವ ದೀಪದ ಬೆಳಕನ್ನು ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪಿಸುಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಏನೇನೋ ಆಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಮೂವರು ದಾರಿಕಾರರು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಯುರೋಪಿಯನ್ನನು; ಒಬ್ಬನು ದೇಶೀಯ ಗೃಹಸ್ಥನು; ಮೂರನೆಯವನು ಆ ಅರಣ್ಯದ ನಿವಾಸಿ, ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನು. ಅವರ ಹಿಂದೆಯೇ ತುಸು ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾಷಾಯವಸ್ತ್ರವನ್ನುಟ್ಟು ದಂಡ ಕಮಂಡಲುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯೊಬ್ಬನು ಹೊರಟಿದ್ದನು.

ನಾನಾಸಾಹೇಬನ ದೇಹಾರೋಗ್ಯವು ಚೆನ್ನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ತೆರಾಯಿ ಪ್ರದೇಶದ ತಂಪುಹವೆಯಲ್ಲಿ ಆತನು ಮಲೆಜ್ವರದಿಂದ ಪೀಡಿತನಾಗಿದ್ದನು. ಪತ್ನಿ ಸಮಿತ್ರಾದೇವಿಯು ಪಾದದಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಪತಿಯ ಪಾದಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕುಸುಮಕೋಮಲೆಯಾದ ಹನ್ನೆರಡು ವರುಷದ ಬಾಲಿಕೆಯೊಬ್ಬಳು ಆತನತಲೆದಿಂಬಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಧೋವದನೆಯಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ರೋಗಿಯು “ ಕುಸುಮಾ, ತುಸು ಬಿಸಿನೀರು ತಾ.” ಎಂದನು. ಬಾಲಿಕೆಯು ಗುಡಿಸಲಿನ ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಬಿಸಿನೀರು ತಂದಳು. ಮತ್ತು “ಅತ್ತಿಗೆ, ಅಲ್ಲಿ ನೋಡು, ಯಾರೋ ಬರುವಂತಿದೆ” ಎನ್ನುತ್ತ ಎದುರಿಗೆ ಬೆರಳೆತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವರ ಅನುಚರನೊಬ್ಬನು ಬಂದು “ ಯಾರೋ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕಾಣಲು ಬಂದಿರುವರು” ಎಂದನು. ಅತಿಥಿಗಳು ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಸಾಂಕೇತಿಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಏನೇನೋ ಮಾತಾಡಿದರು. ನಾನಾಸಾಹೇಬನು ತನ್ನ ತಂಗಿ—ಶ್ರೀಮಂತ ಬಾಜೀರಾಯನ ಮಗಳು—*ಕುಸುಮಾವತಿಯು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ನೀರು ಕುಡಿದು, ದಿಂಬಿಗೆ ಒರಗಿ ಕುಳಿತು “ಸಾಹೇಬ! ಬಹು ಕಾಲದ ತರುವಾಯ ತಮ್ಮ ದರುಶನವಾಯಿತು. ಅಂದು ತ್ರ್ಯಂಬಕೇಶ್ವರನ

---

*ಮುಂದೆ ಈಕೆಯನ್ನು ಗ್ವಾಲ್ಹೇರಿಯ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸರದಾರ ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಆಪಟೆಯವರ ಚಿರಂಜೀವ ರಾವಸಾಹೇಬ ಆಪಟೆಯವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಲಗ್ನವಾಯಿತು. ಈಕೆಯು ೧೯೧೬ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಾಧೀನಳಾದಳು. ಶ್ರೀಮಂತ ನಾನಾಸಾಹೇಬನ ಮರಣದ ಸ್ಥಾನ, ಕಾಲಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈಕೆಯು ಹೇಳಿದ್ದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಇತಿಹಾಸಕಾರರೊಬ್ಬರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವರು; ಅವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಿತ್ರ ಸ್ವಾಮಿಯವರ ಸಮಕ್ಷ ಮಾತಾಡಿದ ತರುವಾಯ ತಮ್ಮನ್ನು ನೋಡುವದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಂತ್ಯಕಾಲವು ಸಮೀಪಿಸಿರುವಾಗ ಮತ್ತೆ ತಮ್ಮ ದರುಶನವಾದುದು ನಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಋಣಾನುಬಂಧದ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ," ಎನ್ನುತ್ತ ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟನು.

ಸಾಹೇಬ:— ಕುಮಾರಸಾಹೇಬ, ತಾವು ಚಿಂತಿಸುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ನಾವು ಮಾಡಬೇಕಾದುದನ್ನು ಮಾಡಿದೆವು, ನಮಗೆ ಬೇಕಾದುದೂ ದೊರೆಯಿತೆನ್ನಬೇಕು. ಕಂಪನಿಯ ಸರಕಾರವು ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗಿ ವಿಕ್ಟೋರಿಯಾ ಮಹಾರಾಣಿಯವರ ಆಳಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಇದು ನಮ್ಮ ವಿಜಯದ ನಿದರ್ಶಕವಲ್ಲವೇ ?

ನಾನಾ:— ತಾವು ಈ ಮಹಾಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಎಂಥೆಂಥ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದಿರೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಬಯಸುವೆನು.

ಸಾಹೇಬ:— ಅಂದು ಸ್ವಾಮಿಯವರ ಸಮಕ್ಷ ಆಣೆ ಭಾಷೆಗಳಾದ ಬಳಿಕ ನಾನು ಅಜೀಮುಲ್ಲಾಖಾನನೊಡನೆ ಕಾನಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬಳಿಕ ಬರೇಲಿಯ ಸೇನಾನಿವಾಸಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದೆನು. ಅಲ್ಲಿಯ ಸೈನಿಕರು ಉತ್ತೇಜಿತರಾಗಿ ದಂಗೆಯನ್ನು ಸಾರಿದ ತರುವಾಯ ಅವರೊಡನೆ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದೆನು. ಅಲ್ಲಿ ಹಲವರು ದೇಶೀಯ ಸೈನಿಕಸೇನಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ನಾಗರಿಕ ಪ್ರಮುಖರನ್ನೂ ಕಂಡು ಮಾತಾಡಿ ಸೇನಾಪತಿ ಬಖತ್ ಖಾನನ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡೆನು. ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಾದ ಮಹಾಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನಾನು ಮುಖ್ಯ ಗೋಲಂದಾಜನಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದೆನು. ಸಪ್ಟೆಂಬರ ತಿಂಗಳ ೧೪ನೆಯ ತಾರೀಖಿನ ದಿನದ ತುಮುಲ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನಾನು ಬಹುಜನ ವಿರೋಧಿಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸಿದೆನು. ದಿಲ್ಲಿಯ ಪರಾಜಯದ ತರುವಾಯ ಮಥುರೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂಡುಗಾರರ ಸೈನ್ಯವು ಯಮುನೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಪಾರಾಗುವ ಅನುಕೂಲತೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟೆನು. ಸೇನಾಪತಿ ಬಖತ್ ಖಾನನ ಮತ್ತು ಫಿರೋಜಷಹನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ವೈಮನಸ್ಯದ ಮೂಲಕ ಉಂಟಾದ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಾನೇ ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಸೈನಿಕರೊಡನೆ ಲಕನೌವಿಗೆ ಹೋದೆನು. ಲಕನೌವಿನಲ್ಲಿ ದಂಗೆಗಾರರ ಸೈನ್ಯವು ಸೋತಬಳಿಕ ಅಲ್ಲಿಂದ ೫೭ ಮೈಲು ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ರುರಿಯಾ ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋದೆನು. ಎಪ್ರಿಲ್ (೧೮೫೮) ತಿಂಗಳ

ಗಳನೆಯ ತಾರೀಖಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ ಸೈನ್ಯವು ಆ ದುರ್ಗವನ್ನು ಮುತ್ತಿದಾಗ ದುರ್ಗದ ನಡುವೆ ಇದ್ದ ಎತ್ತರವಾದ ಗಿಡದ ಮೇಲೇರಿ ಕುಳಿತು ಸೇನಾಪತಿ ಹೋಪ್‌ಗ್ರ್ಯಾಂಟ್ ಮೊದಲಾದ ಹಲವರನ್ನು ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಗುಂಡಿನಿಂದ ಸುಟ್ಟೆನು.* ಝರಿಯಾದುರ್ಗವು ನಮ್ಮ ಕೈಬಿಟ್ಟಬಳಿಕ ಬರೇಲಿಗೆ ಹೋದೆನು. ನವಾಬಗಂಜದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಖತ್‌ಖಾನನು ಮರಣಹೊಂದಿದತರುವಾಯ ನಾವು ನೇಪಾಳದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿದೆವು. ನೊವೆಂಬರ ತಿಂಗಳ ಮೊದಲನೆಯ ತಾರೀಖಿಗೆ ಪ್ರಕಟವಾದ ವಿಕ್ಟೋರಿಯಾ ಮಹಾರಾಣಿಯವರ ಜಾಹೀರನಾಮೆ ಯಿಂದ ಬಹುಜನ ಸೈನಿಕರೂ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಯುದ್ಧದ ಹಂಬಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು. ರಾಣಿಯವರ ಜಾಹೀರನಾಮೆಯು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿರುವು ದೆಂದೂ ತಮಗೊದಗಿದ ಕುತ್ತ ದಾಟಿದ ಬಳಿಕ ರಾಣಿಯ ಸರಕಾರವು ಕಂಪನಿಯ ಸರಕಾರದ ಮರಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಜಾಹೀರನಾಮೆಯು ಸತ್ತ ಕಾಗದವಾಗುವುದೆಂದೂ ಹೇಳಿಅವರನ್ನು ಹುರುಪುಗೊಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದುದೆಲ್ಲ ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು. ಆಗ ನನಗೆ ಬೇರೆ ದಾರಿ ತೋರದಾಯಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸೇನಾಪತಿ ತಾತ್ಯಾ ಟೋಪಿಯು ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಅಡವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡುತ್ತ ಬ್ರಿಟಿಷ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅತ್ತಿತ್ತ ಕುಣಿಸಾಡುತ್ತಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಆತನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹೊರಟೆವು.

ನಾನಾ:—ಸಾಹೇಬ, ಭಾರತಮಾತೆಯು ತಮಗೆ ಚಿರಋಣಿಯಾಗಿರುವಳು. ನನಗೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತಾತ್ಯಾ ಟೋಪಿಯ ಸಮಾಚಾರವೇ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಸಾಹೇಬ:—ನಾನು ಆತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವೆನು. ಗ್ವಾಲ್ಹೇರಿಯ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಭಾರತಮಾತೆಯ ಗೌರವ ಮುಕುಟಗೊಳಗಿನ ಉಜ್ವಲ ರತ್ನವೆನಿಸಿದ ಮಹಾರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿಯು ಅದೃಶ್ಯಳಾದ ತರುವಾಯ ತಾತ್ಯಾ ಟೋಪಿಯು ತನ್ನ ಅಲ್ಪ ಬಲದೊಡನೆ ಪಾರಾಗಿ ನಡೆದನು. ಗ್ವಾಲ್ಹೇರ, ಝಾಂಸಿ, ಗುಣಾ, ಸಿಪ್ರಿ, ನಸಿರಾಬಾದ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ ಸೈನ್ಯವು ಆತನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ನಿಂತಿದ್ದಿತು. ಆತನು ಮರಾಟರ " ಗೋರಿಲ್ಲಾ ವಾರ್ ಫೇಅರ್ "

* Forbes mitchell, Reminiscence etc. Appendix B.

ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ ಸೈನಿಕರ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಅಡಿಗಡಿಗೆ ತಂದುಕೊಡುತ್ತ ಅವರ ಕಣ್ಣು ತಪ್ಪಿಸಿ ಓಡಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆತನು ಒಂಬತ್ತು ತಿಂಗಳುಗಳ ವರೆಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅತ್ತಿತ್ತ ಕುಣಿಸಾಡಿಸಿದನು.

ಗ್ವಾಲ್ಹೇರಿಯಿಂದ ೪೪ ಮೈಲು ದೂರದಲ್ಲಿ ನರವರ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಜಮೀನ್‌ದಾರ ಮಾನಸಿಂಗನು ಗ್ವಾಲ್ಹೇರಿಯ ಸರಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಪುಂಡಾಟಿಕೆ ನಡೆಯಿಸಿದನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಆತನಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿದ್ದರು. ನಿರಾಶ್ರಿತನಾದ ಮಾನಸಿಂಗನು ತಾತ್ಯಾಟೋಪಿಯ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕೋರಿದನು. ಆಶ್ರಿತ ರಕ್ಷಣಪರಾಯಣನಾದ ತಾತ್ಯಾಟೋಪಿಯು ಅವನಿಗೆ ಆಶ್ರಯಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಧಿಕಾರದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಈ ನೀಚ ಮಾನಸಿಂಗನೇ ತನ್ನ ಕವಡೆಯ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಆಶ್ರಯದಾತನ ಸರ್ವನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದನು.

ನಾನಾ:— ಸಾಹೇಬ, ಅದಕ್ಕೇನು ಮಾಡುವುದು? ಸ್ವಾರ್ಥವು ಪಾಪದ ತಾಯಿ. ತಾತ್ಯಾಟೋಪಿಯು ಈಗ ಬದುಕಿರುವನಷ್ಟೇ?

ಸಾಹೇಬ:— ಕುಮಾರಸಾಹೇಬ, ಆ ಮಹಾಪುರುಷನು ಈಗ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ; ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದು ತನ್ನವರು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸತ್ಕರ್ಮ ದುಷ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ. ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಧಾರೆಯೆರೆದು ತ್ರಿಕರಣಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವ ಮಹಾತ್ಮರ ಆತ್ಮಯಜ್ಞದಿಂದ ಭಾರತಮಾತೆಯು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ.

“ಅಯ್ಯೋ! ದೈವವೇ!....” ರೋಗಿಯು ಮೂರ್ಛಿತನಾದನು. ಬಾಲಿಕೆ ಕುಸುಮಾವತಿಯು ಆತನ ಬಾಯಿಗೆ ನೀರೆರೆದಳು. ರೋಗಿಯು ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು “ಸಾಹೇಬ, ಮುಂದೇನಾಯಿತು....” ಎಂದನು.

ಸಾಹೇಬ:—ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಾನಸಿಂಗನು ತಾತ್ಯಾಟೋಪಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಕೆಲವು ಜನ ಸೈನಿಕರನ್ನೂ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಅನ್ನಸಾಮುಗ್ರಿಯನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಎರಡು ಮೂರು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತಿರುಗಿ ಬರುವೆನೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಗುಪ್ತ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ತಾತ್ಯಾಟೋಪಿಯೊಡನೆ ಈಗ

ಸೈನ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ಅಡಿಗೆಯವನು, ಒಬ್ಬ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಆಳು, ಎರಡು ಕುದುರೆಗಳು, ಒಂದು ಸಾಮಾನು ಹೊರುವ ಹೇಸರಗತ್ತೆ, ಇವಿಷ್ಟೇ ಆತನ ಸರಂಜಾಮುವಾಗಿದ್ದಿತು. ವಿಶ್ವಾಸಘಾತುಕ ಮಾನಸಿಂಗನು ಬ್ರಿಟಿಷರೊಡನೆ ಸಂಚು ನಡೆಯಿಸಿ ತಾತ್ಯಾಟೋಪಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಡುವ ಕಾಯಕವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಎಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳ ೭ನೆಯ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ ಮಾನಸಿಂಗನು ತಿರುಗಿ ಬಂದನು. ತಾತ್ಯಾಟೋಪಿಯು ಅಲಿವಾರ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪಾರಣವೆಂಬ ಘೋರಾರಣ್ಯದ ನಡುವೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅಲ್ಪಪರಿವಾರದೊಡನೆ ವಾಸವಾಗಿದ್ದನು. ರಾವಸಾಹೇಬ ಪೇಶವೆಯೂ ನಾನೂ ಬೇರೊಂದು ಅನುಕೂಲವಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದೆವು. ತಾತ್ಯಾನು ಇಂತಹ ಕಷ್ಟಮಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ನಿಶ್ಚಿಂತನಾಗಿ ನಿದ್ರೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ದೈವಯೋಗದಿಂದ ತನಗುಂಟಾದ ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನ ಶಾಂತಿ ಭಂಗಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ಆತನು "ಭಗವಂತನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ನಾನು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ; ಲಾಭಾಲಾಭ ಜಯಾಪಜಯಗಳು ಆತನಿಗೆ ಸೇರಿದುವು." ಎಂದು ಅಡಿಗಡಿಗೆ ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದನು. ಸುಖದುಃಖಗಳು ಆತನನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸಲಿಲ್ಲ; ತಗ್ಗಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಜನ ಬ್ರಿಟಿಷ ಸೈನಿಕರೂ ನಾಯಕ ಮೀಡ್ ಸಾಹೇಬನೂ ಸಂಚುಗಾರ ಮಾನಸಿಂಗನು ತೋರಿಸಿದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಸಾಗಿಬಂದು ನಿದ್ರಾವಶವಾಗಿದ್ದ ತಾತ್ಯಾಟೋಪಿಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದರು. ಮೀಡ್ ಸಾಹೇಬನ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಕೃತಘ್ನ ಮಾನಸಿಂಗನ ಮುಖವನ್ನು ಪಂಜಿನ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಾಗ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಸಿಂಹದಂತಾದ ವೀರಾಧಿವೀರ ತಾತ್ಯಾಟೋಪಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ರೋಷಾವೇಷವನ್ನೂ ಪಾಪಿ ಮಾನಸಿಂಗನ ಆ ಕಾಲದ ಮನೋಭಾವನೆಯನ್ನೂ ಮುಖಚರ್ಯೆಯನ್ನೂ ನಾನು ವರ್ಣಿಸಲಾರೆನು. ಇಂತಹ ಪಾಪಾಚರಣೆಯ ಪ್ರತಿಫಲವೆಂದು ಮಾನಸಿಂಗನಿಗೆ ಕಳೆದುಹೋಗಿದ್ದ ಜಹಗೀರು ಮರಳಿ ದೊರೆಯಿತು. ಮೀಡ್ ಸಾಹೇಬನು ತಾತ್ಯಾಟೋಪಿಯನ್ನು ಶಿಪ್ರಿಗೆ ಒಯ್ದನು. ಕಂಪನಿಯ ಸರಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡಾಯ ಹೂಡಿದನೆಂಬ ಆರೋಪದಿಂದ ಆತನಿಗೆ ೧೮೫೯ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಎಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳ ೧೮ನೆಯ ತಾರೀಖಿಗೆ ದೇಹಾಂತ ಶಿಕ್ಷೆ

ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತಂತೆ. ತನಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಲು ಕಂಪನಿಯ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಷಯದ ಆತನ ಪ್ರತಿವಾದನೆ ತುಂಬ ವಿಚಾರಾರ್ಹವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನವರು ಲಕ್ಷಿಸಲೇ ಇಲ್ಲವಂತೆ.

"ಮಂಗಲಸಿಂಹ ಪಾಂಡೆಯ ಪ್ರಥಮಾಹುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮಹಾರಣಯಜ್ಞವು ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ನರಕೇಸರಿ ತಾತ್ಯಾ ಟೋಪಿಯ ಪೂರ್ಣಾಹುತಿಯಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾದಂತಾಯಿತು." ಗುಡಿಸಲಿನ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಿಡದ ನೆಳಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತವರು ಯಾರೋ ಹೀಗೆಂದರು. ನಾನಾಸಾಹೇಬನು ಸ್ಮೃತಿ ತಪ್ಪಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಒರಗಿದನು.

"ರಾಮ! ರಾಮ! ರಾಮ! ರಾಮ!" ಎನ್ನುತ್ತ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯೊಬ್ಬನು ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಕಮಂಡಲೋದಕದಿಂದ ರೋಗಿಯ ಕಣ್ಣೊರಿಸಿ ಬಾಯಿಗೂ ತುಸು ನೀರೆರೆದನು. ರೋಗಿಯು ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಇದಿರಿಗಿರುವ ಆನಂದಮಿಶ್ರ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ನೋಡಿ "ಗುರುದೇವ!" ಎನ್ನುತ್ತ ಆತನ ಪಾದಗಳ ಮೇಲೆ ಉರುಳಿ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದನು.

ಆನಂದಮಿಶ್ರ:—ವತ್ಸಾ! ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದಿರುವೆನು. ನೀನು ಅಳುವುದೇಕೆ? ಭಾರತಮಾತೆಯು ನಮ್ಮಂತಹ ಸತ್ಪುತ್ರರ ಆತ್ಮಯಜ್ಞದಿಂದಲೇ ಪುನೀತಳಾಗಬೇಕು. ನೀವು ಮಾಡಿದುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೆಲಸವಲ್ಲ ನೀವು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಮಹಾಸಂಗ್ರಾಮವು ವಿಚಿತ್ರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯುಳ್ಳದಾಯಿತು. ಕೃಷಿಜೀವಿಗಳಾದ ಭಾರತವಾಸಿಗಳು ಸದಾ ಶಾಂತಿಪ್ರಿಯರು; ಕ್ರಾಂತಿಯು ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಅಖಿಲ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಭಯ ಮೂಲಕವಾದ ಜಾಗ್ರತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯುದ್ಧವನ್ನು ಸಾರುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಏಕರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆ ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಕಾನಪುರ, ದಿಲ್ಲಿ, ಲಕನೌ, ಝಾಂಸಿ, ಬರೇಲಿ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಸಾರಿದರೂ ಹೈದರಾಬಾದ ಭೂಪಾಳ ಮುಂತಾದ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಇಂದೂರು, ಬಡೋದೆ, ಗ್ವಾಲ್ಹೇರಿ ಮುಂತಾದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಗಳೂ ಈ ರಣಕಲ್ಲೋಲದಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯಪ್ರೇಮಿಗಳೂ ಸ್ವಧರ್ಮನಿಷ್ಠರೂ ಆದ ಕೆಲವರು ತೇಜಸ್ವಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಧರ್ಮನಾಶದ

ಭೀತಿಯಿಂದಲೂ ಕಂಪನಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸ್ವೈರವರ್ತನೆಯಿಂದಲೂ ಅಸಂತುಷ್ಟರಾದ ಸೈನಿಕರ ನೆರವಿನಿಂದ ಈ ಮಹಾಸಂಗ್ರಾಮವನ್ನು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಇದು ವ್ಯವಹಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗದೆ ಇದ್ದರೂ ಆ ಮಹನೀಯರ ಅಪೂರ್ವ ಆತ್ಮತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಫಲವು ದೊರೆಯದೆ ಹೋಯಿತೆನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ.

ಸಾಹೇಬ:— ಕುಮಾರಸಾಹೇಬ, ಈ ಮಾತು ನಿಜವೇ ಸರಿ. ಅಖಿಲ ಭರತಖಂಡವೂ ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗದೆಯಿದ್ದರೂ ಅಡ್ಡಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಬಂಡುಗಾರ ಸೈನ್ಯವು ಕೂಡ ಉಚ್ಛೃಂಖಲವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರಿಯಾಗಿ ಆಯುಧಪಾಣಿಗಳಾದ ಪುಂಡಗಾರರ ತಂಡದಂತಾಗಿ ಸ್ವಪಕ್ಷದವರಿಗೆ ಭಯಾವಹವಾಗಿಯೂ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಹೀನಾಯವಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ರಣಕುಶಲನಾದ ಒಬ್ಬ ಸೇನಾಪತಿಯ ಆಜ್ಞೆಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಪ್ರಚಂಡ ಸೇನೆಯ ಶಕ್ತಿಸಾಹಸಗಳು ವ್ಯರ್ಥವಾದುವು. ಭಾರತವಾಸಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಭಾರತಮಾತೆಯ ಪುತ್ರರೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟು ಹಿಂದು ಮಹಮ್ಮದೀಯರೆಂಬ ಭೇದಭಾವನೆ ಹುಟ್ಟಿ ಅವರ ಕಸುವು ಕುಗ್ಗಿಹೋಯಿತು! ಕಾನಪುರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕಡಿ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಹೊಯ್ದ ಮಣ್ಣಿನ ಗೋಡೆಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ನೂರಾರು ಜನ ಯುರೋಪಿಯನ್‌ರನ್ನು ವಿಪುಲ ಸಹಾಯ ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳ ಸಹಸ್ರಾರು ವೀರಭಟರು ಜಯಿಸುವುದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಅವರು ವಾಮಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಹಗೆಗಳನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾದ ದುರ್ಗದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಲಕ್ಷಾವಧಿ ಬಂಡುಗಾರರನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ ಸೇನೆಯು ಮೂರೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ವಂಸಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಲಕನೌವಿನಲ್ಲಿ ಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾಕವಾದ ಬ್ರಿಟಿಷ ಸೇನೆಯು ೧೫೦ ಸಾವಿರ ಬಂಡುಗಾರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹತ್ತು ತಿಂಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಇದಿರಿಸಿತು.

ನಾನಾ:— ಇಂತಹ ವೈಮನಸ್ಯ ಭೇದಭಾವಗಳಿಂದಲೇ ನಮ್ಮವರು ಹಿಂದೆ ಹಾಳಾಗಿಹೋದರು; ಈಗಲೂ ಹಾಳಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ; ಮುಂದೆಯೂ ನಮಗೆ ಇದೇ ದೊಡ್ಡ ವಿಘ್ನಕಾರಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದು. ಈ ಮಹಾಸಂಗ್ರಾಮದಿಂದ ದೇಶದ ಸಂಪತ್ತು ಸೂರೆಯಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಒಂದೇ

ಚರಖಾರೀ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ೩ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಹಗೆಗಳು ಸುಲಿದುಕೊಂಡರು. ಬ್ರಿಟಿಷ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿಸೈನಿಕನೂ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿರಬಹುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಡಿದವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಾಲ್ವತ್ತು ಐವತ್ತು ಸಾವಿರ ಜನರನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ ಸೈನ್ಯವು ಕೊಂದು ಬಿಸುಟಿರುವುದಂತೆ. ಇದೇನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಹಾನಿಯೇ? ರಾಮ! ರಾಮ! ರಾಮ!

ಸಾಹೇಬ:— ಬ್ರಿಟಿಷರು ತಮ್ಮ ಶೌರ್ಯದಿಂದಲೇ ವಿಜಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾರೆನು. ಅಂಗದ, ಅರ್ಜುನ ತಿವಾರಿ ಮುಂತಾದ ಗುಪ್ತಚಾರರೂ ನಾನಾನಾರಾಯಣರಾಯ ಮಾನಸಿಂಗ ಮೊದಲಾದದ್ರೋಹಿಗಳೂ ಅವರಿಗೆ ನೆರೆವಾದರು. ಶೀಖರೂ ಗುರ್ಖಾಸೈನಿಕರೂ ಅವರ ಬೆನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಲಕನೌವಿನಿಂದ ಹೊರಟ ಇಂಜನಿಯರ್ ಕಾವನಾಗ್ ಸಾಹೇಬನು ದೇಶೀಯ ಗುಪ್ತಚಾರನ ನೆರವಿನಿಂದ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಕ್ಯಾಂಬೆಲ್ ಸಾಹೇಬನ ಶಿಬಿರವನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಅದೇ ಲಕನೌವಿನಿಂದಲೇ ಬಂದಿದ್ದ ಇಂಜನಿಯರ್ ಮ.ಹಮ್ಮದ ಅಲ್ಲಿಯನ್ನು ದೇಶೀಯರೇ ಗುಪ್ತಚಾರನೆಂದು ಹಿಡಿದುಕೊಟ್ಟರು. ಇಂತಹ ದೇಶದ್ರೋಹಿಗಳಿಂದಲೇ ನಮ್ಮವರು ಹಾಳಾದರು. ಕ್ಯಾಂಬೆಲ್ ಸಾಹೇಬನ ಪರಾಕ್ರಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಹಾರಾಣಿಯ ಜಾಹೀರನಾಮೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಜನರನ್ನು ರಣರಂಗದಿಂದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿತು.

ನಾನಾಸಾಹೇಬ ಪೇಶವೆ:— ಸಾಹೇಬ! ನೀವು ಹೇಳುವುದು. ಸತ್ಯವೇ ಸರಿ. ಈ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಧೈರ್ಯ ಶೌರ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಸಾಹಸಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅವರ ಯುಕ್ತಿ, ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೂರವಾದ ಮನಸ್ಸು ಇವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ನಿವರ್ತನಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಇದಲ್ಲದೆ ನಮಗೆ ಕಾಲವೂ ಅನುಕೂಲವಾಗಲಿಲ್ಲ ಅವರೂ ಕಂಪನಿಯ ಸರಕಾರವು ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಯಿತು; ಇಷ್ಟರಿಂದಲೇ ನಾವು ಇಂದು ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಆನಂದಮಿತ್ರ:—ನಮ್ಮಿಂದಲೂ ಅವರು ಒಂದು ಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತಾಯಿತು. ಧರ್ಮಪ್ರಾಣವಾಗಿರುವ ಭರತಖಂಡದ ಜೀವ ಎಲ್ಲಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅವರು ಕಂಡು ಬುದ್ಧಿಗಲಿತರು. ನಮಗೆ ಬೇಕಾಗಿರು

ಒಂದು ಶಾಂತಿ; ಧರ್ಮ; ಸತ್ಯ; ಸಮತೆ. ಮಹಾರಾಣಿಯ ಜಾಹೀರನಾಮೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಇವು ಸದ್ಯಕ್ಕಂತೂ ನಮಗೆ ಲಭಿಸಿದುವೆನ್ನಬೇಕು.

ನಾನಾಸಾಹೇಬನು: "ಭಗವಂತನ ಕರುಣೆಯಿಂದ ಮಹಾರಾಣಿಯ ಜಾಹೀರನಾಮೆಯಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಗಳಂತೆಯೇ ಕಾರ್ಯಭಾರವು ನಡೆದು ಸಕಲ ಭಾರತವಾಸಿಗಳೂ ಸಂಪನ್ನರಾಗಲಿ! ಸುಖಿಗಳಾಗಲಿ! ಶಾಂತರಾಗಲಿ! ರಾಮ! ರಾಮ! ರಾಮ!" ಎನ್ನುತ್ತ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿದನು.

ಆನಂದಮಿಶ್ರನು ತನ್ನ ವರದ ಹಸ್ತವನ್ನು ಆತನ ತಲೆಯಮೇಲಿರಿಸಿದನು. ನಾನಾಸಾಹೇಬನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿದ ದಿವ್ಯ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಮಿಂಚು ಆನಂದಮಿಶ್ರನಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರವಾಗಿಹೋಯಿತು. ಜ್ಯೋತಿಯು ದೊಡ್ಡದಾಯಿತು.

ವಿಕ್ಟೋರಿಯಾ ಮಹಾರಾಣಿಯವರ ತುಷ್ಟಿರಸ್ತು! ಪುಷ್ಟಿರಸ್ತು! ಶಾಂತಿರಸ್ತು! ಎನ್ನುವ ಶಾಂತಿಪಾಠದ ಜಾಹೀರನಾಮೆಯ ತೆರೆಯನ್ನು ಇಳಿಯಬಿಟ್ಟು ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೂರಾಚರಣೆಯ ನೋಟಗಳುಳ್ಳ ಈ ದುರಂತ ನಾಟಕದ ಕೊನೆಯ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಮರೆಮಾಡುವ. ಕವಿರವೀಂದ್ರರ ಉಜ್ವಲ ವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಲಗೀತವನ್ನು ಪಾಡುವ.

ಜನ ಗಣ ಮನ ಅಧಿನಾಯಕ ಜಯ ಹೇ। ಭಾರತಭಾಗ್ಯವಿಧಾತಾ।
ಪಂಜಾಬ ಸಿಂಧ ಗುಜರಾಥ ಮರಾಠಾ ದ್ರಾವಿಡ ಉತ್ಕಲ ವಂಗ।
ವಿಂಧ್ಯ ಹಿಮಾಚಲ ಜಮುನಾ ಗಂಗಾ ಉಚ್ಛಲ ಜಲಧಿ ತರಂಗ॥

ತವ ಶುಭ ನಾಮೇ ಜಾಗೇ।
ತವ ಶುಭ ಆಶಿಸ ಮಾಗೇ।
ಗಾಹೇ ತವ ಯಶ ಗಾಥಾ।

ಜನಗಣ ಮಂಗಳ ದಾಯಕ ಜಯಹೇ। ಭಾರತ ಭಾಗ್ಯವಿ ಧಾತಾ।
ಜಯಹೇ! ಜಯಹೇ! ಜಯಹೇ! ಜಯ ಜಯ ಜಯಹೇ।

೧೪. ಎರಡು ಚಿಕ್ಕ ಕಥೆಗಳು

ಪರದ್ರವ್ಯವು

ಲೋಃಸ್ಪ ಸವಾಸವು ನೀಲಗುಂದದ ಗದಿಗಯ್ಯನವರು.

ಹಲವರು ಸಾಧುಗಳೆಂದು ಬಯಲಿಗೆ ಬಾರದಿದ್ದರೂ ನಿಜವಾಗಿ ಸಾಧುಗಳಾಗಿರುವರು. ನೀಲಗುಂದದ ಗದಿಗಯ್ಯನವರು ಇಂತಹರೊಳಗೊಬ್ಬರು. ಇವರು ಒಂದು ದಿನ ನಸುಕಿನಲ್ಲಿ ಎಂದಿನಂತೆ ಊರ ಹೊರಗಿನ ಬಾವಿಗೆ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತಿಗೆ ಮುಂಚೆ ಪರಸ್ಥಳದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಪಾರಿಯು ಅದೇ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಹಣತುಂಬಿದ ಹಮ್ಮಿಣಿಯನ್ನು ಮರೆತುಹೋಗಿದ್ದನು. ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ತಿರುಗಿ ಹೋಗುವಾಗ ಗದಿಗಯ್ಯನವರು ಆ ಹಮ್ಮಿಣಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಅದೇ ಆಗ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಹೋದ ಗೃಹಸ್ಥನೇ ಮರೆತುಹೋಗಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದರೆ ಅನ್ಯರು ಕಂಡು ಅಪಹರಿಸುವರೆಂದು ಆ ಹಮ್ಮಿಣಿಯನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಮುಟ್ಟದೆ ತಮ್ಮ ಕೋಲಿನ ತುದಿಗೆ ತಗಲಿಸಿಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ತಂದು ಮನೆಯವರಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಜೋಡುಗಳನ್ನಿಡುವ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಸರಿಸಿ ಇಟ್ಟರು. ಇತ್ತ ವ್ಯಾಪಾರಿಯು ಮುಂದಿನ ಊರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸಂತೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಮ್ಮಿಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಕಾಣಿಸದಿರಲು ಬಾವಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಇದಿರಿಗೆ ಬಂದು ಅಯ್ಯನವರಮೇಲೆ ಸಂಶಯಗೊಂಡು ಅವರನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಬಂದನು. ಗದಿಗಯ್ಯನವರು ಹಣವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವನು ಅವನೇ ಎಂದು ನಂಬುಗೆಯಾದ ಬಳಿಕ ನಾಲ್ವರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಅವರೆದುರಿಗೆ ಜೋಡುಗಳ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿರಿಸಿದ ಹಮ್ಮಿಣಿಯನ್ನು ಆತನಿಗೆ ತೋರಿಸಿದರು. ಅಯ್ಯನವರ ಮೇಲೆ ಸಂಶಯಗೊಂಡು ಬಂದ ಆ ವ್ಯಾಪಾರಿಯು ಪರದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಹೆಂಟೆಗಿಂತ ಕೀಳಾಗಿ ಬಗೆದು ಜೋಡು ಬಿಡುವ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿರಿಸಿದ ಅವರ ವಿರಕ್ತಭಾವವನ್ನು ಕಂಡು ಬೆರಗಾದನು. ಆಗ ವ್ಯಾಪಾರಿಯು ಅಯ್ಯನವರ ಮೇಲೆ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ—ಸ್ವಾಮಿ, ಪರರ ಹಣವನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯಜನರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನೆಣಿಸಿ ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಸಂಶಯದಿಂದ ಬಂದ ನನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನು

ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ; ಈ ಹಮ್ಮಿಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹಣವನ್ನೆಲ್ಲ ತಾವು ಸ್ವೀಕರಿಸಿರಿ, ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಅಯ್ಯನವರು ಆತನು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಬೇಡಿಕೊಂಡರೂ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ತಮ್ಮ ಕೈಯಿಂದ ಯಾವುದೊಂದು ಜನಹಿತದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ವೆಚ್ಚಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಒಪ್ಪದೆ ಆ ಗೃಹಸ್ಥನನ್ನು ಕುರಿತು—ಈ ಕೈಪದ ಅಯ್ಯಸಿಗೇತಕ್ಕೆ ಹಣವು? ನಾನು ಅದನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಾರೆನು ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ವ್ಯಾಪಾರಿಯು ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಹಾಕಿ ಆ ಊರ ಹೊರಗೆ ದಾರಿಗರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಗದಿಗಯ್ಯನವರ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಒಂದು ಛತ್ರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು.

ತನ್ಮಯತೆ.

ಮೀನಬಲೆಗಾರ

ಒಬ್ಬ ಬಲೆಗಾರನು ಒಂದು ಕೆರೆಯ ದಂಡೆಯಮೇಲೆ ಮೀನು ಹಿಡಿಯಲು ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಬಿದಿರಿನ ಕೋಲಿಗೆ ಉದ್ದ ನೆಣದ ದಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದರ ತುದಿಗೆ ಗಾಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದರಲ್ಲೊಂದು ಎರೆಹುಳವನ್ನು ಪೋಣಿಸಿ ಅದನ್ನು ನೀರಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿ ಅವನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಒಂದು ಮೀನ ಬಂದು ಗಾಳವನ್ನಲುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಬಲೆಗಾರನು ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಏಕಾಗ್ರತೆ ಹೊಂದಿದನು.

ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಒಬ್ಬದಾರಿಕಾರನು ಬಂದು, ಅಣ್ಣಾ, ಈ ದಾರಿ ಯಾವೂರಿಗೆ ಹೋಗಿದೆ, ಎಂದು ಬಲೆಗಾರನನ್ನು ಕೇಳಿದನು; ಎರಡು ಸಲ ಕೇಳಿದನು; ಮೂರು ಸಲ ಕೇಳಿದನು; ಬಲೆಗಾರನಿಂದ ಉತ್ತರವಿಲ್ಲ. ಬಲೆಗಾರನಿಗೆ ಇತ್ತ ಕಡೆಯ ಅರಿವೇ ಇಲ್ಲ. ದಾರಿಕಾರನು ಮತ್ತೆರಡು ಬಾರಿ ಕೇಳಿದನು. ಉತ್ತರವಿಲ್ಲ. ಬಲೆಗಾರನು ಉಸಿರನ್ನು ಕೂಡ ಬಿಗಿಹಿಡಿದು ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ಗಾಳವನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು !

ದಾರಿಕಾರನು ಬೇಸರಗೊಂಡನು. ಇವನೇನು ಮೂಕನೋ ನನ್ನ ಭಾಷೆ ಇವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದೋ, ದಾರಿಯ ಕೇಳಿದರೂ ಹೇಳದಷ್ಟು ಜಂಭಗಾರನೋ ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ ನಿರುಪಾಯನಾಗಿ ಮುಂದೆ ನಡೆದನು

ಇತ್ತ ಮೀನು ಗಾಳವನ್ನು ನುಂಗಿತು. ಬಲೆಗಾರನು ಕೋಲುಕೊಡವಿ ಮೀನವನ್ನು ಮೇಲೆ ತೆಗೆದು ದೊಪ್ಪನೆ ಬಡಿದು ಚೀಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡನು.

ಬಲೆಗಾರನಿಗೆ ಎಚ್ಚರಾಯಿತು. ದಾರಿಕಾರನು ಕಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಮಾರು ದೂರ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಬಲೆಗಾರನು ಓಡುತ್ತ ಹೋಗಿ, ಅಯ್ಯಾ, ತಾವು ಏನನ್ನೋ ಕೇಳಿದಿರಲ್ಲವೆ', ಎಂದನು.

ದಾರಿಕಾರನು ಏನಪ್ಪ ಇದು ? ಹಾದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಹತ್ತೆಂಟು ಸಾರಿ ಕೂಗಿಕೊಂಡರೂ ಹೂ ಹಾ ಎನ್ನದ ನಿನ್ನ ಜಂಭವೆಷ್ಟಪ್ಪಾ ಎಂದು ಬಲೆಗಾರನನ್ನು ಜರೆದು ನುಡಿದನು.

ಬಲೆಗಾರನು ಮರುಗಿ —ಅಣ್ಣಾ, ತಪ್ಪಾಯಿತು, ನಾನು ಜಂಭಗಾರನಲ್ಲ; ಮೀನು ಗಾಳದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕುವ ಹೊತ್ತು: ಅತ್ತ ಕಡೆಗೇ ಮನಸ್ಸು ಇದ್ದುದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಮಾತು ನನಗೆ ಕೇಳಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ, ಎಂದು ವಿನಯದಿಂದ ಬಿನ್ನಯಿಸಿದನು.

ಬಲೆಗಾರನ ಏಕಾಗ್ರತೆಗೆ ದಾರಿಕಾರನು ಮೆಚ್ಚಿದನು; ಇಂತಹ ಅನನ್ಯಾಸಕ್ತಭಾವವೇ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರೆ ಜನ್ಮ ಸಾರ್ಥಕತೆಯಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ, ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತ ಮುಂದೆ ನಡೆದನು. ಬಲೆಗಾರನು ಮರಳಿ ಬಂದು ಮತ್ತೆ ಗಾಳವನ್ನು ಹಾಕಿ ಕುಳಿತನು.

---

೧೫. ಮಹಾತ್ಮಾಜಿಯವರು

ಜನಾಂಗದ ಅವನತಿಯು ಪರಮಕಾಷ್ಠೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಲು ದೈವಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ಒಂದು ಅಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಬೇಕು. ಮಹಾತ್ಮಾಜಿಯು ಇಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿ.

ಮಹಾತ್ಮಾಜಿಯು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಇಂದಿನ ರಾಜಕೀಯ ಆಂದೋಲನದ ಮುಂದಾಳು, ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟಾರನಾದ ಋಷಿ, ನೀತಿಯ ಆದರ್ಶ, ಮನೋಬಲದ ಮೂರ್ತಿ, ಶಾಂತಿಯ ಸದನ. ಅಖಿಲ ಭರತ ವರ್ಷದ ರಾಜಕಾರಣದ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾದ ಬಣಗಳು, ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಧರ್ಮ ಜಾತಿ ಮತಗಳು— ಶ್ರೀಮಂತರು ದರಿದ್ರರು, ಪಂಡಿತರು ಪಾಮರರು, ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪುರುಷರು

ಇವರಿಗೆಲ್ಲ ಐಕಮತ್ಯವಾಗಿ ಸಂಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಇದೊಂದೇ ಸರಿ. ಭರತಖಂಡವಷ್ಟೇ ಏಕೆ, ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾತ್ಮನ ಕೀರ್ತಿ ನೆಲೆಸಿವೆಯೆಂಬುದೂ ಮಹಾತ್ಮನು ನಮ್ಮದೇಶದವನೆಂಬುದೂ ನಮ್ಮ ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಷಯಗಳು.

ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಮಹಾತ್ಮಾಜಿಯ ೭೪ನೆಯ ವರ್ಧಂತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಭಾರತೀಯರು ನಲಿದಾಡಿದರು. ಭಾರತಾಂಬೆಯ ಬಲದೋಳೆನಿಸಿದ ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತದೊಳಗಿನ ‘ಪೋರ್ ಬಂದರ’ವು ಈತನ ತವರೂರು. ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯೋಗಗಳೇ ಭಾರತದ ಉದ್ಧಾರೋಪಾಯವೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಲೋಸುಗವೋ ಎಂಬಂತೆ ಈತನು ತನ್ನ ಜನ್ಮದಿಂದ ವೈಶ್ಯವರ್ಣಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಮೆಯನ್ನು ತಂದನು. ಈತನ ತಂದೆ ಕರಮಚಂದನು. ತನ್ನ ಮಗನು ಸದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಜಗವನ್ನೇ ಮೋಹಗೊಳಿಸುವನೆಂಬುದನ್ನೂ, ಲೋಕಸೇವೆಯೇ ಮಾನವನ ಇತಿಕರ್ತವ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಈತನು ಆಚರಣೆಯಿಂದ ತೋರಿಸುವನೆಂಬುದನ್ನೂ ಮೊದಲೇ ಕಂಡಿದ್ದನೋ ಎಂಬಂತೆ ಈತನಿಗೆ “ಮೋಹನ-ದಾಸ” ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದನು. ೨೩ ವರ್ಷಗಳ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸಂಮಾನ್ಯ ದಿವಾನನಾಗಿದ್ದ ಆ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗೆ ಇಂತಹ ಮುನ್ನೋಟವಿರುವುದು ಅರಿದಲ್ಲ.

ಬಾಲಕ ಮೋಹನದಾಸನು ಪೋರ್ ಬಂದರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ರಾಜಕೋಟ್ ಹಾಯ್‌ಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಹೊಂದಿ ವಯಸ್ಸಿನ ಹದಿನೇಳನೆಯ ವರ್ಷವೇ ಮನೆಯ ಮೋಹವನ್ನು ತೊರೆದು ಕಾಯದೆಯ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಂಡಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲನುವಾದನು. ತಾಯಿ ಗಾಬರಿಗೊಂಡರು. ಅವರು ಪರಂಪರಾಭಿಮಾನಿಗಳು. ಅಂತೆಯೇ ಮಗನಿಗೆ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈಗ ಪತಿ ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದ್ದನು. ಇಂಗ್ಲಂಡಕ್ಕೆ ಹೋದವರು “ಕೆಟ್ಟು” ಬರುವರೆಂದು ಆ ಮಾತು ಕೇಳಿದ್ದಳು. ಇದರಿಂದ ಅಸಮಾಧಾನಗೊಂಡಳು ಆದರೂ ಆ ಮುದುಕಮ್ಮನು ಮಗನ ಹುಮ್ಮಸವನ್ನು ನೋಡಿ ಆತನ ಪರದೇಶಗಮನವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಳು. ಆದರೂ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ಮೊದಲು ಮಗನನ್ನು ಧರ್ಮ ಗುರುವಿನ ಬಳಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು “ತಾನು ಇಂಗ್ಲಂಡದಿಂದ ಕೆಟ್ಟು

ಬರುವದಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಮೋಹನದಾಸರು ಕಾಯದೆಯ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಇಂಗ್ಲಂಡದಿಂದ 'ಕೆಟ್ಟು' ಬರಲಿಲ್ಲ; ಪರಿಶುದ್ಧರಾಗಿ ಬಂದರು. ಕಾಯದೆ ನಿಷ್ಣಾತ (ಬಾರ್-ಅಟ್-ಲಾ) ರಾಗಿ ಬಂದರು. ಧರ್ಮಬಾಹಿರರಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ದೊರೆತ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಪಠಣ-ಪಾರಾಯಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಧರ್ಮಪರಾಯಣರಾಗಿ ಬಂದರು; ಆಂಗ್ಲ ಸದ್ಗೃಹಸ್ಥರ ಸದ್ಗುಣ ಗಳನ್ನು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೇಶಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಸ್ವದೇಶ-ಭಕ್ತರಾಗಿ ಬಂದರು; ಹಿಂದುಳಿದವರನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವ ಮುಂದಾಳಾಗಿ ಬಂದರು; ಹಲವೇನು, ದೀನೆಯಾದ ಭಾರತಮಾತೆಯ ಉದ್ಧಾರಕರಾಗಿ ಬಂದರು.

ಮಹಾತ್ಮಾಜಿಗೆ ಜಗತ್ತೇ ಸಂಮಾನಿಸುವಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಗೌರವವೇಕೆ ಬಂದಿತು, ಇಂತಹ ಬೇರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ, ಆತನು ಮಾಡಿದುದೇನು, ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈಚೆಗೆ ಅಹಿಂಸಾಮಯ-ಅಸಹಕಾರ, ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ, ಶಾಂತಿಸಮರ, ನಿಃಶಸ್ತ್ರಪ್ರತೀಕಾರ, ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಇನ್ನೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ, ಒಂದು ಜನಾಂಗವು ಇನ್ನೊಂದು ಜನಾಂಗದ ಮೇಲೆ, ತನ್ನ ಬಲುಮೆಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಆ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆ ದುರ್ಬಲವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಇಲ್ಲವೆ ಜನಾಂಗವು ತನ್ನ ಆಂತರಿಕ ಆತ್ಮಬಲವನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸುವುದು; ಅದೇ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಇಲ್ಲವೆ ಆ ಜನಾಂಗದ ಉದ್ಧಾರದ ಅಂತಿಮ ಸಾಧನ; ದಿವ್ಯ ಸಾಧನ. ಈ ಆತ್ಮಬಲದ ಮುಂದೆ ಎಂತಹ ಅಪಾರವಾದ ಪಾಶವ ಬಲವೂ ತಲೆವಾಗಬೇಕಾಗುವುದು; ಇಂತಹ ಆತ್ಮಬಲವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದವನು ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ಅಸಹಕಾರದಿಂದ ಇದಿರಿಸುವನು. ಅಸಹಕಾರವೆಂದರೆ ಯಾವ ಬಗೆಯಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ನಡೆಯದಿರುವುದು; ನೆರವಾಗದಿರುವುದು; ಈ ಅಸಹಕಾರವು ಅಹಿಂಸಾಮಯವಿರಬೇಕಾದುದು ಅವಶ್ಯಕ; ಇದಿರಾಳಿ ಯಿಂದ ಬೇಕಾದ ಕಷ್ಟಗಳು ಒದಗಿದರೂ ತಾನು ತಿರುಗಿ ಆತನಿಗೆ ಕಷ್ಟ ಕೊಡದೆ ಆತನೊಡಗೂಡಿ ನಡೆಯದಿರುವವನೇ ನಿಜವಾಗಿ ಅಸಹಕಾರಿಯು.

ಸತ್ಯವು ಸೆರೆಯಾಗುವ ಎಂದರೆ ಸತ್ಯಪಕ್ಷವನ್ನು ಅಸತ್ಯಪಕ್ಷವು ಗೆಲ್ಲುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ—ಸತ್ಯಪಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಆಗ್ರಹವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವು. ಸತ್ಯಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಗೆಲುವು ಸಿಕ್ಕುವವರೆಗೆ ಅಸತ್ಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಮನ್ನಿಸದಿರುವುದು, ಸತ್ಯಪಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ತನು—ಮನೋ—ಧನಗಳನ್ನು ಬಲಿಗೊಡುವುದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಯ ಧರ್ಮವು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವು ಕೇವಲ ರಾಜಕೀಯ ಆಂದೋಲನವೆಂದು ಹಲವರು ತಿಳಿದಿರುವರು; ಆದರೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ನೈತಿಕ,ಆರ್ಥಿಕ ಆಂದೋಲನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯೆಂಬುದು ಬಹುಜನ ಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಯು ಸತ್ಯ—ಜಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಸತ್ಯ ಪಕ್ಷದವರೊಡನೆ ಹಿಂಸಾಮಯ ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಅವನು ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಿಯು ಕೊಟ್ಟ ಬೇಕಾದ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ ತಾಳಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಮನೋಬಲವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವನು. ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಯೋಗಿಯು ತನ್ನ ಸತ್ಯಪಕ್ಷದ ಗೆಲುವಿಗಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಈ ಹೋರಾಟವೇ ಶಾಂತಿ ಸಮರವು. ಈ ಸಮರವು ಶಾಂತಿಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಶಾಂತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಗಿಯುವುದು. ಈ ಸಮರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಿಯು ವೈರಿಯಲ್ಲ; ಬಂಧುವು. ಈ ಸಮರದಲ್ಲಿ ಹಿಂಸಾಕಾರ ಆಯುಧಗಳ ಸುಳಿವೇ ಇಲ್ಲ; ಈ ಸಮರದಲ್ಲಿ ಭೌತಿಕಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಲಕ್ಷಾವಧಿ ಜನರ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅಪಹರಿಸುವ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವ ತಮ್ಮ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ; ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮರವು ವೈರಿಯಲ್ಲಿ ಹಗೆತನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರೆ ಶಾಂತಿಸಮರವು ವೈರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಧುಭಾವವನ್ನು ಬೀರುವುದು. 'ಲೀಗ್ ಆಫ್ ನೇಶನ್ಸ್' ಎಂಬ ರಾಷ್ಟ್ರಸಂಘವು ಹೇಳುವುದೇನು? 'ಶಾಂತಿಃ ಶಾಂತಿಃ' ಎಂದಲ್ಲವೇ? ಮಹಾತ್ಮನು ಈ ಶಾಂತಿಸೂಕ್ತದ ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟಾರನಾದ ಋಷಿ. ಅಂತೆಯೇ ಮಹಾತ್ಮನನ್ನು ಪೂರ್ವದೇಶದ ಕ್ರಿಸ್ತ ಎಂದು ಹಲವರು ಕರೆದರು. ಬುದ್ಧನಂತೆ ಈತನು ದ್ವೇಷಭಾವವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲನಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದನು. ಈ ಶಾಂತಿಮಂತ್ರದಿಂದಲೇ ಪರಸ್ಪರ ವೈಮನಸ್ಯವುಳ್ಳ ಹಲವು ಪಂಗಡಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಪೈಗಂಬರರಂತೆ ಜಯವನ್ನು ಪಡೆದನು.

ಮಹಾತ್ಮನು ಈ ದಿವ್ಯಮಂತ್ರವನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಕಂಡನು, ಎಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು; ಎಂಬುದು ಕುತೂಹಲಜನಕವಾಗಿದೆ. ಮೋಹನದಾಸರು

ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರರಾಗಿ ಮಾತೃಭೂಮಿಗೆ ಬಂದ ಒಂದು ವರ್ಷದೊಳಗಾಗಿಯೇ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭವು ಒದಗಿ ಅವರನ್ನು ಆಫ್ರಿಕೆಗೆ ಒಯ್ದುಬಿಟ್ಟಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಸನ್ನಿವೇಶವು ಹಿಂದಿಗಳಿಗೆ ಬಹು ಭಯಾವಹವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಹಿಂದಿಗಳನ್ನು ಹಂದಿಗಳಿಗಿಂತ ಕೀಳಾಗಿ ಬಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾಗರಿಕರಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಹಕ್ಕು ಬಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಬಯಸುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದೀಗ ಜೀವನಕಲಹದ ಮಹಿಮೆ. ಎಂಜಲೆಲೆ ನೆಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದ ನಾಯಿ ಮತ್ತೊಂದು ನಾಯಿ ಬಂದೊಡನೆ ಗುರುಗುಟ್ಟುವುದು ಸ್ವಭಾವ ಇದ್ದ ಹಿಂದಿಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕಟ್ಟುವುದೂ, ಹೊಸ ಹಿಂದಿಗಳು ಬಾರದಂತೆ ಮಾಡುವುದೂ → ಮಾನವ ತಿರಸ್ಕಾರದ ಗುಟ್ಟು. ಮೋಹನದಾಸರು ತಮ್ಮ ದೇಶಬಾಂಧವರಿಗೊದಗಿದ ಈ ವಿಪತ್ತನ್ನು ಕಂಡು ಮರಮರ ಮರುಗಿದರು. ಅವರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬದ್ಧಕಂಕಣರಾದರು. ಪ್ರಬಲವಾದ ಆಫ್ರಿಕಾಸರಕಾರವನ್ನು ದುರ್ಬಲರಾದ ಹಿಂದಿಗಳ ಲೌಕಿಕಬಲದಿಂದ ದಾರಿಗೆ ತರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ; ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ, ವಿಚಾರಮಗ್ನರಾದ ಮೋಹನದಾಸರು ಧ್ಯಾನಮಗ್ನನಾದ ಗೌತಮಬುದ್ಧನು ಬೋಧಿದ್ರುಮತಲದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಜಾತಿಯ ಉದ್ಧಾರಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಆಫ್ರಿಕೆಯ ಹಿಂದಿಗಳ—ಜಗದೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ದುರ್ಬಲರ-ಅಲೌಕಿಕ ಉದ್ಧಾರಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡರು. ಇದೇ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಮಂತ್ರವು! ನಿಃಶಸ್ತ್ರಶಾಂತಿಸಮರಸೂಕ್ತವು! ಮೋಹನದಾಸರು ಅದ್ಭುತವಾದ ಈ ಅಂತರಿಕ ಆತ್ಮಬಲವನ್ನು ಮೊದಲು ಹೊರಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದುದು ಆಫ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ. ಇವರೇ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಶಾಂತಿಸಮರದ ಸೇನಾನಾಯಕರು. ತಾವೂ ತಮ್ಮ ಅನುಯಾಯಿಗಳೂ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವ್ರತವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುವೆವೆಂದು ಒಂದು ಸಾರಗರ್ಭಿತವಾದ ಪತ್ರವನ್ನು ಆಫ್ರಿಕಾ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಬರೆದು ಮುಬ್ಬುಗವಿದ ಅದರ ಕಣ್ಣನ್ನು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ತೆರೆದರು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ಹಲವುಬಾರಿ ಕಾರಾಗೃಹವಾಸಕಷ್ಟಕ್ಕೀಡಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಒಂದೆರಡು ಬಾರಿ ಜೀವಕ್ಕೆರವಾಗುವ ಯೋಗವೂ ಒದಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೂ ಈ ಸಮರದಲ್ಲಿ ಮಹಾತ್ಮರು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಗೆಲುವನ್ನು ಪಡೆದರು; ತಮ್ಮ ದೇಶಬಾಂಧವರ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಹೋಗಲಾಡಿಸಿದರು. ಆಗಿನಿಂದ ಮೋಹನದಾಸರು ಮಹಾತ್ಮರೆನಿಸಿದರು.

ಆಫ್ರಿಕೆಯಿಂದ ಮರಳಿಬಂದ ಮಹಾತ್ಮರು ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಟೊಂಕಕಟ್ಟಿದರು. ಜನತೆಯೇ ಜನಾರ್ದನನೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರು; ದೇಶಸೇವೆಯೆ ಈಶಸೇವೆಯೆಂದು ಮನಗಂಡರು. ದೇಶಹಿತ ಚಿಂತನವೇ ಅವರ ಜೀವನವ್ರತವಾಯಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಮುಂದಾಳುಗಳು ದೇಶದ ಉನ್ನತಿಗಾಗಿ ಹಲವು ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ಮಹಾತ್ಮರು ತಾವು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಮಂತ್ರವೇ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಕ್ರಮದಿಂದ ಮಹಾತ್ಮರೇ ಹಿಂದಿ ರಾಷ್ಟ್ರಸಭೆಯ ಮುಖ್ಯರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದರು. ದೇಶದ ಮುಂದಾಳುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡ ತರುವಾಯ ಮಹಾತ್ಮರು ಲೋಕಜಾಗೃತಿಗಾಗಿ ಹಲವು ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಕಯ್ಕೊಂಡರು. ಇಡೀ ದೇಶವನ್ನು ಹಲವು ಬಾರಿ ತಿರುಗಾಡಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು; ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಮುಸಲ್ಮಾನ ಮುಂದಾಳುಗಳ ಸಹಕಾರವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಹಿಂದು ಮುಸಲ್ಮಾನರಲ್ಲಿ ಬಂಧು ಭಾವವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಅಸಹಕಾರ, ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿ ನೋಡಿದರು; ಸೆರೆಮನೆಯ ಸೋಬತಿಯಾದರು; ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿದರು; ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಮನದಟ್ಟುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು. ದೇಶಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹಲವು ಬಾರಿ ಇಂಗ್ಲಂಡಕ್ಕೂ ಹೋಗಿಬಂದರು. ಹೀಗೆ ಅಹೋರಾತ್ರ ದೇಶ ಹಿತಚಿಂತನದಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ಮಯರಾದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಹೆಸರು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಂದಿ— ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿತವಾಗತೊಡಗಿತು. ಹೋದಹೋದಲ್ಲಿ ಬಾಲಕರು, ತರುಣರು, ವೃದ್ಧರು, ಸ್ತ್ರೀಯರು ತನು-ಮನೋ-ಧನಗಳಿಂದ ಅವರ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಹಲವರು ಅವರನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಂಬಳಿಸಿದರು.

ಯಾವ ದೇಶವಾದರೂ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಆಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುವವರಲ್ಲಿ ಮಹಾತ್ಮರು ಒಬ್ಬರು. ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಡತನವು ಶರೀರಕ್ಕೆ ರೋಗವಿದ್ದಂತೆ ಎಂದು ಇವರು ಹೇಳುವರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿಯೇ ತೀರಬೇಕೆಂಬುದು ಇವರ ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆ. ಚರಕವನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ

ನೂಲುವುದು ಇವರ ಪ್ರೀತಿಯ ಹೋರಿ. ಈ ಹೋರಿಯು ಇವರ ದಿನಚರ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ. ಮಕ್ಕಳೇ, ಚರಕದಿಂದ ನೂಲುತ್ತಿರುವ ಗಾಂಧಿಚಿತ್ರವನ್ನು ಮನೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೀವು ಕಾಣಬಹುದು. ಪರದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಕೊಂಡು ದೇಶದ ಉದ್ಯೋಗಜೀವಿಗಳ ದುರ್ದೆಸೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು ಪಾಪವೆಂದು ಇವರು ಬಗೆಯುವರು. ವಿಲಾಸರಹಿತವಾದ 'ಸಾದಾ' ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಹಾತ್ಮರು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯರಾಗಿರುವರು. ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಇಂಗ್ಲಂಡಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ, ಗತಿಸಿದ ಘನತೆ ಹೊಂದಿದ ಪಂಚಮಜಾರ್ಜ ಬಾದಶಹರು ಇವರನ್ನು ಕಾಣಲು ಕರೆಸಿಕೊಂಡಾಗ ಇವರು ಒಂದು ಖಾದಿಯ ಪಂಜೆಯನ್ನುಟ್ಟುಕೊಂಡು ಒಂದು ಖಾದಿಯ ಪಂಜೆಯನ್ನು ಮೈಮೇಲೆ ಹೊದೆದುಕೊಂಡು ಅವರ ದರ್ಶನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರಂತೆ. ಮಕ್ಕಳಿರಾ, ಆ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೀವು ಎಂದೂ ಮರೆಯಲಾರಿರಿ. ಮನುಷ್ಯರೆಲ್ಲರೂ ಸಮಾನರೆಂದೂ, ಜನ್ಮದಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚನೀಚಭಾವವು ಸಲ್ಲದೆಂದೂ ಅವರು ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರ ಶಬ್ದಕೋಶದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ, ಅಂತ್ಯಜ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಸಮಾಜ ಸಂಸ್ಕರಣದಲ್ಲಿ ಇವರು ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರರ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಮದ್ಯಪಾನವು ಅನೀತಿಗೂ, ದೇಶದ ಅವನತಿಗೂ ಕಾರಣವಾಗುವುದರಿಂದ ಯಾವನೂ ಮದ್ಯಪಾಯಿಯಾಗಬಾರದೆಂಬುದು ಇವರ ಖಂಡಿತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಅಲ್ಲದೆ ಈಗಿನ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ರಮದಿಂದ ಸುಶಿಕ್ಷಿತನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನೂ ಕೂಡ ತನ್ನ ಕಾಲಮೇಲೆ ನಿಂತು ಜೀವಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾಗುವನೆಂಬ ನಿರ್ಧಾರವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣದ ದಿಶೆಯನ್ನು ಬದಲಿಸಿ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರೆಲ್ಲರೂ ಸ್ವಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಿ ಜೀವಿಸಬಹುದಾದಂಥ ಹೊಸ ಶಿಕ್ಷಣಯೋಜನೆಯು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಅವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಮೊನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆ ಹೊರಟ "ವರ್ಧಾ ಶಿಕ್ಷಣಯೋಜನೆ"ಯು ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಹೊರಟ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದೆ.

ರಾಜಕಾರಣಪ್ರಾವೀಣ್ಯ, ನೈತಿಕದಾರ್ಢ್ಯ, ಉದಾತ್ತವಿಚಾರ, ವಿಲಾಸರಹಿತ ಜೀವನ, ನುಡಿಯಂತೆ ನಡೆ, ದೇಶಭಕ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಮಹಾತ್ಮಾಜಿಯವರು ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೆಸರಾ

ಗಿರುವರು. ಮಹಾತ್ಮರು ನವಯುಗದ ಭಾರತರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಶೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳಾವುವೆಂಬುದನ್ನು ತಪ್ಪುತಡೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡ, ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾದ, ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ೧೯೩೧ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಕರಾಚಿಯಲ್ಲಿ ನೆರೆದ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹಾಸಭೆಯು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಇವರನ್ನು ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪರವಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ಸಲಹೆಗಾರರೆಂದು ಇಂಗ್ಲಂಡಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿತು. ಇವರು ೧೯೨೪ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ನೆರೆದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹಾಸಭೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದುದನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ಎಂದೂ ಮರೆಯಲಾರರು. ಇವರು ಬ್ರಿಟಿಷ ಸಾರ್ವಭೌಮರಿಂದಲೂ, ಸಾರ್ವಭೌಮ ಸರಕಾರದಿಂದಲೂ ಮಹಾತ್ಮರು ತುಂಬ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಷ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಧಾನರಾದ ರೈ. ಆರ್. ಡೆವ್ಹಿಡ್ ಲೈಡ್ ಜಾರ್ಜರವರು ಮಹಾತ್ಮರು ಪ್ರಪಂಚದೊಳಗಿನ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಹಾಪುರುಷರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಸಮಗ್ರ ಜಗತ್ತಿನ ಶಾಂತತಾಭಂಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಗತ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಪ್ರವರ್ತಕರೆಂದು ಪ್ರಪಂಚದ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡ ಮುಸಿಲೋನಿ ಹಿಟ್ಲರರಂತಹ ಪ್ರಚಂಡ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಅತ್ಯುಗ್ರ ಪಾಶವಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಅಮೇರಿಕೆಯ ಲೋಕವಿನಾಶಕಾರಿಯಾದ ಅಣುಬಾಂಬಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಧೀರಗಂಭೀರಭಾವದಿಂದ ಇದಿರಿಸಬಹುದೆಂದೂ ಜಗತ್ತಿನ ಶಾಂತಿಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅಹಿಂಸಾಮಯ ಶಾಂತಿಸಮರವೇ ಮಹಾಮಂತ್ರವೆಂದೂ ಮಹಾತ್ಮರು ಹರಿಜನಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಾರಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಾಂತಿಸಮರದಲ್ಲಿ ಅವರ ನಂಬುಗೆ.

ಹಲವರು ತರುಣರಾಗಿದ್ದರೂ ವೃದ್ಧರು; ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ವೃದ್ಧರಾಗಿದ್ದರೂ ತರುಣರು. ಹಲವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮತಗಳ ಮೇಲೆ ತಮಗೇ ನಂಬುಗೆಯಿಲ್ಲ; ಮಹಾತ್ಮಾಜಿಯವರು ತಮ್ಮ ಮತಗಳನ್ನು ತಾವು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಂಬಿರುವರಲ್ಲದೆ ಇತರರಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮನಗಾಣಿಸಿಕೊಡಬಲ್ಲರು. ಹಲವರ ವಿಚಾರಗಳು ಪರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ತಪ್ಪೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವವು. ಗಾಂಧೀ ಮಹಾತ್ಮರ ವಿಚಾರಗಳು ತ್ರಿಕಾಲಾಬಾಧಿತಗಳು; ಅಂತೆಯೇ ಅಮರಗಳು. ಇಂತಹ ಮತ, ವಿಚಾರ ಇವುಗಳಿಂದ ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧಿಯವರು ಅಮರರು; ಕೊನೆಗೆ ಕೊಲೆಗಡಕ ನಥುರಾಮನ ಗುಂಡಿಗೆ ಎದೆಗೊಟ್ಟು ಚಿರಂಜೀವಿಗಳಾದರು.

ಅನುಬಂಧ

೧. ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯ ಕನ್ನಡ ನಾಡು; ನುಡಿ   ಪು. ೧-೬

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ –

ಕನ್ನಡ ನಾಡುನುಡಿಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಸ್ವತಂತ್ರ ಲೇಖನವಿದು.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ—

ಕನ್ನಡಿಗ—ಕನ್ನಡ+ಇಗ (ತದ್ಧಿತನಾಮ) ಕನ್ನಡವನ್ನು ಆಡುವವ, ಅರಿತವ, ನೆಲೆವೀಡು—ನೆಲೆ+ಬೀಡು (ಬಿಡು–ಬಿಡು ಧಾತುವಿನ ಕೃದ್ಭಾವ ನಾಮ) ವಾಸವಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶ. ಆಧಿಪತ್ಯ—(ಅಧಿಪತಿ+ಯ) ಒಡೆಯತನ. ಗಡಿಗಲ್ಲು—ಗಡಿ+ಕಲ್ಲು—ಮೇರೆಗಲ್ಲು, ಷ ತ. ನ್ಯಾಯ–ನ್ಯಾಯ+ಯ—ಯೋಗ್ಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ—ವಿಶ್ವ+ವಿದ್ಯಾ+ಆಲಯ—ಉಚ್ಚಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವ ಸಂಸ್ಥೆ, ಸಮಿತಿ, ಜಲಪ್ರಪಾತ—ಜಲ+ಪ್ರ+ಪತ್+ಅ—ಜಲವು (ಪ್ರವಾಹವು) ಎತ್ತರದಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವದು—ತಡಸಲು; ಆಣೆಕಟ್ಟು—ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ತಡೆದು ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಹಾಕುವ ತಡೆ. ಕರು+ನಾಡು—ತಪ್ಪಲು ನಾಡು. ಸಂಸ್ಕೃತಿ—ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದ ನಾಗರಿಕತೆ; ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದ ಅಭಿರುಚಿ, ಭಾವನೆ ಮುಂ. ಸಮ್ಮಿಲನ—ಸಮ್+ಮಿಲನ (ಮಿಲ್ ಧಾ. ಕೂಡು) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೂಡುವಿಕೆ. ಕಲಾಜೀವನ–ಕಲೆಗಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವ ಬಾಳು. ಕಲೆಗಳು ಯಾವವು? ಬಾಂಧವ್ಯ–ಬಂಧು+ಯ—ಬಂಧುತನ. ಏಕೀಕರಣ—ಏಕ+ಈ+ಕರಣ—ಏಕವಾಗದೆ ಇರುವದನ್ನು ಏಕವಾಗಿ ಮಾಡುವದು.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—

ಸಾಹಿತ್ಯ—ಗದ್ಯಪದ್ಯ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ವಾಙ್ಮಯ. ವ್ಯಾಕರಣ ಅಲಂಕಾರ, ರಸ ಮುಂತಾದ ಅದರ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಗಳು ಕೂಡಿದ್ದು.

ಕಾವ್ಯಧರ್ಮವಿವೇಚನಾತ್ಮಕ— ಲಕ್ಷಣ, ರಸ, ಗುಣ, ದೋಷ, ಅಲಂಕಾರ ಮುಂತಾದವು ಕಾವ್ಯಧರ್ಮಗಳು; ಇವುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವಂಥ.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧. ಹಿರಿಯ ಕನ್ನಡನಾಡು ಯಾವುದು? ಅದರ ಅಂಗಗಳು ಯಾವುವು?

೨. ಕರ್ನಾಟಕವು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಭರತಖಂಡ ಎಂದರೇನು? ಅದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರಿ.

೩. ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣವೆಂದರೇನು? ಅದರ ಲಾಭಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೪. ಜಲಪ್ರಪಾತ, ಆಣೆಕಟ್ಟು, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ, ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಬುನಾದಿಯು ಅರಸುಮನೆತನ ಇವುಗಳ ಒಂದೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಕೊಡಿರಿ.

---

೨. ಸತಿ ಪುಟ ೬-೨೨

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ—

ಇದೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥವು. ದಕ್ಷಪುತ್ರಿ ಸತಿಯ ಚರಿತ್ರೆ. ಈ ಮೊದಲು ವಾಗ್ಭೂಷಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದುದು.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ—

ರಾಜರ್ಷಿ—(ರಾಜ+ಋಷಿ)—ರಾಜನಾಗಿ ಋಷಿಯಂತೆ ಇರುವವ. ರಾಜನ್ವತಿ—(ರಾಜನ್+ವತಿ) ಒಳ್ಳೆಯ ಅರಸುಳ್ಳದ್ದು. ಸಾಮಾನ್ಯ ರಾಜನುಳ್ಳದ್ದು—ರಾಜವತಿ. ಸ್ತ್ರೀ. ಲಿಂ. ಅಮರಾವತಿ—ದೇವೇಂದ್ರನ ರಾಜಧಾನಿ. ಆರಾಟ—ನೀರಾಟ; ಮಳಲ+ಒಟ್ಟಿಲು—ಉಸುಕಿನ ದಿನ್ನೆ. ಬಳಿ-ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲದವುಗಳ ಬೆಳಗೆ; (=ಬೆಳೆ) ಕನ್ನೈದಿಲು (ಕರಿದು+ನೈದಿಲು)-ಕರಿಯ ಕಮಲ. ಗೃಹಿಣಿ (ಗೃಹ+ಇನಿ) ಮನೆಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವಾಕೆ; ಗರತಿ. ಆಕ್ಷೇಪಿಸು—ಅಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸು, ದ್ರೋಹವೆತ್ತು. ಗಂಧರ್ವವೇದ—ಗಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ. ಲಾಜಹೋಮ—ಮದುವೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಬತ್ತದರಳುಗಳ ಹೋಮ. ಲಾಜಸೋಮ ಎಂಬ ರೂಪವು ಅಶುದ್ಧ. ಸರ್ವ ಮಂಗಳಾಶ್ರಯ—ಸರ್ವ + ಮಂಗಳ + ಆಶ್ರಯ; ಸರ್ವಮಂಗಳಾ (ಪಾರ್ವತಿ)+ಆಶ್ರಯ. ದಾಕ್ಷಾಯಣಿ— ದಕ್ಷನ ಮಗಳು. ಅಜಿನ—ತೊಗಲು.

ನಚ್ಚು—ನಂಬು ಹಮ್ಮು—ಉದ್ಯೋಗವನ್ನಾರಂಭಿಸು. ಕರೆ—ಕೃದ್ಭಾವ. ಕರೆಯುವಿಕೆ. ಶ್ರೋತ್ರಿಯ—ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವಿಟ್ಟ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರ—ದಿನಾಲು ಎರಡು ವೇಳೆ ಮಾಡುವ ಹೋಮ. ಉನ್ಮತ್ತ(ಉತ್+ಮದ್+ತ—ಎಚ್ಚರಗೆಟ್ಟವ. ಅದೃಷ್ಟವಾದಿನಿ—ದೈವದಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಒದಗುವದೆಂದು ಹೇಳುವಾಕೆ. ಶೈವಾಲ—ಹಾವಸೆ

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—

ದಕ್ಷ—ಬ್ರಹ್ಮನು ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮರೀಚಿ ದಕ್ಷ ಮೊದಲಾದ ೯ ಜನ ಪ್ರಜಾಪತಿ (ಸಂತತಿಯನ್ನು ಬೆಳಿಸುವ ಮೂಲಪುರುಷನು) ಗಳನ್ನೂ ನಾರದನನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ನಾರದನು ದಕ್ಷನಿಗಿಂತ ಕಿರಿಯನು. ದಕ್ಷನಿಗೆ ಬಹುಜನ ಕನ್ಯೆಯರು. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವರ ಹೆಂಡಿರು ದಕ್ಷ ಪುತ್ರಿಯರು. ಜೇಷ್ಠಾಲಕ್ಷ್ಮಿ—ದಾರಿದ್ರ್ಯದೇವತೆ.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು:—

೧. ವರನಲ್ಲಿ ಯಾರು ಯಾರು ಯಾವ ಯಾವಗುಣಗಳನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುವರು?

೨. ನಾರದ, ದಕ್ಷ, ದಕ್ಷಪತ್ನಿ ಇವರ ಸಂಭಾಷಣದ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

೩. ನಾರದನು ಶಿವ (ವರ)ನ ದೋಷಗಳನ್ನು ಗುಣಗಳನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಸಿದುವನ್ನು ವಿವರಿಸಿರಿ.

೪. ಸತಿ, ಆಕೆಯ ಅಕ್ಕಂದಿರು ಇವರ ಸ್ವಭಾವ ತುಲನೆ ಮಾಡಿರಿ.

೫. ಅವನು (ಶಿವನು) ಪ್ರಭುವಾಗಿಯೂ ಭಿಕ್ಷುಕನು, ಗೃಹಸ್ಥನಾಗಿಯೂ ಸಂನ್ಯಾಸಿ, ಈ ಮಾತನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸಿರಿ.

೬. ವರ್ಷತರ್ರ, ಕನ್ನೈದಿಲು, ಲಾಜಹೋಮ ಇವುಗಳ ವಿಗ್ರಹವನ್ನೂ ಹೊಳಪು, ಅಂಜುಗುಳಿ, ಕರೆ ಈ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೂ ಹೇಳಿರಿ.

೩. ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಶ್ಚರ್ಯವು

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ:—

ಇದೊಂದು ಆರೋಗ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸ್ವತಂತ್ರಲೇಖನವು. ಶರೀರರಕ್ಷಣೆಯು ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ್ದು ಎಂಬುದೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯವಿಷಯ.

ಬ ಶಬ್ದಕೋಶ—

ಯಂತ್ರ—ಗಾರಿಕೆ (ಯಂತ್ರ+ಗಾರ+ ಇಕೆ.) ತದ್ಧಿತಭಾವನಾಮ. ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವಿಕೆ. ವಿನ್ಯಾಸ—(ವಿ+ನಿ+ಅಸ್+ಅ) ಹೊಂದಿಕೆ, ಇಡುವಿಕೆ. ಸನ್ನಿವೇಶ — ಸಮ್+ನಿ+ವಿಶ್+ಅ= ಹೊಂದಿಕೆ. ನಲಿಕೆ—ಕೊಳವೆ; ಸಿರ—(ತ್ಸ-ಸಿರಾ)ನರ, ನಾಡಿ; ವ್ಯಷ್ಟಿ—ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿ. ಹಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಮುದಾಯವು ಸಮಷ್ಟಿಯೆನಿಸುವದು ಪೃಷ್ಟಿಯು ಸಮಷ್ಟಿಯಾದರೆ ಅದರೊಳಗಿನ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ ಭೂಮಿಯು ವ್ಯಷ್ಟಿ. ಆನುವಂಶಿಕ—(ಅನು+ವಂಶ+ ಇ ಕ)ವಂಶವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಬಂದ ಪಾರಿತೋಷಿಕ—(ಪರಿ+ತೋಷ+ ಇ ಕ) ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ವಸ್ತು. ಕರಾಳ—ಉಗ್ರ.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—

ಆನುವಂಶಿಕವ್ಯಾಧಿ—ತಂದೆ, ಅಜ್ಜ ಮೊದಲಾದವರಿಗಿದ್ದ ಬೇನೆಯು ಮಗ, ಮೊಮ್ಮಗ ಇವರಿಗೆ ಬರುವದುಂಟು. ಹೀಗೆ ಬಂದ ಬೇನೆಯು ಆನುವಂಶಿಕವು. ಯಾವದೊಂದು ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಬಂದದ್ದು ನೈಮಿತ್ತಿಕವು. ಅಶ್ವಶಕ್ತಿ—ಕುದುರೆಯ ಶಕ್ತಿ. ಕೆಲವೊಂದು ಪರಿಮಾಣದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಶ್ವಶಕ್ತಿ ಎಂದು ಹೇಳುವರು; ಶಕ್ತಿಯ ಅಳತೆಯನ್ನು ಈ ಎಕ್ಕಮಿನಿಂದ ಮಾಡುವರು. ಉದಾ—ಈ ಎಂಜಿನು ಹತ್ತು ಅಶ್ವಶಕ್ತಿಯದು. ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಮೇಣಬತ್ತಿಯ ಪ್ರಕಾಶದ ಪರಿಮಾಣದಿಂದ ಅಳೆವಂತೆ, (ಹಾರ್ಸ ಪಾವರ್, ಕ್ಯಾಂಡಲ್ ಪಾವರ್) ಅರೇಬಿಯನ್ ನೈಟ್ಸ್—ಅರಬಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅದ್ಭುತರಸದ ಕಥೆಗಳ ಗ್ರಂಥ. ಹಲವು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಂತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ' ಮಾನವಾ ನಿನ್ನನ್ನೇ ನೀನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳು' ಎಂಬ ಮಾತು ಆತ್ಮವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಆತ್ಮನ ಸ್ಥಾನವಾದ ಶರೀರದ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಮಾಡು ಎಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧. ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಬೇರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಶರೀರವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಶ್ಚರ್ಯ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೌಂದರ್ಯ ಎಂಬುವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರಿ.

೨. ಮಾನವ ಶರೀರವನ್ನು ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿರಿ. ಎಂಜಿನಿಗೂ ಶರೀರ ಯಂತ್ರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಾಮ್ಯ ವೈಷಮ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.
೩. ಶರೀರದೊಳಗಿನ ಮೂರು ಸೌಂದರ್ಯಗಳು ಯಾವವು? ಹೇಗೆ ಹೇಳಿರುವರು.
೪. ಮಾನವಿ ಕೃತಿ, ಶರೀರನಿರ್ಮಾಣಕ, ನೈಮಿತ್ತಿಕ, ಪಾರಿತೋಷಕ ಈ ಶಬ್ದಗಳ ಶುದ್ಧ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

---

೪. ಒಂದೇ ಗತಿ ಪುಟ ೩೧-೩೪

ಅ. ಗ್ರಂಥ ಪರಿಚಯ:—

ಇದು ಮಹಾಭಾರತದೊಳಗಿನ "ಹಂಸಕಾಕೀಯೋಪಾಖ್ಯಾನ"ಎಂಬ ಕಥೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಬರೆದುದು. ಹಂಸ, ಕಾಕ, ಸೆಟ್ಟಿಯ ಮಕ್ಕಳು ಈ ಪಾತ್ರಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ—

ಸುಖವಸ್ತು—ದುಡಿತವಿಲ್ಲದೆ (ಸುಖದಿಂದ) ವಸತಿ ಮಾಡಿದವ. ಮತ್ತ—ಮದ್ (ಧಾ)+ತ–ಸೊಕ್ಕಿನವ, ಉಡ್ಡೀನ–ಉತ್+ಡೀ(=ಹಾರು) ಮೇಲೆ ಹಾರುವದು. ಅವ, ಪ್ರ, ಪರಿ, ಸಮ್ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗಗಳು ಸೇರಿ ಅವಡೀನ ಮುಂಗಿವೆ. ಇವು ಪಕ್ಷಿಗಳ ಹಾರಿಕೆಯ ಬಗೆಗಳು. ಉಡ್ಡೀನ —ಉಡ್ಡಯನ ಖತಿ—ಕೋಪ; ಬೆಂಬಳಿಸು. ಬೆನ್ನುಹಿಡಿ.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—

ತ್ರಿವಿಷ್ಟಪ—ದ್ಯು—(ತಿಬೇಟ ಎಂದು ಹೇಳುವರು.) ಸ್ವರ್ಗ. ತಿಬೇಟವನ್ನೇ ಸ್ವರ್ಗವೆಂದು ಪ್ರಾಚೀನರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಕೆಲವರ ಮತ. ಮೈಲ್ಕ ಮೀಟರ-ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆರಸಿದ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವ ಥರ್ಮಾಮೀಟರಿನಂತಹ ಒಂದು ಯಂತ್ರ. ಕಾಲ್ಕೆದರು–ಜಗಳವನ್ನಾರಂಭಿಸುವ ಮೊದಲು ಪಶುಗಳು ಕಾಲನ್ನು ಕೆದರುವವು. ಜಗಳವನ್ನಾರಂಭಿಸು ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇತರರಿಗೂ ಈ ಶಬ್ದವು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಕಾಗೆಯ

ಒಕ್ಕಣ್ಣನೋಟ-ಕಾಗೆ ಒಂದೇ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಕಾಗೆಗೆ ಒಂದೇ ಕಣ್ಣುಗುಡ್ಡೆ ಇರುವದೆಂದೂ ಅದು ಎರಡೂ ಕಡೆಗೆ ಓಡಾಡುವುದೆಂದೂ ಮೊದಲಿನವರು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದಲೇ ಕಾಕಾಕ್ಷಿಗೋಲಕ ನ್ಯಾಯ ಎಂಬ ರೂಢಿಯ ಮಾತು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಸಮುದ್ರಾಸ್ತೃಪ್ಯಂತು-ಸಮುದ್ರಗಳು ತೃಪ್ತವಾಗಲಿ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ತರ್ಪಣ ಎಂಬ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಬರುವುದು. ಸಮುದ್ರದ ಅಪಾರ ಜಲರಾಶಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ತರ್ಪಣದ ಹತ್ತು ಹನಿ ನೀರು ಎಷ್ಟರದೋ ಏನೋ? ಹಾಗೆ ದೊಡ್ಡದರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸಣ್ಣದು ಅಡಗಿ ಹೋಗುವುದು, ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ, ಕಾವ್-ಕಾವ್ ಕಾಗೆಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಕೂಗು; ಕ್ರಾ ಕ್ರಾ ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿ; ಕ್ರೌ ಕ್ರೌ ಸಂಕಟದಲ್ಲಿ.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧. ಈ ಕಥೆ ಯಾವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿದೆ? ಕಾಗೆ ಹಂಸಗಳು ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ? ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ತೋರಿಸಿರಿ.

೨. ಕಾಗೆಗಳ ಒಕ್ಕಣ್ಣ ನೋಟಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಸಂಗವು ಹೇಳಿದೆ?

೩. ಕಾಗೆ ಹಂಸಗಳ ಪಂದ್ಯಾಟವನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳಿರಿ.

೪. ವೈಮುರಿತು,ಹಂಸನನ್ನು, ಜಂಬಳಿಸಿ, ಬಾಯ್ಬಡಕ ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಕರಣ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

---

೫. ಪದ್ಮಿನಿ. ಪುಟ ೩೬-೫೩

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ—

ಇದು 'ಪದ್ಮಿನಿ'ಎಂಬ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಯ ಆರಂಭದ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳ ಸಂಗ್ರಹವು. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಚಿತ್ತೂರನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಮುತ್ತಿ ಹಾಳುಮಾಡಿದ ಕಥೆ ಮತ್ತು ಶೋಕಮಯವಾದ ಪದ್ಮಿನಿಯ ಜೋಹಾರ ವರ್ಣನೆ ಇವು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿವೆ.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ:— ವಿಧ್ವಸ್ತ (ವಿ+ಧ್ವಂಸ್+ತ)—ನಾಶಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ; ಪ್ರಹರಿ—ಪ್ರಹರ+ ಇ. ಪ್ರಹರದ ವರೆಗಿನ ಕಾವಲುಗಾರ: ವಿಕೃತ—ಪಹರೆ ಭಂಗುರ—(ಭಂಗ)—ನಾಶಶೀಲ. ಮಡಿಲು=ಉಡಿಲು—ಸೆರಗು. ಆಲಂಬಿತ ಕುಂತಲೆ—ಜೋಲು ಬಿದ್ದ ಕೂದಲುಳ್ಳವಳು. ಬ. ವ್ರೀ. ಸ್ಮಶಾನ (ಶ್ಮಶಾನ) ಧ್ಭ—ಮಸಣ. ಸತ್ವ—ನೈತಿಕ ಮನೋಬಲ.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—ಉಚ್ಚ, ಉಚ್ಚತರ, ಉಚ್ಚತಮ (ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ಸ್ವಜನಾಭಿಮಾನ ಸ್ವದೇಶಾಭಿಮಾನ)—ತರ,ತಮ, ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಎರಡರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನದನ್ನು ತೋರಿಸುವಾಗ ತರಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಅನೇಕಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನದನ್ನು ತೋರಿಸಲು ತಮ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ವಿಶೇಷಣಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುವುವು. ಉದಾ- ಲಘು, ಲಘುತರ, ಲಘುತಮ, ಮುಂ. ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತೃಣಕ್ಕೆ ಬಗೆದು— ತಿರಸ್ಕಾರದ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಬಗೆ ಧಾತುವಿನ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಚತುರ್ಥಿ ಬರುವುದು. ತೃಣಕ್ಕೆ ಚತುರ್ಥಿ. ಪಠಾಣನ ಸಿಂಹಾಸನಾರ್ಧಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ— ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಪದ್ಮಿನಿಯನ್ನು ರಾಣಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳ ಬಹುದಾಗಿತ್ತು; ಆಗ ಆಕೆಗೆ ಆತನ ಸಿಂಹಾಸನಾರ್ಧವು ದೊರೆಯಬಹು ದಾಗಿತ್ತು. ಜೋಹಾರ—ರಜಪೂತ ಹೆಂಗಸರು ಮಾಡುವುದು; ಗಂಡಸರು ಮಾಡುವುದು,ಕೇಸರಿಯ್ಯಾ ಪುಟ. ೪೬-೪೯.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧. ಚಿತ್ತೂರನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ನಮ್ಮ ಮನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಭಾವನೆಗಳಾವವು?

೨. ಕರಣರಾಯನ ಪತ್ರದ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ; ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಆತನ ಕಳವಳವನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೩. ಜೋಹಾರದ ಪೂರ್ವದ ಮತ್ತು ತರುವಾಯದ ಚಿತ್ತೂರಿನ ಸ್ಥಿತಿಯ ತುಲನೆ ಮಾಡಿರಿ.

೪. ಪದ್ಮಿನಿಯಿಂದ ಆರ್ಯನಾರಿಯರಿಗೆ ದೊರೆತ ಉಪದೇಶವಾವುದು ?

೫. ಕರಣರಾಯನು ಬರೆದಂತೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೆರಳಿಸುವಂಥ ಒಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

೬. ಮಹಾರಾಣಾ, ಕೇಳಿದೆನು. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿರಿ.

ಮದಿನೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದ ಪೈಗಂಬರರು ಪುಟ ೫೪-೫೯

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ— ಇದು ಹಜರತ ಮಹಮ್ಮದ ಪೈಗಂಬರರು ಎಂಬ ಚರಿತ್ರಾತ್ಮಕ ಗ್ರಂಥದ ಒಂದು ಭಾಗವು.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ— ಶುಭಾಗಮನ—ಶುಭ ಆಗಮನ—ಮಂಗಳಕರವಾದ ಬರುವಿಕೆ. ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ—ಸ್ಥಿತಿ+ಅಂತರ—ಬೇರೆ ಸ್ಥಿತಿ; ಸ್ಥಳಾಂತರ ದೇಶಾಂತರ ಮು. ಪರಮೇಶ್ವರನ ಉಪಾಸನೆ—ಮುಸಲ್ಮಾನರಲ್ಲಿ 'ನಮಾಜ'. ಏಕೇಶ್ವರ ಮತ—ಒಬ್ಬನೇ ದೇವರು ಎಂದು ಹೇಳುವ ಧರ್ಮ. ತಳಹದಿ ಅಸ್ತಿವಾರ-(ಪಾಯಾ).

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—ಪೈಗಂಬರರು—ದೇವರ ದೂತ ದೇವರಿಂದ ಕಳುಹಲ್ಪಟ್ಟವ. ಪ್ರೇಷಿತ (ಕಳುಹಲ್ಪಟ್ಟವ.) ದೇವರು ಸತ್ಯಧರ್ಮವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಮಹಮ್ಮದರನ್ನು ಕಳುಹಿದನೆಂದು ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಹೇಳುವರು. ಅಬುಬಕರ-ಮೊದಲು ಮೂರ್ತಿಪೂಜಕ ಧರ್ಮದವ. ಮಹಮ್ಮದರ ವೈರಿ. ಕುರಾಣವನ್ನು ಕೇಳಿ ಪೈಗಂಬರರ ಉದಾತ್ತತೆಗೆ ಮನಸೋತು ಮುಸಲ್ಮಾನನಾದನು; ಅವರ ಶಿಷ್ಯನಾದನು. ಕುರೇಶ – ಅರಬರಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಪಂಗಡದವರು, ಮೂರ್ತಿಪೂಜಕರು. ಮೂರ್ತಿಪೂಜೆಯ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ಮಹಮ್ಮದರಿಗೆ ವಿರೋಧಿಗಳಾದರು.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧. ಹಿಜರಿಶಕವೆಂದರೇನು? ಆ ಶಕಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರು ಹೇಗೆ ಬಂದಿತು?
೨. ಈಶ್ವರನು ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವನು ಎಂಬುದನ್ನು ಪೈಗಂಬರರು ದೃಢವಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣವನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.
೩. ಅಬುಬಕರನ ಗುರುಭಕ್ತಿ, ಪೈಗಂಬರರ ಧರ್ಮಮಂಡಲ, ಮಸಜಿದ್, ಉಲ್‌ನಬಿ ಇವುಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿರುವದನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.
೪. ಪೈಗಂಬರರ ಜೀವನದ ಉದ್ದೇಶಗಳು ಯಾವವು? ಅವರಲ್ಲಿದ್ದ ಉದಾತ್ತ ಗುಣಗಳು ಯಾವವು? ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡಿವೆ?

೭. ವೇಣೀಸಂಹಾರ-ಕರ್ಣಾಶ್ವತ್ಥಾಮರ ಕಲಹ ಪುಟ ೫೯-೬೯

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ—ಭಟ್ಟನಾರಾಯಣ ಎಂಬ ಕವಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ವೇಣೀಸಂಹಾರ ನಾಟಕದೊಳಗಿನ ಒಂದು ಭಾಗದ ಭಾಷಾಂತರವಿದು. ವೇಣೀಸಂಹಾರ-ವೇಣಿಯ-ಹೆಳಲಿನ ಸಂಹಾರ-ರಚನೆ. ಭೀಮಸೇನನು ಕೌರವವಧಾನಂತರದಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿಯ ಹೆಳಲನ್ನು ಹಾಕಿದ ಕಥೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಬರುವುದರಿಂದ ಈ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ವೇಣೀ ಸಂಹಾರ ಎಂಬ ಹೆಸರು.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ-ಆಚಾರ್ಯ-ಯಾವದೊಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ನಿಷ್ಣಾತನಾದ ಗುರು. ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯ ಬರೆಯುವವನೂ ಆಚಾರ್ಯನು. ಉದಾ—ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ, ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯ ಮುಂ. ಪ್ರಾಯೋಪವೇಶ ಪ್ರಾಯ (=ಊಟಮಾಡದೆ ಸಾಯುವದು)+ಉಪವೇಶ (=ಕುಳ್ಳಿರುವುದು.) ಊಟಮಾಡದೆ ಸಾಯುವೆನೆಂದು ಒಂದೆಡೆಗೆ ಕುಳ್ಳಿರುವುದು. ಇಲ್ಲವೆ ಮಲಗುವುದು. ಅಜಾತ+ಶತ್ರು-ಶತ್ರುಗಳುಂಟಾಗದೆ ಇರುವವ. ಬ. ವ್ರೀ. ಮೇದಸ್—ನೆಣ. ಉಪೇಕ್ಷೆ—ಔದಾಸೀನ್ಯ. ಶೋಕ+ಅನಲ—ಶೋಕವೇ ಅನಲ. ಕ. ಧಾ. ಪರಿಭವ-ಅಪಮಾನ. ವಾಚಾಲ-ಗಳಹುವವ ಅಳವಡಿಸು—ಸಿದ್ಧಪಡಿಸು. ಭೂರಿಭೋಜನ ಬಹುಜನರ ಊಟ. ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—ಧರ್ಮರಾಜನು ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ "ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ ಹತಃ" ಎಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನುಡಿದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲನೆ 'ಗಜ' ಎಂದು ನುಡಿದನು. ಆ ಮಾತಿಗೆ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ ಎಂಬ ಆನೆ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಎಂಬ ಅರ್ಥ. ಧರ್ಮರಾಜನ ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ದ್ರೋಣನು ಶಸ್ತ್ರತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಹತನಾದನು. ಇದರಿಂದ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನಿಗೆ ಪಾಂಡವರ ಮೇಲೆ ಕೋಪ.

ತಿಂಡಿ—ಮೈಸೂರು ಕಡೆಗೆ ತಿಂಡಿ ಎಂದರೆ ತಿನ್ನುವ ಜಿನಸು; ಮೈಯ ತಿಂಡಿಗೆ ತಿನಿಸು ಎಂದೆನ್ನುವರು. ಧಾರವಾಡದ ಕಡೆಗೆ ತಿಂಡಿ ಎಂದರೆ ಮೈಯ ಕಡಿತ; ತಿನಿಸು ಎಂದರೆ ತಿನ್ನುವ ಪದಾರ್ಥ. ಸುತವತ್ಸಲ-ಮಗನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವ. ವತ್ಸ—ಕರು; ಮರಿ. ವತ್ಸಲ-ಕರುವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರೀತಿಸುವವ. ವಾತ್ಸಲ್ಯ-ಕಂದನಲ್ಲಿರುವಂಥಹ ಪ್ರೀತಿ. ಪ್ರತೀಕಾರಜಲ-ಅಪಮಾನವು ಬೆಂಕಿಯೊಂದು ಪ್ರತೀಕಾರವು ಜಲವೆಂದೂ ಇಲ್ಲಿ

ರೂಪಣವಿದೆ. ಅಪಮಾನದಿಂದಾದ ತಾಪವು ಪ್ರತೀಕಾರದಿಂದ ಆರುವದೆಂದು ಅರ್ಥ. ಆಯುಧಗಳೆಂಬ ತೆಪ್ಪಗಳು-ದುಃಖವು ಪೂರ (ಪ್ರವಾಹ) ವೆಂದು ಹೇಳಿ ಆ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ದಾಟಲು ಎಂದರೆ ದುಃಖವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ವೀರರು ಮುಯ್ಯ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು; ಅದಕ್ಕೆ ಆಯುಧಗಳು ಸಹಾಯಕಗಳು. ಆದುದರಿಂದ ಅವು ತೆಪ್ಪದಂತೆ ಎಂದು ರೂಪಕ ಮಾಡಿದೆ. ಅತಿರಥ-ಅರ್ಧರಥ, ಮಹಾರಥ, ಅತಿರಥ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೀರಾಧೀರರೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿವೆ. ಮಹಾರಥ—ದಶಸಹಸ್ರ ವೀರರೊಡನೆ ಒಬ್ಬನೇ ಕಾದಾಡಬಲ್ಲ ಶಸ್ತ್ರವಿಶಾರದನು ರಾಧಾಗರ್ಭಭಾರಭೂತ-ರಾಧೆಯು ಕರ್ಣನ ಸಾಕುತಾಯಿ. ಅಧಿರಥ ಎಂಬ ಅಂಬಿಗನ ಹೆಂಡತಿ. ಕರ್ಣನು ರಾಧೆಯ ಔರಸಪುತ್ರನೆಂದೇ ಜನರ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇತ್ತು. ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನು, ಕರ್ಣನು ರಾಧೆಯ ಗರ್ಭಕ್ಕೆ ಭಾರವೇ ಹೊರತು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದಂದವನು ಎಂದು ಹೀಯಾಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತನ್ನಾಡಿದನು. ಕರ್ಣನು ಸೂತ (ಅಂಬಿಗ) ಕುಲದವನು. ಆ ಕುಲಕ್ಕೆ ರಥಾಕಾರ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಭೂದೇವಿ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾಳೆ—ದ್ರೋಣನು ಅಸಂಖ್ಯ ಜನರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಭಾರವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಭೂಮಿಗೆ ಹಗುರಾಯಿತು. ಆದುದರಿಂದ ದ್ರೋಣನು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಭೂದೇವಿ ಬಲ್ಲಳು. ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೆ—ಯುಧಿಷ್ಠಿರನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ನಂಬುಗೆಯಿಟ್ಟೇ ದ್ರೋಣನು ಶಸ್ತ್ರತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದನು. ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೇ ದ್ರೋಣನಿಂದ ಶಸ್ತ್ರತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿಸಿದಂತಾಯಿತು; ಆದುದರಿಂದ ಆತನೇ ಬಲ್ಲನು. ಗುರುಶಾಪದಿಂದ ನಿರ್ವೀರ್ಯವಾಗಿರುವವೇ—ಕರ್ಣನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವೇಶದಿಂದ ಪರಶುರಾಮನಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ, ಮತ್ತು ಈ ಮೋಸಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ನಿನ್ನ ಶಸ್ತ್ರಗಳು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದೇ ಹೋಗಲಿ ಎಂದು ಶಾಪಕೊಟ್ಟ ಭಾರತ ಕಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಸೋಮಕ—ದ್ರುಪದನ ಪೂರ್ವಜ. ಆತನ ವಂಶದವರು ಸೋಮಕರು. ಅರ್ಜುನನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ-ಕರ್ಣನನ್ನು ಸಾಯಂಕಾಲದೊಳಗಾಗಿ ಕೊಲ್ಲುವೆನೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಈಗ ತಾನೇ ಕೊಂದುಬಿಟ್ಟರೆ ಅರ್ಜುನನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಸುಳ್ಳಾಗುವುದು.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನಗಳು—

೧. ಕರ್ಣನು ದ್ರೋಣನ ವಿಷಯವಾಗಿ ದುರ್ಯೋಧನನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ದುರಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದನು?

೨. ನೀವು ಆ ಪಾತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ ಕರ್ಣಾಶ್ವತ್ಥಾಮರ ಸಂಭಾಷಣವನ್ನು ಮಾಡಿರಿ.

೩. ೬೨ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿರುವ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನ ೨ನೆಯ ಭಾಷಣವನ್ನೋದಿ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

ಅ. ದ್ರೋಣನಿಗೆ ಉಂಟಾದ ಅಪಮಾನ ಯಾವುದು?

ಬ. ಧೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನನು ಅಲ್ಪ, ಕೀಳ, ಎಂದು ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನು ಯಾವ ಮಾತಿನಿಂದ ತೋರುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವನು.

ಕ. ದ್ರೋಣನ ತಲೆಕೊಯ್ಯುವಲ್ಲಿ ಧೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನಗೆ ಅಂಜಿಕೆ ಏಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ?

ಡ. ಪ್ರಳಯಮಾರುತ, ಅರಳೆ ಈ ಉಪಮಾನಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಯಾವ ಮಾತನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿದನು?

ಇ. ಧರ್ಮರಾಜನಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ವಿಶೇಷಣಗಳ ಸಾರ್ಥಕತೆ ಏನು?

ಫ. 'ನನ್ನ ತಂದೆಯು....' ಎಂದು ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನು ಹೇಳುವನು. ಈತನ ತಂದೆಯಾದರೆ ಕೊಲ್ಲಬಾರದೇಕೆ?

೪. ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನು ಪರಶುರಾಮನಿಗೂ ತನಗೂ ಯಾವ ಯಾವ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಲಿಕೆಯಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳಿರುವನು?

೫. ೬೭ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿರುವ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನ ೨ನೆಯ ಮಾತನ್ನು ಓದಿರಿ. ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಿರಿ.

೬. ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ ಕರ್ಣ ಇವರಲ್ಲಿ ದಾರಿಯ ಬಿಟ್ಟು ಮಾತಾಡಿದವರು ಯಾರು? ಅವರ ಪರಸ್ಪರ ಕಲಹಕ್ಕೆ ಅವರೊಳಗಿನ ಯಾರ ಮಾತು ಕಾರಣವಾದವು ಹೇಗೆ?

೮. ಪಂಪಾಯಾತ್ರೆ ಪುಟ ೭೦-೭೭

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ—ಹಂಪೆಯ ಪ್ರವಾಸವ ೧ ಕುರಿತು ಬರೆದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಲೇಖನವಿದು.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ— ನ+ಪ್ರತಿಮ-ಸಮಾನವಾದದ್ದು ಇಲ್ಲದ, ಅಸದೃಶ. ಬ. ಪ್ರೀ. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ-ಪ್ರಕೃತಿ+ಇಕ-ಸೃಷ್ಟಿಯೊಳಗಿನ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಶೌರ್ಯ+ಅಭಿನಯ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು, ಅಭಿನಯಿಸುವುದು ಕೋಡುಗಲ್ಲು-ಕೋಡಿನಂತಿರುವ ಕಲ್ಲು-ಶಿಖರ. ಮುನ್ನೋಟ-ಮುನ್+ನೋಟ-ಮುಂದಿನ ದೃಷ್ಟಿ, ಮುಂದಾಗುವದನ್ನು ಕಾಣುವದು. ವ್ಯಂಗೋಕ್ತಿ-ವ್ಯಂಗ+ಉಕ್ತಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬೇರೆಬಗೆಯಿಂದ ಆಡುವ ಮಾತು, ವಕ್ರೋಕ್ತಿ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವರು. ವಾಸ್ತು-ಗೃಹ ನಿರ್ಮಾಣಶಾಸ್ತ್ರ ಆಗರ-ಸ್ಥ-ಆಕರ-ಖನಿ. ನಿಸರ್ಗ-ಸೃಷ್ಟಿ. ಮುಗ್ಧ-ಮುಹ್+ತ-ಮರುಳುಗೊಂಡ. ಕೈಗಲ್ಲು-ಕೈಯಿಂದ ಎಸೆಯಬಹುದಾದ ಕಲ್ಲು; ಗಲಿತ-ಗಲ್+ತ-ಉದುರಿದ ಪೆಂಪು-ಪಿರಿದು+ಪು-ದೊಡ್ಡತನ. ಉದ್ಬೋಧಕ—ಉತ್+ಬುಧ್+ಅಕ=ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಳಿಸುವ, ಹುರುಪುತರುವ

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—ಫೇರಿಸ್ತ—ಅಕಬರ ಬಾದಶಹನ ಕಾಲದ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಪ್ರವಾಸಿ, ನಿಕೋಲೋ ಕೌಂತಿ-೧೪೨೦ರಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಇಟಲಿಯ ಪ್ರವಾಸಿ. ಪೈಸ್ ೧೫೨೦ರಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಪೋರ್ತುಗೀಜ್ ಪ್ರವಾಸಿ. ಕ್ಷೇತ್ರವಿಧಿ-ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಪಿತೃಕಾರ್ಯ, ದೇವಾರಾಧನೆ ಮುಂ. ವಿರಾಟ್-ಸ್ವರೂಪ-ಜಗತ್ತನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸುವಷ್ಟು ದೊಡ್ಡರೂಪ; ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ವಿರಾಟ್ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಮರೆತು ಹೋದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ, ಎಂದೂ ಮರೆಯದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಎಂಬ ವಿಜಯನಗರದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೇಳುವ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧. ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಪಂಪಾಯಾತ್ರೆಯ ಮಹತ್ವವು ಏನು? ಪಂಪಾಯಾತ್ರೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮಲ್ಲುಂಟಾಗುವ ಭಾವನೆಗಳು ಯಾವವು? ಪ್ರಪಂಚವು ಮಾಯಾಮಯ ಎಂದು ಏಕೆ ಎನಿಸುವದು?

೨. ಸಾಸುವೆಯ ಗಣಪ, ಕಡಲೆಯ ಗಣಪ ಈ ಹೆಸರುಗಳು ಏಕೆ ಬಂದುವು?

೩. ನಗಾರಖಾನೆ ಎಂಬ ಕಟ್ಟಡವು ಕಾಣಬರುವುದು; ಅದು ಎತ್ತರವಾದ

ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದೆ, ಈ ವಾಕ್ಯಗಳ ಕರ್ತೃ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಹೇಳಿ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

---

೯. ಮಹಾರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ ಪುಟ ೭೮-೯೦

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ.— ಇದು ಝಾಂಸಿಯ 'ಮಹಾರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ' ಎಂಬ ವೀರರಸದ ಕಾದಂಬರಿಯಿಂದ ಎತ್ತಿ ಬರೆದುದು. ಆ ಕಾದಂಬರಿಯೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುವ ಮೊದಲನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದವೂ ಆ ರಾಣಿಯ ಶೌರ್ಯ, ರಣಕೌಶಲ್ಯಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭವೂ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ—ರಾಷ್ಟ್ರೀಯಪರ್ವಕಾಲ—ಪರ್ವ-ಪೌರ್ಣಿಮೆ ಅಮವಾಸ್ಯೆ ಮುಂ. ಹಬ್ಬ; ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಎಂದು ಪರ್ವ ೩ ವಿಧ. ಶಿಶುವಿಗೆ ಅನ್ನಪ್ರಾಶನ—ಅನ್ನಮುಹೂರ್ತ. ವಿಜಯಾ+ದಶಮಿ—'ವಿಜಯಾ' ಎಂಬ ದೇವಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ(ಆಶ್ವಿನ ಶು.) ದಶಮಿ. ಸೀಮೋಲ್ಲಂಘನ—ಗಡಿಯನ್ನು ದಾಟುವದು; ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಪರರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಪಾಳೆಯ ಹಾಕುವದು. ಪರಾ+ಜಿತ-ಸೋತ. ವಿ+ಧವೆ-(ಧವ-ಪತಿ) ಗಂಡನಿಲ್ಲದವಳು. ಪುರುಷಕಾರ-ಪೌರುಷ ಪರಾಕ್ರಮ. ಪರಂ+ಧಾಮ-ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಾನ. ಕೀರ್ತಿ+ಶರೀರ--ಕೀರ್ತಿಯೆಂಬ ಶರೀರ. ಕ ಧಾ.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—ನಾನಾಸಾಹೇಬ ರಾವಸಾಹೇಬರು ೨ನೆಯ ಬಾಜಿರಾಯನ ಇಬ್ಬರು ದತ್ತಕಪುತ್ರರು. ಪರಶುರಾಮನು ಧನುವನ್ನು ನೋಡಿ.... ಶೈಶವದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಒಲವೇ ಮುಂದೆ ಬೆಳೆಯುವದು. ವಿದ್ಯಾರಂಭದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಾಲಕರ ಎದುರಿಗಿಟ್ಟು ಆತನ ಒಲವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ ವಾಡಿಕೆಯಿತ್ತು. ಪರಶುರಾಮನು ಶೈಶವದಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಲ್ಲಿನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿ ಅದನ್ನು ಹಿಡಿದನು. ಕರ್ಣನ ರಥವು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೂತ ಕತೆಯನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಓದಿರಿ. ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ-ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ ಮತ್ತು ರಣದಲ್ಲಿ ಇದಿರಿಸಿದಾಗ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟವ ಇವರಿಬ್ಬರು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ವೀರಸ್ವರ್ಗವನ್ನೈದುವರೆಂದು ನಮ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೇಳುವುದು.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧. ನೀವು ಓದಿದ ಭಾಗದಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿಯ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

೨. "ಭವಿಷ್ಯದ ಸೂಚನೆ" ಎಂಬ ಹೆಸರು ಈ ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಹೊಂದುವದು.

೩. ಅಂದಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪರ್ವಕಾಲವೇ ಇಂದಿನ ನಾಡಹಬ್ಬವಾಗಬಹುದೆ?

೪. ಈ ಕಾದಂಬರಿಯ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನೋದಿದ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವಾಯಿತು ?

ಶುಕಶಿಶುವಿನ ಆತ್ಮವೃತ್ತ ಪುಟ ೯೧—೧೦೧

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ—ಇದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಸ್ಕೃತ ಬಾಣಕಾದಂಬರಿಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಾಣ ಕವಿಯ ವರ್ಣನಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಠಿಣಶೈಲಿಯ ಗದ್ಯಭಾಗ.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ—ಜಲವಿಹಂಗಮ-ಜಲಾಶಯದ ಹಕ್ಕಿ. ಕಂಗೊಳಿಸು—ಕಣ್+ಕೊಳ+ಇಸು; ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಎಳೆದ-ಕೊಳ್ಳು. ಪ್ರಸವ (ಪ್ರ+ಸೂ+ಅ) ಹಡೆಯುವದು. ಕೂರಂಬು—ಕೂರಿತು+ಅಂಬು—ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಬಾಣ. ಕಸ+ಪರಕೆ—ಕಸವನ್ನು ಗೂಡಿಸುವ ಸಾಧನ. ಅನಾಹೂತ—ನ+ಆಹೂತ (ಆ+ಹ್ವೇ+ತ) ಕರೆಯದೆ ಬಂದ, ಆಕಸ್ಮಿಕ. ಆಪ್ಯಾಯನ—ಸೊಗಸು. ತರಗು-ಒಣ ಎಲೆ. ಸಂಯಮ—(ಸಮ್+ಯಮ್+ಅ). ಮನವನ್ನು ಬಿಗಿಹಿಡಿಯುವದು. ತ್ರಿಕಾಲ+ದರ್ಶಿ=ಮೂರು ಕಾಲಗಳನ್ನು ನೋಡುವವ. ಅಂಗೈ+ನೆಲ್ಲಿ—ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ; ಕರತಲಾಮಲಕ. ಅಗ್ನಿಕಾರ್ಯ—ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳು ಮಾಡಬೇಕಾದ ನಿತ್ಯದ ಹೋಮ. ಮುಪ್ಪು—ಮುದು(ಧಾ)+ಪು—ಮುದಿಪ್ಪು, ಮುಪ್ಪು.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು-ಸಪ್ತತಾಳವೃಕ್ಷ—ಸುಗ್ರೀವನ ಗೆಳೆತನ ಮಾಡುವಾಗ ವಾಲಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಹುದಾದ ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಲೋಸುಗ ರಾಮನು ಸಾಲಾಗಿ ಬೆಳೆದ ೭ ತಾಳೆ ಮರಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಬಾಣದಿಂದ ಉರುಳಿಸಿದನು. ಜೇನ-ಬಣ್ಣದ, ಮುದಿಹಂಸದ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಗೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದ ಛಾಯೆ ಬರುವುದು. ಸಪ್ತರ್ಷಿಮಂಡಲವು ಸಂಧ್ಯೋಪಾಸನೆಗಾಗಿ—ನಕ್ಷತ್ರ

ಗಳ ಪುಂಜವೊಂದು ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕಿಳಿವುದನ್ನು ಕೆಲಕಾಲ ಕಾಣಬಹುದು. ಋಷಿಗಳಾದುದರಿಂದ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆಗೆ ಇಳಿಯುವರೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಗರ್ಜಿಸುವ ಸಿಂಹಗಳು—ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕೂಗುವಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ರೂಢವಾಗಿರುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ. ಉದಾ-ಕುದುರೆ-ಹೇಷಿಸು.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧. ಶುಕಶಿಶು ವರ್ಣಿಸಿದ ತೆರದಲ್ಲಿ ಬೂರಲಮರವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರಿ.

೨. ಶುಕಶಿಶು ಬೇಡರಜೀವನದವಿಷಯವಾಗಿ ಆಡಿದಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೩. ಆಶ್ರಮದ ಹೊಗೆ, ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಸಮಯದನೋಟ, ಹಾರೀತಕುಮಾರ ಜಾಬಾಲಿಮುನಿ, ಹಕ್ಕಿಯ ಮರಿಗಳ ತಲೆ ನಡಗುವುದು, ಇವನ್ನು ಕವಿಯು ಹೇಗೆ ವರ್ಣಿಸಿರುವನು ?

೪. ಬಾಣಕವಿ ಶೈವಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಎಂದು ನೀವು ಓದಿದ ಭಾಗದಿಂದತೋರಿಸಿರಿ

೫. ಬಾಣಕವಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ ನಿರೀಕ್ಷಣದಲ್ಲಿದ್ದ ತೀಕ್ಷ್ಣದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿರಿ.

೬. ಬಳ್ಳಿವನೆ, ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛಂಕರ, ಇಂಚರ, ಹೆಬ್ಬಾವು, ಇವುಗಳಲ್ಲಾದ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿರಿ. ಆಗಸ, ಸಂಪಿಗೆ, ಪಾದರಿ, ನಿದ್ದೆ, ಸಂಜೆ, ಬಳ್ಳಿ ಇವುಗಳ ತತ್ಸಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೭. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದಪ್ಪ ಅಕ್ಷರಗಳ ಪದಗಳ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

(ಅ) ಆ ಅಡವಿಯೊಳಗೆ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಮಹಾಮುನಿಯ **ಪಾವನವಾದ** ಆಶ್ರಮವುಂಟು.

(ಬ) ಬೇಟೆಯ ಅಬ್ಬರವು ಅಡಗಿ ಅಡವಿಯು ಶಾಂತವಾಯಿತು.

(ಕ) ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಮೈ ಕಾಯ್ದುನನಗೆ ಆತನ ತಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಆಪ್ಯಾಯನವೆನಿಸಿತು.

(ಡ) ಬೇಡನು ಕೃಷ್ಣಸರ್ಪದಂತಿರುವ ತನ್ನ ಕರಿಗೈಯನ್ನುಗೂಡಿನಲ್ಲಿ

೮. ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಯೋಗ್ಯ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣ ಮಾಡಿರಿ—

ಸಿಂಹಗಳ ಗರ್ಜನೆ, ಕುದುರೆಗಳ.... ಆನೆಗಳ.... ಕಾಡುಕತ್ತೆಗಳ.... ನಾಯಿಗಳ........ಪಕ್ಷಿಗಳ........, ಬೇಡರ........, ಇವುಗಳಿಂದ ಕಾನನವೆಲ್ಲ ದುಮುದುಮಿಸಿತು.

೯.....ಅದರಟೊಂಗೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಈ ಮರವು....ಆಗಸವನ್ನು.... ಎಂದು ತೋರುವದು. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ತೆರವಿದ್ದಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಶಬ್ದ ಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿರಿ.

೧೦. ನವಿಲುಗಳು, ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ, ಸರ್ಪಗಳಿಗೆ, ನೆಳಲನ್ನು ಈ ಪದಗಳ ನ್ನೂ ತಕ್ಕ ಬೇರೆ ಪದಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿರಿ.

೧೧. "ತಪೋವನದ ತರುಗಳು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಕುಳಿತಿವೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ತೋರು ವುದು" ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ; ಅದು ಹೇಗೆ ತೋರಿಸಿರಿ.

೧೨. ನೀವೂ ಊಟಮಾಡಿ....ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಇದರ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳುವಿರಂತೆ, ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ತೆರವಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬಳಲಿಕೆ ಯಿಲ್ಲದೆ, ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ, ನಿಶ್ಚಿಂತವಾಗಿ, ಸುಖವಾಗಿ ಈ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವು? ಏಕೆ?

---

೧೧ ಶಿಕ್ಷೆ (ಕಥೆ) ಪುಟ ೧೦೨—೧೧೪

ಅ, ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ-ಇದೊಂದು ವಿನೋದಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಪಿತ ಕಥೆ. ಇದ ರಲ್ಲಿ ಬಂದದ್ದು ಕಲ್ಪಿತಶಾಲೆಯ ಸನ್ನಿವೇಶ. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿ ಈಗೇನೂ ಉಳಿ ದಿಲ್ಲ. ಒಗ್ಗಾಲಿತಿಪ್ಪ, ನಿದ್ದೆಬಡಕಮಾಸ್ತರ, ಯಂಕ ಈ ಪಾತ್ರಗಳಿಂದ ಹಾಸ್ಯರಸವು ರೂಪಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಅನುಭೋಗಿಸಬೇಕಾದುದು ಕೇವಲ ಹಾಸ್ಯರಸದ ಆನಂದ. ಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯಗಳು-ಶಿಕ್ಷಕರ ಕರ್ತವ್ಯ, ಬಾಲಕರು ಏಕೆ ಪೊಂಡರಾಗುವರು, ಶಾರೀರಿಕ ಶಿಕ್ಷೆ ಅಪ್ರ ಯೋಜಕ, ಬಾಲಕರಮೇಲೆ ಶಿಕ್ಷಕನ ಪ್ರೀತಿಯ ಅವಶ್ಯಕತೆ, ಅದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಕನಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಆನಂದರೂಪ ಪ್ರತಿಫಲ ಮುಂತಾದವು-

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ-ಬೋಧ+ಅಮೃತ—ಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ಅಮೃತ. ಪ್ರಾ. ಶಾ. ಪ್ರ. ಪ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲಾ ಪ್ರಮಾಣ ಪತ್ರ ಪರೀಕ್ಷೆ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಮೊದಲು ಪ್ರಾಯ್ಮರಿ ಸ್ಕೂಲ್ ಲಿವ್ಹಿಂಗ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್ ಪರೀಕ್ಷೆ. ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಭಾವಿ—ರಾಷ್ಟ್ರದ ಇಂದಿನ ಬಾಲಕರೇ ಮುಂದಿನರಾಷ್ಟ್ರ.ಪ್ರಹಾರೇಣ ಧನಂಜಯ-ಅರ್ಜುನನೇ ಹೊಡೆತದಿಂದ(ಗೆಲ್ಲು) ಸೇನಭೋವ—ಶಾನಭೋಗ

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—
೧. ಈ ಪದಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಒಂದೊಂದು ವಾಕ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿರಿ-
ವಕ್ರದೃಷ್ಟಿ, ಬೋಧಾವ್ಯತ, ಅಡಕನಾದ, ಸುಲಲಿತವಾಗಿ, ನಿರ್ವಹಿಸು, ಹುದ್ದರಿ, ವ್ಯಾಸಂಗ, ಅಧಿಕ ಪ್ರಸಂಗ, ಉರಿದಾಟ, ರೇಗಿಸು,
೨. ಈ ಪದಗಳಿಗಿರುವ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ—
ವರ, ಕೆರೆ, ಏರು, ಚೇಷ್ಟೆ.
೩. ನಿದ್ರಾಭಂಗ, ಹೃದಯಭಂಗ; ಇಂಥ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ ಬಾಷ್ಪಪೂರ್ಣ ,, ,, ,,
ಉಪಾಧ್ಯಾಯವೃತ್ತಿ, ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿ; ,, ,, ,,
೪. ಒಗ್ಗಾಲಿತಿಪ್ಪ,ಮುರುವಿನತಿರಕ ಈಹೆಸರುಗಳು ಅವರಿಗೆಹೇಗೆಬಂದವು?
೫. ನಿದ್ದೆಬಡಕಮಾಸ್ತರ, ಫ್ಯಾಶನಿನ ಹೊಸಟ್ರೇಂಡ್ ಇವರ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ಹಾಸ್ಯವೇನು ?
೬. ಈ ಕಥೆಯಿಂದವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾದಮಾತುಗಳುಯಾವವು?

---

೧೨ ಗದಾಯುದ್ಧವೂ ಭೀಮಸೇನನ ನೀತಿಯೂ

ಪುಟ ೧೧೮—೨೨೪

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ—ಇದೊಂದು ಭಾರತಕಥೆಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಬರೆದ ಪ್ರತಿಪಾದನಪರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರಬಂಧವು.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ—ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ-ಸಮ್ರಾಜ್+ಯ+ಸೂಚಕ. ಸಮ್ರಾಜ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ—ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ, ನಿಷಿದ್ಧ—ಮಾಡಬಾರದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿದ; ಮೇಲುದು-ಹೆಂಗುಸರು ಹೊದೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಮೇಲುವಸ್ತ್ರ; ಶಾಲು ಮು. ರಜಸ್ವಲೆ—ಮುಟ್ಟಾದವಳು.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—ತುಷ್ಯತು ದುರ್ಜನಃ—ದುಷ್ಟನು ಸಂತೋಷಬಡಲಿ. ದುಷ್ಟನು ತೊಂದರೆಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವರ ಮಾತಿಗೇ ಗೆಲುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಾಗುವದು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ರೂಢಿಯ ಮಾತು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿದೆ. ಎಳೆ ಹರಿದುಹೋಗು—ಸ್ವಲ್ಪ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಅದೂ ಬಿಚ್ಚಿಹೋಗು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ. ಮುಕುಟವಲ್ಲ ಕೆಂಡದರಾಶಿ-ಪತಿವ್ರತೆಗೆ ಕೇಡುಬಗೆದವನು ತನ್ನನ್ನು

ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಹಾಗೆಯೇ ಸರಿ. ಮುಕುಟವು ಚಿನ್ನ ಮಾಣಿಕ್ಯಗಳಿಂದ ಕೆಂಪಗೆ ಹೊಳೆಯುವಂಥದು. ಅದನ್ನು ಕೆಡಂದರಾಶಿ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿದೆ.

ಡ; ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧. ಯುಗಯುಗಕ್ಕೆ ನೀತಿಯ ತಕ್ಕಡಿಯ ಪರಡಿಗೆಗಳು ಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಆಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸಿರಿ.

೨. ಭೀಮಸೇನನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿ ಮತ್ತು ವಿರೋಧಿಸಿ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರಿ.

೩. ಭೀಮಸೇನನ ನೀತಿ ಯಾವುದು; ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ಹೆಸರು ಯಾವವು

---

೧೩. ನಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯುದ್ಧದ ಎರಡು ಪ್ರಕರಣಗಳು. ಪುಟ—೧೨೪-೧೪೪

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ— ಇವು ೧೮೫೭ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಭಂಡಾಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವ ಶ್ರೀಮಂತ ನಾನಾಸಾಹೇಬ ಪೇಶವೆ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದೊಳಗಿನ ಆರಂಭದ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಪ್ರಕರಣಗಳು.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ—ಹತವೀರ್ಯ—(ಹನ್+ತ)· ಹತ+ವೀರ್ಯ—ನಷ್ಟವಾದ ಬಲವುಳ್ಳವ. ಪರದಾಸ್ಯ+ಪಂಕ—ದಾಸ (ಜೀತದಾಳು, ಗುಲಾಮ)+ಯ+ ದಾಸ್ಯ—ಪಂಕ (ಗುಲಾಮಗಿರಿ)ಎಂಬ ಕೆಸರು. ಫಲಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ—ಇಂತಹ ಗ್ರಹವು ಈ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಇಂತಹ ಫಲ, ಮುಂತಾದ ಶುಭಾಶುಭಫಲ ಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಜ್ಯೋತಿಃಶಾಸ್ತ್ರದ ಭಾಗ; ರಾಜ+ಧರ್ಮ—ಅರಸರಕರ್ತವ್ಯ

ಡ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು— ಯತೋ ಧರ್ಮಸ್ತತೋ ಜಯ; (ಸಂಸ್ಕೃತ)ಯಾವ ಕಡೆಗೆ ಧರ್ಮವೋ ಆ ಕಡೆಗೆ ಗೆಲವು; ಧರ್ಮಬಲವಿದ್ದ ಕಡೆಗೆ ಜಯವು; ಎಂಬ ಅರ್ಥ. ಗೋರಿಲ್ಲಾ ವಾರ್—ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಬೀಳುವದು; ಅವರುಎಚ್ಚರಗೊಂಡು ಏರಿಬರುವಂತೆ ಕಂಡರೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ

ಮಾಯವಾಗಿ ಬಿಡುವದು; ಅಡಗಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕಾಡುವದು ಮುಂತಾದ ಕಪಟಯುದ್ಧದ ಬಗೆ.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನಗಳು—

೧. ಶಿಪಾಯಿಗಳ ಬಂಡಾಯದ ಮೊದಲು ಅದರ ಯೋಜಕರು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಯಾವುದು? ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ಅನುಕೂಲತೆಗಳಿದ್ದುವು ? ಅವರು ಯಾವ ಮಾತನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರು ?

೨. ಶಿಪಾಯಿ ಬಂಡಾಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಜಯವು ಬಾರದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು ಯಾವವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ?

೩. ರಶಿಯದ ಗುಪ್ತಚಾರನು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಯಾವವು ?

---

೧೫. ಮಹಾತ್ಮಾಜಿಯವರು. ಪುಟ ೧೪೭-೧೫೪

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ—ಮಹಾತ್ಮರ ತತ್ವವಿವರಣೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಚರಿತ್ರೆ.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ—ಧರ್ಮಬಾಹಿರ—ಧರ್ಮದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಆದವ. ಧರ್ಮಪರಾಯಣ, ಧರ್ಮ+ಪರ+ಅಯನ—ಧರ್ಮವೇ ಮುಖ್ಯಗತಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವ. ಬೋಧಿದ್ರುಮ—ಬುದ್ಧನು ಪರಮ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆದವೃಕ್ಷ. ಕಾಷ್ಠೆ—ದಿಕ್ಕು ಅಂಚು, ಕೊನೆ; ಆಂದೋಲನ—ಚಲನವಲನ(ಚಳವಳಿ) ತವರೂರು—ಹುಟ್ಟಿದ ಊರು. ಮುನ್ನೋಟ—ಮುನ್+ನೋಟ. ಮೊದಲೇ ಕಾಣುವದು. ಹುಮ್ಮಸ—ಹುರುಪು; ಉತ್ಸಾಹ (ಸ್ಪಿರಿಟ್) ಪಾಶವ (ಪಶು) ಬಲ—ಪಶುಗಳಬಲ. ವಿವೇಕವಿಲ್ಲದೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಶಕ್ತಿ. ಆದರ್ಶ—ಮಾದರಿ. ಮದ್ಯಪಾಯಿ(ಪಾ,ಧಾ) ಸೆರೆಗುಡಕ; ವಿಲಾಸ—ಸೊಗಸು(ಚೈನಿ) ರಾಜ+ಕರಣ (ತಂತ್ರ)—ರಾಜತಂತ್ರ

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟಾರ—ವೇದಮಂತ್ರವನ್ನು ಕಂಡವ ವೇದಗಳನ್ನು ಮನುಷ್ಯರು ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಮೊದಲು ಇದ್ದುದ್ದನ್ನೇ ಋಷಿಗಳು ಕಂಡುಹಿಡಿದರೆಂದೂ ಹಿಂದುಗಳು ನಂಬುವರು.

ಮಹಾತ್ಮಾಜಿ= (ಮಹತ್+ಆತ್ಮ+ಜಿ-ಹಿಂದಿ ಭಾಷೆಯ ಗೌರವಾರ್ಥಕದ್ದು). ಗಾಂಧಿಯವರನ್ನು ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯದೆ ಗೌರವಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆಯುವರು.

ಹಿಂದುಸ್ತಾನ ಹಿಂದಿ-ಅಫಗಾಣಿಸ್ತಾನದ ವರೆಗೆ ಬಂದ ಮೊಹಮ್ಮದೀಯರು ಸಿಂಧು ನದಿಯ ಆಚೆಯವರು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧ-ಹಿಂದುಎಂದು ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆದರು. ಹಿಂದುಗಳದೇಶ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸ್ತಾನವೆಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನೂ (ತುರ್ಕಸ್ತಾನ, ಅರಬಸ್ತಾನ ಎಂಬಂತೆ) ಅವರೇ ಉಂಟುಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಈಗ ಮುಸಲ್ಮಾನರು, ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು, ಪಾರ್ಸಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮದವರನ್ನು 'ಹಿಂದು' ಶಬ್ದವು ಒಳಗೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಇಂಡಿಯನ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವರು. 'ಹಿಂದಿ' ಶಬ್ದವು ಭಾರತವಾಸಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಂಥಹ ಶಬ್ದವು ಈಗ ಆವಶ್ಯಕ.

ಬದ್ಧಕಂಕಣ—ಮದುವೆ ಮೊದಲಾದ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕೈಗೆ ಅರಸಿನಬೇರು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ವಾಡಿಕೆಯಿದೆ; ಅದು ಕಂಕಣವು. ಕಂಕಣ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡವನು ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದವನು. ಟೊಂಕ ಕಟ್ಟು ಎಂಬುದೂ ಇದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಮುಸಲೋನಿ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯ ಮುಂದಾಳು. ಹಿಟ್ಲರ್ ಒಮ್ಮೆ ಜರ್ಮನಿಯ ಮುಂದಾಳುವಾಗಿದ್ದನು.

ಡ, ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧. ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮರ, ಶಾಂತಿಸಮರ ಇವುಗಳ ತುಲನೆ ಮಾಡಿರಿ.

೨. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವೆಂದರೇನು? ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಿರಿ. ಯಾವ ಯಾವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಉಪಯೋಗವಾಗುವದು ?

೩. ಮಹಾತ್ಮರ ತತ್ವಗಳು ಯಾವವು ? ಕೆಲವನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

— ಸಂಪೂರ್ಣ —

ಕನ್ನಡ

ಕವಿತಾ ಪಾಠಮಾಲೆ

ಸಂಪಾದಕರು

ಮಹಾದೇವ ಪ್ರಭಾಕರ ಪೂಜಾರ
ಕನ್ನಡ ಪಂಡಿತ

ನಾರಾಯಣ ವೇಂಕಟೇಶ ಕುರಡಿ
ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ತರ ಪ್ರಾ. ಸ್ಕೂ. ಟ್ರೇ. ಕಾ. ಧಾರವಾಡ

೧೯೪೯

೨೦೦೦ ಪ್ರತಿಗಳು

ಬೆಲೆ ಎಂಟಾಣೆ

ಪರಿವಿಡಿ

ಕವಿತಾ ಸಾರ ಮಾಲೆ

೧. ಗಿರಿಜಾ ಕಲ್ಯಾಣ

(ಸತಿಯು, ಹಿಮವಂತನ ಮಗಳು, ಪಾರ್ವತಿಯಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದಳು. ಶಿವನನ್ನೇ ಮದುವೆಯಾಗುವೆನೆಂದು ಆಕೆ ಆತನನ್ನು ಒಲಿಸಲೋಸುಗ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಗೆ ಕುಳಿತಳು. ಆಕೆಯ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ತೋರ್ಪಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಶಿವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೇಷದಿಂದ ಪಾರ್ವತಿಯ ಪರ್ಣಶಾಲೆಗೆ ಬರುವನು.)

ಮೆರೆವ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನದ ದರ್ಭೆಯ ।
ಬೆರಳ ದಂಡ ಕಮಂಡಲೊಪ್ಪುವ ।
ಕಿರುಜಡೆಯ ಬಾಳದ ತ್ರಿಪುಂಡ್ರದ ಮೋಹನಾಕೃತಿಯ ॥

ಎರಗಿ ಹೆಜ್ಜೆಯನಿಡುವ ನೈಷ್ಠಿಕ ।
ಸುರುವ ತೇಜವ ಕಂಡು ಸಖಿಯನು ।
ಜರೆದಳರ್ಘ್ಯಾದಿಕವನೆಲ್ಲವ ಬೇಗ ಮಾಡೆನುತ ॥ ೧ ॥

ಬರಲು ಬಾಲಮೃಗಾಕ್ಷಿ ವಿಪ್ರನ ।
ಚರಣದಲಿ ತಲೆವಾಗಿ ವರ ವಿ ।
ಷ್ಟರವನಿತ್ತುಪಚರಿಸುತಿರಲಾ ಲೋಲನೇತ್ರೆಯನು ॥

ಹರಸಿದನು ಹಲಕಾಲ ಬದುಕುವ ।
ವರನ ವಧುವಾಗೆನುತ ಕುಶಲೋ ।
ತ್ತರದ ಸುಸ್ಮಿತಸಾರಸೂಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಮನ್ನಿಸಿದ ॥ ೨ ॥

ನುಡಿಸಿದನು ನೀನೇಕೆ ತಪವೇ ।
ಕೊಡಲ ದಂಡಿಸಲೇಕೆ ಪಾಯದೆ ।
ಕೆಡಿಸುವರೆ ಸಾಧನವಲಾ ಧರ್ಮಾರ್ಥಸಂಸ್ಥಿತಿಗೆ ॥
ಬಡವನೇ ಹೆತ್ತವನು ಪರ್ವತ ।
ದೊಡೆಯನಲ್ಲಾ ? ತಾಯಿ ಮೋಹದ ।
ಮಡುವಲಾ; ಗುಣವಸಧಿ ನಿನಗೀತಪವದೇಕೆಂದ ॥ ೩ ॥

ಸಿದ್ಧಿಯೇನದರಿಂದೆ ನುಡಿ; ತನು ।
ಮಧ್ಯೆ ತಪವೀ ನಿಷ್ಠೆಯಿದು ನಿಜ ।
ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವೋ ವಿನೋದವೊ ಹೇಳು ತನಗಿದನು ॥
ಶ್ರದ್ಧೆ ನಿನಗಿಂತೀ ಹರೆಯದಲಿ ।
ವೃದ್ಧೆಯರವೊಲು ಕಂಡು ಕರುಣಾ ।
ಬದ್ಧನಾದೆನು ನಿಜಮನೋರಥವೇನು ಹೇಳೆಂದ ॥ ೪ ॥

ಎಂದಡಬಲೆ ಕಟಾಕ್ಷದಲಿ ಸಖಿ ।
ಗೆಂದಡೆಂದಳು ಹಲಬರಾರೇ ।
ನೆಂದಡೊಲ್ಲಳು ಬಿಡಳು ತಪವನು ತನ್ನ ಮತಿ ಬೇರೆ ॥
ಇಂದುಮೌಳಿಯನೊಲಿಸುವರ್ಥಿಗೆ ।
ಸಂದು ತಪದಲಿ ತರಳಲೋಚನೆ ।
ನಿಂದಳೆಂದಡೆ ನಗುತ ನಯನತ್ರಿತಯನಿಂತೆಂದ ॥ ೫ ॥

ಆಯಿತಿನ್ನೇನುಂಡೆ ತಣಿಯವು ।
ಬಾಯಿಬಿಸಿರುಗಳಕಟ ಶಿವನ ।
ಠಾಯಿತುದೆಯದಾರು ? ಮನೆತಾನೆಲ್ಲಿ ಮಸಣವಲ ! ॥
ಜೇಯ ಪೂರೊಳಗುಂಟೆ ? ಬರಿದೇ ।
ಕಾಯವಿದು ಸಂಕ್ಲೇಶ ಭಾಜನ ।
ವಾಯಿತೆಲ್ಲರ ಮನಕೆ ಹರುಷವನಿತ್ತೆನೀನೆಂದ ॥ ೬ ॥

ಚಿತ್ತವಬಲೆಯುರಿಂಗೆ ನೆರೆವುದು ।
ಪಾತ್ರದಲಿ; ಹುಸಿಯಾಯ್ತು; ಯೋಗ್ಯನೆ ।
ಕೃತ್ತಿವಾಸನು ನಿನಗೆ ? ರೂಪವಿದೇಕೆ ? ಗುಣವೇಕೆ ? ॥
ಹೆತ್ತವರು ಹರಹರ ಸುನಿರ್ವರ್ಗಳ ।
ಚಿತ್ತವೈ ತಾ ಸಹಿತ ತನ್ನೆದೆ ।
ಹೊತ್ತುತಿದೆ ಹೇರಾಳತಾಪದಲಬಲೆ ಕೇಳೆಂದ ॥ ೭ ॥

ಹಾವು ಕೈಯಲಿ ವೈಯುನೆಲ್ಲವ ।
ನಾವರಿಸಿಕೊಂಡಿಹವು ಹೊದ್ದುವ ।
ತಾವ ಕಾಣೆನು ಮೊದಲ ಪಾಣಿಗ್ರಹಣ ತಾ ಬಯಲು ॥
ಜೀವಿಸಿದಡಹೆ ಗಾರುಡಿತಿ ಭ ।
ಸ್ಮಾವಲೇಪನ ಚಂದನಂಗಳಿ ।
ಗಾವ ಸೇರುವೆ ಸಾಕು ಸಮಸಂಬಂಧವಲ್ಲೆಂದ ॥ ೮ ॥

ಬಸಿವ ನೆತ್ತರ ತೊಗಲ ಧೋತ್ರದ ।
ವಸನದೊಡನೈತಹ ಪಿಶಾಚ ।
ಪ್ರಸರಗಣ ಪರಿವಾರ ಮನೆ ಮೊದಲಾದ ತಾವಿಲ್ಲ ॥
ನೊಸಲಲುರಿವುತ್ತಿಹುದು ಕಣ್ಣೊಂ ।
ದಸಮನೇತ್ರನ ಪದವ ನೀನ ।
ರ್ಥಿಸಿದೆ ತಪ್ಪೇನಹುದು ಕರ್ಮಾಧೀನ ಮತಿಯೆಂದ ॥ ೯ ॥

ನೀರೆ ನೀನುತ್ಸವದಲಾನೆಯ ।
ನೇರಿ ಬರೆ ಹಳಿಯೆತ್ತನಿದಿರಾ ।
ಗೇರಿ ಹರನೈತಹುದನೀಕ್ಷಿಸುವರ್ಥಿ ನಿನಗಾಯ್ತೇ ? ॥
ಮೂರು ಲೋಕದ ನಗೆಗೆ ಮೂಗಿನ ।
ಮೋರೆ ಮುರುವನು ಪೆತ್ತು ಬದುಕುವ ।
ಸೂರೆಮಾರಿದನಾರು ಸಾಧಿಸಬಹುದು ಹೇಳೆಂದ ॥ ೧೦ ॥

ಭವನ ವಧುವಹೆನೆಂಬ ಹೆಂಗುಸ ।
ಭುವನದಲಿ ನಾ ಕಾಣೆನಿದರೊಳು ।
ನವೆದು ಬೀಳುವ ನಿನ್ನಕೊಬ್ಬಳ ಕಂಡೆನಂಗನೆಯ ॥
ಅವಯವದ ಸೌಂದರ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ।
ಸವತಿಯಿಲ್ಲ ಲತಾಂಗಿ ಜನವ್ವೆ ।
ಭವದ ಸಿದ್ಧಿಯು ಬುದ್ಧಿಯೊಂದೇ ಕೊರತೆ ನಿನಗೆಂದ ॥ ೧೧ ॥

ಓಲಗಿಸಿಕೊಳಲೊಲುವರಿಂದೇ ।
ಹೇಳುವೆನು ಸುರಪತಿಗೆ ನಿನ್ನಯ ।
ಕಾಲಿಗೆರಗಿಸಿಕೊಡುವೆನಾದಿಗುಪಾಲ ಮೌಳಿಗಳ ॥
ಹೇಳು ನೀನೇ ಸಖಿಯ ಕೈಯಲಿ ।
ಹೇಳಿರುವುದೇಕಕಟ ಮಾನವ ।
ಬೀಳುಕೊಡು ನಿಜಕಾರ್ಯಸಾಧಕ ನಾನು ಕೇಳೆಂದ ॥ ೧೨ ॥

ನುಡಿಯ ಕೇಳುತ ನಿಯಮವನು ಕೆಲ ।
ಕಡೆಯಲಿರಿಸಿದಳಬಲೆ ಕಂಗಳ ।
ಕಡೆಸೆರಗು ಕೆಂಪಾಯ್ತು ಗಂಟಿಕ್ಕಿದುವು ಹುಬ್ಬುಗಳು ॥
ನಡುಗುವಧರದ ಬೆವರುವವಯವ ।
ದಿಡಿದ ರೋಷದಲದ್ದು ಮೂಜಗ ।
ದೊಡೆತಿ ನುಡಿದಳು ಕಪಟ ವಿಪ್ರಾಕೃತಿಯ ಹರನೊಡನೆ ॥ ೧೩ ॥

ಸಾಕು ನಡೆ ನಡೆ ವಿಪ್ರ ವಚನವ ।
ನೋಕರಿಸುತಿವೆ ಕಿವಿಗಳೀಶನ ।
ನೇಕೆ ನಿಂದಿಸಿ ನುಡಿವೆ ಪಾತಕಿ? ಪಾರಲೌಕಿಕದ ॥
ಜೋಕೆ ಕೆಡದೇ ಬಹಳ ದೈವವ ।
ದೇಕೆ ನೀನೇಕಮುಳ ಶೈವವಿ ।
ದೇಕೆ ನಿನಗೆತ್ತಣದು ಹೋಗೆಂದಳು ಸರೋಜಮುಖಿ ॥ ೧೪ ॥

ಏಕೆ ಬಂದನೊ ವಿಪ್ರನೇಕೆ ಪಿ।
ನಾಕಿಯನು ನಿಂದಿಸಿದನಾನದ।
ನೇಕೆ ಕೇಳಿದನೇಕೆ ನೋಡಿದನೇಕೆ ನುಡಿಸಿದೆನು॥
ಏಕೆ ವಿಧಿ ತನ್ನನು ವಿಕರ್ಮವಿ।
ಪಾಕದಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದನೆನುತನು।
ಶೋಕ ವಾರ್ಧಿತೆನುರುಗುತಿರ್ದಳು ಮನದಿ ಮರುಕೊಳಿಸಿ॥೧೫॥

ಕಪಟವಿಪ್ರನು ಸನ್ನಿಯಕ್ಕೆ ಬರಲು:—

ಮುಟ್ಟದಿರು ದೂರದಲಿ ನಿಂದಿರು।
ಕೆಟ್ಟೆ ಹಾರುವಯೆನುತ ಕಂಗಳ।
ಬಿಟ್ಟು ನೋಡಿದಳಬಲೆ ಕಂಡಳು ಮುಂದೆ ಹೊಳೆಹೊಳೆವ॥
ದೃಷ್ಟಿಗಳು ಕೋರವಿಸಲೆಡಬಲ।
ದಿಟ್ಟಡೆಯ ಕಮಲಜಸುರೇಂದ್ರರ।
ಬಿಟ್ಟಬೀದಿಯ ಬಹಳ ತೇಜದ ತೆರಳಿಕೆಯ ಶಿವನ ॥೧೬॥

ಪದದಲೆರಗಿದಳಬಲೆ ಜಯಜಯ।
ಮದನಹರ ಶರಣೆನುತ ವಿಕಸಿತ।
ವದನೆ ನಿಂದಳು ಬಾಗಿ ಶಿರವನು ಬೆನರುವಂಗದಲಿ॥
ಸುದತಿ ಭಯಲಜ್ಜಾ ಪ್ರಣಯ ಭಾ।
ರದಲಿ ಮನ್ನಿಸುತಿರಲು ಕೈವಿಡಿ।
ದುದೆ ಮುಹೂರ್ತವೆನುತ್ತು ಘೇಯೆಂದುದು
ಸುರಸ್ತೋಮ ॥೧೭॥

೨. ದಮಯಂತಿಯು ನಳನ ಮನೆಗೆ ಹೋದುದು

(ನಳರಾಜನು ತನ್ನ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮಡದಿಯಾದ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಕಾಡಿನನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟು ಹೋದ ತರುವಾಯ ಆಕೆ ತವರ್ಮನೆಗೆ ಬರುವಳು. ಮುಂದೆ ನಳನು ಸುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೈದಿ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಕರೆಕಳುಹುವನು.)

ಕೇಳಿ ಹರುಷಿತೆಯಾದಳವರಿಗೆ।
ಪಾಲಿಸಿದಳಾಭರಣವಸ್ತುವ।
ಲೋಲಲೋಚನೆ ಬಂದು ತಂದೆಗೆ ನಮಿಸಿ ವಿನಯದಲಿ॥
ನಾಳೆ ಪಯಣವ ನೋಡಿ ನಿಷಧನೃ।
ಪಾಲನಲ್ಲಿಗೆ ತನ್ನ ಕಳುಹೆನೆ।
ಬಾಲಕಿಯ ನುಡಿ ಕೇಳಿ ತೆಗೆದಪ್ಪಿದನು ಭೀಮನೃಪ ॥೧॥

ತೆಗೆಸಿದನು ಭಂಡಾರದಲಿ ಬಗೆ।
ಬಗೆಯ ವಸ್ತುವ ಸುಭಟರಿಗೆ ಝಗ।
ಝಗಿಪ ಹೊನ್ನಾಯುಧವ ನವರತ್ನಗಳ ತೊಡಿಗೆಗಳ॥
ಸುಗುಣೆಯುರು ಮೊದಲಾದ ಪರಿವಾ।
ರಗಳನಿತ್ತನು ಪಯಣದಲಿ ತೇ।
ರುಗಳ ಶೃಂಗರಿಸಿದನು ಬಿರುದಿನ ಸಿಂಧಗಳ ನೆಗಹಿ ॥೨॥

ಬಿಗುಹನೇರಿಸಿ ಹಯಗಳನು ರಿಂ।
ಚಿಗಳ ಹಮ್ಮಿದರಾನೆಯಲಿ ಸ।
ತ್ತಿಗೆಗಳನು ಪಲ್ಲೈಸಿದರು ಮೇಲಿಸೆನ ಕಳಸದಲಿ॥
ಸೊಗಸುದೋರುವ ಭಟರ ನೆರೆ ಕೈ।
ದುಗುಳ ಹೊಳಹಿನ ನೃಪರ ಬಳಿಯಲಿ।
ನೆಗಹಿ ಬೀಸುವ ಚೌರಿಗಳ ಸಂಭ್ರಮದೊಳೊದಗಿದರು ॥೩॥

ಮಣಿರಥಂಗಳ ನಡುವೆ ಸುಳಿವಂ ।
ದಣವ ರಾಯರ ಮಧ್ಯದಲಿಯುಬ್ಬರ ।
ವಣಿಪ ಮತ್ತಗಜಂಗಳಲಿ ಮಾವುತರ ಕಳಕಳದ ॥

ಕುಣಿವ ತೇಜಿಯ ರಾವುತರ ಸಂ ।
ದಣಿಗಳಲಿ ಚದುರಂಗ ಬಲ ವಿ ।
ಟ್ಟಣಿಸಿ ನಡೆವುದು ಸಾಲುಸತ್ತಿಗೆಗಳ ವಿಡಾಯದಲಿ ॥ ೪ ॥

ನಾರಿಯರ ಸಂದಣಿಯು ನೆರೆದುದು ।
ಕೇರಿನಲಿ ಕೆಲರಂದಣವಿ ಕೆಲ ।
ರೇರಿದರು ವಾಜಿಗಳ ಗಜಕಂಧರದ ಗದ್ದುಗೆಯ ॥

ಸೇರಿ ನಡೆದರು ಮುಂದೆ ಘನಗಂ ।
ಭೀರ ಭೇರೀಪಣವವಾದ್ಯವು ।
ಭೋರಿಡಲು ಹೊರವಂಟಳಂಗನೆ ಸಕಲ ವಿಭವದಲಿ ॥ ೫ ॥

ಬಂದಳಾ ದಮಯಂತಿ ದೇವ ಮು ।
ಕುಂದ ರಕ್ಷಿಸು ಎನುತ ತನ್ನಯ ।
ನಂದನರ ಸಹಿತೇರಿದಳು ಮಣಿಮಯವರೂಥವನು ॥

ಹಿಂದೆ ಮುಂದಿಕ್ಕೆಲದ ನಾರೀ ।
ವೃಂದ ನಡೆಯಲು ಮನದ ಹರ್ಷಾ ।
ನಂದದಲಿ ನಡೆತಂದು ಹೊಕ್ಕಳು ನಿಷಧಪಟ್ಟಣವ ॥ ೬ ॥

ನೋಡುತಿರ್ದರು ಪುರಜನರು ನೆಲೆ ।
ಮಾಡಪುಪ್ಪರಿಗೆಯಲಿ ಮಿಗೆ ಕರು ।
ಮಾಡಡೆಡೆಯಲಿ ಸೌಧಗಳ ಜಾಲಾಂದ್ರ ಶಿಖರದಲಿ ॥

ನೋಡುವರ ತಾ ನೋಡಿ ನಸುನಗು ।
ಆಡುವರ ನೃತ್ಯದಲಿ ಗಾನವ ।
ಪಾಡುವರ ಕಂಡಲ್ಲಿ ನಲಿಯುತ ಬಂದಳರಮನೆಗೆ ॥ ೭ ॥

ಬಾಗಿಲಲಿ ರಥವಿಳಿಯೆ ಸತಿಗೆ ಸ।
ರಾಗದಿಂ ಕುಲಜಾಂಗನೆಯರು।
ದ್ಯೋಗಿಸಿದರಾರತಿಯನೆತ್ತಿದರತುಳ ವಿಭವದಲಿ ॥
ಭೋಗಿಶಯನನ ಕರುಣ ನಿಮಗುಂ।
ಟಾಗಿ ಸುಖಿಯಾಗೆಂದು ಹರಸಿದ।
ರಾಗ ಮುನಿನಿಕುರುಂಬವಕ್ಷತೆದಳಿದುದಂಗನೆಗೆ ॥೮॥

ಹರಕೆಗಳ ಕೈಗೊಳುತ ಸತಿ ಬಂ।
ದರಮನೆಯ ಹೊಕ್ಕಳು ನೃಪಾಲನ।
ಚರಣಕಮಲಕೆ ನಮಿಸಿ ಪಡೆದಳು ಪತಿಯ ಚಿತ್ತವನು ॥
ಅರಸ ಕೇಳೈ ನಿಷಧಪತಿ ನಿಜ।
ತರುಣಿ ಸುತರೊಡಗೂಡಿ ಮಂಗಳ।
ಕರದೊಳೊಪ್ಪಿದ ಸಕಲ ದೇವಾಮರರು ನಲಿದಾಡೆ ॥೯॥

---

೩. ಕೋಳೂರ ಕೊಡಗೂಸು.

[(ಕೊಡಗೂಸು— ಕನ್ನೆ, ಹುಡಿಗೆ.) ಕೋಳೂರ ಶಿವಭಕ್ತನು ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ದಿನಾಲು ಕಲ್ಲಿನಾಥೇಶ್ವರನಿಗೆ ಹಾಲನ್ನು ಎಡೆ ತೋರಿಸಿ ಬಾ ಎಂದು ಮಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದನು. ಆ ಮೇರೆಗೆ ಹುಡಿಗೆ ಕಲ್ಲಿನಾಥನ ಮುಂದೆ ಹಾಲಿಡಲು ಆತನು ಕುಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಮುಗ್ಧಬಾಲಿಕೆ; ತಂದೆ ಎಡೆಯಿಟ್ಟಾಗ ಕುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ದೇವನು ತಾನಿಟ್ಟರೆ ಏಕೆ ಕುಡಿಯಲೊಲ್ಲನೆಂದು ಚಿಂತೆಗೀಡಾಗಿ ಕಲ್ಲಿನಾಥನನ್ನು ರಮಿಸುವಳು.]

ಹಾಲು ಕಾಯುವೊ ಪರಿಮಳಿಸವೋ।
ಹಾಲು ಕಡು ಬಿಸಿಯಾವವೋ ಚಿಲ।
ಪಾಲಿನಲ್ಲವೊ ಒಡೆದವೋ ಆರೋಗಿಸುವಡಿನ್ನು ॥

ವೇಳೆಯಾಗದೊ ನಿನ್ನ ಮೀಸಲು ।
ಹಾಲು ಬೇಸರವಾಯಿತೋ ನಾಂ ।
ಬಾಲೆಯೆಂದೊಲ್ಲೆಯೊ ತರಲ್ಕಾರಕ್ಕೆ ನೋಡಿದರೋ ॥ ೧ ॥

ಬಟ್ಟಲಂ ಬೆಳಗೆನೊ ಮನವನಾ ।
ನಿಟ್ಟೆನೋ ಪಾಲಿಂಗೆ, ಪಾಲ್ಕೆನೆ ।
ಗಟ್ಟಿವೋ ನೀರ್ವೆರಸಿದುವೊ ಆರೋಗಿಸುವ ಬುತ್ತಿ ॥
ಹುಟ್ಟಿದೋ ಸೀಯಿತ್ತೊ ತುಪ್ಪವ ।
ನಟ್ಟೆನೆಂದೊ ಕುಡಿಯಲರಿಯೋ ।
ಹೊಟ್ಟೆಗೈದವೊ ಮಧುರವಿಲ್ಲವೊ ಹೊತ್ತು ಹೋಯಿತೋ ॥ ೨ ॥

ಬೇಕುಬೇಡೆಂದುಸುರಲೊಲ್ಲೆಯ ।
ದೇಕೆ ಪಾಲಂ ಕುಡಿಯೆ ಕರೆಯಲು ।
ಮೂಕನೇ ಮಾರ್ನುಡಿವುದೇಂ ದಿಟವಾಗಿ ಹಸಿಯದಡೆ ॥
ಓಕರಿಸುತೊರ್ಕುಡಿತೆಗೊಂಡಡೆ ।
ಸಾಕುಮಿಕ್ಕಿನ ಪಾಲನಿರಿಸು ಪಿ ।
ನಾಕಿ ತಹೆನಾಂ ಉಂಬೊಡಟ್ಟೋಗರವನೊಂದಿನಿತು ॥ ೩ ॥

ಮನೆಯ ಬೋನದ ಭಾಜನದೊಳಿನಿ ।
ದೆನಿಪ ಹೂರಿಗೆ ಗಾರಿಗೆಗಳಂ ।
ನಿನಗೆ ಮೆಲುವಡೆ ತಂದು ಕೊಡುವೆನು ಕಳುಹು ನೀನೆನ್ನ ॥
ಮನಕೆ ಬಂದಡೆ ತುಪ್ಪವದ ನೆಲು ।
ಹಿನ ಗಡಿಗೆಯಲಿ ಮಡಗಿ ಬೇಕಾ ।
ದನಿತನಾದಡೆ ತಂದಪೆಂ ನಿನ್ನಿಷ್ಟವೇಂ ಪೇಳು ॥ ೪ ॥

ಎನ್ನ ಶಿವಸೋದರಿಯು ಮಠದಲಿ ।
ಚೆನ್ನ ಪಾಯಸವುಂಟು ಬೇಕೆಂ ।
ದೆನ್ನು ನಿನಗಾನೈದಿ ತಂದಪೆನೆಲೆ ಮಹಾದೇವ ॥

ಮುನ್ನ ನೀನೀ ಪಾಲನೀಂಟೈ ।
ನಿನ್ನ ಮೆಚ್ಚಿನ ಹೆಸರ ಹುಗ್ಗಿಯ ।
ದನ್ನಿರೂಪಿಸು ಮಹಮನೆಯೊಳದೆ ಕೊಡುವೆನೈತಂದು ॥ ೫ ॥

ವೀರಭದ್ರನ ಹಲಗೆ ಮೆರೆವುದು ।
ವೀರಭಕ್ತರ ತಿಂಥಿಣಿಯೊಳತಿ ।
ವೀರಮಂ ತೋರಿದಪೆನೇಳಾರೋಗಿಸೈ ಪಾಲ ॥
ಕ್ಷೀರದೊಳಯಿಂಕವಲನಾದಡೆ ।
ತಾರೆನೇ ಬೇಕೆಂದಡಂ ಶಿಶು ।
ಹಾರಯಿವಳೆಂದೆನ್ನದಿರು ನೀನುಸುರುವೊಂದಾಗಿ ॥ ೬ ॥

ಚಿಗುಳಿ ಚಕ್ಕುಳಿ ಹಾಲವುಗ ಮಂ ।
ಡಿಗೆ ತರಗುವಿಡ್ಡಲಿಗೆಯುಂ ಲ ।
ಡ್ಡುಗೆ ಕಳವೆಯವಲಾದಿಯಾಗೆ ಪಲವು ಫಲಂಗಳನು ॥
ನಿಗಳವುಂಗುರ ಗೆಜ್ಜೆ ಪೊನ್ನಂ ।
ದುಗೆ ಪವಳಮುಂ ಮುತ್ತು ಪೊಚ್ಚಕ್ಕಿ ।
ರಿಗೆ ರವಿಕೆಯುಂ ಬೊಂಬೆದೊಟ್ಟಿಲು ಮೊದಲಿವೆಲ್ಲವನು ॥ ೭ ॥

ತಂದುಕೊಡುವರು ನಾಳೆಯೆಮ್ಮಯ ।
ತಂದೆತಾಯಿಗಳೆನಗಿವೆಲ್ಲವ ।
ತಂದುಕೊಡುವೆನು ನಾ ನಿನಗೆ ಹುಸಿಯಲ್ಲ ನಿನ್ನಾಣೆ ॥
ಮುಂದೆ ಬಟ್ಟಲೊಳಿರ್ದ ಪಾಲಂ ।
ಚಂದವೆಯುವ ಮುನ್ನ ಕುಡಿಯೈ ।
ಇಂದುಧರಯೆನ್ನೊಡನೆ ನುಡಿಯದೆ ಕಾಡಲೇಕೆನುತ ॥ ೮ ॥

ಹಸುಳೆ ಹೊಡಮಡುತಡಿಗಡಿಗೆ ಕೋ ।
ಪಿಸುಗು ಸಂತಾಪಿಸುಗಳಗು ಗುಂ ।
ಪಿಸುಗು ವ್ಯಡನೊಡನೆರಡು ಕೈಯಂ ಜಡಿಜಡಿದು ಬದಿಗು ॥

ಹಸಿದು ಬಳಲುತ ತಟತಟನೆ ತಾ ।
ಟಿಸುಗಡಿಗಳಂ ಪೊಡವಿಯೊಳು ಹೊಸೆ ।
ಹೊಸೆದು ಕೊಳುಗಂತಸಿಯ ಬಸುರಂ ಬಸವಳಿಗು ಸುಯ್ಯು ॥ ೯ ॥

ಬಟ್ಟಲಂ ನೋಡುಗುವುಭವನಂ ।
ದಿಟ್ಟಿಸುಗು ನೆರೆ ನಂಬಿಸುಗು ವುರ ।
ವಟ್ಟ್ವ ನಿರ್ಜೀವಿಯ ತೆರದೊಳಿರ್ದಂತಿರುತ್ತಳುಗು ॥
ದಟ್ಟಿಸುಗು ದೊಪ್ಪನೆ ಕೆಡೆಗು ಧನಿ ।
ಗೊಟ್ಟ್ವುಕರೆದು ಕರಂ ಮುಗಿದು ಪೊಡ ।
ಮಟ್ಟ್ವ ಗಿಣ್ಣಲನಂತು ನೂಕುಗು ಮತ್ತೆ ಮುಂದಿಡುಗು ॥ ೧೦ ॥

ವೃಡನಡಿಗೆ ಪೊಡಮಡುಗು ಪಾಲಂ ।
ಕುಡಿಯದಿರ್ದಡೆ ನೋಡಿ ಕಡುಸಿಡಿ ।
ಮಿಡಿಗೊಳುತ್ತೋರಂತೆ ಚಿಂತಿಸುತಿರ್ಕು ಕೊಡಗೂಸು ॥
ಬಡವುಗುವು ನಾನೆಂದು ಕಾಡುವೆ ।
ಯೊಡೆಯ ನಿಮ್ಮುವನೇನನೆಂಬೆನು ।
ಕಡೆಯಾರೋಗಿಸಿದಡಲ್ಲದೆ ಬಿಡೆನು ನಿಮ್ಮಾಣೆ! ॥ ೧೧ ॥

ಎಂದು ಶಿವನೊಳು ತನ್ನ ತಲೆಯಂ ।
ನಿಂದು ತಾಟಿಸಿಕೊಳುವನಿತರಲಿ ।
ನಂದನೆಯುನಾಗಳೆ ಹಿಡಿದು ದರಹಸಿತ ಮುಖನಾಗಿ ॥
ಇಂದುವೌಳಿ ದಯಾಳು ಭಕ್ತಾ ।
ನಂದಕರನಘವೈರಿ ಬಾಲಕಿ ।
ತಂದ ಬಟ್ಟಲ ಹಾಲನೀಂಟಲು ತತ್ತರುಣಿ ನಗುತ ॥ ೧೨ ॥

ಕಿರಿಯುಳಿವಳಿಂದೆನ್ನುವಂ ನೀಂ ।
ಬರಿದೆ ಕಾಡಿದಿರೆನ್ನ ಬೊಪ್ಪಂ ।
ಗುರುಹಿಯೆಲ್ಲಾ ನಿನಗೆಯೆನಗುಂ ಮತ್ತೆ ಸಂವಾದ ॥

ಮರೆಯದಿರು ಕರಿಕಠಯೆನುತಿಂ ।
ತೊರಲಿ ಬಟ್ಟಲನೀಸಿಕೊಂಡೆ ।
ಚ್ಚರಿಸಿ ನಿಚ್ಚಂ ಹಾಲನೀಯಲು ಶಿವನವಧರಿಸಲು ॥ ೧೩ ॥

---

೪. ದ್ರೌಪದೀ ಸ್ವಯಂವರ

(ಅರಗಿನ ಮನೆಯಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಏಕಚಕ್ರನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವೇಷದಿಂದ ಇದ್ದ ಪಾಂಡವರು ದ್ರೌಪದಿಯ ಸ್ವಯಂವರ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಪಾಂಚಾಲ ನಗರಿಗೆ ಬರುವರು. ಸ್ವಯಂವರ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ರಾಜರು ಪಣವನ್ನು ಗೆಲ್ಲದಿರಲು—)

ಕೇಳು ಜನಮೇಜಯ ಧರಿತ್ರೀ ।
ಪಾಲ ಪಾಂಚಾಲಿಯ ಮನೋರಥ ।
ಶಾಲೆಯಲಿ ಸಾರಿದರೆಲ್ಲೆ ಸಭೆಯಲಿ ಮಹೀಸುರರ ॥

ಏಳಿ ಭುಜಲವುಳ್ಳವರು ವಿ ।
ಪ್ರಾಳಿಯಲಿ ಬಿಲುವಿಡಿದು ಯಂತ್ರಕೆ ।
ಕೋಲುಗಳ ಕೇವಣಿಪುದೆಂದರು ಹೊಯ್ದು ಡಂಗುರವ ॥ ೧ ॥

ಎಂದು ಸಾರಿದ ದನಿಯನಾದ್ವಿಜ ।
ವೃಂದವಾಲಿಸಿ ನಮಗಿದೇಕರ ।
ವಿಂದವದನೆಯ ತೊಡಕು ತೆಗೆ ನಾವಾರು ಧನುವಾರು ॥

ಬಂದ ದಕ್ಷಿಣೆ ವೃಷ್ಟ ಭೋಜನ ।
ದಿಂದ ತುಷ್ಟರು ನಾವು ನಮಗಿದ ।
ರಿಂದ ಬಹ ದುಷ್ಕೀರ್ತಿ ಬರಲೆಂದುದು ಬುಧವ್ರಾತ ॥ ೨ ॥

ವಚನಶೂರರು ನಾವು ಪಾರ್ಥಿವ ।
ನಿಚಯುವೇ ಭುಜಶೂರರನಿಬರ ।
ನಚಲ ಧನು ಭಂಗಿಸಿತು ನಮಗೀ ವಿದ್ಯೆ ವೈದಿಕವೇ ॥
ಉಚಿತವಲ್ಲಿದು ನಮ್ಮ ಸಾಹಸ ।
ರಚನೆಯನು ನೋಡುವಡೆ ಪಂಡಿತ ।
ನಿಚಯುವಿದಿರಲಿ ನಿಲಲಿ ತೋರುವೆವಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಯವ ॥ ೩ ॥

ಭರತದಲಿ ವೈದ್ಯದಲಿ ಕಾವ್ಯ ಸು ।
ವಿರಚಿತಾಲಂಕಾರದಲಿ ಗಜ ।
ತುರಗ ಲಕ್ಷಣದಲಿ ಸಮಾಹಿತ ಮಂತ್ರತಂತ್ರದಲಿ ॥
ಸರಸ ಕವಿತಾ ರಚನೆಯಲಿ ವಿ ।
ಸ್ತರದುಪನ್ಯಾಸದಲಿ ಭೂಪತಿ ।
ಕರೆಸಿ ನೋಡಲಿ ನಮ್ಮನೆಂದರು ದ್ವಿಜರು ತಮತಮಗೆ ॥ ೪ ॥

ಅಲ್ಲದಿರ್ದರೆ ಸೋದಿಸಿದ ತನಿ ।
ಬೆಲ್ಲವಿಕ್ಕಿದ ಹೂರಿಗೆಯು ಮೆದೆ ।
ಯಲ್ಲಿ ಪರಡಿಯು ಸೇವಿಗೆಯು ಪರಿಪರಿಯ ಪಾಯಸದ ॥
ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ತತ್ಸವಿಯ ಮಂಡಿಗೆ ।
ಯಲ್ಲಿ ನವಘೃತಸೂಪದಂಶಕ ।
ದಲ್ಲಿ ನೋಡಲಿ ನಮ್ಮನೆಂದುದು ಧೂರ್ತ ವಟುನಿಕರ ॥ ೫ ॥

ಆಗ ಧರ್ಮರಾಜನು—

ನೋಡಿದನು ತಮ್ಮನನು ಸನ್ನೆಯ ।
ಮಾಡಿದೊಡೆ ಕೈಕೊಂಡನವನಿಪ ।
ಗೂಡಿ ಕುಂತಿಗೆ ಭೀಮಸೇನಂಗೆರಗಿ ಮನದೊಳಗೆ ॥
ಕೂಡೆ ಕುಳ್ಳಿರ್ದಖಿಳ ವಿಪ್ರರ ।
ನೋಡಿ ವೆ.ಲ್ಲನೆ ಧೋತ್ರ ದರ್ಭೆಯ ।
ಗೂಡ ಸಂವರಿಸುತ್ತ ಸಭೆಯಿಂದೆದ್ದನಾಪಾರ್ಥ ॥ ೬ ॥

ಆಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು—

ಏನು ಸಿದ್ಧಿಯುಪಾಧ್ಯರೆದ್ದಿರಿ ।
ದೇನು ಧನುವಿಂಗಲ್ಲಲೇ ತಾ ।
ನೇನು ಮನದಂಘವಣೆ ಬಯಸಿದಿರೇನು ನೃಪಸುತೆಯ ॥

ವೈನತೇಯನ ವಿಗಡಿಸಿದ ವಿಷ ।
ವೇನು ಸದರವೊ ಹಾವಡಿಗರಿಗಿ ।
ದೇನು ನಿಮ್ಮುತ್ಸಾಹವೆಂದುದು ಧೂರ್ತವಟುನಿಕರ ॥ ೭ ॥

ಮದುವೆ ಬೇಕೇ ಶ್ರೋತ್ರಿಯು ಸ್ತ್ರೀ ।
ಮದಲಿ ಕನ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ನಾವೆಂ ।
ಬುದು ನಿಜಾನ್ವಯ ವಿಸ್ಯೆಯಲಿ ಕೊಡುವುದು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ॥

ಮದುವೆಯಹುದಿದು ಸೌಖ್ಯಪುಣ್ಯ ।
ಪ್ರದವು ಭೂದೇವರಿಗೆ ನೀ ನೆನೆ ।
ದುದು ಭಗೀರಥ ಯತ್ನವೆಂದುದು ಭೂಸುರವ್ರಾತ ॥ ೮ ॥

ಕೆಲರು ಹೋಗದಿರೆಂದು ಜರೆದರು ।
ಕೆಲರು ತಾನೇ ಬಲ್ಲನೆಂದರು ।
ಕೆಲರು ನುಡಿದರು ವಿಪ್ರಸಭೆಗಪಹಾಸ್ಯವಹುದೆಂದು ॥

ಕೆಲರು ತಪ್ಪೇನೆಂದು ಕಳೆದರು ।
ಕೆಲರು ಭದ್ರಾಕಾರನೀತಂ ।
ಗಳುಕುವುದು ಧನು ಭಾಗ್ಯಮುಖನೆಂದುದು ಬುಧಸ್ತೋಮ ॥ ೯ ॥

ಆಗ ಕ್ಷತ್ರಿಯರು—

ಧನು ತನಗೆ ನೆಗಹಲ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣಾ ।
ಜಿನವೊ ಸಾಲಗ್ರಾಮ ದೇವರೊ ।
ವಿನುತ ತುಲಸಿಯೊ ಕುಶವೊ ದರ್ಭೆಯೊ ಸಮಿಧೆಗಳ ಹೊರೆಯೋ ॥

ನೆನೆದ ತಿಲವೋ ಮೇಣಿದೌಪಾ ।
ಸನದ ಕೊಳವೆಯೊ ಬಣಗುವಿಪ್ರನ ।
ನೆನಹ ನೋಡಿರೆ ಘನವಲಾ ದ್ರೌಪದಿಯ ಸೌಭಾಗ್ಯ ॥೧೦॥

ಅವನಿಪತಿ ಕೇಳಿತ್ತಲೀ ಪಾ ।
ರ್ಥಿವರ ಪರಿಹಾಸವನು ಕಾಂತಾ ।
ನಿವಹದಲಿ ನಿಬ್ಬರದ ನುಡಿಗಳನಾ ಮಹೀಸುರರ ॥
ವಿವಿಧ ಕಟು ಮಧುರೋಕ್ತಿ ವಿನ್ಯಾ ।
ಸವನು ಕೇಳುತ ಮುಗುಳು ನಗೆಯಲಿ ।
ನವಮದದ್ವಿಪಗತಿಯ ಗರುವಾಯಿಯಲಿ ನಡೆತಂದ ॥೧೧॥

ತೂಗಿ ಕಿವಿವರೆಗಿಗಿದು ಯಂತ್ರವ ।
ತಾಗಿಸಿದನಂಬಿನಲಿ ಪಾರ್ಥನ ।
ಲಾಗುವೇಗವನಾರು ಬಲ್ಲರು ಯಂತ್ರ ಭೇದದಲಿ ॥
ಜಾಗು ಧಣುಧಣು ಪೂತು ಕಾರ್ಮುಕ ।
ಯೋಗಸಿದ್ಧನೆ ಮಝರೆ ಕೋದಂ ।
ಡಾಗಮ ತ್ರಿಪುರಾರಿಯೆಂದುದು ವಂದಿಸಂದೋಹ ॥೧೨॥

ಆಯೆನತ ಬೊಬ್ಬಿರಿದು ವಿಪ್ರನಿ ।
ಕಾಯ ಕುಣಿದುದು ಕಮಲ ಮುಖಿ ನಿ ।
ರ್ದಾಯದಲಿ ಸೇರಿದಳು ಹಾರುವಗೆನುತ ಹರುಷದಲಿ ॥
ಆಯುವತಿಜನ ಜಲಧಿ ಮಸಗಿತು ।
ಬಾಯ ಮೌನದ ಬೆರಳ ಮೂಗಿನ ।
ರಾಯರಿದ್ದರು ಬಿಗಿದ ಬೆರಗಿನ ಹೊತ್ತದುಗುಡದಲಿ ॥೧೩॥

ನಳಿನಮುಖಿ ದಂಡಿಗೆಯೊಳೈತಂ ।
ದಿಳಿದಳೀತನ ತೋಟಿಯೊಳಾಗಳೆ ।
ಕಳಕಳದೊಳೊಳತೋಟಿ ಮಸಗಿತು ಹರುಷಲಜ್ಜೆಯಲಿ ॥

ಲಲಿತ ಮಧುರಾಪಾಂಗದಲಿ ಮು ।
ಕ್ಕುಳಿಸಿ ತಣಿಯುವ ಕಂಗಳುಬ್ಬಿದ ।
ಪುಳಕ ಜಳದಲಿ ಮುಳುಗಿ ಮೂಡಿತು ವೈಸುಕೋಮಲೆಯ॥೧೪॥

ತರುಣಿ ನಿಜತನು ಪರಿಮಳದೊಳುರೆ ।
ಹೊರೆದ ಹೂವಿನ ದಂಡೆಯನು ನಿಜ ।
ವರನ ಕೊರಳಲಿ ಹಾಕಿದಳು ಜಯವೆನೆ ಸುರಸ್ತೋಮ ॥ ೧೫ ॥

---

೫. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನ ಬಾಲ್ಯ.

ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರು ಬಂದು—

ಗಂಗಾನದೀ ತಟದೊಳೆಸೆವ ಶುದ್ಧಸ್ಫಟಿಕ ।
ಲಿಂಗದಂತಮೃತವಾರ್ಧಿಯ ಪೊರೆಯೊಳಿರ್ಪ ನೆರೆ ।
ದಿಂಗಳಂತಮಲ ಕಮಲಾಕರದ ಕೆಲದೊಳುಪ್ಪುವ ರಾಜಹಂಸನಂತೆ ॥
ಮಂಗಳಾಕರೆ ನಾಗಲಾಂಬಿಕೆಯ ಮಗ್ಗುಲಂ ।
ಸಿಂಗರಿಸಿ ತೋರ್ಪ ಶಿಶುವಂ ಕಂಡು ಹರುಷಾಶ್ರು ।
ಪಿಂಗದೊಡನುದುರೆ ಮಗನಂ ಗಿರಿಜೆ ಕೆಗೆದೆತ್ತಿಕೊಂಡಳತ್ಯುತ್ಸವದೊಳು ॥೧॥

ಉನ್ನತ ಸುತೇಜಂಗಳೊಳು ರೂಪಿನೊಳು ಸುಪ್ರ ।
ಸನ್ನತೆಯೊಳುಂ ಶೈವಕಳೆಯೊಳುಂ ತತ್ತ್ವರಸಂ ।
ಪನ್ನತೆಯೊಳುಂ ಪವಾಡಂಗಳೊಳು ಬಸವಣ್ಣನಿಂದಮೀ ಸುಕುಮಾರನು ॥
ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೋರ್ಪನೆಲೆ ಗಿರಿಜೆ ನೋಡೆಂದೀಶ್ವ ।
ರನ್ನಿಧಾನಿಸಿ ಮನೋಹರುಷದಿಂದೀತಂಗೆ ।
ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನೆಂಬೀ ನಾಮವೇ ಸಾಮ್ಯವೆಂದು ಗಣಕುಲಕೊರೆದನು ॥೨॥

ಜೋಜೋ ಮಹೇಶ ಷಣ್ಮುಖಜನಿತ ಸನ್ಮೂರ್ತಿ ।
ಜೋಜೋ ಮಹಾವೀರಶೈವೋದ್ಧರಣ ಕೀರ್ತಿ ।
ಜೋಜೋ ಮಹಾದೇವಿಯಸಾನಂದವಾರ್ಧಿವರ್ಧನಕಳಾ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರ ॥
ಜೋಜೋ ಸಕಲ ಭಕ್ತಹೃದಯಪಂಕಜಮಿತ್ರ ।
ಜೋಜೋ ಮಹಾಶರಣಗಣ ಭವಾಂಬುಧಿಚೈತ್ರ ।
ಜೋಜೋ ಪರಬ್ರಹ್ಮರೂಪ ಜೋಜೋಯೆಂದು ಪಾಡಿತೂಗುತ್ತಿರ್ದರು॥೩॥

ನೋಡುವರ್ ನಲಿವರೊಲಿವರ್ ತಲೆಯನಲುಗಿ ಮುಂ ।
ದಾಡುವರ್ ನಗುವರೊಗುವರ್ ಮಿಗುವ ಸುಖದೊಳೋ ।
ಲಾಡುವರ್ ಚುಂಬಿಪರ್ ನಂಬಿಪರ್ ತುಂಬಿಸುವರಳ್ತಿಯಿಂ ಮುದ್ದುಗಳನು॥
ಬೇಡುವರ್ ಕೈಗಳೊಳ್ ಪೈಗಳೊಳ್ ಬಾಯ್ಗಳೊಳ ।
ಗಾಡಿಸುವರಾಯೆಂದು ದಾಯೆಂದು ಬಾಯೆಂದು ।
ಪಾಡುವರ್ ನೀಡುವರ್ ಬೇಡುವರ್ ಕುವರನಂ ಶಿವಶಿವೆಯುರಳ್ಕರಿಂದ ॥೪॥

ಪಲೆ ನೆವನ ಪೊರ್ದದ ಮುಗುಳ್ನಗೆಯಕ್ಕರಂ ।
ಗಳೊಳೆಸೆಯುದಿಹ ಮುದ್ದು ನುಡಿಗಳಿಂ ಬರಿದೆ ತ ।
ನ್ನೊಳಗೆ ತಾನಾನಂದಿಸಾಟದಿನಕಾರಣಂ ಪರಿದತ್ತ ಪರಿದು ನೋಳ್ಪ ॥
ಕೊಳಪ ಕಂಗಳ ನೋಟದಿಂ ಬೆರಲ ಚುಂಬಿಸು ।
ತ್ತಳುತೆ ಜೋಗುಳವಾಡೆ ನಲಿವುತುಂ ಪೊಂದೊಟ್ಟ ।
ಲೊಳಗೆ ಶಿಶುಲೀಲೆಯಿಂ ಕೆಲದಿನಂ ತಾಯ್ಗೆ ಹರುಷಂದೋರಿದಂ
ಕುವರನು ॥೫॥

ರಕ್ಕೆಮಣಿ ಪುಲಿಯುಗುರ್ ಗೆಜ್ಜೆ ಮಾಗಾಯ್ ಮುತ್ತಿ ।
ನೆಕ್ಕಸರಮುಡಿದಾರ ಕಾಲಗಡಗಂ ಪಣೆಯೊ ।
ಳಿಕ್ಕಿದ, ಸುಭಸಿತಮುರಳಿಲೆಯೆನಿಪ ಪರಿಪರಿಯ ಬಾಲದೊಡಿಗೆಗಳನಾಂತು ॥
ಉಕ್ಕಿತಿಹ ತಾಯ ಮೊಲೆವಾಲುಣುತೆ ಸೋಗಿಲೊಳ್ ।
ನಕ್ಕಾಡುತತಿಮುದ್ದುಗರೆವುತುಂ ಲೀಲೆಯಿಂ ।
ಮಕ್ಕಳಾಟಗೆಯೊಳೆಸೆವಂ ಜಗವನಾಡಿಸುವ ಸೂತ್ರಧಾರಂ ಕ್ರಮದೊಳು॥೬॥

ನೊಸಲಗಣ್ಣವನ ಸುತನೆಂಬುದಂ ಧರೆಗೆ ಸೂ ।
ಚಿಸುವೊಲುಜ್ವಲಿಸುವರಳೆಲೆಯೊಪ್ಪೆ ಪಡೆವಣೆಗ ।
ಸೆಸೆವ ಫಣಿಕುಂಡಲನ ಕುವರನೆಂದರಿಪುವೊಲ್ ಕಿವಿಗಳೊಳ್ ಪೊಂಜರಿಗೆಯ॥
ಮಿಸುಪ ತುದಿಯೊಳು ರನ್ನವಾಗಾಯ್ಗಳೊಲೆದಾಡೆ ।
ಸಸಿದಲೆಯನಣುಗನೆಂಬುದ ತೋರುವಂತೆ ರಾ ।
ಜಿಸಲುರದೊಳೆಳವೆರೆಯ ಮಾಳ್ಕೆಯಿಂ ಪುಲಿಯುಗುರ್ ಬಾಲಕಂ ಕಣ್ಗೆಸೆವನು ॥ ೭ ॥

ತೊಳಗುವ ಕಳಂಕಮಂ ತಳೆದ ಪೂರ್ಣೇಂದುವಂ ।
ಡಳದಂತೆ ಕಜ್ಜಳಂಬೊರೆದು ಕಂಗೊಳಿಪ ವಂ ।
ಗಳಮುಖಂಗಾಣುತಿದು ಸಸಿಯೆಂದು ಸಕಲತಾರಾಂಗನೆಯರೊಲಿದುಬಂದು ॥
ನೆಲಸಿದರೊ ತತ್ಸವಿಾಪದೊಳೆಂದೆನಲ್ಕೆ ಥಳ ।
ಥಳಿಪ ಮುತ್ತಿನ ಕಂಠಮಾಲೆ ಕಣ್ಗೆಸೆಯೆ ಕ ।
ಣ್ಗಳ ಪುಣ್ಯಮೇ ಬಳೆವ ತೆರದೊಳಾ ಚೆನ್ನಬಸವಂ ವರ್ಧಿಸುತ್ತಿರ್ದನು ॥ ೮ ॥

ಮೇಲೆ ಪರವಾದಿಗಳ ಬಾಯ್ಗಳಂ ಪೊಯ್ವಂತೆ ।
ತೊಳಲಾಟವಾಡುವಂ ಕೈಸನ್ನೆಯಿಂ ಮುಕ್ತಿ ।
ಬಾಲೆಯಂ ಕೆಳೆತನಕೆ ಕರೆವಂತೆ ಹೊನ್ನತಾಗುಬ್ಬಿಯಾಟಂಗಳಾಡಿ ॥
ಲೀಲೆಯಿಂ ನೆಲಕಿಳಿಪೆ ಖಳರೆದೆಗಳಿಂತು ವೊಳ ।
ಕಾಲೊಳೊದೆದಪೆನೆಂಬವೋಲಂಜಿಗಾಲಿಟ್ಟು ।
ಲೀಲೆಯಿಂ ಶೈವಮಂ ದೆಲೆಗೆ ನಿಲಿಪಂತೆ ನಿಂದಾಡುತಿರ್ದಂ ಕುವರನು ॥ ೯ ॥

ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ದಟ್ಟಡಿಯನಿಡಲ್ ಗೆಜ್ಜೆಗಳ್ ।
ಘಲ್ಲಘಲ್ಲೆನೆ ಸಕಲಪರವಾದಿ ಹೃದಯಮಂ ।
ಝಲ್ಲಝಲ್ಲೆನೆ ಪಳಿಕಿನಂ ಸವೆದ ನೆಲಗಟ್ಟು ಜಾರ್ವುದೆಲೆ ಚೆನ್ನಬಸವ ॥
ನಿಲ್ಲುನಿಲ್ಲೆಂಬ ದಾದಿಯರ ಮಾತಂ ಮಿಾರು ।
ತಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ನಿಂದು ನಿಂದು ನೋಡುತ್ತೆ ವೊಳೆ ।
ವಲ್ಲು ಜೊಲ್ಲುಂ ಪೊಳೆಯೆ ನಸುನಗುತ್ತುಂ ಬಾಲಲೀಲೆಯಂ ತೋರಿಸಿದನು ॥ ೧೦ ॥

ನಿಮಿಷ ನಿಮಿಷಕೆ ಜಾವಜಾವಕೆ ದಿನದಿನಕೆ।
ಕ್ರಮದೊಳಂ ಬಳೆದು ತನ್ನೊಡನಾಡಿಗಳ್ವೆರಸು।
ವಿಮಲತಾರಾಗಣದ ನಡುವೆ ಕಂದಂ ಕುಂದನುಳಿದಿಂದುವೊಪ್ಪುವಂತೆ ॥
ರಮಣೀಯುವೆನಿಪ ಮುತ್ತಿನ ಕಂಠಮಾಲೆಯೊಳ।
ಗಮರ್ವ ನಾಯಕರತ್ನದಂತೆ ಬಿಸುಗದಿರಳಿದ।
ಹಿಮಕಿರಣನಂತೆ ನೋಳ್ಪರ ಕಣ್ಗೆ ಚೆನ್ನಬಸವಂ ಚೆನ್ನಮಂ ತಳೆದನು ॥೧೧॥

---

೬. ಉತ್ತರಕುಮಾರ;—ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ

(ಪಾಂಡವರು ಅಜ್ಞಾತವಾಸದಲ್ಲಿ ವಿರಾಟರಾಜನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಕೌರವರು ವಿರಾಟನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟು ಆತನ ಗೋಧನವನ್ನಪಹರಿಸಿದರು. ಆಗ ವಿರಾಟರಾಜನು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೌರವರನ್ನಿದಿರಿಸಲು ವಿರಾಟಪುತ್ರ ಉತ್ತರನು ತಾನು ಹೋಗುವೆನೆಂಬ ಹುಮ್ಮಸದಿಂದ ನುಡಿಯುವನು—)

ಅಹುವಹುದು ತಪ್ಪೇನು ಜೂಜಿನ।
ಕುಹಕದಲಿ ಪಾಂಡವರ ಸೋಲಿಸಿ।
ಮಹಿಯ ಕೊಂಡಂತೆನ್ನ ಕೆಣಕಿದನೇ ಸುಯೋಧನನು ॥
ಸಹಸದಿಂದವೆ ತುರುವ ಮರಳಿಚಿ।
ತಹೆನು ಬಳಿಕಾ ಕೌರವನ ನಿ।
ರ್ವಹಿಸಲೀವೆನೆ ಸೂರೆಗೊಂಬೆನು ಹಸ್ತಿನಾಪುರವ ॥೧॥

ಹಿಡಿದು ರಾಜ್ಯವ ಕೊಂಡು ಹೆಂಗುಸ।
ಬಡಿದು ಪಾಂಡವರಾಯುರನು ಹೊರ।
ವಡಿಸಿ ಕೊಬ್ಬಿದ ಭುಜಬಲವನೆನ್ನೊಡನೆ ತೋರಿದನೇ? ॥

ಬಡ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೆಂದು ಬಗೆದನೆ? ।
ಕಡುಗಿದರೆ ಕೌರವರ ಕೀರ್ತಿಯು ।
ತೊಡೆವೆನರಿಯೆನಲಾಯೆನುತ ಸುಕುಮಾರ ಖತಿಗೊಂಡ ॥ ೨ ॥

ತನಗೆ ಬಡಪಾಂಡವರ ತರುಬಿದ ।
ಮನದ ಗರ್ವದ ಕೊಬ್ಬ ಕಾಲನ ।
ಮನೆಯನಾಳ್ವಿಪುದಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತನ್ನ ವೈರವನು ॥
ನೆನೆವನೇ ದುರ್ಯೋಧನಗೆ ಮೋ ।
ದಿನಿಯು ಋಣ ತೀರಿದುದು ಮಝಭಾ ।
ಪೆನುತ ಸತಿಯರ ಮುಂದೆ ಭಾಷೆಯ ನುಡಿದ ಸುಕುಮಾರ ॥ ೩ ॥

ಜವನ ಮೀಸೆಯ ಮುರಿದನೋ? ಭೈ ।
ರವನ ದಾಡೆಯನಲುಗಿಸಿದನೋ? ಮೃ ।
ತ್ಯುವಿನ ನೇಲುದ ಸೆಳೆದನೋ? ಕೇಸರಿಯ ಕೆಣಕಿದನೋ ॥
ಬವರವನು ತೊಡಗಿದನಲಾ ಕೌ ।
ರವನಕಟ ಮರುಳಾದನೆಂದಾ ।
ಯುವತಿಯರ ಮೊಗ ನೋಡುತುತ್ತರ ಬರಿದೆ ಕೆದರಿದನು ॥ ೪ ॥

ಆರೊಡನೆ ಕಾದುವೆನು ? ಕೆಲಬರು ।
ಹಾರುವರು, ಕೆಲರಂತಕನ ನೆರೆ ।
ಯೂರವರು, ಕೆಲರಧಮಕುಲದಲಿ ಜನಿಸಿ ಬಂದವರು ॥
ವೀರರೆಂಬುವರಿವರು ಮೇಲಿ ।
ನ್ನಾರ ಹೆಸರುಂಟವರೊಳೆಂದು ಕು ।
ಮಾರ ನೆಣಗೊಬ್ಬಿನಲಿ ನುಡಿದನು ಹೆಂಗಳಿದಿರಿನಲಿ ॥ ೫ ॥

ಅರಿಯೆನೇ ಗಾಂಗೇಯನನು ತಾ ।
ನರಿಯದವನೇ ದ್ರೋಣ ಕುಲದಲಿ ।
ಕೊರತೆಯಾಗಿಹ ಕರ್ಣನೆಂಬವನೆನಗೆ ಸರಿಯಹನೇ ? ॥

ಬರಿಯ ಬಯಲಾಡಂಬರದಿ ತುರು ।
ಸೆರೆಯ ಹಿಡಿದರೆ ತಮ್ಮ ಹೆಂಡಿರ ।
ಸೆರೆಯ ತಾರದೆ ಮಾಣೆನೆಂದುತ್ತರನು ಗರ್ಜಿಸಿದ ॥ ೬ ॥

ಬಲವ ಮುರಿವೆನು ಹಸ್ತಿಸಾಪುರ ।
ದೊಳಗೆ ಠಾಣಾಂತರವನಿಕ್ಕುವೆ ।
ತೊಲಗಿಸುವೆ ಕೌರವನ ಸೇನೆಯ ಧೂಳಿಪಟಮಾಡಿ ॥
ಗೆಲವ ತಹೆನೆಂದುತ್ತರನು ಕೋ ।
ಮಲೆಯರಿದಿರಲಿ ಬಾಯ್ಗೆ ಬಂದುದ ।
ಗಳಹುತಿರ್ದನು ಬೇಕು ಬೇಡೆಂಬವರ ನಾ ಕಾಣೆ ॥ ೭ ॥

ನುಡಿದು ಫಲವೇನಿನ್ನು ಸಾರಥಿ ।
ಮಡಿದ ನಿನ್ನಿನ ಬವರದಲಿ ನಾ ।
ನುಡುಹನಾದೆನು ಶಿವ ಶಿವಾಯಿಂದೆನ್ನ ಕೈಮನಕೆ ॥
ಗಡಣಿಸುವ ಸಾರಥಿಯನೊಬ್ಬನ ।
ಪಡೆದೆನಾದರೆ ಕೌರವೇಂದ್ರನ ।
ಪಡೆಗೆ ಹಬ್ಬವ ಮಾಡುವೆನು ತೋರುವೆನು ಕೈಗುಣವ ॥ ೮ ॥

ಎಲೆ ಬೃಹನ್ನಳೆ ಕೆತ್ತುದೆನಗ ।
ಗ್ಗಳಿಯರೊಳು ವಿಗ್ರಹವು ಸಾರಥಿ ।
ಯೀದನೆನ್ನವ ನೀನು ಸಾರಥಿಯಾಗಿ ಸಮರದಲಿ ॥
ಉಳುಹಬೇಹುದು ನೀ ಸಮರ್ಥನು ।
ಫಲುಗುಣನ ಸಾರಥಿಯೆಲೈ ನೀ ।
ನೊಲಿದು ಮೆಚ್ಚಲು ಕಾದಿ ತೋರುವೆನಹಿತ ಸೇನೆಯಲಿ ॥ ೯ ॥
ಆನಿರಲು ಭೀಷ್ಮಾದಿಗಳು ನಿನ ।
ಗೇನ ಮಾಡಲುಬಲ್ಲರಳುಕದೆ ।
ನೀನು ಸಾರಥಿಯಾಗು ನಿಮಿಷಕೆ ಗೆಲುವೆನವರುಗಳ ॥

ನಾನದಾರೆಂದರಿಯಲಾ ಗುರು ।
ಸೂನು ಕರ್ಣದ್ರೋಣರೆಂಬವ ।
ರಾನರಿಯದವರಲ್ಲ ಸಾರಥಿಯಾಗು ಸಾಕೆಂದ ॥ ೧೦ ॥

ಅಂಜದಿರು ಸಾರಥಿಯೆ ತನ್ನದು ।
ರಂಜಕದ ನುಡಿಯಲ್ಲ ಕಾವಳ ।
ವಂಜಿಸುವುದೇ ಇನನ ತನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವನರಿಯೇ ॥
ಭಂಜಿಸುವೆನಹಿತರನು ನಾಕದ ।
ಕಂಜವದನೆಯರಪ್ಪುವೊಲು ನಿನ ।
ಗಂಜಿಕೆಯದೇಕೆನಲು ನಗುತಿಂತೆಂದನಾ ಪಾರ್ಥ ॥ ೧೧ ॥

---

೭. ಉತ್ತರಕುಮಾರ:-ಸಮರಾಂಗಣದಲ್ಲಿ

(ಹಿಂದಿನ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕುಮಾರನ ಪೌರುಷ ಹೇಳಿದೆ. ಸಾರಥಿಯಾದ ಬೃಹನ್ನಳೆಯೊಡನೆ ಸಮರಾಂಗಣಕ್ಕೆ ಹೋದ ಆತನ ದುರ್ದಸೆಯನ್ನು ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಿರಿ.)

ರಣಾಂಗಣವನ್ನು ಕಂಡು ಅಂಜಿದ ಉತ್ತರನು—

ಹಸಿದ ಮೃತ್ಯುವಿನ ಕಟಕದಲಿ ಕುರಿ ।
ನುಸುಳಿ ಬದುಕುವುದೇ ಬೃಹನ್ನಳೆ? ।
ಯೆಸಗದಿರು ತೇಜಿಗಳ ತಡೆ ಚಮ್ಮಟಿಗೆಯನು ಬಿಸುಡು ॥
ಮಿಸುಕಬಹುದೇ ಪ್ರಳಯಕಾಲನ ।
ಮುಸುಕನುಗಿವವರಾರು ಕೌರವ ।
ನಸಮಬಲನೈ ರಥವ ಮರಳಿಸು ಪುರಕೆ ಬೇಗೆಂದ ॥ ೧ ॥

ಸಾರಿ ಬರಬರಲವನ ತನು ವಿುಗೆ ।
ಬಾರಿಸಿತು ಮೈಮುರಿದು ರೋಮವು ।
ಕಾರದಲಿ ಕಾಹೇರಿತವಯವ ನಡುಗಿತಡಿಗಡಿಗೆ ॥

ಭೂರಿ ಭಯತಾಪದಲಿ ತಾಳಿಗೆ ।
ನೀರುದೆಗೆದುದು ತ.ಟಿಯೊಣಗೆ ಸುಕು ।
ಮಾ:ರ ಕಣ್ಣಿವೆ ಸೀಯೆ ಕರದಲಿ ಮುಚ್ಚಿದನು ಮುಖವ ॥ ೨ ॥

ಏಕೆ ಸಾರಥಿ ರಥವ ಮುಂದಕೆ।
ನೂಕಿ ಗಂಟಲ ಕೊಯ್ವ ? ಸುಡುಸುಡು ।
ಕಾಕಲಾ ಕಣ್ಣೊಡೆಯುತಿದೆ ಕಾಣಾ ಮಹಾಬಲವ ॥
ನಾಕನಿಳಯರಿಗರಿದು ನಿನಗೆ ವಿ ।.
ವೇಕವೆಣ್ಣನಿತಿಲ್ಲಲಾ ತೆಗೆ ।
ಸಾಕು ವಾಘೆಯ ಮರಳಿ ಸೆಳೆ ತೇಜಿಗಳ ತಿರುಹೆಂದ ॥ ೩ ॥

ಹಲುಗಿರಿದು ಬಾಯೊಳಗೆ ಬೆರಲ್ಗಳ ।
ನಿಳುಹಿ ತಲೆವಾಗಿದನು ಸಾರಥಿ ।
ಕಳುಹಿ ಕಳೆಯೈ ನಿನ್ನ ಬಸಿರಲಿ ಮರಳಿ ಬಂದವನು ॥
ಕೊಳುಗುಳದೊಳೀಯೊಡ್ಡ ಮುರಿವ ।
ಗ್ಗಳಿಕೆಯುಕೆಯುಂಟೇ ಲೋಗರಿಂದವೆ ।
ಕೊಲಿಸದಿರು ನೀಂ ಕುತ್ತಿ ಕೆಡಹು ಕಠಾರಿಯಿದೆಯೆಂದ ॥ ೪ ॥

ಆಗ ಬೃಹನ್ನಳೆ:—

ಹೇವ ಬೇಡಾ ವೀರರೀಪರಿ ।
ಜೀವಗಳ್ಳರ ಪಥವ ಹಿಡಿವರೆ ? ।
ಸಾವಿಗಂಜುವೆನೇ ನಪುಂಸಕರೆಮ್ಮ ನೋಡೆನಲು ॥

ಬೃಹನ್ನಳೆಯನ್ನು ಕುರಿತು :—

ನೀವು ವೀರರು ನೆರೆ ನಪುಂಸಕ ।
ರಾವು ಸಾವವರಲ್ಲ ಲೋಕದ ।
ಜೀವಗಳ್ಳರಿಗಾವು ಗುರುಗಳು ಬಿಟ್ಟುಕಳುಹೆಂದ ॥ ೫ ॥

ಧುರದೊಳೋಡಿದ ಪಾತಕವ ಭೂ ।
ಸುರರು ಕಳೆದಪರಶ್ವಮೇಧವ ।
ಧರಣಿಯಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೆ ಮಾಡಲಹುದೆನಲು ॥

ಸುರರ ಸತಿಯರನೊಲ್ಲೆವೆಮಗೆ ।
ಧರೆಯ ಮನೆಯ ನಾರಿಯರೆ ಸಾಕೆ ।
ಧರೆಯ ಸುತನವೆಮಗಿಂದ್ರಪದವನಿತ್ತು ಬಿಟ್ಟು ಕಳುಹೆಂದ ॥ ೬ ॥

---

೮. ಅಂಗದನ ರಾಯಭಾರ

(ಶ್ರೀರಾಮನು ರಾವಣನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ಹೊರಟು ಲಂಕೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಿರುವನು. ಕೊನೆಯ ಮಾತೆಂದು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ರಾವಣನ ಬಳಿಗೆ ಅಂಗದನನ್ನು ಸಂಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕಳುಹುವನು)

ಅಂಗದನು ರಾಮನ ದೂತನಾಗಿ ಲಂಕೆಗೆ ಹೊರಟನು.

ಹರಿಯ ಸಿರಿಚರಣವನು ನನೆದು ।
ಪ್ಪರಿಸಿದನು ಗಗನಕ್ಕೆ ಗರುಡನ ।
ಗರುವಿಕೆಯ ಗಾಡಿಕೆಯ ಗಮನದ ಗಮಕದುಬ್ಬಿನಲಿ ॥ ೧ ॥

ಕೂಡೆ ವಾನರ-ಕಟಕ ಬೊಬ್ಬೆಯ ।
ಗಾಡಿಕೆಯಲುಬ್ಬೇಳುತಿರ್ದುದು ।
ನೋಡಿ ನಿರ್ಜರನಿಕರ ನಲವಿನೊಳಿರ್ದುದಭ್ರದಲಿ ॥
ಕೂಡೆ ಕಳಕಳ ಮಸಗಿ ದಿವಿಜಾವಿ ।
ಭಾಡಪುರ ಭಯರಸದಲಿರ್ದುದು ।
ವೋಡದಿಂದಿಳಿತಪ್ಪ ಸಿಡಿಲವೊಲಿದನಾಪುರಿಗೆ ॥ ೨ ॥

ಬೆಗಡುಗೊಂಡೇ ಹನುಮನೆಂದೇ ।
ಬಗೆದು ಮನದಲಿ ನೊಂದಭಟರಿರೆ ।
ದೆಗೆದು ನಿಂದರು ಕೆಲರು ಕೆಲರೊಳಸರಿದರಲ್ಲಲ್ಲಿ ॥

ಬಿಗುಹಿನಂಕದ ಬಿರುದಿನತಿಮನ ।
ವಗಡು ರಕ್ಕಸರುರ್ಚಿಸಿದ ಥೇ ।
ನಾಗಳಲಂಕರಿಸಿವರು ಸರಿಸದಲಿಂದ್ರಸುತಸುತನ ॥೩॥

ಹೋ ! ಹೊ ! ಕಳವಳವೇಕೆ ಕದನೋ ।
ತ್ಸಾಹಿಗಳು ನಾವಲ್ಲ ರಿಪುರವಿ ।
ರಾಹುವಿನ ನೈಶಾಟಕುಲ ಕಾನನ ಹುತಾಶನನ ॥
ಬೇಹುಚರರೀ ಜಗದ ದೈವ ।
ದ್ರೋಹಿ ರಕ್ಕಸನೆಡೆಗೆ ನಮ್ಮವ ।
ರೂಹಿಸಿದುದನು ಹೇಳಿ ಹೋಗಲು ಬಂದೆವಾವೆಂದ ॥೪॥

ರಾವಣನ ಓಲಗದಲ್ಲಿ ಅಂಗದ—

ಮುಖಚತುಷ್ಟಯದಾತನಾರೀ ।
ಮುಖಗಳೆರಡರ ಮಹಿಮನಾರೀ ।
ಮುಖದೆರಡು ಮೂರಾರು ನೋಡಲು ಹತ್ತು ಪರಿಯಂತ ॥
ಮುಖಗಳಿವೆ ತಾನಿದರೊಳಗೆ ಶಶಿ ।
ಮುಖಿಯು ಮಾಯೆಯು ಬಳಸಿ ರಜನೀ ।
ಮುಖದೊಳಗೆ ತಂದಥಮರಕ್ಕಸನಿವರೊಳಾರೆಂದ ॥೫॥

ನಗರದಹನದ ಕಪಿಯು ಮೋಡಿಯು ।
ಮಿಗಿಸುತಿದೆ ಮಾತಿನಲಿ ಮೋರೆಯು ।
ಹೊರಗು ಹೊಸಪರಿಯಾಗಿ ತೋರುತಿದೇ ವಿವೇಕಿಸಲು ॥
ವಿಗಡನಿವನಹುದೆಂದು ಮನದಲಿ ।
ಬಗೆಯುರಿದು ಬಳಿಕಾ ಪ್ರಹಸ್ತನು ।
ಮುಗುಳುನಗೆಯಲಿ ನುಡಿದನಾ ಕಪಿರಾಜಪುತ್ರಂಗೆ ॥೬॥

ಆರು ನೀನಾರವನು ನಿನ್ನನ ।
ದಾರು ಕಳುಹಿದರಿತ್ತ ಬರವೇ ।
ನಾರೊಡೆಯರಾರುಂಟು ನಿನಗೀ ನಮ್ಮ ನಗರದಲಿ ॥

ಆರ ಮಗ ಹೆಸರೇನು ಬರವಿಗೆ ।
ಕಾರಣವದೇನೆಮ್ಮ ರಾಜ ।
ದ್ವಾರವನು ನೀ ಹೊಕ್ಕಹದನೇನೆಂದು ಬೆಸಗೊಂಡ ॥ ೭ ॥

ಲೇಸು ಕೇಳೊಕ್ಕಣೆಯುದಭಿವಿ ।
ನ್ಯಾಸವೊಳ್ಳಿತು ಕೇಳು ಲಂಕಾ ।
ಧೀಶನೆಂಬ ನಿಶಾಚರೇಂದ್ರನ ನಿಜಸಹೋದರಿಯ ॥

ನಾಸಿಕವ ಕೊಯ್ದವನ ರಣದಲಿ ।
ದೂಷಣಾದ್ಯರ ಶಿರವನಿಳುಹಿದ ।
ದಾಶರಥಿಯನು ಕೇಳಿ ಬಲ್ಲೈ ಹಿಂದೆ ನೀನೆಂದ ॥ ೮ ॥

ಕೇಳಿಬಲ್ಲೈ ಹಿಂದೆ ಲಂಕಾ ।
ಪಾಲಕನ ಮಾತುಳನ ಕೊರಳಲಿ ।
ಕೋಲ ಕುಣಿಸಿದ ಕದನಕರ್ಕಶರಾಯ ರಾಘವನ ॥

ಮೇಲೆ ನಿನ್ನಾಳಿದನ ತಮ್ಮನ ।
ಪಾಲಿಸಿದ ಪರಮಪ್ರತಾಪನ ।
ಬೋಳೆಯರ ಬಲ್ಲಹನನಾತನ ದೂತ ತಾನೆಂದ ॥ ೯ ॥

ಅಲ್ಲಿನೀಕಾನನವನೊಪ್ಪಿಸಿ ।
ಬಲ್ಲೆನವ ನಿನ್ನಿಂದ ಬಾಯುಲಿ ।
ಬಲ್ಲಿದನು ಬಾಯ್ಬಡಿಕತನದಲಿ ಬಗುಳಿ ಬಾಲವನು ॥

ಕೊಳ್ಳಿಗಡಿಯಲಿ ಸುಡಿಸಿಕೊಂಡವ ।
ನಿಲ್ಲದೋಡಿದನಂದಿನವ ನೀ ।
ನಲ್ಲ ಹೊಸಬನು ನೀನು ನಿನ್ನಯ ಹೆಸರದೇನೆಂದ ॥ ೧೦ ॥

ಹೇಳಲೇನದನವನ ವಿಧಿಯನು ।
ಕೇಳಿತಿಲ್ಲವಲಾ ಕಪೀಂದ್ರನ ।
ಪಾಳಯವ ಹೊಗಗೊಡದೆ ಕಪಿಪೋತಂಗಳುಬ್ಬರಿದು ॥

ಬಾಲಸುಡುಕನ ಶಿರಃಪಲಾ ಕಪಿ ।
ಯೂಳಿಗವು ತನಗಾಯ್ತು ನಮ್ಮಾ ।
ಬಾಲವನು ನೀವ್ ಕಣಕಿ ನೋಡಿದಡರಿಯಬಹುದೆಂದ ॥ ೧೧ ॥

ಹೊಸಬನೇ ನೀ ಕಂಗಳಿಗೆ ಹರ ।
ವಸವೆ ಬಲ್ಲದನಹನು ಕುಡು ಕರ್ ।
ಕಶತ್ತೆಯುಲಿ ಕಂಡರಿಯ ಬಾರದೆ ಹೋಗಲದಕೇನು ॥
ಹೆಸರದೇನಂಗದನು ಪಿತನಾ ।
ನಸುರ ಕೇಳಾದರೆ ನಿಶಾಚರ ।
ನಸುವ ಸಲಹಿದ ವಾಲಿಯಾತನ ತನುಜ ತಾನೆಂದ ॥ ೧೨ ॥

ತಂದೆ ಪರಸತಿಗೋದ ಕಾರಣ ।
ಸಂದನಸ್ತಮಯಕ್ಕೆ ಕೊರಳಿಗೆ ।
ಬಂದಿದೆಯಲಾ ನಿಮ್ಮವಗೆ ತಮ್ಮಯ್ಯನೋಪಾದಿ ॥
ಒಂದೆರಡು ದಿನದಂತರವು ನಾ ।
ವೆಂದ ನುಡಿ ಕೆಳೆಲಿನ್ನೊ ಸೀತೆಯ ।
ತಂದನನ ತೋರಿದರೆ ತನಗದು ರಾಜ್ಯಪದವೆಂದ ॥ ೧೩ ॥

ಘನಪರಾಕ್ರಮಿ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾ ।
ರ್ಜುನನೊಡನೆ ಮತ್ಸರಿಸಿ ಸಲೆ ಸೆರೆ ।
ಮನೆಯೊಳಗೆ ಸಿಕ್ಕಿರ್ದ ರಕ್ಕಸನೀತನಲ್ಲವಲೇ ? ॥
ವನಿತೆ ವೇದಾವತಿಯ ಶಾಪಕೆ ।
ತನುವ ತೆತ್ತವನೀತನಲ್ಲಲೆ ।
ಮನದ ಭಯ ನಿಮಗೇಕೆ ತಪ್ಪದೆ ಹೇಳಿ ನೀವೆಂದ ॥ ೧೪ ॥

ತೋಳದರ್ಪದಲುಬ್ಬಿ ವಾಲಿಯು ।
ಬಾಲಕನ ಬಚ್ಚಣೆಯ ತೊಟ್ಟಿಲ ।
ಕಾಲಡೆಸೆಯಲಿ ಕಟ್ಟುವಡೆದವನೀತನಲ್ಲವಲ ॥

ಶೂಲಿಯಲಿ ಗರ್ವಿಸಿ ಮಹೀಧರ ।
ಮೂಲದಲಿ ಕೈಸಿಕ್ಕಿ ನಾಯುವೊ ।
ಲೂಳಿದವ ತಾಸೀತನಲ್ಲಲೆ ಹೇಳಿ ತನಗೆಂದ ॥ ೧೫ ॥

ಜನಕಜೆಯ ಮದುವೆಯಲಿ ಶೂಲಿಯ ।
ಧನುವಿನಲಿ ನರಿ ಸಿಕ್ಕು ಸಿಕ್ಕಿದ ।
ಶುನಕತಾಸಿವನಲ್ಲಲೇ ಸಿರ ಹತ್ತು ವೈವಃರೆಸಿ ॥
ಜನಪನಿಲ್ಲದ ಹಿಂದೆ ಜನಕನ ।
ತನುಜೆಯನು ಕದ್ದೊಯ್ದ ಕಾಮುಕಿ ।
ಅನುಚರರ ಗೆಣೆವಂಟನಲ್ಲಲೆ ಹೇಳಿ ನಮಗೆಂದ ॥ ೧೬ ॥

ಅದಡೆಲೆ ಖಳ ಕೇಳು ನಾಸಾ ।
ಚ್ಛೇದವಾದವಳಿಂದ ನೀ ಮರು ।
ಳಾದೆ ಕಾಮುಕತನದಿ ಕಂಗಾಣದೆ ವಿಭೀಷಣನ ॥
ವೇದ ಮಾರ್ಗದ ಮಧುರ ವಚನವ ।
ನಾದರಿಸದುರೆ ಕೆಟ್ಟೆ ನೀನಿ— ।
ನ್ನಾದರೆಯು ರಘುಪತಿಯ ಸಾರಿದು ಬದುಕಬಾರೆಂದ ॥ ೧೭ ॥

ಎನೆ ಘನ ಕ್ರೋಧಾನು ಮುಖದಲಿ ।
ಮಿನುಗಿದುವ ಮೀಸೆಗಳು ಕುಣಿದುವು ।
ಕನಲಿದುವು ಕಂಗಳು ಕಳೇವರ ಕಂಪಿಸಿತು ಖಳನ ॥
ಒನೆದು ಖಡುಗವನೆಲವೊ ನಿನ್ನಯ ।
ಜನಪರಾಘವ ರವಿಸುತಾದ್ಯರ ।
ತ್ರನುಜರನು ಹೆಸರಿಟ್ಟಡೆಯು ಬಿಡೆ ಜಾನಕಿಯನೆಂದ ॥ ೧೮ ॥

೯. ಕರ್ಣನ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆ

(ಕೌರವರಿಗೂ ಪಾಂಡವರಿಗೂ ಯುದ್ಧವು ಆರಂಭವಾಗಿದೆ; ಕರ್ಣನನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಪಾಂಡವರ ಪಕ್ಷದಿಂದ ಆತನ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಭೇದೋಪಾಯುವನ್ನು ಹೂಡುವನು.)

ಇನತನೂಜನ ಕೂಡೆ ವೈದುನ ।
ತನದ ಸರಸವನೆಸಗಿ ರಥದೊಳು ।
ದನುಜರಿಪು ಬರಸೆಳೆದು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದನು ಪೀಠದೊಳು ॥
ಎನಗೆ ನಿಮ್ಮಡಿಗಳೊಳು ಸರಿಸೇ ।
ವನೆಯೆ ? ದೇವ, ಮುರಾರಿಯಂಜುವೆ ।
ನೆನಲು ತೊಡೆಸೋಂಕಿನೊಳು ಸಾರಿದು ಶೌರಿಯಿಂತೆಂದ ॥ ೧ ॥

ಭೇದವಿಲ್ಲೆಲೆ ಕರ್ಣ ನಿಮ್ಮೊಳು ।
ಯಾದವರು ಕೌರವರೊಳಗೆ ಸಂ ।
ವಾದಿಸುವದನ್ವಯಕೆ ಮೊದಲೆರಡಿಲ್ಲ ನಿನ್ನಾಣೆ ॥
ಮೇದಿನೀಪತಿ ನೀನು ಚಿತ್ತದೊ ।
ಳಾದುದಿಲ್ಲರಿವೆನುತ ದಾನವ ।
ಸೂದನನು ರವಿಸುತನ ಕಿವಿಯೊಳು ಬಿತ್ತಿದನು ಭವವ ॥ ೨ ॥

ದಾನವಾಂತಕ ಬೆಸಸು ವಂಶವಿ ।
ಹೀನನನು ನಿಮ್ಮಡಿಗಳೊಡನೆ ಸ ।
ಮಾನಿಸುವರೇ ಸಾಕೆನುತ ತಲೆವಾಗಿ ಕೈಮುಗಿಯೆ ॥
ಮಾನನಿಧಿ ಎನ್ನಾಣೆ ಬಾರೈ ।
ನೀನು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಹವಣೆ ವರ ।
ಭಾನುವಂಶಲಲಾಮ ನೀಂ ರಾಮಂಗೆ ಸರಿಯೆಂದ ॥ ೩ ॥

ಕಳೆದುಕೊಂಡನು ವೀಳೆಯವನಂ ।
ಜುಳಿಯೊಳಾತಂಗಿತ್ತು ಕರ್ಣನ ।
ಕೆಲಕೆ ಬರಿಸೆಳೆದವನ ಕರದೊಳು ಕರತಳವನಿಕ್ಕಿ ॥
ಎಲೆ ದಿವಾಕರತನಯ ನಿನ್ನಯ ।
ಕುಲವನರಿಯೆಯಲಾ ಸುಯೋಧನ ।
ನೊಳು ವೃಥಾ ಸೇವಕತನದೊಳಿಹುದುಚಿತವಲ್ಲೆಂದ ॥ ೪ ॥

ಆದರಿನೀ ಪಾಂಡವರೊಳೈವರ ।
ಮೊದಲಿಗನು ನೀನಿರಲು ಧರಣಿಯ ।
ಕದನವಿತ್ತಂಡಕ್ಕೆ ಕಾನಿ.ತವಲ್ಲ ಭಾವಿಸಲು ॥
ಇದು ನಿದಾನವು ಕರ್ಣ ನಿನ್ನ ।
ಭ್ಯೃದಯವನೆ ಬಯಸುವೆನು ನಿನ್ನಯ ।
ಪದಕೆ ಕೆಡಹುವೆನೈವರನು ಬಹುದೆನ್ನ ಸಂಗಾತ ॥ ೫ ॥

ನಿನಗೆ ಹಸ್ತಿನಪುರದ ರಾಜ್ಯದ ।
ಘನತೆಯನು ಮಾಡುವೆನು ಕೌರವ ।
ಜನಪ ಪಾಂಡವ ಜನಪರೋಲೈಸುವರು ಗದ್ದುಗೆಯ ॥
ನಿನಗೆ ಕಿಂಕರವೆರಡು ಸಂತತಿ ।
ಯೆನಿಸಲೊಲ್ಲದೆ ನೀನು ದುರ್ಯೋಧ ।
ಧನನ ಬಾಯ್ದಂಬುಲಕೆ ಕೈಯಾನುವುದೆ ಹೇಳೆಂದ ॥ ೬ ॥

ಶೌರಿಯದೊಳದಿರಿಲ್ಲ ಕುಲದೊಳು ।
ಸೂರಿಯನ ಸುತನೊಡನೆ ಹುಟ್ಟಿದ ।
ವೀರರಗ್ಗದ ಪಾಂಡುತನಯರು ನಿನ್ನ ವೈಭವಕೆ ॥
ಆರು ಸರಿಯೈ ಕರ್ಣ ನಡೆ ನಡೆ ।
ಧಾರಿಣೀಪತಿಯಾಗಿ ನೀನಿರೆ ।
ವೈರವಿತ್ತಂಡಕ್ಕೆ ಬಳಕಿಲ್ಲೆಂದನಸುರಾರಿ ॥ ೭ ॥

ಕೊರಳ ಸೆರೆ ಹಿಗ್ಗಿದುವು ದೃಗ-ಜಲ ।
ವುರವಣಿಸೆ ಕಡು ನೊಂದನ-ಟಾ ।
ಕುರುಪತಿಗೆ ಕೇಡಾದುನೆಂದನು ತನ್ನ ಮನದೊಳಗೆ ॥
ಹರಿಯು ಹಗೆ ಹೊಗೆದೋರದುರುಹವೆ ।
ಬರಿದೆ ಹೋಹುದೆ ತನ್ನ ಜನನನ ।
ನರುಹಿ ಕೊಂದನು ಹಲವು ಮಾತೇನೆಂದು ಚಿಂತಿಸಿದ ॥ ೮ ॥

ಕಾದಿ ಕೊಲುವೊಡೆ ಪಾಂಡುಸುತರು ಸ ।
ಹೋದರರು ಕೊಲಲಿಲ್ಲ ಕೊಲ್ಲದೆ ।
ಕಾದೆನಾದೊಡೆ ಕೌರವಂಗವನಿಯಲಿ ಹೊಗಲಿಲ್ಲ ॥
ಭೇದದೊಳು ಹೊಕ್ಕಿರಿದನೋ ಮಧು ।
ಸೂದನನು ತಾನಕಟೆನುತ ಚಿಂ ।
ತೋದಧಿಯೊಳದ್ದಂತೆ ಮೌನದೊಳಿರ್ದನಾಕರ್ಣ ॥ ೯ ॥

ಏನು ಹೇಳೈ ಕರ್ಣ ಚಿತ್ತ ।
ಗ್ಲಾನಿಯಾವುದು ನಿನಗೆ ಕುಂತೀ ।
ಸೂನುಗಳ ಬೆಸಗೈಸಿಕೊಳ್ವುದು ಸೇರದೆ ಮನಕೆ ॥
ಹಾನಿಯಿಲ್ಲೆನ್ನಾಣೆ ನುಡಿ ದು- ।
ಮ್ಮಾನವೇತಕೆ ಮರುಳತನ ಬೇ ।
ಡಾನು ನಿನ್ನ ಪಡೆಸೆಯು ಜಯಸುವನಲ್ಲ ಹೇಳೆಂದ ॥ ೧೦ ॥

ಮರುಳು ಮಾಧವ ಸಕಲ ರಾಜ್ಯದ ।
ಸಿರಿಗೆ ಸೋಲುವನಲ್ಲ ಕೌಂತೇ ।
ಯರು ಸುಯೋಧನರೆನಗೆ ಬೆಸಗೈವಲ್ಲಿ ಮನವಿಲ್ಲ ॥
ಹೊರೆದ ದಾತಾರಂಗೆ ರಿಪುಗಳ ।
ಶಿರವನರಿದೊಪ್ಪಿಸುವೆನೆಂಬೀ ।
ಭರದೊಳಿರ್ದೆನು ಕೌರವೇಂದ್ರನ ಕೊಂದೆ ನೀನೆಂದ ॥ ೧೧ ॥

ಹಲವು ಮಾತೇನಖಿಳಜನವೆ ।
ಹ್ನಳಿವ ಸೊಗಸದು ಕೌರವೇಶ್ವರ ।
ನೊಲವು ತಪ್ಪಿದ ಬಳಿಕ ಜಗದೊಳಗಾಪ್ತಜನವಿಲ್ಲ ॥

ಸಲಹಿದನು ಮನ್ನಣೆಯೊಳೆನಗ ।
ಗ್ಗಳಿಕೆಯಲ್ಲದೆ ಹೀನವೃತ್ತಿಯ ।
ಬಳಸಿ ನಡೆಸನು ಕೌರವೇಂದ್ರನನೆಂತು ಮರೆದಿಹೆನು ? ॥ ೧೨ ॥

ನೋಡಿ ತಣಿಯನು ನಿಚ್ಚಲುಚಿತವ ।
ಮಾಡಿ ತಣಿಯನು ಬಿರುದ ಹೊಗಳಿಸಿ ।
ಹಾಡಿ ತಣಿಯನು ಮಾನನಿಧಿಯನದೆಂತು ಮರೆದಪೆನು ? ॥

ಕಾಡಲಾಗದು ಕೃಷ್ಣ ಖಾತಿಯ ।
ಮಾಡಲಾಗದು ಬಂದೆನಾದೊಡೆ ।
ರೂಢಿ ಮೆಚ್ಚದು ಕೌರವನ ಹಗೆ ಹರಿಬವೆನಗೆಂದ ॥ ೧೩ ॥

ವೀರ ಕೌರವರಾಯನೇ ದಾ ।
ತಾರನಾಥನ ಹಗೆಯೆ ಹಗೆ ಕೈ ।
ವಾರವೇ ಕೈವಾರವಾದಂತಹೆನು ಕುರುನೃಪತಿ ॥

ಶೌರಿ ಕೇಳೈ ನಾಳೆ ಸಮರದ ।
ಭಾರದೊಳು ತೋರುವೆನು ನಿಜಭುಜ ।
ಶೌರಿಯದ ಸಂಪನ್ನತೆಯನಾ ಪಾಂಡುತನಯರೊಳು ॥ ೧೪ ॥

ಮಾರಿಗೌತಣವಾಯ್ತು ನಾಳಿನ ।
ಭಾರತವು ಬಹುಜೀವಹರವೀ ।
ಕೌರವನ ಋಣ ಹಿಂಗೆ ರಣದೊಳು ಸುಭಟ ಕೋಟಿಯನು ॥

ತೀರಿಸಿಯೆ ಪತಿಯವಸರಕ್ಕೆ ಶ ।
ರೀರವನು ನೂಕುವೆನು ನಿನ್ನಯ ।
ಧೀರರೈವರ ನೋಯಿಸೆನು ರಾಜೀವಸಖನಾಣೆ ॥ ೧೫ ॥

೧೦. ಮಾಯಾಂಗನೆಯರ ಕಾಟ.

(ಪ್ರಜಾಪೀಡೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವದಕ್ಕೆಂದು ಮೃಗಗಳ ಬೇಟೆಗೆ ಹೊರಟ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಮಹಾರಾಜನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಆಶ್ರಮದ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಿರಲು ಆತನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದ ಮಾಯಾಂಗನೆಯರು ರಾಯನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು—)

ಇಳೆಯೊಳಗೆ ಹೆಸರುಳ್ಳ ದಾನಿಯೆಂಬುದನು ಕೇ ।
ಳ್ದೆಳಸಿ ಕಟ್ಟಾಸೆವಟ್ಟಿಸ್ತಂದು ಬೇಡಿ ನಿ ।
ಷ್ಫಲವಾಗದಂತೆ ನಾವತಿಮರುಗದಂತಳಲದಂತೆ ಬಿಸುಸುಯ್ಯದಂತೆ ॥

ತಿಳಿದ ನೀನೆಮಗೆ ವಲ್ಲಭನಾಗಿ ಚಿತ್ತದು ।
ಮ್ಮಳಿಕೆಯಂ ಕಳೆ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಭೂನಾಥಯೆಂ ।
ದಳವಳಿದು ಕೈಮುಗಿದು ಬಾಯ್ಬಿಟ್ಟು ನುಡಿದರಳುಪಿಂದನಾಮಿಕಸತಿಯರು ॥

ಲಲಿತವಸುಮತಿ ಹುಟ್ಟಿದಂದು ಹುಟ್ಟಿದ ಸೂರ್ಯ ।
ಕುಲದ ರಾಯರ್ಗೆ ವಂಶದೊಳು ಕೀರ್ತಿಯೊಳು ಭುಜ ।
ಬಲದೊಳೊರೆದೋರೆಯೆನಿಸಿ ಕನ್ನಿಕೆಯರಂ ಕುಡುವ ಭೂಪರಿಲ್ಲಿನ್ನು ತನಕ ॥

ಹೊಲತಿಯರು ನೀವೆಮಗೆ ಸತಿಯರಾಗಿಪ್ಪೆವೆಂ ।
ಬುಲಿಹವೆಂದೆಂಬುದಿದು ಕಾಲಗುಣವೋ ನಿಂದ ।
ನೆಲದ ಗುಣವೋ ನೋಡುನೋಡೆಂದು ಕಡುಮುಳಿದು ಕೋಪಿಸಿದ
ನವನೀಶನು ॥ ೨ ॥

ಪಾವನಕ್ಷೀರಮಂ ಕುಡುವ ಕೆಚ್ಚಲ ಮಾಂಸ ।
ಪಾವ ಲೇಸೆನಿಸಿದುಳ್ಳ ಮಧುವನೊಸೆವೀವನೊಳ ।
ಪಾವ ಲೇಸಧಿಕ ಕಸ್ತೂರಿಯಂ ಕುಡುವ ಮೃಗನಾಭಿ ತಾನಾವ ಲೇಸು ॥

ದೇವರಿಗೆ ಸಲ್ಲವೇ ಉತ್ತಮ ಗುಣಂಗಳಿ ।
ರ್ದಾವ ಕುಂದಂ ಕಳೆಯ ಲಾರವವನೀಶ ಕೇಳ್ ।
ಭಾವಿಸುವೊಡಿಂದೆಮ್ಮ ರೂಪುಯೌವನವಿರಲು ಕುಲದ ಮಾತೇಕೆಂದರು ॥ ೩ ॥

ಅಕ್ಕಕ್ಕ ಬಚ್ಚಲುದಕಂ ತಿಳಿದೊಡಾದಮಾ ।
ಹಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಂ ನಾಯ್ಗೆ ಹಾಲ ಕೊಟ್ಟೊಡಾದವೂ ।
ಟಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಂ ಪ್ರೇತವನದೊಳಗೆ ಬೆಳೆದ ಹೂವಾರ ಮುಡಿಹಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಂ ॥
ಮಿಕ್ಕ ಹೊಲತಿಯರು ನೀವೆನೆ ನಿಮ್ಮ ಜವ್ವನದ ।
ಸೊಕ್ಕು ರೂಪಿನ ಗಾಡಿ ಜಾಣತನದೊಪ್ಪವೇ- ।
ತಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಂ ರಮಿಸಿದವರ್ಗಂಟೆ ಶಿವಶಿವಾ ಮಾತು ತಾ ಹೊಲೆಯೆಂದನು ॥

ಹಾಡನೊಲಿದಾಲಿದಾಲಿಸಿದ ಕಿವಿಗೆ ಹೊಲೆಯಿಲ್ಲ ಮಾ- ।
ತಾಡಿ ನುಡಿಸಿದ ಬಾಯ್ಗೆ ಹೊಲೆಯಿಲ್ಲ ಮೆಯ್ಮುಡಿಗಳಿಂ ಸುಳಿವ ತಂಗಾಳಿಯಿಂ ॥
ತೀಡುವ ಸುಗಂಧವಂ ವಾಸಿಸಿದ ನಾಸಿಕಕೆ ।
ನಾಡೆ ಹೊಲೆಯಿಲ್ಲ ಸೋಂಕಿಂಗೆ ಹೊಲೆಯಿರ್ದಪುದೆ ।
ಕೂಡಿರ್ದ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಂಗಳೊಳು ನಾಲ್ಕಧಿಕವೊಂದಧಮವೇನೆಂದರು ॥

ಕಂಡರಿವುವೈಸಲೇ ನಯನೇಂದ್ರಿಯಂ ಘ್ರಾಣ ।
ಕೊಂಡರಿವುವೈಸಲೇ ವಾಸನೆಗಳಂ ಕರ್ಣ ।
ವುಂಡರಿವುವೈಸಲೇ ಶಬ್ದಮಂ ದೂರದಿಂದಲ್ಲದವು ಮುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ ॥
ಭಂಡತನದಿಂ ಮಾತದೇಕೆಯುಪಮಾನವೇ ।
ಕೆಂಡವನು ಮುಟ್ಟಿದೊಡೆ ಬೇವಂತೆ ಕೇಳ್ದೊಡಂ ।
ಕಂಡು ವಾಸಿಸಿದೊಡಂ ಸುಡುವುದೇ ಕಾಳುಗೆಡೆಯದೆ ನೀವು ಹೋಗೆಂದನು ॥

ಶಾಪದಿಂದೆಮಗಾದ ದುಷ್ಕುಲಂ ಸತ್ಕುಲಜ ।
ಭೂಪ ನಿನ್ನಯ ಸಂಗದಿಂ ಶುದ್ಧಮಪ್ಪುದೆಂ ।
ಬಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂ ಬಂದೆವೆನಲೊಡನೆ ನಿಮಗೋಸುಗೆನ್ನ ಕುಲಮಂ ಕೆಡಿಪೆನೇ ॥
ಪಾಪಿಗಳ ಪಾಪಮಂ ತೊಳೆವ ಗಂಗೆಗೆ ಪಾಪ ।
ಲೇಪವುಂಟಾಯಿತೇ ಹೇಳರಸ ಕುಲಧರ್ಮ ।
ವಾ ಪಂಥವಲ್ಲ ಕೊಡವಾಲ ಕೆಡಿಸುವೊಡಾಮ್ಲವೆನಿತಾಗಬೇಕೆಂದನು । ೭ ॥

ಏಗೆಯ್ದೊಡಂ ಕುಲಜರಥವು ಸತಿಯರ ನೋಡ ।
ಲಾಗದರಿಯುವೆ ಪಾಪದಿಂ ನೋಡಿದೊಡೆ ನುಡಿಸ ।
ಲಾಗದೆಂತಕ್ಕೆ ನುಡಿಸದೊಡೆ ಮನ್ನಿಸಲಾಗದನುಗೆಟ್ಟು ಮನ್ನಿಸಿದೊಡೆ ॥
ಮೇಗೇನುಮಂ ಕರೆದು ಕುಡಲಾಗದಿತ್ತೊಡವ ।
ರೇಗೈದೊಡೊಪ್ಪದಿಂದೆನಗೆ ನೀವಂಗನೆಯ- ।
ರಾಗಿಪ್ಪೆವೆಂದಿರ್ಪ ಸಲ್ಲದೊಡತಿಯರಪ್ಪೆವೆನಲು ತೀರದೆಯೆಂದನು ॥ ೮ ॥

ಮಾತಿಗೆ ಮಾತುಗಡಲರಿದು.... ನಿನ್ನಂ ಬೆನ್ನ ಬಿಡೆವೆಂದರು—

ಬಳಿವಿಡಿದು ಬಂದು ಮಾಡುವದೆನ್ನನೇನು ಬೆಂ ।
ಬಳಿಯೊಳೆನಿಬರು ಹೊಲೆಯರಿಲ್ಲೆಂದೊಡಹಗೆ ಬಿಡೆ ।
ವೆಳಸಿ ಮೆಚ್ಚಿಸಿ ಮರುಳ್ಮಾಡಿ ಮತ್ತೊಲ್ಲನವನಿಪನೆಂದು ಮೊರೆಯಿಡುತ್ತ ॥
ಇಳೆಗೆಯ್ದೆ ಸಾರುತ್ತ ದೂರುತ್ತ ಬಪ್ಪೆವೆನೆ ।
ಮುಳಿದು ಘುಡು ಘುಡಿಸಿ ಕೋಪಾಟೋಪದಿಂ ಹಲ್ಲ ।
ಕಳೆ ಬಾಯ ಹರಿ ಬೆಂಗೆ ಹೊಯ್ ಹೊಡೆಯೆನುತ್ತಿದ್ದನುರವಣಿಸಿ
ಭೂನಾಥನು ॥ ೯ ॥

---

೧೧. ರಾಮನ ರಾಜ್ಯವಿಯೋಗ—೧

(ಕಥಾಸಂದರ್ಭವು ಪರಿಚಿತವಾದುದಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ.)

ಕ್ಷಿತಿಯು ವಿಬುಧರ ವಿಮಲ ಮಂತ್ರಾ ।
ಕ್ಷತೆಯು ಕೈಕೊಳುತಡರಿದನು ನಿಜ ।
ಸತಿಸಹಿತ ಹೊಂಗದ್ದುಗೆಯ ಹೊಂಬೆಸೆದ ಡೆಂಚೆಯದ ॥
ರತುನ ಲಹರಿಯ ಲಳಿಯ ಭದ್ರಾ ।
ಯತನಮತಂಗಜ ಕಂಧರದಿ ಮುನಿ ।
ಪತಿಯನುಜ್ಞೆಯಲಖಿಳ ತೂರ್ಯತ್ರಯದ ರಭಸದಲಿ ॥ ೧ ॥

ತಳಿಪ ಪಲ್ಲವ ಪಲ್ಲವವನು ।
ಜ್ವಲಿಪ ಹರ್ಮ್ಯಾಳಿಗಳು ಚಿತ್ರಾ ।
ಚಲವನಾರಾಮಾವಳಿಯ ಶಿಖಿಶುಕಪಿಕವ್ರಜದ ॥
ಉಲುಹ ವಿಪಿನ ವಿಹಂಗಮದ ಕ ।
ಟ್ಟಲುಹ ಸೂಚಿಸುತಿರ್ದ್ದೈ ವನ ।
ವಿಳಸದಭಿನವ ರಾಜಪದವಿಯನವನಿಜಾಪತಿಗೆ ॥ ೨ ॥

ಕದಡಿದಂತಃಕರಣಗಳ ಗದ ।
ಗದಿತ ಕಂಠದ ಕಂಬನಿಯಲಿ ।
ದ್ದುದು ಸಮಸ್ತ ಚಮೂಪ ಸಚಿವನಿಯೋಗಿ ಬಂಧುಜನ ॥
ಇದಿರುವಂದು ಸುಮಂತ್ರ ನಿಳೆಗಿಳು ।
ಹಿದನು ಮದಕರಿಯಿಂದ ಮುರಿವಿನ ।
ಮುದದ ಹೊಳೆವಶ್ರುಗಳ ಸಂತಾಪದಲಿ ರಘುಪತಿಯು ॥ ೩ ॥

ತೆವರ ದೊಡ್ಡಯ ಹೊಗಿಸಬೇಡುಳಿ ।
ದವರನೆಂದೊಳಹೊಗುತ ನೇಮವ ।
ನವಸರದ ಸೇವಕರಿಗಿತ್ತು ವಸಿಷ್ಠಮುನಿ ಸಹಿತ ॥
ಅವನಿತನುಜಾಪತಿಗೆ ಕೈಗೊ ।
ಟ್ಟವನಿಪನ ಒಳಿಗಾಗಿ ಕೈಕೆಯ ।
ಭವನಪತ್ತಲು ತಿರುಗಿದನು ಮಂತ್ರೀಶ ದುಗುಡದಲಿ ॥ ೪ ॥

ಯುವತಿಯರ ಗುಜುಗುಜಿನ ಶೂನ್ಯೋ ।
ತ್ಸವದ ನೃಪಮಂದಿರವ ಜಾಡ್ಯದ ।
ಜವನಿಕೆಯ ಜಂಜಡವ ಕಾಣುತ ನುಡಿದನಿಂತೆಂದು ॥
ಅವನಿ ನಮಗೆಯಸಾಧ್ಯವೆಂಬೀ ।
ವ್ಯವಹರಣೆ ಗೋಚರಿಸುತಿದೆ ಸಂ ।
ಭವಿಸಲುತ್ತರವೆಂದನಾ ರಘುಪತಿ ಸುಮಂತ್ರಂಗೆ ॥ ೫ ॥

ಹೃದಯ ಕಳವಳಿಸಿದುದು ಕಂಗಳ ।
ಹೊದೆಸಿದುವು ನಯನಾಂಬು ಪೂರವಾ ।
ತುದಿಸದೊಯ್ಯನೆ ಬಾಗಿದನು ಮಂತ್ರೀಶ ಮಸ್ತಕವ ॥
ಬೆಮದನು ರಘುಪತಿ ಸುಮಂತ್ರನ ।
ವದನಚೇಷ್ಟೆಯ ಕಂಡು ತಂದೆಯ ।
ಕದನವೇನೆಂದರಸನಿದ್ದೆಡೆಗಾಗ ನಡೆತಂದ ॥ ೬ ॥

---

೧೨. ರಾಮನ ರಾಜ್ಯವಿಯೋಗ—೨

ಕಂದಕೇಳಿನ್ನಣುಗ ಕೇಳಾ ।
ನೊಂದ ನೆನೆದರೆ ದೈವ ತಾ ಬೇ ।
ರೊಂದ ನೆನೆದುದು ದೈವಗತಿಗೀ ಕೈಕೆಯನುಸಾರಿ ॥
ಎಂದು ಮೇಲುತ್ತರಕೆ ನಾಲಗೆ ।
ಬಂದು ಬಂದೊಳಸರಿದು ಮೆಲ್ಲನೆ ।
ನಿಂದು ಬಳಿಕೀ ಮಾತನೆಂದನು ಕಲಿಸುಮಂತ್ರಂಗೆ ॥ ೭ ॥

ಈಸುದಿನ ಪರಿಯಂತ ವಿಭವದ ।
ವಾಸ ಸೊಬಗಿನ ಸಜ್ಜೆ ಸುಖದ ಸು ।
ದೇಶ ಸುಮ್ಮಾನದ ಸುಧಾಂಬುಧಿ ಸಿರಿಯ ನೆಲೆವೀಡು ॥
ಲೇಸಿಗಾಗರ ಶುಭದ ಬಹಳಿತ ।
ಕೋಶ ಸಂತಸದಿಕ್ಕೆ ಸೊಂಪಿನ ।
ವಾಸವಾಗಿರ್ದುದು ನಿವಾಸವಿದೆಂದನಾ ಭೂಪ ॥ ೮ ॥

ಅಶುಭದಾಡುಂಬೊಲನು ಕುಹಕದ ।
ಪಸರ ಚಿಂತೆಯ ಸಂತೆ ದುಃಖದ ।
ವಸತಿ ದುಗುಡದ ಬೀಡು ದುಮ್ಮಾನದ ಜನಸ್ಥಾನ ॥

ಅಸುಖದಾರವೆ ಭೇದ ಪುದಿದಾ ।
ಯಸದ ಜಾಳಿಗೆ ಜವನ ಮನೆ ರ।
ಕ್ಕಸಿಯು ಮಠವಾಯ್ತೆಂದು ಭವನವಿದೆಂದನಾ ಭೂಪ ॥ ೯ ॥

ಹೇಳಿ ಫಲವೇನೆಲೆ ಸುಮಂತ್ರಕ ।
ಮೇಲನರಿಯದೆ ಕೊಟ್ಟೆನೀ ಗ- ।
ಯ್ಯಾಳಿಗಸುರಾಮರರ ಸಂಗ್ರಾಮದಲಿ ವರವೆರಡ ।
ಬಾಳ ಚಾಚಿದಳಿವಳೆನಗೆ ಗೋ ।
ನಾಳಿಗೊಡ್ಡಿದ ಬಂದು ತಂದೀ ।
ನಾಲಗೆಗೆ ನರಸುಕ್ಕನಿಕ್ಕಿದಳಿವಳು ತನಗೆಂದ ॥ ೧೦ ॥

ಬಟ್ಟೆಗುತ್ತರವಿದ್ಯವರಿಯದೆ ।
ಕೊಟ್ಟುದುಂಟೆಲೆ ಮಂತ್ರಿ ಕೇಳ್ ಮನ ।
ಮುಟ್ಟಿ ನುಡಿಯಲಿ ಭಾವಿಸದೆ ಸದ್ಧರ್ಮ ಮಾರ್ಗದಲಿ ॥
ಕೊಟ್ಟ ವರವೆರಡುಂಟು ಬೇಡದೆ ।
ಕೊಟ್ಟರವರಿಂದೀಗ ಹೊದಕುಳಿ ।
ಗುಟ್ಟುತಿಹರಿದನರಿಯೆ ನೀ ಕೇಳೆಂದಳಾ ಕೈಕೆ ॥ ೧೧ ॥

ಬಂದುದೆನಗಪಕೀರ್ತಿ ರಾಜ್ಯವ ।
ನೊಂದುವೇದಲಿ ಬೇಡಿದೆನು ನಿಜ ।
ನಂದನಂಗೊಂದರಲಿ ರಾಮಂಗಡವಿಯೊಡೆತನವ ॥
ಇಂದುಮುಖಿಯರ ಸಾಕ್ಷಿಯಲಿ ಮೊದ ।
ಲೊಂದಿಸಿದರೆನಗೀವರವ ನೀಂ ।
ಬಂದಬಳಿಕನುಮಾನವಾಗಿದೆ ನಿಮ್ಮ ರಾಯರಿಗೆ ॥ ೧೨ ॥

ಮನುಕುಲದ ರಾಯರಲಿ ಹುಸಿ ಸಂ ।
ಜನಿಸದೆಂದೊಳಗರಿಯದೆನ್ನಯ ।
ತನುಜಗಧಿರಾಜತ್ವವನು ಬೇಡಿದೆನು ನಿಮ್ಮವರ ॥

ಇನಿತು ಸತ್ಯಕೆ ಮರಳವಲೆಯಿರ ।
ಲಿನಿತು ದೊಡ್ಡಿತೆ ಸಾಕು ರಘುನಂ ।
ದನಗೆ ಪಟ್ಟವ ಕಟ್ಟು ಸೀಂ ನೆರಹುಂದಳಾ ಕೈಕೆ ॥ ॥ ೧೩ ॥

ಈತನೇನು ದಧೀಚಿ ಶಿಬಿ ಜೀ ।
ಮೂತವಾಹನ ಬಲಿ ಕಪೊ ತಾ ।
ಖ್ಯಾತರೊಳಗಗ್ಗಳನೆ ಬೇಡಿದ ವರವನೀಯಲ್ಕೆ ॥
ಮಾತದೇಕಲೆ ಮಂತ್ರಿ ಸಾಕಿ ।
ನ್ನೇತಕವನಿಯು ಬಯಕೆ ರಘುಸಂ ।
ಜಾತಗಭಿಷೇಕವನು ಮಾಡಲಿಕಬ್ಬಿಸವನಿಪನ ॥ ೧೪ ॥

ಸುತವಿಯೋಗದಲಳಿಯ ದೀನನೀ ।
ಕ್ಷಿತಿಪ ನೀವೆಂದುಗ್ರಪಾತಿ ।
ವ್ರತೆಯರೊಳಗಗ್ಗಳರು ನಿಮ್ಮನು ನೆಮ್ಮುಗಪಕೀರ್ತಿ ॥
ಕ್ಷಿತಿಯ ಕುಜನರ ಜಿಹ್ವೆ ಕಡು ಕೂ ।
ರಿತ, ಕದರ್ಥದಿನವನಿಪಾಲ ।
ಚ್ಯುತಿಗೆ ಮನವನು ಮಾಡುವುದು ನಿಮಗುಚಿತವಲ್ಲೆಂದ ॥ ೧೫ ॥

ಇರಲಿ ನಿಮ್ಮ ಕುಮಾರನೀಧರೆ ।
ಯ ರಸುತನದಲಿ ರಾಘವೇಶ್ವರ ।
ನಿರಲಿ ಭೂಸುರನಾಗಿ ರಾಜಋಷಿತ್ವದಲಿ ಬಳಿಕ ॥
ಇರಲಿ ರಘುಪತಿ ನಮಗೆ ನೆರೆವುದು ।
ಧರೆಯ ಸಿರಿ ಮನ್ವಾದಿರಾಯರ ।
ತರುಣಿಯರು ನಗದಂತೆ ಮಾಡುವುದುಚಿತ ನಿಮಗೆಂದ ॥ ೧೬ ॥

ಬೇಡಿದೀವರದಿಂದ ನೃಪತಿಯು ।
ಕೂಡಿಕೊಂಡು ವನಪ್ರವಾಸವ ।
ಮಾಡುನೆನು ಮರೆಯೇನು ಮನದನುತಾಪವಿನ್ನೇಕೆ ॥

ಖೋಡಿ ನಿನಗಾಗದವೊಲೀನೃಪ ।
ನಾಡಿ ಹುಸಿ ಹೊಗದಂತೆ ಕೀರ್ತಿಯು ।
ಜೋಡಿಸವಡಿದು ಸಮಯವೆಂದು ಸುಮಂತ್ರ ಕೈಮುಗಿದು ॥೧೭॥

ಬಿಡು ಸುಮಂತ್ರ ಕುಮಂತ್ರ ಕೃತ್ಯವ ।
ನಡೆಸಬೇಡೆಮ್ಮೊಡನೆ ರಘುಗಳ ।
ಮಡದಿಯರು ನಗಲೆಮ್ಮ ನೆಮ್ಮಲಿಯಾದ ದುಷ್ಕೀರ್ತಿ ॥
ಒಡರಿಸಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿ ನಮ್ಮಯ ।
ನುಡಿಗೆ ಹೊಗದಾಂ ಬಲ್ಲೆವೀ ಜಂ ।
ಜಡೆಯುತನುವನು ಕೆಲಕೆ ಸಾರೆಂದಳು ಸುಮಂತ್ರಕನ ॥೧೮॥

ಐಸಲೇ ನೀಂ ಬೇಡಿದುದು ತಾ ।
ನೇಸು ದೊಡ್ಡಿತು ತಂದೆಯಾಡಿದ ।
ಭಾಷೆಗಿದ ಕೋ ಭಾಷೆಯೆನುತಾ ಜನನಿಗಾ ರಾಮ ॥
ಲೇಸುಮಾಡಿದಿರನೃತವೆಮ್ಮವ ।
ನೀಶನಲಿ ಹೊಗದಂತೆ ಘಟದಲಿ ।
ಕಾಸಿದಿರಿ ಕಲ್ಮಷವನುಗಿದನ್ವಯದ ಭೂಷಣವ ॥೧೯॥

ಭರತನಾಳಲಿ ರಾಜ್ಯವನು ನೀಂ ।
ನರಪತಿಯಚರಣಾರವಿಂದದ ।
ಪರಮಸೇವಾನಿರತರಾಗಿರಿ ನಿಮ್ಮನುಜ್ಞೆಯಲಿ ॥
ಚರಿಸುವೆನು ವನವಾಸವನು ಗೋ ।
ಚರಿಸುವೆನು ನೀಂ ನುಡಿದ ವರುಷದ ।
ಪರಿಗಣನ ಪರ್ಯಂತವೆಂದನು ಕೈಕೆಗಾ ರಾಮ ॥೨೦॥

೧೩. ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಬಾಲ್ಯ.

ಇನ್ನೊರೆವೆನಾಲಿಸಾದೊಡೆ ಪಾರ್ಥ ಧಾರ್ಮಿಕಂ ।
ಮುನ್ನೊರ್ವನುಂಟು ಕೇರಳದೇಶದವನಿಪಂ ।
ಸನ್ನುತಗುಣೋದಯಂ ಮೇಧಾವಿಯೆಂಬವಂ ಬಲಯುತಂ ಬಳಿಕವಂಗೆ ॥
ತನ್ನ ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿಯೊಳ್ಬಹಳ ಭಾಗ್ಯಸಂ ।
ಪನ್ನನೆಡದಂಘ್ರಿಗರುವೆರಳಾಗಿ ದಿವದೊಳು ।
ತ್ಪನ್ನನಾದಂ ಮೂಲನಕ್ಷತ್ರದಿಂದರಿಷ್ಟಾಂಶದೊಳ್ಸುಕುಮಾರನು ॥ ೧ ॥

ಪುತ್ರೋತ್ಸವಂ ಮಾಡಿ ಕೆಲವು ದಿನವಿರೆ ನೃಪಂ ।
ಶತ್ರುಗಳ್ಬಂದು ನಿಜನಗರಮಂ ಮುತ್ತಿದೊಡೆ ।
ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮದೊಳವರೊಡನೆ ಯುದ್ಧರಂಗದೊಳ್ಪೊಯ್ದಾಡಿ ಮಡಿಯೆ ಕೇಳ್ದು ॥
ಚಿತ್ರಭಾನುಪ್ರವೇಶಂಗೈದಳಂದು ಶತ ।
ಪತ್ರಲೋಚನೆ ಪತಿವ್ರತೆಯಾಗಿ ಬಳಿಕೆಲೆ ಧ ।
ರಿತ್ರೀಶ್ವರನ ರಾಜ್ಯಮಂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಹಿತರಾಳ್ದರದನೇವೇಳ್ವೆನು ॥ ೨ ॥

ಬಳಿಕೋರ್ವಧಾತ್ರಿ ಶಿಶುವಂ ಕೊಂಡು ಪೊರಮಟ್ಟು ।
ತೊಳಲಿ ಬಳಲುತ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೈತಂದು ಕುಂ ।
ತಳನಗರಮಂ ಪೊಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಿದಳರ್ಭಕನನತಿಸ್ನೇಹದಿಂದ ॥
ಎಳೆಯಂಗೆ ಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲದಿರೆ ಮರುಗುವಳ್ ।
ಪೊಳಲೊಳಗೆ ತಿರಿದು ಹೊರೆದಳಲುವಳ್ವೃದ್ಧಿಸಿ ಪ ।
ಸುಳಿಯು ಬಿಸದಂಗಳ್ಗೆ ಹಿಗ್ಗಿ ಬಿಸುಸುಯ್ವಳವಳನುದಿನದೊಳಾರ್ತೆಯಾಗಿ ॥ ೩ ॥

ಇಡೆ ತೊಟ್ಟಿಲಿಲ್ಲಾಡಿಸುವರಿಲ್ಲ ನಿನಗೆ ಪೊಂ ।
ದೊಡಿಗೆಯಿಲ್ಲಿರೆ ನಿಳಯಮಿಲ್ಲ ಬಿಡದೆರೆವ ನೀ ।
ರ್ಕಡಿವಾಲ್ಗಳಿಣ್ಣೆ ಬೆಣ್ಣೆಗಳಿಲ್ಲ ಲಾಲಿಸಿ ನಲಿವ ತಂದೆತಾಯ್ಗಳಿಲ್ಲ ॥

ಪ್ರೌಢವಿಪತಿ ಕೇರಳಾಧೀಶ್ವರಂ ತನಯನಂ ।
ಪಡೆದನಿದರೀಗ ನಿನ್ನಂ ನೋಡುವೆನ್ನ ಕ- ।
ಣ್ಣೊಡೆಯುದಿರದಕಟೆಂದು ಬಿಸುಸುಯ್ದಳಲ್ದು ಮರುಗುವಳಾಕೆ ದಿನದಿನದೊಳು ॥ ೪ ॥

ಮೊಳೆಯುಲ್ಲೊಗುವ ಜೊಲ್ಲು ದಟ್ಟಡಿ ತೊದಲ್ನುಡಿಯು ।
ತೊಳತೊಳಗುತಿಹ ಸೊಬಗು ಮೆರೆವ ನಗೆಮೊಗದ ಬಗೆ ।
ಪೊಳೆವ ಕಣ್ಮಿಸುಪನಣ್ಣದಪಿಸೆಣೆ ಚೆಲ್ವಪಣೆ ಕುರುಳು ಜೋಲ್ವಂಬೆಗಾಲು ॥
ಸುಳಿನಾಭಿ ಮಿಗೆ ಶೋಭಿಪಧರಡೆಡೆ ಬಟ್ಟದೊಡೆ ।
ನಳಿತೋಳಿಡಿದ ಧೂಳಿ ಸೊಗಯಿಸುವ ವರಶಿಶುವ ।
ನಲಿದಾಡಿಸುವ ರೂಢಿಯಿಲ್ಲೆಂದು ನೆರೆನೊಂದು ಮರುಗುವಳಜಸ್ರಮವಳು ॥

ಬಾಲಕನ ಲೀಲೆಯಂ ಕಂಡು ಹಿಗ್ಗುವಳೊಮ್ಮೆ ।
ಲಾಲನೆಗಳಿಲ್ಲೆಂದಳಲ್ದು ಮರುಗುವಳೊಮ್ಮೆ ।
ಪಾಲಿಸಿದಳಿಂತು ನಡೆನುಡಿಗಳಂ ಕಲಿವಲ್ಲಿ ಪರಿಯಂತಮಾಶಿಶುವನು ॥
ಮೇಲೆ ರುಜೆ ಬಂದಡಸೆ ವಿಧಿವಶದೊಳಾಧಾತ್ರಿ ।
ಕಾಲನರಮನೆಗೈದಿದಳ್ಬಳಿಕ ಪಸುಳೆಗೆ ನಿ ।
ರಾಲಂಬಮಾಗಲಾ ಪಟ್ಟಣದೊಳೆಲ್ಲರ್ಗೆ ಕಾರುಣ್ಯಕೀಡಾದನು ॥ ೬ ॥

ಚೆಲ್ವಶಿಶು ಬೀದಿಯೊಳ್ಕಂದು ದೇಸಿಗನಾಗಿ ।
ನಿಲ್ಲೆನಂ ಕಂಡಕಂಡಬಲೆಯರ್ಕರೆಕರೆದು ।
ಮೆಲ್ಲ ತನಿವಣ್ಣು ಕಜ್ಜಾಯಮಂ ಸಕ್ಕರೆಗಳಂ ಕುಡುವರೆತ್ತಿಕೊಂಡು ॥
ಸೊಲ್ವಮಾತುಗಳನಾಲಿಸಿ ಮುದ್ದಿಸುವರವನ ।
ಕೊಲ್ವುದಕ ಮಜ್ಜನಂಗೈಸಿ ಮುಡಿಯಂ ಪೂಸಿ ।
ಮೆಲ್ಲಾಸಿನೊಳ್ಮಲಗಿಸುವರಕ್ಕರಿಂದೊಸೆದು ತಂತಮ್ಮಮಕ್ಕಳುಗಳೊಡನೆ ॥

ಪರಪುಟ್ಟನಾಗಿ ಪಟ್ಟಣದ ಬೀದಿಗಳೊಳಗೆ ।
ತಿರುಗುತಿಹ ಬಾಲಕನ ರೂಪಮಂ ಕಂಡು ಕರೆ ।
ಕರೆದು ಭವನಂಗಳ್ಗೆಕೊಂಡೊಯ್ದು ವನಿತೆಯರ್ತಮತಮಗೆ ಮೋಹದಿಂದ ॥

ಸರಸ ಪರಿಮಳಸುಗಂಧಂಗಳಂ ತೀಡಿ ಕ।
ಸ್ತೂರಿಯ ತಿಲಕವನಿಟ್ಟು ಕಮ್ಮಲರ್ಮುಡಿಸಿ ಕ।
ರ್ಪೂರವೀಳೆಯಂಗೊಟ್ಟು ಮಡಿಕೂಡಿಗೆಗಳಿನ್ನೈದೆ ಸಿಂಗರಿಸಿ ಕಳುಹುತಿಹರು ॥
ಆಡುವೆಳಮಕ್ಕಳೊಡನಾಡುವಂ ಲೀಲೆ ಮಿಗೆ।
ನೋಡುವಚ್ಚರಿಗಳಂ ನೋಡುವಂ ಬಾಲಕರ।
ಕೂಡೆ ಮನೆಮನೆಗಳೊಳಗಾಡುತಿಹನೆಲ್ಲರ್ಗೆ ಮುದ್ದು ಮೋಹಿಸುತಿರ್ಪನು ॥
ಪಾಡುವರ ನೋಡುವರ ನಾಡೆ ಸಾಧನಗಳಿಂ।
ಮಾಡುವವರಲ್ಲಿಯುಂ ಬೇಡುವರ ನೆರವಿಯೊಳ್।
ಕ್ರೀಡಿಸುವನಾಪುರದ ಶೋಭಿಸಿದ ಬೀದಿಯೊಳ್ ಪಸುಳೆ ಪರಪುಟ್ಟನಾಗಿ ॥೯॥

---

೧೪. ಸೀತಾ ಪರಿತ್ಯಾಗ

(ಆ ಬಳಿಕ "ಅಗಲಿರ್ದ ಮಡದಿಯಂ ಮತ್ತೆ ರಘುನಾಥನಂತೆ ಕೊಂಡಾಳುವವನಲ್ಲ" ಎಂಬ ರಜಕನ ದುರ್ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಮನನೊಂದು ರಘುರಾಮನು "ತಮ್ಮ ಬಾ ಜಾನಕಿಯನುಮ್ಮಳಿಸದೊಯ್ದು ಗಂಗೆಯ ತಡಿಯರಣ್ಯದೊಳ್ ಸುಮ್ಮನೆ ಕಳುಹಿ ಬರ್ಪುದು; ಅವಳೊಮ್ಮೆ ಕಾನನಕ್ಕೈದಬೇಕೆಂದೆನ್ನೊಳಾಡಿರ್ಪಳದೆ ನೆಪಂ ನಿನಗೆ" ಎಂದು ಅಜ್ಞಾಪಿಸಲು—)

ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಸೀತೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು—
ತಾಯೆ ನೀನೇತಕೆಳಸಿದೆ ನಿನ್ನನೀಗ ರಘು।
ರಾಯಂ ತಪೋವನಕೆ ಕಳುಹಿ ಬರಹೇಳಿದಂ।
ಪ್ರೀಯಮುಳ್ಳೊಡೆ ರಥಂ ಪಣ್ಣಿ ಬಂದಿದೆಕೊ ಬಿಜಯಂಗೈವುದೆಂದು ಮರುಗಿ॥
ಛಾಯೆಗಾಣಿಸಿ ಸುಮಿತ್ರಾತ್ಮಜಂ ನುಡಿದಭಿ-।
ಪ್ರಾಯಮಂ ತಿಳಿಯದೆಯೆ ಸಂಭ್ರಮಾನ್ವಿತೆಯಾದ।
ಆಯತಾಂಬಕಿ ತನ್ನಭೀಷ್ಟಮಂ ಸಲಿಸುವಂ ಕಾಂತನೆಂಬುತ್ಸವದೊಳು॥ ೧ ॥

ಅಂಬುಜಾನನೆ ಬಳಿಕ ಪಯಣಮಂ ನಿಶ್ಚೈಸಿ ।
ನಂಬಿದರಭೀಷ್ಟಮಂ ಸಲಿಸುವ ಕೃಪಾಳು ತಾ ।
ನೆಂಬುದಂ ಕಾಣಿಸಿದನಿಂದೆನ್ನ ಕಾಂತನೆನಗೆಂದು ಕೌಸಲೆಗೆ ಪೇಳ್ದು ॥

ಮುಂಬರಿದೊಡಂಬಡಿಸಿ, ಬಲವಂದು, ಕಾಲ್ಗೆರಗಿ ।
ತುಂಬಿದ ಪರಕೆವೆತ್ತು, ಕೈಕೆಯೀ ದೇವಿಗೆ ಶಿ- ।
ರಂಬಾಗಿ, ವರಸುಮಿತ್ರೆಗೆ ನಮಿಸಿ, ಸಖಿಯರಂ ಸಂತೈಸಿ ಬೀಳ್ಕೊಂಡಳು॥೨॥

ಎಲ್ಲಿ ಮುನಿಪೋತ್ತಮರ ಪಾವನದ ವನದೆಡೆಗ ।
ಳೆಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮಂಗಳ ಮಂಗಳ ಸ್ಥಳಗ ।
ಳೆಲ್ಲಿ ಸುಹವಿಗಳ ಕಂಪೊಗೆದ ಪೊಗೆದಳೆದಗ್ನಿಹೋತ್ರದ ಕುಟೀರಂಗಳು ॥

ಎಲ್ಲಿ ಪರಿಚಿತವಾದ ವಾದವೇದಧ್ವನಿಗ ।
ಳೆಲ್ಲಿಗುಯ್ಯದೆ ದಾರುಣದ ಕಟ್ಟಡವಿ ।
ಗಿಲ್ಲಿಗೇಕೈತಂದೆ ತಂಡೆ ಸೌಮಿತ್ರಿ ಹೇಳೆಂದು ಜಾನಕಿ ಸುಯ್ದಳು ॥ ೩ ॥

ದೇವಿ ನಿನಗಿನ್ನೆಗಂ ಪೇಳ್ದುದಿಲ್ಲಪವಾದ ।
ಮಾವರಿಸೆ ನಿನ್ನ ಸೊಲ್ಲದೆ ರಘುಕುಲೋದ್ವಹಂ ।
ಸೀವರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟು ಕಾಂತಾರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿ ಬಾಯೆಂದೆನಗೆ ನೇಮಿಸಿದೊಡೆ ॥

ಆ ವಿಭುವಿನಾಜ್ಞೆಯಂ ಮೀರಲರಿಯದೆ ನಿಮ್ಮ ।
ನೀವಿಪಿನಕೊಡಗೊಂಡು ಬಂದೆನಿನ್ನೋಯ್ಯೋಯ್ಯ ।
ಸಾವಲ್ಲಿಗಾದೊಡಂ ಪೋಗೆಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಬಾಷ್ಪಲೋಚನನಾದನು ॥ ೪ ॥

ಬಿಟ್ಟನೆ ರಘುಶ್ರೇಷ್ಠನೆನ್ನನಕಟಕಟ ತಾ ।
ಮುಟ್ಟನೆ ನೆಗಳ್ದ ಬಾಳ್ಕೆಗೆ ಸಂಚಕಾರವಂ ।
ಕೊಟ್ಟನೆ ಸುಮಿತ್ರಾ ತನುಜ ಕಟ್ಟರಣ್ಯದೊಳ್ಕಳುಹಿಬಾಯೆಂದು ನಿನಗೆ ॥

ಕೊಟ್ಟನೆ ನಿರೂಪಮಂ ತಾನೆನ್ನ ಕಣ್ಗಟ್ಟಿ ।
ಗೆಟ್ಟನೆ ಮನೋವಲ್ಲಭನನಗಲ್ದಡವಿಯೊ ।
ಳ್ಕಿಟ್ಟನೆ ಪಿಶಾಚದವೊಲೆಂತಿಹೆನೊ ಕೆಟ್ಟೆನಲ್ಲಾಯೆಂದೊರಲ್ದಳಬಲೆ ॥ ೫ ॥

ರಾಮನಂ ಭುವನಾಭಿರಾಮನಂ ಗುಣರತ್ನ ।
ಧಾಮನಂ ರಘುಕುಲೋದ್ದಾಮನಂ ರೂಪಜಿತ ।
ಕಾಮನಂ ಸತ್ಕೀರ್ತಿಕಾಮನಂ ಶರಣಜನ ವಾರ್ಧಿಯಂ ಮಿಗೆ ಪೆರ್ಚಿಪ ॥
ಸೋಮನಂ ಸೌಭಾಗ್ಯ ಸೋಮನಂ ಕುವಲಯ ।
ಶ್ಯಾಮನಂ ನಿಜತನುಶ್ಯಾಮನಂ ಘನಪುಣ್ಯ ।
ನಾಮನಂ ಸಂತತಂ ನಾಂ ಮನಂದಣಿಯೆ ರಮಿಸದೆ ಬಾಳ್ವೆನೆಂತೆಂದಳ ॥೬॥

ಏಕೆ ನಿಂದಿಹೆ ಪೋಗು ಸೌಮಿತ್ರಿ ಕೋಪಿಸನೆ ।
ಕಾಕುತ್‌ಸ್ಥನಿಲ್ಲಿ ತಳುವಿದೊಡೆ ನೆರವುಂಟು ತನ ।
ಗೀಕಾಡೊಳುಗ್ರ ಜಂತುಗಳಲ್ಲಿ ರಘುನಾಥನೇಕಾಕಿಯಾಗಿರ್ಪನು ॥
ಲೋಕದರಸೇಗೈವೊಡಂ ತನ್ನ ಕಿಂಕರ ।
ಬೇಕು ಬೇಡೆಂದು ಪೇಳರೆ ಭರತ ಶತ್ರುಘ್ನ ।
ರೀಕೆಲಸಕೊಪ್ಪಿದರೆ ಹನುಮಂತನಿರ್ದಪನೆ ಪೇಳೆಂದಳಲ್ದಳಬಲೆ ॥೭॥

ಎಲೆ ವನಸ್ಥಳಗಳಿರ ವೃಕ್ಷಂಗಳಿರ ಮೃಗಂ ।
ಗಳಿರ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಂಗಳಿರ ಪಕ್ಷಿಗಳಿರ ಲತೆ ।
ಗಳಿರ ತೃಣಗುಲ್ಮಂಗಳಿರ ಪಂಚಭೂತಂಗಳಿರ ದೆಸೆಗಳಿರ ಕಾವುದು ॥
ಎಲೆ ಧರ್ಮದೇವತೆ ಜಗಜ್ಜನನಿ ಜಾಹ್ನವಿಯೆ ।
ಸಲಹಿಕೊಳ್ವುದು ತನ್ನ ಮಾತೆಯಂ ಜಾನಕಿಯ ।
ನೆಲೆ ತಾಯೆ ಭೂದೇವಿ ನಿನ್ನ ಮಗಳಿವಳೆಂದು ಸೌಮಿತ್ರಿ ಕೈಮುಗಿದನು ॥೮॥

ಅರಸ ಕೇಳಲ್ಲಿರ್ದ ಪಕ್ಷಿ ಮೃಗ ಜಂತುಗ ।
ಳ್ಧರಣಿಸುತೆಯಂ ಬಳಸಿ ನಿಂದು ಮೈಯುಡುಗಿ ಜೋ ।
ಲ್ದಿರದೆ ಕಂಬನಿಗರೆದು ನಿಜವೈರಮಂ ಮರೆದು ಪುಲ್ಮೇವುಗಳನೆ ತೊರೆದು ॥
ಕೊರಗುತಿರ್ದುವು ಕೂಡೆ ವೃಕ್ಷಲತೆಗಳ್ಬಾಡಿ ।
ಸೊರಗುತಿರ್ದುವು ಶೋಕಭಾರದಿಂ ಕಲ್ಗಳುಂ ।
ಕರಗುತಿರ್ದುವು ಜಗದೊಳುತ್ತಮರ ಹಾನಿಯಂ ಕಂಡು ಸೈರಿಸುವರುಂಟೇ ॥

ಅನ್ನೆಗಂ ಮುಖಕೆ ಯೂಪವನರಸುತಾಬನಕೆ।
ಸನ್ನುತ ತಪೋಧನಂ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮುನಿವರಂ।
ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರ್ವೆರಸಿ ನಡೆತಂದು ಕಾಡೊಳೋರ್ವಳೆ ಪುಗಲ್ದೆಸೆಗಾಣದೆ ॥
ಬನ್ನದಿಂ ಒಗೆಗೆಟ್ಟು ಪಾಡಳಿದು ಗ್ರೀಷ್ಮಋತು।
ವಿನ್ನವೆದ ಕಾಂತಾರದಧಿದೇವಿ ತಾನೆನ ।
ಲ್ಸನ್ನ ಗದ್ಗದಕಂಠೆಯಾಗಿ ರೋದಿಸುತಿರ್ದ ವೈದೇಹಿಯಂ ಕಂಡನು ॥ ೧೦ ॥

ದೇವಿ ಬಿಡು ಶೋಕಮಂ ಪುತ್ರಯುಗಮಂ ಪಡೆವೆ ।
ಭಾವಿಸದಿರಿನ್ನು ಸಂದೇಹಮಂ ಜನಕಂಗೆ।
ನಾವನ್ಯರಲ್ಲ ನಮ್ಮಾಶ್ರಮಕೆ ಬಂದು ನೀಂ ಸುಖದೊಳಿರ್ದೊಡೆ ನಿನ್ನಸು ॥
ಆವಾವ ಬಯಕೆಯುಂಟಲ್ಲಮಂ ಸಲಿಸಿ ತಾ।
ನೋವಿ ಕೊಂಡಿರ್ಪೆನಂಜದಿರೆಂದು ಸಂತೈಸಿ।
ರಾವಣಾರಿಯ ರಾಣಿಯುಂ ನಿಜ ತಪೋವನಕೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಕರೆತಂದನು ॥ ೧೧ ॥

ಚಿತ್ರಮಯಮಾಗಿ ಕಟ್ಟಿತು ಪರ್ಣಶಾಲೆ ಶತ- ।
ಪತ್ರಲೋಚನೆಗೆ ಬಳಿಕಲ್ಲಿ ಋಷಿಪತ್ನಿಯರ।
ಮಿತ್ರತ್ವಮಂ ತಳೆದು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮುನಿಪನಾರೈಕೆಯಿಂ ಸೀತೆ ತನ್ನ ॥
ಪುತ್ರೋದಯದ ಕಾಲಮಂ ನೋಡುತಿರ್ದಳ್ಧ-- ।
ರಿತ್ರಿಯೊಳ್ ದೃಢ ಪತಿವ್ರತೆಯರ್ಗೆ ನಿರ್ಮಲ ಚ।
ರಿತ್ರಮೆಂತಾದೊಡಂವಿಪರೀತಮಾದಪ್ಪುದೆ ಭೂಪಾಲ ಕೇಳೆಂದನು ॥ ೧೨ ॥

---

೧೫. ಸೂರ್ಯಾಸ್ತ, ಅಂಧಕಾರ, ಚಂದ್ರೋದಯ

ಅನ್ನೆಗಂ ಪಶ್ಚಿಮಾಂಗನೆ ಲೀಲೆಯಿಂ ಪಿಡಿದ।
ರನ್ನದಿಮ್ಮೈಗನ್ನಡಿಯೊ ವಾರುಣಿಯ ಮಸ್ತ।
ಕೋನ್ನತ ನವೀನ ಮಾಣಿಕ್ಯವೋ ವಡವಾಗ್ನಿಯಿಂ ಪಿಡಿದ ಪೆರ್ಗಿಡಿಯಿದೋ?

ಮುನ್ನೀರ ಸತಿ ಪತಿಗೆಯಾರತಿಯುನೆತ್ತಿ ಜವ ।
ದಿನ್ನೆಗಪಿ ಚೆಲ್ಲಲಾಕೆಯ ಕೈಯೊಳಿರ್ಪ ಪೊಸ ।
ಪೊನ್ನ ಪರಿಯಾಣಮೆನಲಸ್ತಗಿರಿಮಸ್ತಕದೊಳಿನಬಿಂಬಮೆಸೆದಿರ್ದುದು ॥ ೧ ॥

ಧರೆಯೊಳಗೆ ಕರಿದು ಕೃಷ್ಣಂ ಕೃಷ್ಣನಿಂ ಕಾಳಿ ।
ಕರಿದು ತತ್ಕೃಷ್ಣನಿಂ ಕಾಳಿಯಿಂ ನೀಲಗಿರಿ ।
ಕರಿದು ತತ್ಕೃಷ್ಣನಿಂ ಕಾಳಿಯಿಂ ನೀಲಗಿರಿಯಿಂ ಕರಿದು ಕಾಳಮೇಘಂ ॥
ಪರಿಕಿಸಲ್ ಕೃಷ್ಣನಿಂ ಕಾಳಿಯಿಂದಂ ನೀಲ ।
ಗಿರಿಯಿನಾ ಕಾಳಮೇಘದಿನಂಧಕಾರಮೆ ।
ಕರಿದೆನಿಸಿ ಪಿರಿದೆನಿಸಿ ಪಸರಿಸಿದುದೆಲ್ಲೆಯುಂ ತಿಮಿರಮತಿನಿಬಿಡಮಾಗಿ ॥ ೨ ॥

ತರಣಿಯಂ ಬೆನ್ನಟ್ಟಲೋಡೆ ಪಿಡಿಯಾಳದರ ।
ಕಿರಣಂಗಳಂ ಸೆರೆಯನಿಕ್ಕಿಟ್ಟುದೋ ತಮಂ ।
ನಿರುತಮಿದಿರಾಗವೀ ತಮವಿದಂ ಮರೆಯೊಳಡಗೆ ಕರದಿಂ ಪಿಡಿಯಲೆಂದು ॥
ಸರಸಿರುಹರಿಪು ತನ್ನ ಬಲವನಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೈ ।
ಗರೆದಮರಿರಲೆಂದು ನೇಮಿಸಿದನೋ ಪೇಳೆನಲು ।
ಕರವೊಪ್ಪಿದುವು ದೀಪಮುವು ತಮಸ್ತ್ರಾಸಮುವು ಮನೆಮನೆಗಳೊಳ್ ತಪ್ಪದೆ॥

ಸುರಪ ಮುಖ್ಯಾಖಿಳ ದಿಶಾಧಿಪರ ಖೇಚರರ ।
ಪೊರೆಯುಳೊಪ್ಪಿರ್ಪ ಕೈದೀವಿಗೆಗಳೋ ಮೇಣು ।
ಸ್ಫುರಿಸುವಂಬರದ ರತ್ನಂ ಪೋಗಲಾಗಸಮುದಾದ್ಯಂತ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ॥
ಪರಕಿಪೊಡೆ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ಲೋಚನಂಗಳಂ ।
ಧರಿಸಿದುದೊ [ಜಲಧಿಜಂ] ತನ್ನ ಜಸಮಂ ನಭೋ ।
ಧರೆಯೊಳಗೆಪೊಯ್ದನೋ ಪೇಳೆನಲ್ ತಾರಾಳಿ ಗಗನದೊಳ್ ಕಣ್ಗೆಸೆದುದು॥೪॥

ಕಾಲನೆಂದೆಂಬ ಕೌಳಿಗನೊಸೆದು ದೇವೇಂದ್ರ ।
ನೋಲಗದೊಳಾಡುತಲ್ಲಿಟ್ಟ ರನ್ನದ ಚೆಂಡು ।
ಮೇಲೆ ಪೊಂಜೆಂಡು ಮೌಕ್ತಿಕದ ಚೆಂಡಾದಂತನುಕ್ರಮದೊಳಿಂದುಬಿಂಬಂ ॥

ಸಾಲಾಗಿಯುರುಣಂ ಪಿಶಂಗಮಾಸಿತರುಚಿಗ ।
ಳೋಲೈಸಿ ಪೂರ್ವಾದ್ರಿಯೆಂಬ ದೇವಗೃಹದ ।
ಮೇಲಿಟ್ಟ ಮಣಿಗಳಸ ಪೊಂಗಳಸ ರಜತ ಕಲಶಂಗಳೆನೆಚೆಲುವಾದುದು ॥೫॥

ನಗನಿಕಾಯಂ ರಜತಗಿರಿಯಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸೆ ।
ಖಗಸಂಕುಲಂ ವಿಮಲಹಂಸಾಕೃತಿಯಿಸೊಪ್ಪೆ ।
ಬಗೆಬಗೆಯ ಪುಷ್ಪರಾಜಿಗಳಮಳ ವಿಚಿಕಿಲ ಪ್ರಸೂನಂಗಳೆಂಬಂತಿರೆ ॥
ಜಗತೀದ್ವಿಪೌಘಮೈರಾವತಪ್ರಭೆಯೊಳಿರೆ ।
ನಗ ಜಾತೆ ವಾಣಿಯಂತಿರೆ ಯಮುನೆ ದೇವನಿ ।
ಮ್ನಗೆಯಂತೆ ರಂಜಿಸಲ್ ಪೊಗಳ್ವ* ಕವಿಯಾವನಾ ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾ
ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ॥೬॥

[ಸೂಚನೆ: ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಿನ ೯ ಕವಿತಾಪಾಠಗಳು ಆಧುನಿಕ ಕವಿಗಳ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಆಯ್ದುಕೊಂಡುವು. ಭಾಷೆ, ಭಾವ, ಬಂಧ, ವರ್ಣನೆಯ ಕ್ರಮ ಮೊದಲಾದ ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಕವಿತೆಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿರಿ. ಮತ್ತು ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ನೂತನ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಿರಿ.]

೧. ಮಾತೃಭೂಮಿ.

(ಕವಿತಾ ಕುಸುಮ-ಮಂಜರಿಯಿಂದ)

ಮಾನದೊಳವಮಾನದೊಳು ಪತನೋ।
ತ್ಥಾನ ಸುಖದುಃಖಂಗಳೊಳು ಮಿಗೆ।
ಮಾನುಷತ್ವವ ಕಾದುಕೊಳ್ಳಲು ಬಲವನನುಗೊಳಿಸಿ ॥
ನೀನೆ ಕಾವುದು ಪುತ್ರವತ್ಸಲೆ।
ಮನ್ನಿಪರ ಸ್ನೇಹಾರ್ದ್ರಭಾವದೆ।
ಮಾನವತಿ ಕರ್ಣಾಟಮಾತೆಯೆ ನಿನ್ನ ಬಾಲಕರ ॥ ೧ ॥

ಮನದ ಮೋಹದೆ ಮುದ್ದುಗುವರರ।
ಮನೆಯೊಳಟ್ಟಾಡಿಸುತ ನಲಿಯದೆ।
ತನತನಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಾನ್ಯತೆವಡೆಯೆ ಜಗದೊಳಗೆ ॥
ಅನುವನೀಯೌ ನಿನ್ನ ಸಂತತಿ।
ಯನುದಿನವು ಬಾಳ್ಯದಲೆ ಬಾಳದೆ।
ಜನತೆಯೊಳು ನಿಜಬಾಳ್ಕೆಗುಚಿತಸ್ಥಲವನಾರಿಸಲಿ ॥ ೨ ॥

ಅಡಿಗಡಿಗೆ ಬಹ ತಟ್ಟು ತಡೆಗಳ।
ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ನಿನ್ನ ಬಾಲರು।
ಪೊಡವಿಯಲಿ ಮುಂದಿಡಲಿ ಕಾಲನು ಕಷ್ಟಗಳ ಸಹಿಸಿ ॥
ನಡೆದು ಹೃದಯದ ಕೀಳು ಮೋಹವ।
ಬಿಡುತಲಿಷ್ಟಾನಿಷ್ಟ ಕಾರ್ಯಗ।
ಳೊಳಗೆ ಧೈರ್ಯದಿ ಕಾದಿ ಜೀವನಕಲಹದೊಳು ಗೆಲಲಿ ॥ ೩ ॥

ಕೋಟಿ ಜನತೆಯ ಜನನಿ ಮಾನವ।
ಕೋಟಿಯಲಿ ನಿನ್ನಣುಗರನು ಹುಲು।
ಕೀಟಗಳವೊಲು ಜನನ-ಜೀವನ-ಮರಣಯಾತ್ರೆಗಳ ॥

ನಾಟಕದೆ ಕುಣಿಸಾಡಿ ಬಿಸುಟದೆ ।
ಕೋಟಿ ವೀರರ ಜನನಿಯೆ ನೀ ಸಾ ।
ಕೋಟಿ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಕರುಣಿಸು ವೀರಭಾವವನು ॥ ೪ ॥

---

೨. ಮರಣ

ಜನಿಸಿದಾಗಳೆ ಮರಣ ಭೀತಿಯು ।
ಜನಿಸುವುದು ಜಗದೊಳಗೆ ಜೀವಿಗೆ ।
ಜನನಮರಣದ್ವಂದ್ವ ತಪ್ಪದು ಜೀವಿ ಸಂಕುಲಕೆ ॥
ಜನನವೇ ಮರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ।
ಜನನಕಾವೃತಿ ಹೇತುವೆನಿಪುದು ।
ಜನನ ನಗಿಪುದು ಮರಣವಳಿಸುವುದೇಕೆ ಜೀವಿಗಳ ? ॥ ೧ ॥

ಮನುಜಕೃತ ನೀಚೋಚ್ಚಕಾರ್ಯಕೆ ।
ಯನುಗುಣದ ನೀಚೋಚ್ಚ ಜನುಮವ ।
ನನುಗೊಳಿಸುವುದು ವಿಧಿಯು ಮರಣಾನಂತರದೊಳವಗೆ ॥
ತನಗೆ ದೊರೆದಾಯುಷ್ಯಮಾನದೆ ।
ಜನಹಿತಕೆ ತನುಮನವ ಸವೆಸಿದ ।
ಜನಹಿತೇಚ್ಛುಗಳೇಕೆ ಮರಣಕೆ ಬೆದರಿ ಬೆಚ್ಚುವರು ? ॥ ೨ ॥

ಹೊಸದು ಬಟ್ಟೆಯು ತಂದು ಧರಿಸುತ ।
ಬಿಸುಡುವಂದದೆ ಹಳೆಯ ಚಿಂದಿಯ ।
ಹೊಸ ಶರೀರವ ನೋಡಿಯಾತ್ಮನು ಬಿಡುವ ಹಳೆಯದನು ॥

ಹೊಸ ಶರೀರವ ಧರಿಸಿ ಮೊಡಸಿದು ।
ಹೊಸದನಿತ್ತಿಹ ಹಳೆಯ ಜನುಮದೊ ।
ಎಸಗಿದೆಲ್ಲವ ಮರೆವನಿದೆ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವಿದರೊಳಗೆ ॥ ೩ ॥

ಮರಣ ಬೇಡೆಂಬವಗೆ ತಪ್ಪದು ।
ಮರಣ ಬೇಕೆಂಬವಗೆ ಬಾರದು ।
ಮರಣ ಜನನಗಳಾರ ವಶವರ್ತಿಗಳು ಜಗದೊಳಗೆ ? ॥

ಮರಣಕಂಜುವ ಹೇಡಿಗಿಂತಲು ।
ಮರಣವನು ಬಯಸುವನೆ ಹೇಡಿಯು ।
ಮರಣ ಜನನವ ಗಣಿಸದಿರುವುದೆ ಧೈರ್ಯಲಕ್ಷಣವು ॥ ೪ ॥

ಹೆತ್ತ ತಾಯಿಂ ಮೊದಲೆ ಕೂಸನು ।
ಮೃತ್ಯುದೇವತೆಯಪ್ಪಿಕೊಂಬಳು ।
ಮೃತ್ಯುವಿಂಗೇತಕ್ಕೆ ಬೆದರುವುದೇಕೆ ಚಿಂತಿಪುದು ? ॥

ಮೃತ್ಯುಲೋಕವೆ ನಾಟ್ಯಶಾಲೆಯು ।
ಮರ್ತ್ಯರೇ ನಟನೋಟಕರು ಮೇಣ್ ।
ಮೃತ್ಯುವನು ನೆರೆ ಮರೆತ ನರನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನಟನಹನು ॥ ೫ ॥

ಮನುಜನಾಯುಷ್ಯವನು ವರುಷದೆ ।
ಗಣಿಸಲಾಗದು ಆತನೆಸಗಿದ ।
ಜನಹಿತಾರ್ಥದ ಕಾರ್ಯಗೌರವದಿಂದಲೆಣಿಸುವುದು ॥
ವನದೆ ಬಗೆಬಗೆ ಗಿಡುಮರಂಗಳು ।
ಜನಿಸಿ ಮಣ್ಣೊಳು ಬೆರೆಯುವಂದದೆ ।
ಮನುಜನಾದೊಡೆ ಬದುಕಿ ಸಾವಿರಗಾಲ ಫಲವೇನು ? ॥ ೬ ॥

ಜನಿಸಿದಾತಗೆ ಮರಣ ತಪ್ಪದು ।
ಮನುಜ ನೀನೇತಕ್ಕೆಯಳುಕುವೆ ।
ತನುವ ಜನಹಿತ ದೇಶಹಿತಕೆಂದೀಯೆ ಮುಡುಪಾಗಿ ॥

ಕಣವನೀಯುತ ಮಣಿಯ ಪಡೆಯಲು ।
ನಿನಗೆ ಯೋಚನೆಯೇಕೆ ನಶ್ವರ- ।
ತನುವನಿತ್ತೊಡೆ ಪಡೆವೆ ಭಾಸುರಕೀರ್ತಿದೇಹವನು ॥ ೭ ॥

---

೩. ಕರು.

+++++++++

(ಕವಿತಾ ಕುಸುಮಮಂಜರಿಯಿಂದ)

ಪುಟ್ಟಿದೆನು ಭೂಮಿಯೊಳು ಪೂರ್ವದೆ ।
ನೆಟ್ಟಿರುವ ದುಷ್ಕರ್ಮವೃಕ್ಷದ ।
ಕೆಟ್ಟ ಪಣ್ಗಳ ತಿನ್ನಲೋಸುಗ ಕ್ಷುದ್ರಪಶುವಾಗಿ ॥
ಪುಟ್ಟಿಬಂದಾ ದಿವವೆ ನನ್ನನು ।
ಕಟ್ಟಿದರು ನೇಣಿಂದ ಕಂಬಕೆ ।
ಕಟ್ಟಿದರು ಮೊಲೆಯುಂಬ ಬಾಯನು ಹೊರಗೆ ಬಿಡುವಾಗ ॥ ೧ ॥

ದೂರದಲಿ ಕಂಬಕ್ಕೆ ಬಿಗಿಯುತ ।
ಬೀರಿದನು ಒಣಹುಲ್ಲ ಮುಂಗಡೆ ।
ಸಾರಿದನು ನಿಷ್ಕರುಣನಾಗಿಯೆ ಖೋಡಿ ಮಾನವನು ॥
ಆರಿಗರುಹಲಿ ಎನ್ನ ಕಷ್ಟವ ।
ಹೀರಿದುವು ರಕ್ತವನು ನೊಳಗಳು ।
ನೂರು ಜಾತಿಯ ಹುಳಗಳುಣ್ಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಯಡರಿ ॥ ೨ ॥

ಕಷ್ಟದಲಿ ಹೆತ್ತಮ್ಮ ಕರೆಯಲು ।
ಇಷ್ಟದಲಿ ಕೂಗಿದೆನು 'ಅಂಬಾ' ।
ದುಷ್ಟಬಾಲರು ಕೇಳಿಯನುಕರಿಸಿದರು ಬಿನದದಲಿ ॥

ಅಷ್ಟರೊಳು ಮನೆಯಾಕೆ ಬಂದಳು ।
ಭ್ರಷ್ಟೆ ಬಿಚ್ಚಿದಳೆನ್ನ ಕಣ್ಣಿಯ ।
ನಿಷ್ಠುರವನೇನೆಂದು ಪೇಳಲಿ ದುಷ್ಟ ಮಾನವರ! ॥ ೩ ॥

ಕರೆವ ತಾಯಿಯ ಬಳಿಗೆಯೋಡಲು ।
ಭರದೆ ನೆಕ್ಕಿದಳೆನ್ನ ಮೈಯನು ।
ತ್ವರದೆ ಮೊಲೆಯುಣ್ಣಲ್ಕೆ ತೊಡಗಿದೆನಮಿತ ಮುದದಿಂದ ॥

ಅರೆನಿಮಿಷ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತಾ ।
ತರುಣಿ ರಕ್ಕಸಿ ಹಿಡಿದಳೆನ್ನಯ ।
ಕೊರಳ ಹಗ್ಗವನೆಳೆದು ಕಟ್ಟಿದಳಮ್ಮನಿದಿರಿನಲಿ ॥ ೪ ॥

ಕರುಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹಿಂಡಿಯೆಳೆಯುವ ।
ತರುಣಿಯು ಕರಾಘಾತದಿಂದಲಿ ।
ಸೊರಗಿಸುತ ಕೆಚ್ಚಲವ ಬಾಲವ ಬೀಸಿದಳು ಮಾತೆ ॥

ತರುಣಿ ಬಾಲವು ಮುಖಕೆ ಬಡಿಯಲು ।
ಮುರಿಯೆ ಬಡಿಗೆಯು ಕೋಪದಿಂದಲಿ ।
ಅರರೆ ಬಡಿದಳು! ದುಷ್ಟೆ ಬೆನ್ನಿನ ಹುರಿಯು ಹರಿವಂತೆ ॥ ೫ ॥

ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನು ತಾಯ ಮೊಲೆಯಲಿ ।
ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವಾಹಾರವನು ಕಡು ।
ದುಷ್ಟಮಾನವನಪಹರಿಸಲ್ಕಕ್ಕಿ ಬರುತಿರುವ ॥

ಕಷ್ಟವನು ಮೌನದಲಿ ನುಂಗುತ ।
ಸೃಷ್ಟಿಗೊಡೆಯನ ಬೇಡಿಕೊಂಬೆನು ।
'ಸಷ್ಟೆಯನು ಮನುಜಗೆ ನೀಡೈ ಮೂಕ ಜೀವಿಗಳಾ' ॥ ೬ ॥

೪. ನಿಶಾಗಮನ

(ಕವಿತಾ ಕುಸುಮಮಂಜರಿಯಿಂದ)

ಇಳೆಯ ಪೆರ್ಗಾವಿನಿಂ ಬಿಸಿಲಿನಿಂ ಸಲೆ ಬತ್ತಿ ।
ಗುಳುಗುಳು ನಿನಾದದಿಂ ಪರಿಯುತಿಹ ಪೆರ್ದೊರೆಯು ।
ತಿಳಿಜಳವನೀಂಟಿ ಮುಖಮಂ ತೊಳೆದು ಸಲೆ ತಣಿದ ಪಥಿಕರಾನಂದದಿಂದ ॥
ತಳಿತೆಸೆವ ತರುಗಳ ಸುಶೀತಲಚ್ಛಾಯೆಯೊಳ್ ।
ಕುಳಿತು ನಾನಾ ತೆರದ ಲೀಲೆಯಿಂ ಸೊಬಗಿನಿಂ ।
ಕಳೆಯುತಿರೆ ಕಾಲಮಂ ರವಿ ಸಾರಿದಂ ಪಡುವಣಾಗಸದ ಮೇರೆಯೆಡೆಗೆ ।೧॥
ಇಳಿದಿಳಿದು ಪಶ್ಚಿಮ ಕ್ಷಿತಿಜಮಂ ಸಾರಿ ರವಿ ।
ಬೆಳೆಬೆಳೆದು ಕೆಂಪಾಗಿ ಪೊಂದಳಿಗೆಯಂದಮಂ ।
ತಳೆದು ಶೋಭಿಸುವನೀ ಜಗವೆಲ್ಲ ನಗುವಂತೆ ತೋರೆ ಹೊಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ॥
ಸುಳಿವ ನಸುಗಾಳಿಯಿಂದೇಳುತಿಹ ಬೀಳುತಿಹ ।
ಜಳನಿಧಿಯ ಘನನೀಲ ಜಲತರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ।
ಥಳಥಳಿಸಿ ಮಿನುಗಿದುವು ರವಿಕಿರಣ ನಡುನಡುವೆ ಮೀನುಗಳ್ ಪಿಡಿದುಬೀಳೆ॥
ಇರಲು ರವಿಬಿಂಬವರೆಮರೆಯಾಯ್ತು; ಮರೆಯಾಯ್ತು ।
ಕರಿದು ನಸುಗರಿದು ಮೊದಲಾದ ವರ್ಣಂಗಳಿಂ ।
ಮೆರೆವ ಕಿರು ಮೋಡವತಿದೂರದಿಂ ಪರ್ವತಾವಳಿಯಂತೆ ಕಾಣಿಸಿದುದು ॥
ಅರಿಯಾದ ರವಿ ಪೋಗೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ನಿಶಾದೇವಿ ।
ಗಿರಿಗಹ್ವರದಿ ಪೊರಟು ಕಾರಡವಿಯಂ ದಾಂಟಿ ।
ಬರುವಳೋ ಬಯಲಿಗೆನೆ ಜಗವನಾಕ್ರಮಿಸಿದ ಘೋರತಮವಾವರಿಸಿತು।೩॥
ದೂರದಿಂ ಕತ್ತಲೆಯು ವಲಯುಗಳ್ ಕ್ರಮದಿಂದ ।
ಸಾರಿ ಬರೆ ಹತ್ತಿರಕೆ ದಟ್ಟಾಗಿ ಕಪ್ಪಾಗಿ ।
ತೋರಿದುವು ಗಿರಿ ತರು ಮಹಾರಣ್ಯನದಿಗಳೊಂದಾಗಿಯಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ॥
ತೋರಲಾಗಸ ಕರಿಯ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆಯಂದದಿಂ ।
ಮಾರಿನಾಚೆಯ ವಸ್ತು ಕಾಣದಿರೆ ಮೋಡದೊಳ್ ।
ತಾರಗೆಗಳಡಗಿರಲು ನಿಶೆಯು ಭೀಕರವಾಯ್ತು ಗಾಢಾಂಧಕಾರದಿಂದ ।೪॥

೫. 'ಮಾಸ್ತಿ' (ಮಾಸತಿ)

ಕವಿ:— ಶ್ರೀ ಗ. ರಾ. ಯಾಜಿ

ಮಾನ್ಯೆ, ನೀನಾವ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮಿಸಿದೆ?
ಯಾವ ವೀರನ ಮಡದಿಯಾಗಿ ಶೋಭಿಸಿದೆ?
ನಿನ್ನ ಮಾಸತಿಯೆಂದು ಪೂಜಿಸುವರೆಲ್ಲ;
ನಿನ್ನ ಹೆಸರನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುವವರಿಲ್ಲ.
ನೀನಾವ ವೀರನನು ಮಂಗಲಾಕ್ಷತೆಯಿಡಿಸಿ
ಹೂ ಮಾಲೆಯನು ತೊಡಿಸಿ ಆರತಿಯ ಬೆಳಗಿ
ಎಂದು ಕಳುಹಿದೆ ರಣಕೆ! ಯಾವ ಅರಿಗಳ ಮುಂದೆ?
ಯಾರ ರಕ್ಷಣೆಗೆಂದು? ಯಾರನುದ್ಧರಿಸಿದೆ?
ವೀರ ಸ್ವರ್ಗವನೇರುವಾಗ ಅವನಂದು
ನಿನ್ನ ಕರೆದನೆ—'ಬಾರೆ, ಪ್ರಿಯರಮಣಿ' ಎಂದು?
ಏನು ಹೇಳಿದನವನು? ಏತಕೋಸುಗ ನೀನು
ವೀರ ಪತಿಯೊಡನೆ ಚಿತೆಯೇರಲನುವಾದೆ?
ಹಸುಗೂಸುಗಳುಬಂದು—ಅಮ್ಮ, ಅಮ್ಮಾ—ಎಂದು
ಕರೆಯಲಿಲ್ಲವೆ— ಅಮ್ಮ ಹಾಲುಣಿಸೆಂದು?
ಎಲ್ಲಿಗೈದುವೆಯಮ್ಮ! ಏಕೆ ಹೋಗುವೆಯಮ್ಮ?
ಅಪ್ಪ ಬರುವನು ಇಂದು ಹೋಗಬೇಡಮ್ಮ?
ಎಂದು ಅಳಲಿಲ್ಲವೇ? ಯಾರು ತಡೆದಿಲ್ಲವೆ?
ಅಂದಾರು ನಿನ್ನ ಮಾತಾಡಿಸಲೆ ಇಲ್ಲವೆ?
ನೀನು ನೀನೇಯಾಗಿ ರಣಭೂಮಿಯನು ಸೇರಿ
ಪತಿಯನನುಸರಿಸಿದೆಯ! ದೇಹವನು ತೂರಿ?
ವೈಧವ್ಯ ಜೀವನಕೆ ಬೆದರಿದೆಯ ನೀನು?
ವೈರಿಗಳ ಕಾಟಕ್ಕೆ ಭಯಪಟ್ಟೆಯೇನು?
ಪತಿಪುತ್ರರಿರದ ಜಗದಲಿ ಮಾಡಲೇನು?
ಎನುತ ಚಿತೆಯೇರಿ ಶಾಂತಿಯ ಪಡೆದೆಯೇನು?

೬. ಕೊಡಗು

ಕವಿ:— ಶ್ರೀ ಸಾಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರರಾಯರು

ಕೊಡಗು ಬೆಡಗಿನ ಬೀಡು । ಸೌಂದರ್ಯದಮೃತಮಂ ।
ಕುಡಿಯಿಮೆಲೆ ಕಣ್ಗಳಿರ! ಇದೊ ಮಂಜು ಬಿತ್ತರಿಸಿ ।
ಕಡಲವೋಲ್ ತೋರ್ದಪುದು ಮೇಲೆಳ್ದಗಿರಿಸಾನುಗಳ್ದ್ವೀಪನಿವಹಮಾಗಿ॥
ಅಡಿಯಿಂದೆ ಮುಡಿವರಂ ಬೆಟ್ಟಗಳ್ ನೀಳ್ದೆಸೆವ ।
ಗಿಡುಗಳಿಂ ಪಸುರೇರಿ ಸೌಂದರ್ಯದಧಿದೇವಿ ।
ಯೆಡೆಯಾಡುವೊಳ್ಪವೆತ್ತೆಡೆಗಳಾಗಿತ್ತಲಿದೊ ಸೊಗಯಿಪುವು ಸೊಂಪುವೆತ್ತು॥
ಚೆಲುವಿನೀ ಕಡಲೊಳಗೆ ಸಾಲ್ವಿಡಿದು ಸೊಂಪೆಸೆವ ।
ಮಲೆಗಳಿವು ಸವಿಕಂಪ ತರುರಾಜಿಗಳಿನದೇ ।
ನೆಲೆವಲೆವ ತೆರೆಗಳಂತೆಸೆದಪುವೊ! ನವಸೃಷ್ಟಿಯಿಂ ಸೃಷ್ಟಿಗೇಂ ಕಾಂತಿಯೋ॥
ನೆಲಮಾಗಸಂ ದಿಕ್ಕುಗಳ್ ರಾಮಣೀಯಕದ ।
ನಿಲಯಂಗಳಿವನೆನಿತು ನೋಡಿದೊಡಮಕ್ಷಿಗಳ್ ।
ತೊಲಗಲೊಲ್ಲವು ಮನಂ ತಣಿಯದೋಲಾಡಿಯೀಸೌಂದರ್ಯಜಳಧಿಯಲ್ಲಿ ॥
ಬಿಸಿಲೆಲೆಗಳೊಳಗಿರದೆ ಸೋಸಿ ಬರ್ಪುದು ಮತ್ತೆ ।
ಪಸುರ ಮೇಲ್ ನೀರಮೇಲಲೆವೆಲರ್ ಸುಳಿವಪುದು ।
ಬಿಸುಪಳಿಯೆ ಬಿರ್ದಪುವೆ? ಕೊಡಗು ತಣ್ಣೆಳಲ ತವರೂರೆಲೇ ತಣ್ಪಿನಿಂಬು॥
ಪೊಸತೆರದ ಬಗೆವಗೆಯ ವಿಹಗಂಗಳೆತ್ತಲುಂ ।
ವಿಸುಪ ಮೆಯ್ಬಣ್ಣದಿಂ ಮನವೊಲಿಪ ಮಾಟದಿಂ ।
ದೆಸೆದು ನುಣ್ದನಿಗಿಡುತೆ ನಲಿದಪುವು ಮನಮಿಲ್ಲಿನಲ್ಪಗೆಗಳೆಡೆಯಾದುದು॥೩॥
ದರಿಗಳಿರ, ಗಿರಿಗಳಿರ, ಝರಿಗಳಿರ, ಮೃಗಪಕ್ಷಿ ।
ತರುಗಳಿರ, ಪೂಗಳಿರ, ತಂಬೆಲರೆ, ಬೆಳ್ಮಂಜೆ, ।
ನರುಗಂಪೆ, ಇಂಚರವೆ,ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳಿಸೈ! ನಮೋ! ನಿಮ್ಮಸೌಹಾರ್ದವೆನಿತೋ!॥
ಇರಿಸಿದಿರ್ ಸೌಂದರ್ಯಸಾರಸರ್ವಸ್ವಮಂ ।
ತೆರೆದೆನ್ನ ಮುಂದೆ ನೀವ್ ! ಪೊರಗಣ್ಗೆ ನೀವಿನ್ನು ।
ಮರೆಯಾದೊಡಂ ಹೃದಯಭಿತ್ತಿಯೊಳ್ ಚಿತ್ರಿತರ್! ನಿಮ್ಮ ನಾಂ
ಮರೆವುದೆಂತು? ॥೪॥

೭. ನಾಡಕಾಳೆ

(ಕವಿ— ಶ್ರೀ. ಗಾಂವಕರರ ಮುಗಿಲಿನಿಂದ)

ನನ್ನ ನಾಡ ಚೆನ್ನ ನಾಡ । ಬನ್ನಬಡುತ ಪೊರೆಯುವ
ನನ್ನಿಯಿಂದ ತಾಯನಾಡ । ಹೊನ್ನ ಸಿರಿಯ ಬೆಳಗುವ
ನಾಡಬವರ ಬವಣೆಯಲ್ಲಿ । ಜೀವವನ್ನು ನೀಡುವ
ಹೇಡಿತನವ ಹೊಡೆದು ಹಾಕಿ । ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಮೆರೆಯುವ
ನಾಡ ನುಡಿಯ ನಾಡ ನಡೆಯ । ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ
ಕಾಡುತಿರುವ ಕಾಡುಜನರ । ಕೋಡ ತಾನೆ ಉಡಿಯುವ
ನಾಡಮೇಲ್ಮೆನೋಡಿಯೊಡಲು । ಪೊಡವಿಯೊಡೆಯನಡಿಯಲಿ
ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಪೊಡವಿಗಿಳಿದು । ಬಡವರಿಂಗೆ ಬಡಿಸಲಿ
ಚತುರತನದೆ ಜಾತಿಮತವ । ರೀತಿ ನೀತಿ ಗಳಿಸುವ
ಜಾತಿಮತಕೆ ಸೋತುಬಿದ್ದ । ಮಾತೆಯನ್ನು ಎತ್ತುವ
ಜಾತಿ ಜೆಳಿಸಿ ಆತುಕೊಂಡು । ಘಾತಿಸಿರ್ಪ ಜನರನು
ಭೀತಿಬಡಿಸಿ ಹೊತುಬಿಟ್ಟು । ಸಾತಿಶಯದೆ ಮೆರೆಯುವ
ನನ್ನ ಮಾತು ನಿನ್ನ ಮಾತು । ಹೊನ್ನ ಮಾತನೆನ್ನದೆ
ಉನ್ನತಾಗ್ರಸಭೆಯ ಮಾತು । ಮನ್ನಿಸೆಲ್ಲ ನಡೆಯುವ
ಕಾವನನ್ನು ಕಾಂಬ ಬಗೆಯ । ಕಾಣೆ ಬೇರೆ ತೆರದಲಿ
ನಾಡಸೇವೆಗಾಗಿ ತನುವ । ನೀಡೆ ದೇವ ಕಾಂಬನು
ದೇವರಿಂದ ಬಂದ ನಾವು । ದೇವರಾಗಿ ಮೆರೆಯುವ
ಜೀವಕಂಜಿ ಹೆದರಿ ಹೆದರಿ । ಸಾವ ಜನರ ಕರೆಯುವ
ನಾಡಧರ್ಮ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ । ನಾಡೆ ತಾನೆ ನಡಿಸುವ
ನಾಡದೇವಿ ಬೀಡಿನಲ್ಲಿ । ಕೂಡಿಯಾಡಿ ಮೆರೆಯುವ

೮. ವಿಜಯ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ

(ಕವಿ—ಶ್ರೀ. ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ)

ವಿಜಯ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ನೀನೆ ಧನ್ಯ ।
ವೈಯೆಲ್ಲ ಕಣ್ಣುಳ್ಳ ಮುಂದಾಳು ಬೇಕು ।
ಕುರುಡು ಜಳ್ಳಿಯ ಮೆಳ್ಳನಾಯಕರು ಸಾಕು ॥
ಈಸಗುಂಬಳ ಜೊತೆಯು ಬೇಕು ಈಸುವರೆ, ।
ಪಾತಾಳಕೊಯ್ಯುವಾ ಕಲ್ಲನರಸುವರೇ ? ॥
ಯೋಗಿ, ನಿನ್ನೊಲು ನೀನು! ದೊರೆಯನನ್ಯ । ವಿಜಯವಿದ್ಯಾರಣನೀನೆಧನ್ಯ ॥
ಬೀಜಬಿತ್ತುವರುಂಟು; ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡವರು ।
ಉಂಟು; ಜನರೀಸುಫಲವನುಂಡವರು ? ॥
ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರಪಂಚವನುಗೈದಸಂಸಾರಿ । ನಮೋನಮೋ ನಿನಗೆಂಬೆ ನೂರುಬಾರಿ ॥

---

೯. ದಶಾವತಾರ

(ಕವಿ—ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಕರುಳಿನ ವಚನಗಳಿಂದ)

ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಈಸುವುದು, ನೋಡಿದಿರಾ ಮೀನಾವತಾರ !
ಮನುಕುಲೋದ್ಧಾರಕ ನನ್ನ ಕುವರ !
ಬಯಲನೆಲ್ಲ ಬೆನ್ನಲಿ ಹೊತ್ತಿರುವುದು, ನೋಡಿದಿರಾ ಕೂರ್ಮಾವತಾರ !
ವಂಶಾಧಾರಸ್ತಂಭ ನನ್ನ ಕುವರ !
ಮುಗಿಲನ್ನೆ ಮೊಗದಿಂದೆತ್ತಲು ಹವಣಿಸುವುದು, ನೋಡಿದಿರಾ ವರಾಹಸ್ವಾಮಿ
ಹೂಂಕರಿಸುವ ನನ್ನ ಕುವರ !
ತನ್ನ ತಾಯಬಸಿರನ್ನೆ ಬಗೆದು ಅವಳ ಕರುಳ ಮಾಲೆಯನ್ನು ! ಧರಿಸುವ
ವಿಚಿತ್ರನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ !
ನೋಡಿದಿರಾ ಬಾಲ ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಕುವರ !
ತಾಯಿಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯೆತ್ತಲು ಬಂದ ! ದಿಟ್ಟ ಪರಶುರಾಮನ ಕಂಡಿರಾ !
ಶಾಪಚಾಪ ಸವ್ಯಸಾಚಿ ನನ್ನ ಕುವರ !

ವೈರಾಗಿಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗ ಹುಟ್ಟಿಸುವ ! ಭೋಗಿಗಳಿಗೆ ತ್ಯಾಗ ಬೋಧಿಸುವ !
ಕಂಡಿರಾ ನವೋನವ ಸುಂದರ ನನ್ನ ಕುವರ !
ತಾಯಿತಂದೆಗಳ ಸೆರೆ ಬಿಡಿಸಿ ಗೀತೆಯ ಹಾಡುವ ! ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಕಂಡಿರಾ !
ಲೀಲಾವತಾರಿ ನನ್ನ ಕುವರ !
ಕಂಡಿರಾ ದಿಗಂಬ ಮೂರ್ತಿ ! ಬಾಲ ಬುದ್ಧದೇವ !
ಕೋಲ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರುವ ಕಲ್ಕಿ ! ಮ್ಲೇಂಛ ಮೋಹವ ಕೊಂದು
ಪ್ರೇಮ ಧರ್ಮವ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುವ ನನ್ನ ಕುವರ !

ಅನುಬಂಧ ೨

೧. ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣ

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ:— ಈ ಪದ್ಯಗಳು ಕನ್ನಡ ಭಾಗವತದೊಳಗಿನವು. ಕನ್ನಡ ಭಾಗವತವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿ, 'ಚಾಟು ವಿಠಲನಾಥ.' ಆತನಿಗೆ ನಿತ್ಯಾತ್ಮಶುಕಯೋಗಿ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಇತ್ತು. ೧೫೫೦ ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾವ್ಯವು ರಚಿತವಾಯಿತು.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ:— ೧. ಕೃಷ್ಣ+ಅಜಿನ = (ಕೃಷ್ಣ—ಗಂಡು ಚಿಗರಿಯ) ಚರ್ಮ. ಭಾಳ—ತ್ಸ—ಭಾಲ—ಹಣೆ. ತ್ರಿಪುಂಡ್ರ—ಮೂರು (ಭಸ್ಮದ) ಪಟ್ಟಿ, ನೈಷ್ಠಿಕ—(ನಿಷ್ಠಾ+ಇಕ)—ಬಹಳ ನಿಷ್ಠೆಯುಳ್ಳವ (ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ) ೨. ಮೃಗ—ಚಿಗರೆ; ವಿಷ್ಟರ—ಪವಿತ್ರವಾದ ಆಸನ. ೩. ವಾಯು—ವ್ಯರ್ಥ. ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಸಂಸ್ಥಿತಿ—ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕಾದು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮಡು — ಮಡುವು; ವನಧಿ — ಜಲಧಿ, ಸಮುದ್ರ. ೪. ತನು—ಸೂಕ್ಷ್ಮ+ಮಧ್ಯೆ—ಸೊಂಟವುಳ್ಳವಳು; ಕರುಣಾ+ಬದ್ಧ—

ದಯೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿದವ. ೫. ಅರ್ಥಿ–ಬಯಕೆ; ತರಳ–ಚಂಚಲ. ೬. ಸಂಕ್ಲೇಶ ಭಾಜನ– ಕಷ್ಟಕ್ಕೀಡು. ೭. ಕೃತ್ತಿ (ಚರ್ಮ)+ವಾಸ (ಸ್)—ಚರ್ಮವೇ ವಸ್ತ್ರವಾಗಿ ಉಳ್ಳವ. ಹೇರಾಳ–ಬಹಳ. ೮. ತಾವು—ಸ್ಥಳ. ಪಾಣಿ+ಗ್ರಹಣ —ಕೈ ಹಿಡಿಯುವದು, ಮದುವೆ. ಗಾರುಡಿತಿ (ಗಾರುಡ+ಇತಿ)—ಮೋಡಿ ಕಾರನ ಹೆಂಗಸು. ೯. ಅಸಮ ನೇತ್ರ—ವಿಷಮ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವ. ೧೦. ಸೂರೆ ಮಾರು–ಹಾಳು ಬದುಕು. ೧೧. ನವೆ—ಸೊರಗು. ೧೪. ಅದ್ದು–ಮುಳುಗು. ೧೬. ವಿಕರ್ಮವಿಪಾಕ—ದುಷ್ಕರ್ಮಪರಿಪಾಕ. ನೆಮ್ಮು—ಆಶ್ರಯಿಸು. ೧೭. ಕೋರವಿಸು—ಕುಕ್ಕು. ತೆರಳಿಕೆ—ಗುಂಪು.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು:— ೨. ಕುಶಲೋ....ಸೂಕ್ತಿ—ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇಮ ವನ್ನು ಹೇಳುವ ಹಾಸ್ಯಯುಕ್ತವಾದ ಮಾತು. ३. ಒಡಲ (ನ್ನು) ಪಾಯದೆ ಕೆಡಿಸುವರೇ? ಪರ್ವತದ ಒಡೆಯ—ಹಿಮವಂತ. ೫. ಸಖಿಗೆ ಎಂದಡೆ ಆಕೆ (ಸಖಿಯು) ಎಂದಳು. ೬. ಬಾಯಿ ಬಸಿರುಗಳು ತಣಿಯುವು; ತಿನ್ನುವದಕ್ಕೆ ಆತನಲ್ಲಿ ಏನೂ ದೊರೆಯುವದಿಲ್ಲ; ಆತನು ತಿರುಕ; ಮನೆ–ಮಸಣ; ಊರೊ ಳಗೆ ಉಂಟೇ? (ಮನೆ); ಎಲ್ಲರ ಮನಕೆ ಹರುಷವನು ಇತ್ತೆ—ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ; ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ದುಃಖ ಮಾಡಿದೆ. ೭. ಅಬಲೆಯರಿಂಗೆ (ಅಬಲೆಯರ) ಚಿತ್ತವು ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ (ಯೋಗ್ಯಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನೆರೆವುದು; ಅದು ಈಗ (ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಿದರೆ) ಹುಸಿ ಆಯ್ತು. ಹೆತ್ತವರು.... ಚಿತ್ತರು. ತಾಯಿತಂದೆಗಳು ಸ್ವಸ್ಥಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟರು. ತಾ ಸಹಿತ ತನ್ನೆದೆ ಹೊತ್ತುತಿದೆ–ನನಗೆ ಸಹ (ನನ್ನ) ಮನಸ್ಸು ಕಳವಳಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ೮. ಮೊದಲ ಪಾಣಿಗ್ರಹಣ ಬಯಲು—ಮೊದಲ ಹೆಂಡತಿ (ಸತಿ) ಸತ್ತು ಹೋದುದರಿಂದ ಬಯಲಾಯಿತು. ನೀನೂ ಬದುಕಲಾರೆ, ಒಂದು ವೇಳೆ ಜೀವಿಸಿದರೆ ಹಾವುಗಾರನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ನೀನು ಗಾರುಡಿತಿ (ಮೋಡಿಕಾರ್ತಿ) ಯಾಗುವೆ. ೧೦. ಸೂರೆಮಾರು ಇದನು (ಈ ಹಾಳುಬಾಳನ್ನು) ಆರು ಸಾಧಿಸ ಬೇಕು (ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ) ಪಡೆಯಬೇಕು? ೧೧. ಅವಯವದ....ಇಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಸೌಂದರ್ಯವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ೧೨. ಇಂದ್ರ....ದಿಕ್ಪಾಲಕರು ನಿನ್ನನ್ನು ವೆಚ್ಚುವರು. ೧೫. ನಿನ್ನ ವಚನಗಳನ್ನು ನನ್ನ ಕಿವಿಗಳು ಓಕರಿಸು ತಿವೆ (ಹೇಸುತ್ತಿವೆ); ನೀನೇಕೆ? ಅಮಳ ಶೈವವು ಎಕೆ?–ನೀನೆಲ್ಲಿ? ಶೈವವು

(ಶಿವಧರ್ಮವು) ಎಲ್ಲಿ? ೧೭. ಎಡಬಲಗಳಲ್ಲಿ (ದೇವತೆಗಳ ಸಂದಣಿಯುಳ್ಳ), ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವೇಂದ್ರರಿಗೆ (ಮಾತ್ರ) ಬೀದಿಯುಳ್ಳ ತೇಜಸ್ಸಿನ ರಾಶಿಯುಳ್ಳ ಶಿವನನ್ನು ಕಂಡಳು.

ಡ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು:—

೧. ಪಾರ್ವತಿಯು ಬಳಿಗೆ ಬಂದ ಕಪಟ ವಿಪ್ರನ ವೇಷವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರಿ.

೨. ಕಪಟವಿಪ್ರನು ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೩. ಕಪಟವಿಪ್ರನು ಶಿವನ ಯಾವ ಯಾವ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದನು ?

೪. ವರ, ಕನ್ಯೆ ಇವರ ಅನನುರೂಪತೆಯನ್ನು ಕಪಟವಿಪ್ರನು ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ? ತೋರಿಸಿದನು ?

೫. ೧೧ನೆಯ ಪದ್ಯವನ್ನು ಓದಿರಿ; ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.
   ಅ. ಭವನ....ಭುವನದಲಿ ನಾಕಾಣೆನು, ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಯಾವ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು?
   ಬ. 'ನಿನ್ನನೊಬ್ಬಳ ಕಂಡೆನು' ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಪಾರ್ವತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಆತನು ಏನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು?
   ಕ. 'ಅವಯವದ....ಸವತಿಯಿಲ್ಲ' ಈ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾಡಿರಿ.
   ಡ. (ಪಾರ್ವತಿಯಲ್ಲಿ) ಒಂದೇ ಕೊರತೆ; ಅದು ಯಾವದು ?

೬. ಕಪಟವಿಪ್ರನಿಗೆ ಪಾರ್ವತಿಯು ಕೊಟ್ಟ ಉತ್ತರಗಳು ಯಾವವು ? ಅವುಗಳಲ್ಲಿ (ಶಿವನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವಲ್ಲಿ) ಪಾರ್ವತಿಯ ಯಾವ ವಿಚಾರವು ತೋರುವುದು ? ಯಾವ ಮಾತಿನಿಂದ ? (೧೫.)

೭. ಸಿಟ್ಟಾದ ಪಾರ್ವತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಶಾರೀರಿಕ ವಿಕಾರಗಳು ಕಾಣಿಸಿದುವು ?

೮. ಅಬಲೆ (ಪಾರ್ವತಿ) ಕಂಡ ಶಿವನ ವೈಭವವನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೯. ಹಾವು ಕೈಯಲಿ ಪೈಯನೆಲ್ಲವನಾವರಿಸಿಕೊಂಡಿಹವು; ಅಬಲೆಯುರಿಂಗೆ ಚಿತ್ತವು ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನೆರೆವುದು; ಇಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಕರಣ ವಿಶೇಷಗಳೇನು ?

೨. ದಮಯಂತಿಯು ನಳರಾಜನ ಮನೆಗೆ ಹೋದುದು.

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ— ಈ ಪದ್ಯಗಳು ಧಾರವಾಡಜಿಲ್ಲೆಯ ‘ಕಾಗಿನೆಲ್ಲಿ’ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದ ‘ಕನಕದಾಸ’ ಎಂಬ ಕವಿಯ ನಳಚರಿತ್ರೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದೊಳಗಿನವು. ಈತನು ಬೇಡರ ಜಾತಿಯವನು. ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತ. ೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಇದು ಸುಲಭಶೈಲಿಯ ಕಾವ್ಯವು.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ— ೧. ಲೋಲ-ಚಂಚಲ. ಪಯಣ-ತ್ಸ-ಪ್ರಯಾಣ. ನಿಷಧ-ನಳರಾಜನ ದೇಶ. ೨. ಸುಗುಣೆ-ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣವುಳ್ಳ ಹೆಂಗಸು; ಸಿಂಧ-ದೊಡ್ಡ ಛತ್ರ, ಚಾಮರ. ೩. ಬಿಗುಹು-ಬಿಗಿಯುವುದು; ರೆಂಚೆ-ಝೂಲು (ಥಡಿ); ಸತ್ತಿಗೆ—ತ್ಸ— ಛತ್ರಿಕಾ, ಕೊಡೆ; ಪಲ್ಲೈಸು-ವಿಸ್ತರಿಸು; ಚೌರಿ-ಚಾಮರ. ೪. ಅಂದಣ—ಮೇಣೆ, ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ. ತೇಜಿ—ಕುದುರೆ. ವಿಡಾಯ—ಶೋಭೆ. ೫. ಕಂಧರ—ಕುತ್ತಿಗೆ. ೬. ವರೂಥ—ರಥ. ೭. ನೆಲೆ+ಮಾಡ-ಅಂತಸ್ತಿನ ಮನೆ; ಕರುಮಾಡ—ಎತ್ತರವಾದ ಮನೆ; ಸೌಧ—ದೊಡ್ಡಮನೆ. ಜಾಲಂದ್ರ-ಕಿಂಡಿ. ೮. ಅತುಳ—ನ=ತುಲಾ (=ಸಾಮ್ಯ) ಅಸದೃಶ, ಬಹಳ. ಭೋಗಿ (-ಸರ್ಪ) +ಶಯನ— ‘ಶೇಷ—’ ಸರ್ಪನಮೇಲೆ ಮಲಗಿದವ ವಿಷ್ಣು; ನಿಕುರಂಬ—ಸಮುದಾಯ; ಅಕ್ಷತೆ+ತಳಿ (-ಎರಚು ಹಾಕು.)

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—೨. ಸುಗುಣೆಯರು—ಹಿಂದೆ ದಾಸಿಯರನ್ನು ಮಗಳೊಡನೆ ಕಳುಹುವ ವಾಡಿಕೆ ಇತ್ತು. ೪. ರಾಯರ ಮಧ್ಯದಲಿ-ಮಾಂಡಲಿಕರು, ಸೇನೆ ಮುಂತಾದ ವೈಭವದೊಡನೆ—ಹೊರಟಳು.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧. ದಮಯಂತಿಯ ಪತಿಗೃಹ ಪ್ರಯಾಣದ ವೈಭವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರಿ.
೨. ಆಕೆಗೆ ಯಾವ ಬಳುವಳಿಗಳು ದೊರೆತಿರಬಹುದು?
೩. ದಮಯಂತಿಯ ಆಗಮನದಲ್ಲಿ ಪೌರನಾರಿಯರ ಸಂಭ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.
೪. ತೆಗೆಸಿದನು ಭಂಡಾರದಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ವಸ್ತುವನು; ಪಯಣದಲಿ ತೇರುಗಳ ಶೃಂಗರಿಸಿದನು, ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಕರಣ ವಿಶೇಷಗಳೇನು?

೩. ಕೋಳೂರ ಕೊಡಗೂಸು

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ— ಇದು ೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದ 'ಭೀಮಕವಿ'ಎಂಬ ವೀರಶೈವ ಕವಿಯ ಬಸವಪುರಾಣದೊಳಗಿನ ಭಾಗವು. ಬಸವಪುರಾಣವು ಕಾವ್ಯವೆಂದೂ, ಧರ್ಮಪುರಾಣವೆಂದೂ ಹೆಸರಾಗಿದೆ.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ— ೧. ಚಿಲುಪಾಲು— ಸಿಹಿಪಾಲು, ತಾಜಾಹಾಲು. ಆರೋಗಿಸು—ಉಣ್ಣು. ೨. ಸೀಯಿತ್ತೋ—ಹೊತ್ತಿತೇ (ಹೊಗೆವಾಸನೆ ಯಾಯಿತೋ?) ೩. ಒರ್ಕುಡಿತೆ—ಒಂದು ಸೆರೆ. ೪. ಬೋನ—ಸ್ನ—ಭೋಜನ—ಅನ್ನ. ನೆಲುಹು—ನೆಲುವು. ಮಡಗು-ಇಡು. ೫. ಷೋಡಶ-ಹದಿನಾರು(ಜನ). ಗಣಾರ್ಚನೆ – ಗಣಂಗಳ ಪೂಜೆ ಪರ್ಬ— ಹಬ್ಬ. ೬. ಶಿವ ಸೋದರಿ-ಧರ್ಮಭಗಿನಿ. ಮಹಮನೆ–ದೊಡ್ಡ ಮನೆ, ವೀರಶೈವರ ಮನೆ. ೭. ತಿಂಥಿಣಿ ಗುಂಪು. ಒಳಯಿಂಕೆ–ಒಳಗೆ. ಅವಲು–ಅವಲಕ್ಕಿ. ಹಾರಿ-ಪಾರಿ-ಹುಡಿಗಿ; ೮. ಚಿಗುಳಿ ಮುಂತಾದವು ತಿನ್ನುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು. ನಿಗಳ ಮುಂತಾದುವು ಆಭರಣಗಳು. ಕಿರಿಗೆ, ರವಕೆ (ಸೀರೆ ಕುಪ್ಪಸ) ವಸ್ತ್ರಗಳು. ೧೦. ಹೊಡಮಡು–ನಮಿಸು, ಬಾಗು. ಅಳುಗು–ಅಳುವಳು; ಗುಂಪಿಸುಗು–ಸಂಕೋಚ ವಾಗುವಳು; ಉಡುಗುವಳು. ಮೃಡ—ಶಿವ. ಬಿದಿಗು—ಹರಡುವಳು; ತಾಟಿಸು–ಅಪ್ಪಳಿಸು. ಅಸಿಯ—ತೆಳುವಾದ+ಬಸಿರು—ಹೊಟ್ಟೆ.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—

೧. ತರಲ್ಕಾರಕ್ಕೆ ನೋಡಿದರೋ? ತರುವಾಯ (ಆರ್+ಅಕ್ಕೆ)ಯಾರಾದರೂ ನೋಡಿದರೋ? ೨. ಪಾಲಿಂಗೆ ಮನವನು+ಅನ+ಇಟ್ಟೆನೋ? ಹಾಲಿಗೆ ನಾನು ಆಶೆಯಿಟ್ಟೆನೋ? ತುಪ್ಪವನು ಅಟ್ಟೆನು ಎಂಬೊ— ತುಪ್ಪವನ್ನು ಹಾಕಿಲ್ಲವೆಂದೋ? ೩. ಓಕರಿಸುತ ಒರ್ಕುಡಿತೆ ಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು. ನಾವು ಉಂಬೊಡೆ ಅಟ್ಟ—ನಾವು ಉಣ್ಣುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿದ. ೪. ನೆಲುಹಿನ ಗಡಿಗೆಯಲಿ ತುಪ್ಪವಿದೆ. ೬. ಹೆಸರ ಹುಗ್ಗಿ ಅದಂ ನಿರೂಪಿಸು (ಹೇಳು.) ೭. ಹಾಲಿನೊಳಗೆ ಹಾಕಲು ಅವಲಕ್ಕಿಯ ತರಲೇ?

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧. ಕುಡಿವ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಯಾವ ಯಾವ ಕೊರತೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಗೂಸು ಸಂಶಯಗೊಳ್ಳುವಳು?

೨. ಕಲ್ಲಿನಾಥ ದೇವರನ್ನು ಕೊಡಗೂಸು ರಮಿಯಿಸುವ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೩. ಕೊಡಗೂಸು ದೇವರಿದಿರಿಗೆ ತೋರಿಸಿದ ಆಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೪. ತಪ್ಪುವನು ಅಟ್ಟಿಸು ಎಂದೋ; ಹಾಲು ಕಾಯುವೋ; ಹಾಲು ಕಡುಬಿಸಿಯಾದವೋ; ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ವ್ಯಾಕರಣ ನಿಯಮಗಳ ಅಪವಾದಗಳು ಯಾವವು?

---

೪. ದ್ರೌಪದೀ ಸ್ವಯಂವರ

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ— ಈ ಪದ್ಯಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಷಾಭಾಮಿನೀಪತಿ ಎಂದು ಕವಿಗಳು ಹೊಗಳಿದ, ಗದುಗಿನ ನೆರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೋಳಿವಾಡದ ದೇಶಸ್ಥ ಸ್ಮಾರ್ತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕವಿಯಾದ ನಾರಾಯಣಗೌಡನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕನ್ನಡ ಮಹಾಭಾರತದ ಉದ್ಯೋಗಪರ್ವದೊಳಗಿನವು. ಈತನು ೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನದವನು. ಒಳ್ಳೆಯ ರಸವತ್ತಾದ ಓಜಸ್ವಿಭಾಷೆಯ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಸಮಗ್ರಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರು ಈ ಭಾರತವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಿಂದ ಓದುತ್ತಿರುವರು. ತನ್ನ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯಾದ ಗದುಗಿನ ವೀರನಾರಾಯಣನ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ— ಬಿಲು+ಪಿಡಿದು; ಕ್ರಿ. ಸ. ಯಂತ್ರಕೆ–ಮತ್ಸ್ಯಯಂತ್ರಕ್ಕೆ. ಕೋಲು–ಬಾಣ. ಕೇವಣಿಸು–ತೊಡು. ೩. ವಚನಶೂರ–ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಶೂರ. ೪. ಭರತ–ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, (ಭರತಮುನಿ ಕೃತ). ಗಜ ತುರಗ ಲಕ್ಷಣ–ಆನೆ ಕುದುರೆಗಳ ಲಕ್ಷಣಹೇಳುವ ಶಾಸ್ತ್ರ. ೫. ಕೆಲವು ಪಕ್ವಾನ್ನಗಳ ಹೆಸರು ಹೇಳಿವೆ. ಸೂಪ–ತೊವೆ; ದಂಶಕ–ಬಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದಾರ್ಥ. ೬. ದರ್ಭೆ–ಒಂದು ತರದ (ಪವಿತ್ರವಾದ) ಹುಲ್ಲು; ಗೂಡು–ಸಿವುಡು. ೭. ಉಪಾಧ್ಯ–ತ್ಸ–ಉಪಾಧ್ಯಾಯ–ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಅಂಘವಣೆ–ಬಯಕೆ. ವೈನತೇಯ–ವಿನತಾ+ಇಯ–ವಿನತೆಯಮಗ, ಗರುಡ. ವಿಗಡಿಸು–ಅಂಜಿಸು.

ಹಾವಡಿಗ—ಹಾವು+ಆಡಿಗ—ಹಾವಾಡಿಗ. ೮. ಶ್ರೋತ್ರಿಯ—ಕರ್ಮನಿಷ್ಠ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಅನ್ವ ವಿದ್ಯೆ-ವಂಶದ ವಿದ್ಯೆ. ೯. ಭದ್ರ-ಭವ್ಯ. ಅಳುಕು-ಅಂಜು; ಭಾಗ್ಯಮುಖ-ಸುದೈವವು ಮುಖದಲ್ಲಿ ತೋರುವವ. ಬ. ವ್ರೀ. ೧೦. ಸಮಿಧೆ-ಹೋಮದ ಕಟ್ಟಿಗೆ; ಅರಳಿ, ಅತ್ತಿ ಮುಂ. ತಿಲ-ಎಳ್ಳು. ಔಪಾಸನ-ಅಗ್ನಿಕಾರ್ಯ; ಹೋಮ. ಬಣಗು-ಜಂಭ. ನೆನಹು-ನೆನೆಸಿದ್ದು; ಕಾರ್ಯ. ೧೧. ನಿಬ್ಬರ-ತ್ಸ-ನಿರ್ಭರ, ಬಲವಾದ. ಕಟು-ಕಹಿ. ಉಕ್ತಿ+ವಿನ್ಯಾಸ-ಮಾತಿನ ರಚನೆ; ಮದದ್ವಿಪ-ಮದದಾನೆ; ಗರುವಾಯಿ-ಗಾಂಭೀರ್ಯ. ೧೨. ಉಗಿ-ಜಗ್ಗು; ಲಾಗು-ಲಾಘವ, ಹಗುರುತನ. ಕಾರ್ಮುಕ+ಯೋಗ-ಬಿಲ್ಲಿನ ಶಾಸ್ತ್ರ—ಕೋದಂಡ+ಆಗಮ. ತ್ರಿಪುರ+ಅರಿ-ತ್ರಿಪುರಾಸುರನ ವೈರಿ, ಶಿವ. ಸಂದೋಹ-ಸಮೂಹ. ೧೩. ನಿರ್ದಾಯ-ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಿಲ್ಲದೆ. ಯುವತಿ ಜನ ಜಲಧಿ-ಹೆಂಗುಸರ ಗುಂಪೆಂಬ ಸಮುದ್ರ. ಕ. ಧಾ. ೧೪. ಮಸಗು-ಆರ್ಭಟಿಸು ಹೊರೆ-ಸಮೀಪ. ತೋಟಿ-ಜಗಳ. ಅಪಾಂಗ-ಕಡೆಗಣ್ಣನೋಟ. ತಣಿ-ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದು. ಪುಳಕ+ಜಳ-ರೋಮಾಂಚನವೆಂಬ ನೀರು.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—೪. ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲವು ವಿದ್ಯೆಗಳ ಹೆಸರು ಹೇಳಿದೆ. ೭. ವೈನತೇಯ....ಹಾವಡಿಗರಿಗೆ ಸದರವೇ?—ಗರುಡನನ್ನು ಅಂಜಿಸಿದ ವಿಷವು ಹಾವಡಿಗರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವೇ? ೮. ಭಗೀರಥ ಯತ್ನ-ಭಗೀರಥ ರಾಜನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ಗಂಗೆಯನ್ನು ತಂದನು. ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಯತ್ನವದು. ೧೪. ಹರುಷ ಲಜ್ಜೆಯಲಿ ಒಳತೋಟಿ ಮಸಗಿತು-ಹರುಷವು ಮಾಲೆ ಹಾಕುವದಕ್ಕೆ ಅವಸರಪಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು; ಲಜ್ಜೆಯು ಹಿಂದೆ ಎಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು; ಈ ಮೇರೆಗೆ ಅವಳ ಮನದಲ್ಲಿ ಹರುಷ ಲಜ್ಜೆಗಳ ಒಳಜಗಳವು ನಡೆದಿತ್ತು.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧. "ಇದರಿಂದ ಬಹ ದುಷ್ಕೀರ್ತಿ ಬರಲಿ;" ಅದಾವ ದುಷ್ಕೀರ್ತಿ? ಅದು ಏತರಿಂದ ಬರುವದಂತೆ?

೨. ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಯುವ ವಾಡಿಕೆಯಿತ್ತು?

೩. ಬಿಲ್ಲನ್ನೇರಿಸಲು ಎದ್ದ ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಕುರಿತು ಆಡಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ,

ರಾಜರ ಅಪಹಾಸದ ನುಡಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ. ಬಿಲ್ಲನ್ನೇರಿಸಿದ ತರುವಾಯ ಅವರಲ್ಲುಂಟಾದ ಭಾವಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೭. "ಒಳತೋಟಿ ಮಸಗಿತು ಹರುಷಲಜ್ಜೆಯಲಿ" ಹರುಷ, ಲಜ್ಜೆ ಏಕೆ ಉಂಟಾದುವು? ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 'ತೋಟಿ' ಎಂದರೇನು? ಅದು ಏಕೆ ಉಂಟಾಯಿತು? ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಜಯವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು?

೮. ಭಾಗ್ಯಮುಖ, ಬಣಗು ವಿಪ್ರ ಇವುಗಳ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

---

೫. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನ ಬಾಲ್ಯ

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ— ಈ ಪದ್ಯಗಳು ಚೆನ್ನಬಸವಪುರಾಣದೊಳಗಿನವು; ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನ ಬಾಲ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವವು. ೧೬ನೆಯ ಶತಕದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ವೀರಶೈವ ಕವಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪಂಡಿತನು ಈ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದನು. ಈತನ ಗುರು ವಿಜಯನಗರದ ಹಿರಿಯಮಠದ ಸಿದ್ಧವೀರೇಶಸ್ವಾಮಿ.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ—೧. ಪೊರೆ–ಸಮೀಪ; ನೆರೆದ+ತಿಂಗಳ್–ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರ. ಕಮಲ+ಆಕರ (–ಖನಿ)–ಸರೋವರ ೨. ಶೈವಕಳೆ–ಶೈವ ತೇಜಸ್ಸು. ತತ್ವಸಂಪನ್ನತೆ–ತತ್ವಜ್ಞಾನಪೂರ್ಣತೆ. ಪವಾಡ—ಅಮಾನುಷಕೃತ್ಯ. ೩. ಷಣ್ಮುಖಜನಿತ ಸನ್ಮೂರ್ತಿ--ಷಣ್ಮುಖನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಆಕಾರವುಳ್ಳವ; ಷಣ್ಮುಖನ ಅವತಾರವೆನಿಸಿದವ. ಆನಂದ....ಚಂದ್ರ--ಆನಂದಸಾಗರವನ್ನು ಉಕ್ಕೇರಿಸುವಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರ. ಚೈತ್ರ–ಸ್ವ–ವಹಿತ್ರ-ತೆಪ್ಪ. ೫. ನೆಪ-ನಿಮಿತ್ತ. ೬. ಮಾಗಾಯ್-ಒಂದು ಆಭರಣ. ಎಕ್ಕಸರ-ಏಕಾವಳಿ. ಸೋಗಿಲ್-ಉಡಿ, ಸೆರಗು. ೭. ನೊಸಲ+ಕಣ್+ಅವ-ಶಿವ.. ಫಣಿ ಹಾವು + ಕುಂಡಲ—ಕರ್ಣಾಭರಣವಾಗಿ ಉಳ್ಳವ, ಶಿವ. ಪೊನ್+ಸರಿಗೆ, ಬಂಗಾರದ ಕಡ್ಡಿ; ತಂತಿ. ಶಸಿ (–ಸಂ ಶಶಿನ್)+ತಲೆಯ-ಚಂದ್ರನು ತಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದವ, ಶಿವ. ಎಳ+ಪೆರೆ-ಬಾಲಚಂದ್ರ. ೯. ಪರವಾದಿ–ತಾನು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹೇಳುವವ. ಮುಕ್ತಿಬಾಳೆ-ಮುಕ್ತಿಯೆಂಬ ಹುಡಿಗೆ. ೧೧. ನಾಯಕರತ್ನ-ಹಾರದನಡುವಿನ ದೊಡ್ಡ ರತ್ನ. ಬಿಸು+ಕದಿರ್-ಬಿಸಿಯಾದ ಕಿರಣ.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು— ೧. ಮೂರು ಉಪಮೆಗಳು. ಮೂರು ರೂಪಕಗಳು. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನೆಂಬೀ ನಾಮವೇ—ಬಸವಣ್ಣನಿಗಿಂತ ಚೆನ್ನ (—ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೋರುವವ.) ೩. ಶರಣಗಣ....ಬೈತ್ರ—ಶರಣರು ಭವಸಾಗರವ ದಾಟುವದಕ್ಕೆ ಈತನು ತೆಪ್ಪ; ದಾಟಿಸುವವ. ೯. ತೋಳಾಟ, ಹೊನ್ನತಾ ಗುಬ್ಬಿಯಾಟ, ಇವು ಶಿಶುಗಳ ಆಟಗಳು. ತೋಳಾಟದಲ್ಲಿ ವಿರುದ್ಧವಾದಿಗಳ ಬಾಯಮೇಲೆ ಹೊಡೆವನೋ ಎಂಬಂತೆಯೂ 'ತಾತಾ ಗುಬ್ಬಿ' ಆಡುವಾಗ ಮುಕ್ತ್ಯಂಗನೆಯನ್ನು ಕರೆವನೋ ಎಂಬಂತೆಯೂ ಕಂಡಿತು. ಮುಂದೆ ಈತನು ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವನು; ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು, ಎಂದು ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹೇಗೆ ಅನ್ವರ್ಥಕವಾಗುವುದಂತೆ?

೨. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನ ಬಾಲಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೩. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನು ಶಿವನ ಸುತನು ಎಂಬುದನ್ನು ಯಾವ ಯಾವ ಆಭರಣಗಳು ಏತೆರಂತೆ ಕಂಡು ಸೂಚಿಸುತಿದ್ದುವು?

೪. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನ ಮುತ್ತಿನ ಕಂಠಮಾಲೆಯನ್ನು ಕವಿ ಹೇಗೆ ವರ್ಣಿಸಿರುವನು?

೫. ಈ ಪದ್ಯಗಳ ವೃತ್ತಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೬. ......ಅಂತೆ ಕಜ್ಜಳಂಬೊರೆದು ಕಂಗೊಳಿಸ ಮುಖಂಗಾಣುತೆ ಇದು.... ಎಂದು ತಾರಾಂಗನೆಯರ್ ಒಲಿದು ಬಂದು ತತ್ಸಮೀಪದೊಳ್ ನೆಲಸಿದರೋ ಎಂದೆನಲ್ಕೆ....ಎಸೆದುದು. ಇಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟ ಪದಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿರಿ.

---

೬. ಉತ್ತರಕುಮಾರ—ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ— ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿ ೪ನೆಯ ಪಾಠ ನೋಡಿರಿ.

ಬ ಶಬ್ದಕೋಶ— ೧. ಕುಹಕ-ಕಪಟ; ಸಹಸ-ಸಾಹಸ ತುರು-ಆಕಳು. ನಿರ್ವಹಿಸು-ನಿಸ್ತರಿಸು. ಸಾಗಿಸು. ೨. ಕಡಗು-ರೇಗು. ತೊಡೆ-ಅಳಿಸು. ೩. ಅಳ್ಳಿಸು—ಮುಳುಗಿಸು. ಅಲುಗು-ಅಲ್ಲಾಡಿಸು. ಕೇಸರಿ-ಸಿಂಹ. ಬವರ-ಕಾಳಗ. ೮. ಉಡುಹ-ಒಂಟಿಗ. ೧೦. ಗುರುಸೂನು—ಗುರುವಾದ

ದ್ರೋಣನ ಮಗ, ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ. ೧೧. ರಂಜಕ–ರಂಜನೆಮಾಡುವವ; ಒಪ್ಪವಂತೆ ಮಾಡುವವ. ಕಾವಳ–ಕತ್ತಲೆ. ಕಂ+ಜ–ಜಲಜ. ಕಮಲ.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು— ೪. ತನ್ನೊಡನೆ ಬಿವರವನ್ನು ಕೊಡುಗುವದೆಂದರೆ ಜವನ ಮೀಸೆಯು ಮುರಿಯುವದು ಮುಂತಾದ್ದರಂತೆ. ೫. ಕೆಲಬರು ಹಾರುವರು;–ದ್ರೋಣ, ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ ಮುಂ. ಅಂತಕನ ಸೆರೆಯೂರವರು–ತೀರಮುದುಕರು; ಭೀಷ್ಮ. ಅಧಮ ಕುಲದವರು–ಕರ್ಣ. ೧೧. ಅಹಿತರು ನಾಕದ ಕಂಜ ವದನೆಯರು ಅಪ್ಪುವೊಲು-ತನ್ನಿಂದ ವೈರಿಗಳು ಕಾಳೆಗದಲ್ಲಿ ಹತರಾಗುವರು; ಆಗ ಅವರಿಗೆ ವೀರಸ್ವರ್ಗ; ಅಲ್ಲಿ ಅಪ್ಸರೆಯರು ಅವರನ್ನು ಅಪ್ಪುವರು.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನಗಳು—

೧. ಉತ್ತರನ ಕೆಲವು ಪೌರುಷಗಳಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಚೆಂದ ಕಂಡ ನಾಲ್ಕನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.
೨. ಈ ಪದ್ಯಗಳ ೩ನೆಯ ಚರಣದ ಪ್ರಸ್ತಾರ ಹಾಕಿರಿ.
೩. ಕೌರವ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ವೀರಾಧಿವೀರರು ಯಾರು? ಈ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ?
೪. ಉತ್ತರನು ಸಾರಥಿಯನ್ನು ರಮಿಸುವ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

---

೭ ಉತ್ತರಕುಮಾರ,—ಸಮರಾಂಗಣದಲ್ಲಿ

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ— ೧. ಕಟಕ—ಪಾಳೆಯ. ಚಮ್ಮಟಿಗೆ–ತ್ಸ–ಚರ್ಮಪಟ್ಟಿಕಾ, ಬಾರುಕೋಲು. ಉರ್ಕೆ–ತೆರೆ, ಬಗಿ. ೨. ಕಾಬು–ಕಾಪು–ಕಾವು ತಾಳಿಗೆ-ಗಂಟಲು. ಸೀಯು–ಕರಕಾಗು. ೩. ನಾಕ–ಸ್ವರ್ಗ. ವಾಘೆ–ಕಡಿವಾಣ. ೪. ಕೊಳಗುಳ-ಕಾಳೆಗ, ಲೋಗ–ತ್ಸ-ಲೋಕ, ಮಂದಿ. ಕುತ್ತು–ಚುಚ್ಚು, ಘಾತಿಸು. ೫. ಜೀವಗಳ್ಳ–ಜೀವವನ್ನು ಕಸಿಕೊಳ್ಳುವವ.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—೧. ೪. ನಿನ್ನ ಬಸಿರಲಿ ಮರಳಿ ಬಂದವನು–ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನಿನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಬಂದವನು; ನಿನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಬಂದವನು; ನಿನ್ನ ಮಗನು. ೪. ಸುರರ ಸಖಿಯರಸೆಲ್ಲೆವು–ನೀನು ರಣದಲ್ಲಿ ಮಡಿದರೆ ವೀರಸ್ವರ್ಗವನ್ನೈದಿ ಅಪ್ಸರೆಯರನ್ನು ಪಡೆವೆ ಎಂದು ಬೃಹನ್ನಳೆ ಹೇಳಿದು

ದಕ್ಕೆ ಇದು ಉತ್ತರ. ರಣದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದರೆ ಪಾತಕವು ಬರುವದೆಂದರೆ ಅಶ್ವಮೇಧ ಮಾಡಿಸಿ ಭೂಸುರರು ಆ ಪಾತಕವನ್ನು ಕಳೆಯುವರು ಎನ್ನುವನು.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧. ಹಸಿದಮಾರಿಯು....ಬದುಕುವುದೇ ? ಈ ವಾಕ್ಯದ ಉಪಮೇಯ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೨. ಕೌರವಸೇನೆಯನ್ನು ಕಂಡ ಉತ್ತರನಿಗೆ ಆದ ಶಾರೀರಿಕ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೩. ಉತ್ತರನ ಯಾವ ಯಾವ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಆತನ ಸಂಕಟವೂ ಪರರಿಗೆ ವಿನೋದವೂ ಕಾಣುತ್ತಿವೆ? ಅವನ ಹೇಡಿತನ, ನಾಡಿಕೆಗೇಡಿತನಗಳು ಯಾವ ಯಾವ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವವು?

೪. ಗುರು, ಲಘು ಎಂದರೇನು? ಯಾವ ಯಾವವು ಗುರುಗಳು ?

---

೮. ಅಂಗದನ ರಾಯಭಾರ

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ:—ಇದು ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣದ ಯುದ್ಧಕಾಂಡದ ಭಾಗವು. ಈ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೊರವೆ ಗ್ರಾಮದ ನರಹರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ, ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿ ಎಂಬ ಬಿರುದಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕವಿಯು ಕ್ರಿ. ಶ. ಸು. ೧೫೫೦ ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದನು. ಇದರಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣವು ತಿಳಿಗನ್ನಡದ ಮನೋಹರ ಕಾವ್ಯವು. ರಾವಣನೊಡನೆ ಯುದ್ಧವು ಆರಂಭ ವಾಗುವ ಮೊದಲು ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕಾಗಿ ವಾಲಿಪುತ್ರನಾದ ಅಂಗದನು ರಾಮನ ದೂತನಾಗಿ ಲಂಕೆಗೆ ಹೋದ ಕಥೆ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ— ೧. ಉಪ್ಪರಿಸು—ಹಾರು; ಗರುವಿಕೆ—ದೊಡ್ಡತನ, ಗಾಡಿಕೆ–ಗಾಢತೆ. ಗಮನ–ಅಂದ. ೨. ಕಟಕ–ಪಾಳೆಯ. ನಿರ್ಜರ–ದೇವ ವೈರಿ–ರಾವಣ. ೩. ಬೆಡಗು–ಭಯ. ಅರೆದೆಗೆ-ಹಿಂದೆಗೆ, ಬಿಗುಹು–ಬಿಗುವು. ಅಂಕ–ಗುರುತು, ಮುದ್ರೆ. ಬಿರುದು—ಗೌರವದ ಹೆಸರು. ಅಗಡು–ದುಷ್ಟ

ಧೇನು-ಕತ್ತಿ. ಸರಿಸವಲಿ-ಚೆನ್ನಾಗಿ. ಇಂದ್ರಸುತಸುತ-ಇಂದ್ರಪುತ್ರನಾದ ವಾಲಿಯಪುತ್ರ-ಅಂಗದ. ೪. ನೈಶಾಟ-ನಿಶಾಚರ. ೫. ರಜನಿಮುಖ-ಸಾಯಂಕಾಲ. ೬. ಮೋಡಿ-ಬಗೆ, ಅಂದ. ಹೊಗರು-ಕಾಂತಿ. ೭. ಬರವು-ಬರುವಿಕೆ. ೮. ಒಕ್ಕಣೆ-ಮರ್ಯಾದೆಯ ಹೇಳಿಕೆ; ಅಭಿವಿನ್ಯಾಸ-ರಚನೆ. ೯. ಮಾತುಲ-ತಾಯಿಯ ಸೋದರ. ಕೋಲು-ಬಾಣ. ಬೋಳೆಯ-ದೇವ ಬಲ್ಲಹ-ಒಡೆಯ. ೧೦. ಕೊಳ್ಳಿ-ಕಿಡಿ. ೧೧. ಪ್ರೋತ-ಮರಿ. ೧೨. ತಿರುಪು-ಅಟ್ಟು. ೧೩. ಓ+ದ-ಒಲಿದ. ೧೪. ಬಚ್ಚಣೆ-ಹೊಂದಿಕೆ. ೧೬. ಶೂಲಿ-ಶಿವ. ಊಳು-ಕೂಗು; ನರಿ ಸಿಕ್ಕು-ನರಿಯಂತೆ ಸಿಕ್ಕು. ಬೀಳುವುದ; ಗೆಣೆ-ಬಂಟ-ಗೆಳೆಯನಾದ-ಸಮಾನನಾದ-ಶೂರ. ೧೭. ನಾಸಾ-ಭೇದ-ಮೂಗು ಕೊಯ್ಯುವಿಕೆ. ಸಾರಿದು-ಸಾರ್ದು, ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ. ೧೮. ಕಳೇವರ-ಶರೀರ ೧೯. ಒನೆ-ಅಲ್ಲಾಡಿಸು, ಝಳಪಿಸು.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—೧. ಗರುವಿಕೆಯ.... ಉಬ್ಬಿನಲಿ-ಗರುವಿಕೆ, ಗಾಡಿಕೆಗಳುಳ್ಳ (ಗರುಡನಂತಹ) ಗಮನದ ಬೆಡಗಿನಿಂದ ಬಂದ. ಉಬ್ಬು-ಹುರುಪು. ೨. ದಿವಿಜವಿಘಾಡಪುರ (ಲಂಕೆ) ಭಯರಸದಲಿ ಇರ್ದುದು; ಅಂಗದನ ಬರುವಿಕೆಗೆ ಅಂಜಿ. ೩. ಉರ್ಚಿಸಿದ ಧೇನುಗಳಲಿ.... ಸುತನ— (ಹಿಂದಿನ ಹನುಮನೇ ಬಂದನೆಂದು ಬೆದರಿದ ರಕ್ಕಸರು) ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ಹಿರಿದು ಅಂಗದನನ್ನು ಸುತ್ತುಹಾಕಿದರು. ೪. ರಿಪುರವಿ-ರಾಹುವಿನ-ರಿಪುವೆಂಬ ರವಿಗೆ ರಾಹುವಿನಂತಿರುವ-ರಿಪುವನ್ನು ನುಂಗುವ. ನೈಶಾಟಕುಲ-ಕಾನನ-ಹುತಾಶನನ ರಾಕ್ಷಸಕುಲವೆಂಬ ಕಾನನಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿರೂಪನಾದ. ರೂಪಕ. ನಮ್ಮವರು-ಊಹಿಸಿದನು. ೬. ನಗರದಹನ.... ಮೋಡಿಯ ಮಿಗಿಸುತಿದೆ ಮಾತಿನಲಿ-ಮಾತಿನಲ್ಲಿ (ಹಿಂದೆ) ನಮ್ಮ ನಗರವನ್ನು ಸುಟ್ಟ ಕಪಿಯ ಅಂದವನ್ನು ಮೀರುತ್ತಿದೆ, ಈ ಕಪಿ. ಪ್ರಹಸ್ತ—ರಾವಣ ನಿಕಡೆಯ ಸೇನಾಪತಿ. ೮. ಖರದೂಷಣಾದ್ಯರ—ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಶೂರ್ಪಣಖಿಯ ಮೂಗನ್ನು ಕೊಯ್ದ ಬಳಿಕ ಖರ, ದೂಷಣ ಎಂಬ ರಾಕ್ಷಸರು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಇದಿರಿಸಿ ಹತರಾದರು. ೯. ಲಂಕಾಪಾಲನ ಮಾತುಳ-ರಾವಣನ ಸೋದರಮಾವನಾದ ಸುಬಾಹುಮಾರೀಚರ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ರಾಮನು ಬಾಣ ತೊಡಿಸಿದ್ದನು. (ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಯಾಗರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ) ನಿನ್ನಾಳಿದನ ತಮ್ಮನ-ನಿಮ್ಮ ಒಡೆಯನಾದ ರಾವಣನ

ತಮ್ಮ ವಿಭೀಷಣನನ್ನು. ೧೦. ನೀ ಅಲ್ಲ; ಕಾನನವನು (ಅಶೋಕವನ) ಒಪ್ಪಿಸಿ ಬಲ್ಲೆನು; ಅವ ನಿನ್ನಿಂದ (ನಿನಗಿಂತ) ಜಾಯಲಿ ಬಲ್ಲಿದನು. ಸುಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನು ನಿಲ್ಲದೆ ಓಡಿದನು. ಅಂದಿನವ ನೀನು ಅಲ್ಲ. ೧೧ ಅವನ ವಿಧಿಯನು- ಅವನ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು. ಬಾಲಸುಡುಕ—ಬಾಲಸುಟ್ಟುಕೊಂಡವನೆಂದು ಕಪಿ ಪ್ರೋತಗಳು ಆತನನ್ನು ಓಡಿಸಲು ಆತನ ಊಳಿಗವು ನನಗೆ ಬಂದಿದೆ. ನನ್ನ ಬಾಲವನ್ನು ನೋಡಿರಿ (ಇದು ಸುಟ್ಟಿಲ್ಲ). ೧೨. ಹೋಗಲಿ+ಅದಕೇನು; ನಿಶಾಚರನ ಅಸುವ ಸಲಹಿದ-ರಾವಣನಿಗೆ ಪ್ರಾಣದಾನ ಮಾಡಿದ. ೧೩. ನನ್ನ ತಂದೆ ವಾಲಿಯು ಸುಗ್ರೀವನ ಪತ್ನಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದ ಕಾರಣ.... ೧೪. ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನನು ನರ್ಮದೆಯಲ್ಲಿ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯಾಡುವಾಗ ರಾವಣನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆತನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುಬಿದ್ದನು. ೧೬. ರಾವಣನು ವಾಲಿಯ ಮೇಲೆ ಏರಿಹೋಗಲು ಆತನು ಹತ್ತು ತಲೆಯ ಪ್ರಾಣಿ ಇದೊಂದು ವಿನೋದ ವಸ್ತುವೆಂದು ಮಗನ ತೊಟ್ಟಿಲಿಗೆ ಈತನನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು. ಕೈಲಾಸವನ್ನು ಎತ್ತಹೋಗಿ ಕೈಸಿಕ್ಕಿ ನಾಯಿಯಹಾಗೆ ಒದರಿದನು. ೧೭. ಸೀತಾಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲಿನ ಕೆಳಗೆ ನರಿಯಂತೆ ಸಿಕ್ಕುಬಿದ್ದನು. ಅನುಚರರ ಗೆಣೆವಂಟ— ತನ್ನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾನನಾದ ಶೂರ.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧. ಅಂಗದನ ಬರುವಿಕೆಗೆ ಲಂಕೆಯ ರಾಕ್ಷಸರು ಏಕೆ ಅಂಜಿದರು ? ೩.

೨. ಅಂಗದನು ತಾನು ಏಕೆ ಬಂದಿರುವೆನೆಂದು ಹೇಳುವನು ? ೪.

೩. ಅಂಗದನಿಗೆ ಪ್ರಹಸ್ತನು ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಾವವು ? ೭.

೪. ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಅಂಜಿಕೆ ಬರುವಂತೆ ರಾಮನ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ಅಂಗದನು ಯಾವ ಯಾವ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಹೇಳಿದನು ? ೯, ೧೦.

೫. ಬಾಲ ಸುಡಿಸಿಕೊಂಡದ್ದಕ್ಕೆ ಹನುಮಂತನಿಗೆ ಯಾವ ಅಪಮಾನವಾಯಿತಂತೆ ? ೧೧. ೬. ಮಾತ್ರಾವೃತ್ತವೆಂದರೇನು ? ಒಂದೆರಡು ಮಾತ್ರಾವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೬. ಅಂಗದನು ರಾವಣನಿಗಾದ ಯಾವ ಯಾವ ಅಪಮಾನಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಡುವನು ? ೧೪, ೧೫, ೧೬.

೯. ಕರ್ಣನ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆ.

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ— ೪ನೆಯ ಪಾಠದ ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ— ೧. ಇನ—ಸೂರ್ಯ. ನಿಮ್ಮಡಿ—ನಿಮ್ಮಪಾದ. ಸರಿಸೇವನೆ—ಸಮಾನ ಉಪಭೋಗ. ಸೋಂಕು—ಮುಟ್ಟುವಿಕೆ, ಸ್ಪರ್ಶ. ಸಾರಿದು ಸಾರ್ದು. ಶೌರಿ—ಶೂರನೆಂಬ ಯಾದವನ ವಂಶಜ, ಕೃಷ್ಣ. ೨. ಸಂವಾದಿಸು—ಹೇಳು, ವಾದಿಸು. ಅನ್ವಯ—ವಂಶ. ಮೇದಿನೀಪತಿ—ಅರಸು, ಕ್ಷತ್ರಿಯ. ದಾನವ+ಸೂದನ—ದೈತ್ಯನಾಶಕ, ಕೃಷ್ಣ. ಭವ—ಹುಟ್ಟು, ಜನ್ಮ. ೩. ವಂಶವಿಹೀನ—ಕುಲದಿಂದ ಕಡಿಮೆಯವ. ಹವಣು—ಸಮ—ತ್ಸ-ಪ್ರಮಾಣ. ಭಾನು—ಸೂರ್ಯ. ಲಲಾಮ—ಭೂಷಣ. ೪. ಅಂಜುಳಿ—ಬೊಗಸೆ. ೫. ಇತ್ತಂಡ—ಎರಡುತಂಡ, ಎರಡು ಬಣ. ಕಾಮಿತ—ಇಷ್ಟ. ನಿದಾನು—ಮೂಲ ಕಾರಣ. ೬. ಬಾಯ್ದಂಬುಲ—ಬಾಯೊಳಗಿನ ತಾಂಬೂಲ; ಎಂಜಲು. ೭. ಶೌರಿಯ-ತ್ಸ-ಶೌರ್ಯ. ಸೂರಿಯ-ತ್ಸ—ಸೂರ್ಯ. ಅಗ್ಗ—ಬೆಲೆ. ೮. ಸಿರೆ-ತ್ಸ—ಸಿರಾ. ನಾಡಿ, ನರ. ದೃಗು-(ತ್ಸ—ದೃಕ್)+ಜಲ—ಕಣ್ಣೀರು. ಉರವಣಿಸು—ಹೆಚ್ಚಾಗು. ಹೊಗೆ+ತೋರದೆ—ಹೊಗೆ ತೋರಿಸದೆ. ಉರುಹು—ಸುಡು. ೯. ಕೊಲಲು+ಇಲ್ಲ-ಕೊಲ್ಲುವಂತಿಲ್ಲ. ಭೇದ-ಭೇದೋಪಾಯ. ಮಧು+ಸೂಧನ—ಮಧುದೈತ್ಯನನ್ನು ಕೊಂದವ, ಕೃಷ್ಣ. ಚಿಂತಾ+ಉದಧಿ-ಚಿಂತಾಸಮುದ್ರ. ಅಳ್ದು—ಮುಳುಗು. ೧೦. ಗ್ಲಾನಿ—ಬಳಲಿಕೆ. ಬೆಸಗೈಸಿಕೊಳ್ಳು-ಸೇವಿಸಿಕೊಳ್ಳು. ದುಮ್ಮಾನ-ಅಸಮಾಧಾನ. ಅಪದೆಸೆ—ಕೆಟ್ಟಸ್ಥಿತಿ. ೧೧. ಮಾ+ಧವ—ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ, ಕೃಷ್ಣ. ಹೊರೆ—ಸಲಹು. ದಾತಾರ--ಕೊಡುವವ, ಒಡೆಯ. ಸಿರ-ತ್ಸ-ಶಿರಸ್, ತಲೆ ಭರ-ಸಂಭ್ರಮ. ೧೨. ಮನ್ನಣೆ—ಮಾನ್ಯತೆ. ಅಗ್ಗಳಿಕೆ—ಹೆಚ್ಚಳ. ೧೩. ತಣಿ—ತೃಪ್ತಿಯಾಗು ಖಾತಿ--ಅಸಮಾಧಾನ, ಶೋಕ. ರೂಢಿ-ಜಗ, ಲೋಕ. ಹರಿಬ—ತೀರಿಸಬೇಕಾದುದು. ೧೪. ಸಂಪನ್ನತೆ, ಯೋಗ್ಯತೆ. ಕೈವಾರ—ಸಹಾಯಕ. ೧೫. ಮಾರಿ-ಮೃತ್ಯುದೇವತೆ. ಔತಣ—ಆಮಂತ್ರಣ, ಊಟ. ಬಹುಜೀವಹರ—ಬಹಳ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವಂಥದು. ತೀರಿಸು—ಮುಗಿಸು, ಕೊಲ್ಲು.

೪. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು— ೧. ವೈದುನತನದ ಸರಸ—ಕರ್ಣನು ಕುಂತಿಯ ಮಗ; ಕುಂತಿ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸೋದರತ್ತೆ. ಆದುದರಿಂದ ಕರ್ಣ ಕೃಷ್ಣ ಇವರು ಭಾವಮೈದುನರು. ಆದುದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಕರ್ಣನೊಡನೆ ವೈದುನತನದ ಸಲಿಗೆ. ಸರಿಸೇವನೆಯೇ?—(ನಿನ್ನೊಡನೆ ನನಗೆ) ಸಮಾನತೆಯೆ?

೨. ಅನ್ವಯಕೆ... ಇಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಕುಲಗಳಲ್ಲಿ ೧ನೆಯದು, ೨ನೆಯದು ಎಂಬ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲ. ನೀನು ಮೇದಿನೀಪತಿ— ನೀನು ಕ್ಷತ್ರಿಯ, (ಅಂಬಿಗನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವೆ).

೩. ನಿಮ್ಮಡಿ....ಸಮಾನಿಸುವರೇ?—ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಸಮಾನ ಎಂದು ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೇ? ರಾಮಂಗೆ ಸರಿ—ರಾಮನೂ ಸೂರ್ಯವಂಶದವನು;
೪. ಕಳೆದುಕೊಂಡನು....ಸಲಿಗೆಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುವನು.

೫. ಐವರ ಮೊದಲಿಗನು—ಧರ್ಮರಾಜನಿಗಿಂತ ಹಿರಿಯ; ಇದಲ್ಲದೆ ಕರ್ಣನ ವಿಷಯವಾಗಿ ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೆ ದ್ವೇಷವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಜಗಳವು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಇಷ್ಟವಾಗುವದಿಲ್ಲ.

೬. ಬಾಷ್ಪಂಬುಲಕೆ ಕೈಯಾನುವರೇ-ಎಂಜಲನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದು, ಎಂದರೆ ಹೀನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದು ಯೋಗ್ಯವೇ?

೮. ತನ್ನ ಜನ್ಮವೃತ್ತಾಂತವು ತಿಳಿದದ್ದರ ಪರಿಣಾಮವು ದುರ್ಯೋಧನನ ಕೇಡು ಎಂದು ಕರ್ಣನಿಗೆ ದುಃಖ; ಆದ್ದರಿಂದ ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಸಿರ ಬಿಗಿದದ್ದು ಮುಂ. ಹರಿಯ ಹಗೆ....ಹೋಹುದೆ?—ಕೃಷ್ಣನ ವೈರ; ಅದು ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ಹೊಗೆ ತೋರದಂತೆ ಸುಡದಿರುವದೇ?

೧೨. ಜಗದೊಳಗಾಪ್ತಜನವಿಲ್ಲ-ದುರ್ಯೋಧನನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಪ್ತನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ತನಗೆ ಇಲ್ಲ. ಹೀನವೃತ್ತಿಯ ಬಳಸಿ ನಡೆಸನು-ಹೀನ ತರದ ನಡತೆಯಿಂದ ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ.
೧೩. ದುರ್ಯೋಧನನು ತನ್ನ ಮನ್ನಣೆ ಮಾಡುವ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಕರ್ಣನು ಹೇಳುವನು.
೧೪. ತನಗೆ ದುರ್ಯೋಧನನೇ ಒಡೆಯ; ಆತನ ವೈರಿಗಳೇ ವೈರಿಗಳು; ಆತನ

ಕಡೆಯುವರೇ ತನ್ನ ಕಡೆಯುವರು. ಕುರುನೃಪತಿ ಆದಂತೆ ಆಹೆನು-ದುರ್ಯೋಧನನು ಆದ ಹಾಗೆ ಆಗುವೆನು, ಆತನು ಬದುಕಿದರೆ ಬದುಕುವೆನು, ಸತ್ತರೆ ಸಾಯುವೆನು.

೧೫. ನಾಳಿನ ಭಾರತಯುದ್ಧವ ಮಾರಿಗೌತಣವಾಯ್ತು-ಮೃತ್ಯುದೇವತೆಗೆ ಔತಣ. [ಮೇಜವಾನಿ.] ಪತಿಯ ಅವಸರಕ್ಕೆ ಶರೀರವನ್ನು ಸೂಕುವೆನು-ಒಡೆಯನ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಶರೀರವನ್ನರ್ಪಿಸುವೆನು.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನಗಳು:—

೧. ಕರ್ಣನ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಆತನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.
೨. ಭೇದೋಪಾಯಕ್ಕೆ ಹೋದ ಕೃಷ್ಣನ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿರಿ
೩. ಕರ್ಣನು ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ 'ಮರುಳು ಮಾಧವ' ಎನ್ನುವನು, ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನ ಮರುಳತನವೇನು?
೪. 'ಚಿಂತೋದಧಿಯೊಳದ್ದಂತೆ ಮೌನದೊಳಿದ್ದನಾ ಕರ್ಣ,' ಕರ್ಣನ ಆ ಕಾಲದ ಚಿಂತೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಚಾರ ಇವುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿರಿ. [ಬ] ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.
೫. ಕರ್ಣನ ಮಹಾನುಭಾವತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿರಿ.

೧೦. ಮಾಯಾಂಗನೆಯರ ಕಾಟ

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ — ಈ ಪದ್ಯಗಳು ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದ, ಹಂಪೆಯ ಹರೀಶ್ವರ ಕವಿಯ ಸೋದರಳಿಯ ರಾಘವಾಂಕ ಕವಿಯ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಕಾವ್ಯದೊಳಗಿನವು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನನ್ನು ಕಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಸಿದ ಚಂಡಾಲ ಕನ್ಯೆಯರು ಆತನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ತಮ್ಮನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗೆಂದು ಆತನನ್ನು ಕಾಡುವರು. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮುಟ್ಟುವದೇ ಅಯೋಗ್ಯವೆಂದು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು, ಅದರಲ್ಲೇನು ದೋಷವೆಂದು ಆ ಹೊಲತಿಯರು, ವಾದಿಸುವುದು ಈ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇದೊಂದು ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯವು.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ— ೧. ಕಟ್ಟಾಸೆ—ಕಡಿದು+ಆಸೆ ದೊಡ್ಡ ಆಶೆ. ವಲ್ಲಭ-ಪತಿ, ಉಮ್ಮಳಿಗ-ಕಳವಳ ಅಳಲು-ಬಳಲು- ಅಳುಪು-ಆಸೆ. ಅನಾಮಿಕ—ಹೊಲೆಸು. ೨. ವಸು+ಮತಿ—ಭೂಮಿ. ವಸು—ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪದಾರ್ಥ. ಒರೆದೊರೆ—ಸಮಸಮಾನ. ಉಲಿಹ— ಶಬ್ದ, ಮಾತು. ೩ ಲೇಸು—ಒಳ್ಳೆಯದು ನೊಳ—ನೊಣ, ಜೇನ್ನೊಣ. ಮೃಗ+ನಾಭಿ—ಕಸ್ತೂರಿ, ಮೃಗದ ಹೊಕ್ಕುಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ೪ ಬಚ್ಚಲು—ಮೋರಿ, ಕಾಲುವೆ. ತಿಳಿ—ತಿಳಿಯಾಗು. ಮೀ+ಹ—ಸ್ನಾನ. ಪ್ರೇತ+ವನ— ಸ್ಮಶಾನ. ಮುಡಿ+ಹ (ಪ)—ಮುಡಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಗಾಡಿ—ಶೋಭೆ ೫ ಮೆಯ್ಮುಡಿ—ಮೈ ಮತ್ತು ತುರುಬು ಶೀಡ—ಬೀಸು ೬ ಭಂಡ—ದುಷ್ಟ, ಬಾಯ್ಬಡಕ. ಕಾಳುಗೆಡೆ—ಹಾಳುಬೀಳು; ಹಾಳಾಗಿ ಬೀಳಿಸು. ೮ ಏಗೆಯ್ದೊಡಂ—ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಅನುಗೆಟ್ಟು—ರೀತಿ ತಪ್ಪಿ ೯ ಎಳಸು—ಬಯಸು. ಮೊರೆಯಿಡು—ಬೊಬ್ಬೆಯಿಡು. ಉಮ್ಮಣಿಸ—ಸಂತಾಪಗೊಳ್ಳು.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು:— ೨ ಕನ್ನಿಕೆಯರಂ ಕುಡುವ ಭೂಪರಿಲ್ಲ—ನಮ್ಮ ಸೂರ್ಯವಂಶದ ರಾಜರೊಡನೆ ಶರೀರಸಂಬಂಧ ಮಾಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಅರಸರು ಇಲ್ಲ. ಕಾಲಗುಣವೋ ನಿಂದ ನೆಲದ ಗುಣವೋ—ಕಾಲಮಹಿಮೆಯೋ ಸ್ಥಾನಮಹಿಮೆಯೋ ?

೩ ಹಾಲು ಕೆಚ್ಚಲ ಮಾಂಸದೊಳಗಿಂದ ಹಾಯ್ದು ಬರುವದು. ಜೇನುತುಪ್ಪವು—ಜೇನ್ನೊಣಗಳ ಕಾರಿಕೆ. ಕಸ್ತೂರಿ-ಒಂದು ಮೃಗದ ಹೊಕ್ಕಳ ರಕ್ತ.

೪ ಮೂಲ, ಇಲ್ಲವೆ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನವೇ ಅಶುದ್ಧವೆಂದು ಹೇಳುವನು.

೫ "ರೂಪ ನೆರೆನೋಡಿದ ವಿಲೋಚನಕೆ ಹೊಲೆಯಿಲ್ಲ" ಈ ಮಾತನ್ನು ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಉಳಿದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಮೈಲಿಗೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸ್ಪರ್ಶೇಂದ್ರಿಯವೊಂದಕ್ಕೇ ಹೊಲೆ ಏಕೆ ಎಂದು ಹೊಲತಿಯರು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವರು.

೬ ಉಳಿದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ದೂರದಿಂದ ಉಪಭೋಗ ಹೊಂದುವವು—ಸ್ಪರ್ಶೇಂದ್ರಿಯವು ಮೈಮುಟ್ಟಿ ಹೊಂದಬೇಕಾಗುವದು ಎಂಬುದು ರಾಜನ ಉತ್ತರ. ನಾಲ್ಕು ಅಧಿಕ, ಒಂದು ಅಧಮವೇ-ಮೈಲಿಗೆ ಇಲ್ಲದ ನಾಲ್ಕು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠ; ಸ್ಪರ್ಶೇಂದ್ರಿಯವೊಂದು ಹೀನವೆ ?

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧ ಮಾಯಾಂಗನೆಯರು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಇವರ ಸಂಭಾಷಣವನ್ನು ರಚಿಸಿರಿ.

೨ ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾರ ಮಾತು ಗೆದ್ದಂತಿದೆ? ಏಕೆ?

೩ ಕಾಲಗುಣವೋ ನಿಂದ ನೆಲದ ಗುಣವೋ ಈ ಮಾತನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿರಿ.

೪ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಂಗಳೊಳು ನಾಲ್ಕು ಅಧಿಕ, ಒಂದು ಅಧಮ; ಅದು ಹೇಗೆ?

೫ ನಾವು ದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳು ಅಪವಿತ್ರ ಎಂದು ಹೊಲತಿಯರು ಹೇಳುವರು; ಅವು ಯಾವವು? ಹೇಗೆ ಅಪವಿತ್ರಗಳು?

---

೧೧. ರಾಮನ ರಾಜ್ಯವಿಯೋಗ

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ—ಈ ಪದ್ಯಗಳು ತೊರವೆರಾಮಾಯಣದೊಳಗಿನವು. ೮ನೆಯ ಪಾಠದ ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯವನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ— ೧ ವಿಬುಧ—ದೇವ. ಹೊನ್ನ+ಜೆಸೆ—ಬಂಗಾರದ ಕೆಲಸ. ರಿಂಚೆಯ-ಝೂಲು. ಅಳಿ-ಅಂಧ. ಸೊಬಗು ಭದ್ರ+ಆಯತ+ ಮಾತಂಗಜ—ಭದ್ರ (ದೊಡ್ಡ) ಜಾತಿಯ ಬೀಸಾದ ಆನೆ ತೂರ್ಯತ್ರಯ— ನೃತ್ಯ, ಗೀತ, ವಾದ್ಯಗಳೆಂಬ ಮೂರು. ೨ ಹರ್ಮ್ಯ—ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೆ, ಉಪ್ಪರಿಗೆ. ಆರಾಮ-ಹೂದೋಟ. ಶಿಖಿ-ನವಿಲು, ಕಟ್ಟಲುಹು— ಹೆಚ್ಚಾದ ಸಪ್ಪಳ ೩ ಚಮೂ+ಪ—ಸೇನಾಪತಿ. ನಿಯೋಗಿ—ಅಧಿಕಾರಿ, ಸೇವಕ. ಮುರಿವು—ಭಂಗ, ನಾಶ. ೪ ತಿವರು—ಬದಿಗೆ ಮಾಡು, ಸವರು. ದುಗುಡ—ದುಃಖ. ದೊದ್ದೆ—ಗುಂಪು; ಸಂದಣಿ. ೫ ಜಾಡ್ಯ—ಬೇಸರ. ಜವನಿಕೆ—ತೆರೆ [ಪರದೆ] ಜಂಜಡ-ತೊಳಲಾಟ. ೬ ಹೊದಿಸು—ಮುಚ್ಚು. ಮರುಮಾತು—ಉತ್ತರ. ಹದ—ಅವಸ್ಥೆ ೭ ಅಣುಗ—ಹುಡುಗ ೮ ಸೊಬಗು—ಸ್ಸಿ—ಸೌಭಾಗ್ಯ ಶೋಭೆ ಸುಮ್ಮಾನ—ಸಮಾಧಾನ, ಶಾಂತಿ. ಲೇಸು—ಒಳಿತು. ಬಹಳತೆ—ಬಹಳವಾದ. ಕೋಶ—ಬೊಕ್ಕಸ ೯ ಆಡುಂಬೊಲ—ಆಡುವ ಪ್ರದೇಶ; ಕುಹಕ—ಕಪಟ; ಪಸರ—ಪಸಾರ

ಅಂಗಡಿ. ಅರವೆ—ತ್ಸ—ಅರಾಮು. ೧೧. ಗಯ್ಯಾಳಿ—ಘಾತಾಳಿ, ಕೇಡಿಗಳು. ಬಾಕು—ಕತ್ತಿ. ಗೋಣಾಳಿ—ಕುತ್ತಿಗೆ. ನರಸುಕ್ಕು—ನರಗಳು ಸುಕ್ಕಿಹೋಗುವ ವಿಷ. ೧೨. ಹೊದುಕುಳಿ—ಚಿಂತೆ, ತ್ರಾಸ. ೧೩. ಅಧಿರಾಜತ್ವ—ಅರಸುತನ. ಮರಳದಲೆ—ಮರಳಿದ ತಲೆ; ತಿರುಗಿದ ಮೋರೆ, ಪರಾಙ್ಮುಖತೆ. ೧೫. ನೆಮ್ಮು—ಆಶ್ರಯಿಸು. ಕೂರಿತು—ತೀಕ್ಷ್ಣ. ಕದರ್ಥ—ಕೆಟ್ಟ ಪೀಡಿಕೆ. ೧೮. ಜುಜಡೆಯುತನ—ಕಷ್ಟ. ೧೯. ಅನೃತ—ನ+ಋತ—ಸುಳ್ಳು. ೨೦. ಅನುಜ್ಞೆ—ಒಪ್ಪಿಗೆ.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—೨. ರಾಜ್ಯ, ವನರಾಜ್ಯ ಇವುಗಳ ತುಲನೆ. ರಾಮನಿಗೆ ಅಭಿನವರಾಜ್ಯ—ವನರಾಜ್ಯ—ಬರುವುದರ ಸೂಚನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

೫. ಉತ್ತರ ಸಂಭವಿಸಲು ನಮಗೆ ಅವನಿ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂಬೀ ವ್ಯವಹರಣೆ ಗೋಚರಿಸುತಿದೆ. ನೀವು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟರೆ (ಅದರಲ್ಲಿ) ನಮಗೆ ರಾಜ್ಯವು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂಬ ಸಂಗತಿ ತೋರುತ್ತಿದೆ.

೧೦. ಗೋಣಾಳಿಗೆ ಬಾಳ ಚಾಚಿದಳು. ಒಡ್ಡಿದ ಒಂದು (ಪ್ರತಿಬಂಧವನ್ನು) ತಂದು ನಾಲಿಗೆಗೆ ನರಸುಕ್ಕನ್ನು ಇಕ್ಕಿದಳು.

೧೧. ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಭವ್ಯವ (ಮುಂದಾಗುವ) ವಿದ್ಯಮಾನವನ್ನು ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಅರಿಯುದೆ.

೧೨. ಮೊದಲು ಎನಗೆ ಈ ವರವ ಒಂದಿಸಿದರು.

೧೩. ವಸು—ಸೂರ್ಯವಂಶದ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜ.

೧೪. ದಧೀಚಿ—ಇಂದ್ರನಿಗೆ ವೃತ್ರಾಸುರವಧಕ್ಕಾಗಿ ವಜ್ರದಂತಿರುವ ತನ್ನ ಎಲುವುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಜೀಮೂತವಾಹನ—ಶಂಖಚೂಡನೆಂಬ ನಾಗನನ್ನು ಗರುಡನಿಗೆ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ರಕ್ಷಿಸಿದನು. ಬಲಿ—ವಾಮನವೇಷದಿಂದ ಬಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ೩ ಪಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನಮಾಡಿ ಪಾತಾಳಕ್ಕಿಳಿದನು. ಕಪೋತ—ತಾನಿದ್ದ ಮರಕ್ಕೆ ಹಸಿದು ಬಂದ ಬೇಡನಿಗೆ ತಾನೇ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಆಹಾರವನ್ನೊದಗಿಸಿತು.

೧೫. ಕುಜನರ ಜಿಹ್ವೆ ಕಡುಕೂರಿತು—ದುಷ್ಟರ ನಾಲಗೆ ಬಹಳ ತೀಕ್ಷ್ಣ. ಬೇಕಾದಂತಹ ಬಿರುನುಡಿಗಳನ್ನಾಡಬಲ್ಲುದು.

೧೭. ನೃಪನು, ಆಡಿ ಹುಸಿ ಹೋಗದಂತೆ.
೧೯. ಕಲ್ಮಷವನು ಉಗಿದು ಅನ್ವಯದ ಭೂಷಣವ ಘಟದಲಿ ಕಾಸಿದಿರಿ— ಹೊಲಸನ್ನು ತೆಗೆದು ವಂಶವೆಂಬ ಭೂಷಣವನ್ನು ಮೂಸೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಸಿದಿರಿ. ವಂಶವು ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಬೆಳಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದಿರಿ.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನಗಳು—

೧. ಕೈಕೇಯಿಯು ದಶರಥನನ್ನು ಇರುಕಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿರಿ. ಸುಮಂತ್ರ, ರಾಮ, ವಸಿಷ್ಠ, ಕೈಕೇಯಿ ಇವರಲ್ಲಿ ಆಗ ನಡೆದ ಸಂಭಾಷಣವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.
೨. ೧೨ನೆಯ ಪದ್ಯವನ್ನೋದಿರಿ. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನಗಳ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.
   ಅ. ಹಿಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೇಲನರಿಯದೆ ವರವ ಕೊಟ್ಟೆನೆಂದು ದಶರಥನು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಕೈಕೇಯಿ ಯಾವ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೀಯಾಳಿಸುವಳು?
   ಆ. ನನ್ನ ವರಗಳನ್ನು ಆತನು ಈಗ ಕೊಡಲೇ ಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಕೈಕೇಯಿ ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುವಳು?
   ಇ. ವರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಾಗಿನ ಮತ್ತು ಈಗಿನ ದಶರಥನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪರಿವರ್ತನವುಂಟಾಗಿದೆ?
೩. (ಅ) ದಶರಥನು ತನ್ನ ಅರಮನೆಯ ಪೂರ್ವದ ಸ್ಥಿತಿ ಈಗಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಇವುಗಳ ತುಲನೆ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಹೇಳಿರಿ. (ಬ) ಗುರು, ಲಘುಗಳೆಂದರೇನು?

---

೧೩. ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಬಾಲ್ಯ

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ— ೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವನೂರಿನ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ ಕವಿಯ ಜೈಮಿನಿಭಾರತದೊಳಗಿನ ಪದ್ಯಗಳಿವು. ಜೈಮಿನಿಭಾರತವು ಕನ್ನಡಿಗರ ಬಲು ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯ ಕಾವ್ಯವು.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ—೧, ಒರೆ–ಹೇಳು; ಅರುವೆರಳು–(ಅರು)+ಬೆರಳು, ದಿವ–(ದಿವಾ) ಹಗಲು, ೨, ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮ—ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಕರ್ತವ್ಯ, ಚಿತ್ರ

ಭಾನು—ಅಗ್ನಿ, ಶತಪತ್ರ—ಕಮಲ, ಅಹಿತ—ವೈರಿ, ೩, ಧಾತ್ರಿ—ದಾದಿ, ಮೊಲೆಯುಣಿಸುವ ಸಾಕುತಾಯಿ, ೪, ತಿರಿ—ಭಿಕ್ಷೆಬೇಡು, ಹೊರೆ—ಸಲಹು, ಆರ್ತೆ—ದುಃಖಿತೆ, ಪೊನ್—ತೊಡಿಗೆ, ಕುಡಿವಾಲ್—ಕುಡಿವ+ಪಾಲ್ ೫. ಒಗು—ಸೋರು, ನುಣ್+ಕದಪು—ನಯನವಾದ ಗಲ್ಲ. ಎಣೆ—ಜೋಡಿ, ಸುಳಿ ನಾಭಿ—(ಪ್ರವಾಹದೊಳಗಿನ) ಸುಳಿಯಂತಿರುವ ಹೊಕ್ಕುಳು; ಬಟ್ಟದೊಡೆ—ದುಂಡು ತೊಡೆ, ಅಜಸ್ರ—ಸತತ, ೬, ರುಜೆ—ಬೇನೆ, ಅಡಸು—ಮೇಲೆ ಬರು, ನಿರಾಲಂಬ—ನಿರಾಶ್ರಯ, ೭, ದೇಸಿಗ—ಪರದೇಶಿ, ತನಿ+ಪಣ್—ಸವಿ ಹಣ್ಣು. ಮೆಲ್ವಾಸು—ಮೆಲ್+ಪಾಸು—ಮೃದುವಾದ ಹಾಸಿಗೆ, ಅಳ್ತಿ—ಪ್ರೀತಿ, ೮, ತಿಲಕ—ಹಣೆಬೊಟ್ಟು; ಕಮ್ಮಲರ್—ಕಮ್ಮಿತು+ಅಲರ್—ಸುವಾಸನೆಯ ಹೂವು, ೯, ನೆರವಿ—ಗುಂಪು, ರೂಢಿಸಿದ—ಬಳಕೆಯಾದ. ಪರಪುಟ್ಟ (—ಪುಟ್ಟು, ಪುಷ್—ಸಲಹು)—ಎರಡನೆಯವರಿಂದ ಪೋಷಿತ.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—೧, ಮೂಲಾನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟುವದು ಕೇಡು. ೬. ಕಾಲನ ಅರಮನೆಗೆ ಎಯ್ದಿದಳ್—ಯಮನ ಮನೆಗೆ ಹೋದಳು-ಸತ್ತಳು.

ಡ, ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧, ೨ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪತಿವ್ರತೆಯಾಗಿ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದ ಸಾರ್ಥಕತೆ ಏನು?

೨, ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಅವಯವಗಳ ಚೆಲುವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರಿ.

೩, ಬಾಲ ಚಂದ್ರಹಾಸನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಆತನಿಗೆ ಯಾವ ಯಾವ ಉಪಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು?

೧೪. ಸೀತಾಪರಿತ್ಯಾಗ

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ— ೧೩ನೆಯ ಪಾಠ ನೋಡಿರಿ.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ—ಪ್ರಿಯ—ಪ್ರೀತಿ, ಪಣ್ಣು—ಸಜ್ಜಾಗು, ಸುಮಿತ್ರಾ+ಆತ್ಮಜ—ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಆಯತಾಂಬಕಿ—(ಆಯತ+ಅಂಬಕ)—ವಿಶಾಲವಾದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳು, ೨, ಅಭೀಷ್ಟ—ಬಯಕೆ, ಬಲವಂದು—ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಿ.

ಹರಕೆ—ಆಶೀರ್ವಾದ. ೩, ಕುಟೀರ—ಗುಡಿಸಲು, ಸುಯ್—ಉಸಿರುಬಿಡು ೪, ಉದ್ವಹ—ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಸೀವರಿಸು—ಕಳವಳಿಸು, ೫, ಸಂಚಕಾರ—ಚಂಚಗಾರ. ಕಣ್ಬಟ್ಟೆ—ಕಣ್+ಬಟ್ಟೆ—ದೃಷ್ಟಿಪಥ; ಗೋಚರ, ಕಣ್ಬಟ್ಟೆಗೆಟ್ಟನೆ ದೃಷ್ಟಿಗೋಚರನಾಗುವದಿಲ್ಲವೇ? ೬. ಅಭಿರಾಮ—ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವವ, ಸುಂದರ. ಧಾಮ—ಸ್ಥಾನ. ಉದ್ದಾಮ—ಶ್ರೇಷ್ಠ. ವಾರ್+ಧಿ—ಜಲಧಿ. ೭, ತಳುವು—ತಡಮಾಡು.;೯, ಗುಲ್ಮ—ಕಂಟಿ. ಜಾಹ್ನವಿ—ಗಂಗೆ. ೧೧. ಮಖ—ಯಜ್ಞ, ಯೂಪ—ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾಗುವ ಕಂಬ. ಬನ್ನ—ಕಷ್ಟ, ನವೆ—ಸೊರಗು, ಬಾಡು ಸನ್ನ—ಬತ್ತಿದ; ವೈದೇಹಿ—ವಿದೇಹರಾಜನ ಮಗಳು, ಸೀತೆ, ೧೨, ಸಲಿಸಿ—ಸಲ್ಲಿಸಿ. ಓ—ಸಲಹು; ಓವಿ—ಸಲಹಿ.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು— ೧. ಛಾಯೆಗಾಣಿಸಿ—"ತಾಯೆ ನೀನೇತಕೆಳಸಿದೆ" ಎಂದು (ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ತಪೋವನ ಗಮನವನ್ನು ಏಕೆ ಬಯಸಿದೆಯೆಂದು) ನುಡಿದು ಈ ಪ್ರವಾಸವು ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದರ ಛಾಯೆಯನ್ನು ತೋರಿದನು. ೫. ನೆಗಳ್ದ ಬಾಳ್ಕೆಗೆ ಸಂಚಕಾರಮಂ ಕೊಟ್ಟನೆ?—ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಬರುವ ಕೆಟ್ಟ ಬಾಳುವೆಗೆ ವನಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದ್ದು ಸಂಚಕಾರವಾದಂತೆ. ೭. ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ—ಕಕುದ್—ಹಿಣಿ(ಇಣಿ) ಅವರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತವ; (ರಾಮಚಂದ್ರನ ಪೂರ್ವಜರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅರಸನು ಎತ್ತಿನ ಹಿಣಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಯುದ್ಧಮಾಡಿದ್ದನು.) ಅವನು ಕಕುತ್ಸ್ಥ, ಅವನ ವಂಶದವರು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥರು, ೧೨, ಜನಕಂಗೆ ನಾವನ್ಯರಲ್ಲ—ತಂದೆಗೆ ನಾವು ಭಿನ್ನರಲ್ಲ; ತಂದೆಯಂತೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳು; ಇಲ್ಲವೆ ನಿನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ಜನಕರಾಜನಿಗೆ ನಾವು ಹೊರಗಿನವರಲ್ಲ; ಅವನ ಪರಿಚಯದವರು. ಆವಾವ ಬಯಕೆ....ಸಲಿಸಿ—ಗರ್ಭಿಣಿಯರಿಗಾಗುವ ಬಯಕೆ; ೧೩. ಚಿತ್ರಮಯವಾಗಿ....ಶಾಲೆ—ಕಟ್ಟಿತು—ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿತು, ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಕರ್ಮಣಿಪ್ರಯೋಗ.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—

೧, ಸೀತೆಯು ಉತ್ತಮ ಸ್ವಭಾವದವಳು ಎಂಬದನ್ನು ತೋರಿಸಿರಿ.

೨, 'ನಂಬಿದರಭೀಷ್ಟಮಂ ಸಲಿಸುವ ಕೃಪಾಳು ಎಂಬದಂ ಕಾಣಿಸಿದಂ' ಈ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಸಂದರ್ಭವನ್ನೂ ಹೇಳಿರಿ.

೩. ರಾಮನು ತನ್ನನ್ನು ತೊರೆದನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದ ಬಳಿಕ ಸೀತೆಯಾಡಿದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೪. ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಸೀತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಚಿಂತೆ ಇದ್ದುವೆಂದು ತೋರಿಸುವ ಪದ್ಯಭಾಗಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರಿ.

---

೧೫. ಸೂರ್ಯಾಸ್ತ, ಅಂಧಕಾರ, ಚಂದ್ರೋದಯ.

ಅ. ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ—ಈ ಪದ್ಯಗಳು ಚೆನ್ನಬಸವಪುರಾಣದೊಳಗಿನವು. ವಿವರಣೆಯನ್ನು ೫ನೆಯ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.

ಬ. ಶಬ್ದಕೋಶ— ೧. ಇಮ್ಮೈಗನ್ನಡಿ-ಎರಡು ಮೈಯ ಕನ್ನಡಿ. ವಾರುಣಿ-ವರುಣನ ದಿಕ್ಕು, ಪಶ್ಚಿಮ. ಮುನ್ನೀರ್-ಸಮುದ್ರ, ಪರಿಯಾಣ ಹರಿವಾಣ. ಇನ-ಸೂರ್ಯ. ೨ ಕಾಳಿ-ಪಾರ್ವತಿ. ತಿಮಿರ-ಕತ್ತಲೆ. ೩ ಪಿಡಿಯಾಳ್-ಹಿಡಿಯುವ; (ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಡುವ) ಆಳು. ಎರಕ-ಪ್ರೀತಿ, ಸಲಿಗೆ. ತಮಸ್ತಾಪ-ಕತ್ತಲೆಗೆ ತಾಪದಾಯಕ. ೪. ಸುರಪ—ಇಂದ್ರ; ಖೇಚರ.(ಖೇ-ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ) ದೇವ. ಅಂಬರದ ರತ್ನ-ಸೂರ್ಯ. ೫. ಶೌಳಿಗ-ಮೋಸಗಾರ. ಪೊನ್+ಸೆಂಡು (ಚೆಂಡು); ಪಿಶಂಗ-ನಸುಗೆಂಪು. ಸಿತ-ಬಿಳಿಯ; ೬. ನಗ-ಪರ್ವತ; ಖಗ-ಪಕ್ಷಿ. ಸಂಕುಲ-ಸಮೂಹ. ವಿಚಕಿಲ-ಮಲ್ಲಿಗೆ. ಪ್ರಸೂನ-ಹೂವು ನಗಜಾತೆ-ಪಾರ್ವತಿ. ವಾಣಿ-ಸರಸ್ವತಿ. ನಿಮ್ನಗೆ-(ನಿಮ್ನ-ತಗ್ಗು) ನದಿ. ನಿಮ್ನ+ಗಾ—ತಗ್ಗಿನತ್ತ ಹರಿಯುವುದು.

ಕ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು:—೧. ರನ್ನದ ಕನ್ನಡಿ ರನ್ನ-ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ್ದು. (ರತ್ನವೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದಾಗ ಕೆಂಪು ಎಂದೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದು.) ಮಾಣಿಕ್ಯ, ಕಿಡಿ, ಪೊನ್ನ ಹರಿವಾಣ ಇವುಗಳ ಉಪಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಉದಯ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ತೀರ ಕೆಂಪು, ಕೆಂಪು, ಸಾಧಾರಣ ಕೆಂಪು ಈ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವನು. ೩. ದೀಪಗಳ ವರ್ಣನೆ. ಕತ್ತಲೆಯ ಕಡೆಯ ಸಿಪಾಯಿಗಳು ಬಂಧಿಸಿದ ಸೂರ್ಯನಕಿರಣ, ಸೂರ್ಯನು ತನಗೆ ಎಂದೂ

ಇದಿರಾಗಿ ಬಾರದ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಲೋಸುಗ ನಿಯಮಿಸಿದ ಸೈನಿಕರು ಎಂದು ದೀಪಗಳನ್ನು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಿಸುವನು. ೪, ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ವರ್ಣನೆ—ದಿಕ್ಪಾಲರ, ದೇವತೆಗಳ, ಕೈದೀವಿಗೆಗಳು, ಆಕಾಶವು ತನ್ನ ಮಣಿ [ಸೂರ್ಯ] ಹೋಗಲು ಆತನನ್ನು ಜಗದ ತುಂಬ ಹುಡುಕಲು ಧರಿಸಿದ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಚಂದ್ರನ ಕೀರ್ತಿಯ ತುಣುಕುಗಳು, ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ೫. ಕಾಲನೆಂಬ ಗಾರುಡಿ [ಮೋಡಿಕಾರ] ಯು ದೇವಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಟಹೂಡಿ ಮೊದಲು ರತ್ನದ ಚೆಂಡು ತೋರಿಸಿ ಅದನ್ನೇ ಬಂಗಾರದ ಚೆಂಡು, ಮುತ್ತಿನ ಚೆಂಡು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದನೆಂದು ವರ್ಣನೆ ಚಂದ್ರಬಿಂಬವು ಮೊದಲು ಕೆಂಪು, ಬಳಿಕ ನಸುಗೆಂಪು, ಬಳಿಕ ಬಿಳಿದು ಆಗುವುದು. ಪೂರ್ವಾದ್ರಿಯೆಂಬ ದೇವಾಲಯದ ರತ್ನ-ಸುವರ್ಣ-ರಜತ ಕಲಶಗಳೆಂದೂ ವರ್ಣನೆ. ೬. ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳು ಬಿಳಿಯವಾದುವು, ೧, ೩, ೪, ೫ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಗಳಿವೆ.

ಡ. ಪ್ರಶ್ನಗಳು—

೧. ೧, ೩, ೪, ೫ ಪದ್ಯಗಳ ಭಾವಾರ್ಥವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

೨. ೧, ೩, ೪, ೫ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಯುಕ್ತತೆ, ಚೆಂದ ಇವನ್ನು ಹೇಳಿರಿ,

೩. ಪ್ರಾಸ, ಯತಿಗಳೆಂದರೇನು ?

ಮುದ್ರಕರು { ಶ್ರೀ. ವಿ. ಮು. ಜಠಾರ, ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಿಂಟಿಂಗ್ ವರ್ಕ್ಸ ಧಾರವಾಡ, ೧ರಿಂದ ೬೪ ಪುಟಗಳು.
ಶ್ರೀ ಎಮ್. ಜಿ. ಸಾಲೇಕರ, ವಸಂತಪ್ರೆಸ್, ಧಾರವಾಡ ೬೫ ರಿಂದ ೭೨ ಪುಟಗಳು.

ಪ್ರಕಾಶಕರು:— ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣ ವೇಂಕಟೇಶ ಕುರಡಿ ಇವರು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀ ಸರಸ್ವತೀ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು.

ಮಹನೀಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು

ಕನ್ನಡಿಗ
ಓದುಗರಲ್ಲಿ ವಿ
ವಾಗಿದೆ. ಈ
ವಿವಿಧ ಶೈಲಿಯ
ನನಗೆ ಅನಿಸುತ್ತಿ
ಉಪಯುಕ್ತವಾ
ಒಂದೇ ಪಡಿಯ
ಯುವ ಏನನ್ನೊ
ಗಳಲ್ಲಿಯು ವ.
ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಪು
ಭಾಷಾಶೈಲಿಗಳ
ವಾಗಿಡೆ. ವಿ
ಪ್ರಗತಿಪರ ವಿ
ಲೇಖಕರೂ,
ಶ್ರೀ. ಕುರಡಿ
ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗ
ಯನ್ನು ಬೆಳಿಸ
ಇದರ ಉಪಯ
ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾ
ತಾ || ೧

ತೆ
ಕ
ಸು